

મેમ્બરશર.

શ્રીમાન

જી. રામલાલ શ્રી. ભાગ્યદાસ જી. રામલાલ શ્રીમાન
ગાંધી મુક્તિમંચ રૂ. સરસ્વતી નગર બાંકુ

બાળપ્રદ્યયારી સ્વં પન્યાસજી મહારાજશ્રી
ભાવવિજયજી મહારાજ.

જન્મ સં. ૧૯૦૦ ફાગણ શુદ્ધ ૮ વડી દિક્ષા સં. ૧૯૩૨ ચૈત્રવદી ૫
દિક્ષા સં. ૧૯૩૨ માગશરશુદ્ધ ૨ પન્યાસપદ સં. ૧૯૫૮ કારતકવદી ૨
સ્વર્ગવાસ સં. ૧૯૭૬ શ્રાવણ શુદ્ધ ૩.

સમર્પણ.

પ્રાચીન

અનેક ગુણસમૃદ્ધવિભૂષિત પુણ્યપાઠ સ્વર્ગસ્થ પન્થા-
સહ મહારાજશ્રી ભાવવિજયજી મહારાજ.

આપે દેશ-વિદેશમાં વિચરી અનેક ભવ્ય જીવોને સુધામળ
પાદ-સિંચન કરી પ્રકૃષ્ઠિત કર્યાં છે, જ્ઞાનપુરી-પાટણ નગરમાં આ-
પશ્રીનો પ્રથમ દિક્ષામંદોલન અને બાળલલ્લચારી તરીકેનું પ્રથમ
માન આપે મેળવ્યું છે. આમેમામ વિદ્યાર કરી અનેક જીવોને પ્રતિ-
બોધ પમાડી ઉજ્જમણાં, જોગજીવો અને તેમાં અનેક ધર્મની અભિ-
વિદ્ય, સાશ્વતોતિનાં કાર્યો આપશ્રીના ઉપદેશથી થયાં છે.

શ્રીમાન આચાર્ય મહારાજશ્રી વિજયનીતિસૂરીશ્વરજી
મહારાજ જેવા વિદ્વાન-મુનિરાજ કે જેઓ હાથમાં જીર્ણોદ્ધાર,
પુસ્તકોદ્ધાર વીગેરે સાધનની શોધનાં અનેક કાર્યો કરી રહ્યા છે
તેવા મુશિબ્ય રત્ન અને તેવાજ આપનો લગભગ પચીસ શિષ્યનો
પરિવાર ખરેખર આપના આત્માને શાંતિ આપી રહ્યો છે.

આપની ધર્મ-ધગસ-વિશુદ્ધ હૃદય-સરજતા વિગેરે ગુણોથી
આકર્ષાઈ આ “સિદ્ધસેન-દિવાકરચરિયાને વિક્રમના સમયનું દિવ”
નું ઐતિહાસીક પુસ્તક આપને પ્રેમપૂર્વક સમર્પી કૃતાર્થ થાઉં છું.

લી૦ આપનો ચર્ચુરજ,

અચરતલાલ.

આભાર.

પુન્યપાદ પ્રાતઃસ્મરણીય આચાર્ય મહારાજશ્રી વિજયનીતિ
સૂરીધરજી મહારાજના મદુપદેશથી શેઠ મણીલાલ સુરચંદભાઈએ
તેમના મુપુત્ર સ્વ. ભાઈ નરોત્તમદાસ મણીલાલની યાદગીરી
નીમિત્તે આ પુસ્તકની પ્રથમથી બસો નકલના ગ્રાહક થઈ અમારા
આ કાર્યને સહાનુભૂતિ આપી છે તે માટે ઉક્ત મહાત્માશ્રીનો અને
શેઠશ્રી મણીલાલભાઈ સુરચંદભાઈનો અમો આભાર માનીએ
છીએ.

લી. પ્રકાશક.

પ્રસ્તાવના.

ગુજરાતી જૈન સાહિત્યને લગતું આ પુસ્તક પોતાનો ફાળો આપી જૈન સાહિત્યના વધારો કરે છે. સિદ્ધસેન દિવાકર પોતે જ્ઞાનપ્રણેતા જૈનધર્મના દ્રવ્યો છતાં વિધી યોગે જૈન દીક્ષા લઈ જૈન શાસનના નાયક તરીકે તેમણે જૈન શાસનની અપૂર્વ સેવા બજાવી છે. વિક્રમ જેવા મોટા રાજાને પ્રતિભાધી ધર્મની ઉન્નતિનાં કાર્યો તેની પાસે કરાવેલાં છે એટલું જ નહીં પણ દિવાકર માર્ગનાં સમાગમથી રાજાએ પૃથ્વીને અનુષ્ઠી બનાવી પોતાનો સંવત્સર ચલાવી જગતમાં પોતાનું નામ અમર કર્યું. અને દક્ષિણમાં પણ એક નવત પૃથ્વીને જૈન મથ બનાવી પોતાની છાંદગી સુધ્ધ કરી.

વિક્રમ અને સિદ્ધસેન દિવાકર સરિના દર્શનદાગને લગતાં દરેક પુસ્તકો જૈન વિક્રમચરિત્ર, પ્રબંધચિંતામણી, પ્રભાવકચરિત્ર, ચતુર્વિંશતિ પ્રબંધ, આનંદ દાન્ય મહેદાઈથી મોકિતક ૬૬ જૈન ઇતિહાસ, પરિશિષ્ટ પર્વ વગેરે બધા ખર્ચા પુસ્તકોનું અવલોકન કરી આ પુસ્તકની રૂઠિ બાંધે બધામાં આવી છે. વિક્રમની સાથે સ્વયંદુમારનો પ્રસંગ એ મોકિતક છતાંમાથી લેવામાં આવ્યો છે, જે રસીક અને શ્રોધકાયક હોવાથી આ જમાનામાં ઉપયોગી થાય તેવા છે.

સંખ્યાનો આશય તેના કોઈ મીતે આવા મહાન પ્રભાવક પુરૂષનો પ્રભાવ જગતમાં જાહેર કરી તેમના ગુણ ગર્ભમાં પોતાની અને પરની આત્મશુદ્ધિ થાય તેટલો જ આવે છે છતાં પણ પ્રભાવ વડે સખલના થઈ જોવા નિહાળ વાંચક વાંચકોને હરો.

વિક્રમની ૫૨ નામના જગતમાં જાહેર છે. એટલે તેને માટે ૫૨ નામના આ પાના આપવાં જોઈએ છે છતાં આ પુસ્તકમાં તેના અન્ય ૫૨ નામના આપવાં હતાં તેને કરવામાં આવ્યો છે તેમજ દિવાકરના નામના ૫૨ નામના આપવાં આવ્યો છે જે જાહેર નિહાસામાં

અપ્રગટ છે. અને સમાજ પણ જાણે કે વડમાર્ગ પરમ જોન અને સિદ્ધસેન દિવાકરના કીર્તન શિષ્ય આવડે હતા જેવું પ્રમાણ મહાકાલ મંદિરજ ખસ છે એ ચમત્કારજૂ ગુપ્તેતેજાને અતિઓષવાને સમર્થ છે એક બીજું પ્રમાણ વિક્રમના પુછવાથી સર્વગુપ્તે કહેલી ગાથા કે જે સંવત ૧૧૯૯ વર્ષ વિત્યાપછી હે રાજ ! તારાજ જેવો કુમારપાળ જોન રાજ થશે. એ મત-લગની પ્રાસાદમાં કોતરાવેલી ગાથાજ વિક્રમાદિત્યના જોની પંથાની અપૂર્વ ખાતરી છે. જો કે રાજ પ્રથમ મહાકાલમાં રહેલા મહાદેવનાં ભક્ત હતા હરસિદ્ધ (કાલિદાસ) માતાનો ચુસ્ત પૂજારી હતો, પરંતુ ન્યારથી મહાકાલના પ્રાસાદમાંથી મહાદેવનું લોગ દારીને અવંતી પાર્શ્વનાથ પ્રગટ થયા અને તેને લગતો ઇતિહાસ દિવાકર સુરિના મુખમાંથી સાંભળ્યો ત્યારથી રાજમાં પરિવર્તન થયું એટલુંજ નહીં પરંતુ પ્રજામાં તેની સારી અસર થઈ અને જોનત્વ ભાવનાના બીજ રાજ પ્રજામાં રોપાળાં. અવંતી પાંચનાથનો મહીમા દેશપરદેશમાં ગવાળો, કાળે દરીને પાછું એ તીર્થ નિધવાતીઓને બળે કરીને મહાદેવના રૂપમાં પાછું પ્રગટ થયું.

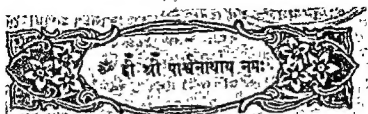
વિક્રમાદિત્ય પછી કાળે દરીને કુમારપાળ રાજ્ય પામ્યા પહેલાંદેશપર-દેશ પરિવ્રમણ કરે છે તે વખતે તે માળવામાં આવે છે ત્યારે કિર્તિગિનીના મહાગના પ્રાસાદમાં આ ગાથા તેના વાંચવામાં આવે છે અને એક વૃદ્ધ પુરૂષ પાસેથી તેને લગતો નમસ્ત ઇતિહાસ પોતે જાણે છે એમ આપણે ઇતિહાસ ઉપરથી સમજી શકીએ છીએ. કુમારપાલે વાંચેલી તે ગાથા લગભગ બારસે વર્ષની વાતની તે સારીજાણ છે કે વિક્રમાદિત્ય જોન રાજ હતા અને દિવાકરના પ્રભાવથી તેણે દુન્યાનું દારિદ્ર્ય દૂર કરી પોતાના સંપત્તિ અસરથી હતા પોતે પરદુઃખજન તરફે જનનમાં જાહેર થયા હતા તે નિવાસ તેના બીજા અનેક પ્રસંગથી તે જગતમાં પ્રસિદ્ધ થયા હતા.

લીં ૦ પ્રકાશક.

વિષયાનુક્રમણિકા.

નંબર	વિષય	પૃષ્ઠ
મંદરણ	૧ છું	રાગકુમારી
"	૨ છું	માગવેશ્વર
"	૩ છું	સિદ્ધસેન ખડિત
"	૪ મું	રૂપચંદ્ર કુમાર
"	૫ મું	રનેહી મીલન
"	૬ મું	વિદ્યાનો, નર્વ
"	૭ મું	એક આનમાં બે તલવાર
"	૮ મું	નગરોડને આમંત્રણ
"	૯ મું	રૂપચંદ્રનું માન સન્માન
"	૧૦ મું	છોતદામ પરિચય
"	૧૧ મું	અર્વાચિન પરિસ્થિતિ
"	૧૨ મું	વૃદ્ધવાદ્વિચાર
"	૧૩ મું	વિધિનું વિધાન
"	૧૪ મું	હસોડી
"	૧૫ મું	ભાગ્યોદય
"	૧૬ મું	સર્વશયુગ
"	૧૭ મું	પ્રેમની પત્રિકા
"	૧૮ મું	આદ્યાને દિગ્ગજ
		૧૩૨

નંબર	વિષય	પૃષ્ઠ
૧૯ મું	વિદ્યાનો ચમત્કાર અથવા દિવાકર પદવી	૧૩૭
૨૦ મું	ગુરુ અને શિષ્ય	૧૪૬
૨૧ મું	મદન મંજરી	૧૫૬
૨૨ મું	ભેદસ્ફોટન	૧૬૧
૨૩ મું	એકજ બુલ	૧૭૦
૨૪ મું	બુલનો ભોગ	૧૭૭
૨૫ મું	પ્રાપચિત	૧૮૪
૨૬ મું	ચમત્કાર	૧૯૩
૨૭ મું	ચમત્કાર ત્યાં નમસ્કાર	૨૦૦
૨૮ મું	અવંતી પાર્શ્વનાથ	૨૦૬
૨૯ મું	ઉદ્ધાર	૨૧૪
૩૦ મું	આકાર નગર	૨૨૩
૩૧ મું	સમક્ષિત	૨૩૦
૩૨ મું	વિક્રમ સંવત્સર	૨૩૭
૩૩ મું	ગગાવનરાણુ	૨૪૪
૩૪ મું	વિમુક્તિનો સદ્વ્યય	૨૫૮
૩૫ મું	કૈરાવ્ય રંગ	૨૬૫
૩૬ મું	રૂપભેદની દિક્ષા	૨૭૧
૩૭ મું	દીક્ષા ઉત્સવ	૨૭૮
૩૮ મું	શ્રી સત્ગુરુ મહાત્મ્ય	૨૮૨
૩૯ મું	ભવિષ્ય કથન	૨૮૮
૪૦ મું	ઉત્તર દાર	૨૯૬ થી ૩૦૩

સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિ

અથવા

વિક્રમના સમયનું હિંદ :

— ❦ —

પ્રકરણ ૧ લું.

રાજકુમારી

હમબળ પ્રદર રાત્રીનો સમય થવા આવ્યો છે. માણ
સોનો પગરબ અત્યારે કચચિત લચચિત સંભળાતો માણ
પડે છે. પીએ પીએ અધકારતું સાચાંબધ અગત ઉપર ચારે
બાજુએ પ્રકરી રહ્યું છે, તેવા સમયમાં જોડે હોંદર્થ સંપત્ત
બર્ણિકા પોતાના 'સોજા ચકુરન' મરિતના પ્રદુષે (મે.ખખા)
લ્લી લ્લી નાના પ્રદિશથી આવતી સંગીતની છુટ

બોમાં મથગુલ થઈ છતી એકચિત્તે સ્વર્ગીય સુખની
 રમાં આસક્ત હતી. આજ કેટલાય દીવસથી બા
 હમણાં હમણાં આવી રીતે રાત્રીને સમયે સંગીતના ગ
 તાનમાં લુબ્ધ રહેતી જેથી તેના જીવનમાં પરિવર્તન
 પામ્યું હતું એક વખતની ઉચ્છાંછળા સ્વભાવવાળી તોફા
 બાળા હમણાં ગંભિરતા ભરેલી, ઠરેલી, હૃદયની કંઈ
 લાગણીઓને હૃદયમાં જ ગોપવતી વિચારવંત થઈ છતી ને
 યમાં ઉદ્ભવતા વિચારનાં કેટલાંક મોજાં ખડક સાથે અથ
 ત્યાંને ત્યાં સમાપ્ત થઈ જતાં, અત્યારે સંગીતના તાનમાં
 ચિત્ત થયેલી બાળા ગોખમાં ઉભી ઉભી મુગ્ધભાવે સંગીત
 આનંદમાં ડુબેલી હતી, ત્યાં પાછળથી આવીને કોઈએ તે
 ખભા ઉપર હાથ મુક્યો, બાળા ચમકી, વાંકી ગરદન
 તીર્ણી નજરે હાથ મુકનાર તરફ નજર કરી “શ્રીમતી

“હા, બેન ? શું વિચારમાં કંઈ !”

“જો કેવું મજનું સંગીત છે ! આહ ! સંગીત એ
 પ્રભુના ઘરની દીવ્ય પ્રાસાદી છે ! શ્રીમતી ! આપણે એવું
 ગીત કરાવીએ તો ! પ્રભાતમાં તું બાપુ પાસે જઈ મ
 વિચાર જણાવજે !” બાળાએ પોતાના મોરલી સરખા મ
 અવાજે સખીને કહ્યું.

“બેન શુદ્ધે ન થાય તો એક વાત કહું.”

“કહે, શી છે તારી વાત ?”

“રમણ વિના એ સર્વ ગાનતાનની મજા ફોગટ છે, બે

ઢાઈ ચંતુર પુરુષને એ ચોસે ! તમે હૃદયમાં વ્યર્થ કલેશ ના કરો. " બહીતાં બહીતાં થીમતીએ ખરી સલાહ આપી.

"ચૂપ રહે હરામબદી ! નથી જાણતી કે મારે સગ્ન કરવાની પ્રતિજ્ઞા છે ? " કાંઈક શુસ્સાથી બાળાએ દાસી થીમતીને ધમકાવી;

" માફ કરો બેન માફું લાગ્યું હોય તો ! જયપણની લીલા જુદી હોય છે. યુવાનીની કીડા તેનાથી પણ જુદી હોય છે. બાળપણમાં જે વિચારો, વાતાવરણ, આચરણ હોય તેનું યૌવન આવતાં તરતજ પરિવર્તન થઈ જાય છે, આ યૌવનનું તોફાન આમને આમ તમે ક્યાં સુધી ખમી શકશો ? ગાન, તાન અને બીજા અનેક બાદ્ય ઉપચારોથી પરવ્યા વગર એમ માનો છો કે તમે આત્માને તૃપ્ત કરી શકશો ? તેજ વખત અમે તો સમજાવ્યું હતું કે હાં હાં બેન ? એવી પરણવાની હઠ ન કરશો. પણ રાજહઠ અને સ્ત્રીહઠ તેમજ બાળહઠ આગળ લાગ્યાર ? " થીમતીએ આ મુગ્ધ બાળાને આસ્તેથી સમજાવવા માડ્યું.

બાળા વિચારમાં પડી ગઈ. તેને પણ આજે સોળ વર્ષનાં બહાણું વહી ગયાં હતાં, યૌવનનાં પ્રત્યેક લક્ષણો તેના અંગમાં પ્રકુલિત થયાં છતાં કામદેવનાં પંચરંગી બાણો તેના ચિત્તને ચળવિચળ કરી રહ્યાં હતાં, હસતાં હસતાં અને વાતવાતમાં નહીં પરણવાની કરેલી પ્રતિજ્ઞાએ આજે તેણીને મુશ્કેલીમાં ઉતારી હતી. હવે સગ્ન પણ થાય નહીં, તેમ પ્રતિજ્ઞા પણ પંલાય નહીં ! ! આ કુઞ્જ તે કેને કહેવાય ? બાળિકા અંતરમાંને

અંતરમાં મુંઝતી હતી. ઉર્મિઓ હૃદયમાં ઉભરાતી ને પાછી દલવાતી હતી. આજે શ્રીમતીનું સત્ય વચન સાંભળી તેણીના હૃદયમાં તેની કાંઈક અસર થઈ આવવાથી આજરે તેણી બોલી “શ્રીમતી ? કહે આવે સમયે મારે શું કરવું ?”

“કોઈ ચતુર પુરુષ સાથે લગ્ન કરવું.” શ્રીમતીએ કહ્યું.

“છટ ! એમ કંઈ કરેલી પ્રતિજ્ઞા તોડાય ! શ્રીમતી, સુદેહું શી રીતે ચઢાય ! વળી શુભ રીતે પણ કોઈની સાથે પ્રીતિ કરવાથી ઉલટી મારા કુળની આબરૂ જાય. ને મારા મા-બાપનું નામ દલંડીત થાય.” બાળાએ પોતાના હૃદયનો ભાવ જણાવ્યો.

“એ કાંઈ મારાથી ન કહેવાય, આપણે એવું કામ કરીએ કે જેથી માબાપની આબરૂ પણ ન જાય અને તારું ‘પણુ’ પણ જળવાય.”

“તે કેવી રીતે વાડ ?”

“કોઈ ચતુર પુરુષ સાથે પરણીને શુભ રીતે તેની સાથે પ્રીતિ કરવી, માનતાન તથા નિગમવિદ્યાસના તારા દરેક મુરારો તારે પૂરી કરવી. કહેા ! ગાંધર્વવિધિએ લગ્ન કરેલા પત્ની સાથે સુખ સંભવતાં કુળને માપવું કેનાંથી લાગશે ? ને બહાર પણ નામની દરજ્જા જળવાશે.” શ્રીમતીએ વચ્ચેના માર્ગ સૂચવ્યો.

“અરે, પણ એ કેમ થાય ! જ્યારે એ વાત કુટુંબ જાય

ત્યારે જગતમાં મારી નિંદા થાય અને મારાં માતા પિતાની આબરૂના ઠાંકરા થાય.”

“પણ એટલું નથી સમજતાં બેન ! કે પતિ વીના જન્મારો એણે જાય ! સ્ત્રીઓની ચોભા તો પુરૂષધોજ જગવાય. મહીયરમાં રાજ્ય સાહેબી હોય, પોતે સૌંદર્ય સંપન્ન અને સ્ત્રીઓની ઓસેઠે કળાએ કરીને યુક્ત હોય છતાં જો તેને પ્રિયતમ ચતુર ન મળે તો તેનું જીવતર જગતમાં વ્યર્થજાય ! સ્ત્રીઓનું મુખ, સાભાગ્ય, સમૃદ્ધિ એ સર્વ ચતુર પતિ મલવાધોજ ઉત્તરણ કહેવાય ! ”

“હાં, પણ શ્રીમતી ? એવા ચતુર પુરૂષો ક્યાં રેઠા પડ્યા હોય તે એમ આપણને સહેજમાં મઠી આવે ? કદાચ ચતુરની શોધ કરતાં જો કેઈ મુરખો નશીંગ સાથે અફગાઈ જાય, તો બધું કયું-કારંયું મૂળધાણી થાય, એ તો કદપટ્ટકને મૂઢીને બાવળ સાથે બાથ ભરવા જેવું થાય. ”

“પુરૂષની ચતુરાઈની પરીક્ષા કરવામાં તમે ક્યાં ઓછાં ઉત્તરે તેમ છો ? તેને જશબર કસોટીએ ચઢાવવો એ તો તમારું ઠાબા હાથનું કામ છે. ”

“પણ મુશ્કેલી એટલીજ છે કે એવી રીતેતો વાત બહાર પડી જાય, કેમકે એવું કોઈ પરકાર્ય નથી કે જેનો ભેદ કુટ્ટી ન જાય, એવું કોણ વફાદાર માણસ હોય કે જે હૃદયની ગુપ્ત વાત હૃદયમાંજ સમાવી રાખે ? પાણી પીધા પછી પશ્ચિન્નાપ કરવો, ને સોનાની બાગ હાથે કરીને પાણીમાં નાંખી દુઃખી થવું. ”

“બાઈ ! સંસારમાં દરેક માણસો કાંઈ સરખા હોતા નથી. ‘ બહુ રત્નાનિ વસુંધરા ’ દુન્યા ઘણા રત્નોથી ભરેલી છે. કોઈ ઉત્તમ પુરૂષો હોય તો કોઈ મધ્યમ અને કનિષ્ઠ પુરૂષોથી પણ દુન્યા ભરેલી છે, છતાં આપણી ચાલાકીથી આપણે કોઈ ઉત્તમ નર શોધી કાઢશું. ”

“અરે પણ એવું અત્યંત વિશ્વાસપાત્ર કામ કોને સોંપાય ! શ્રીમતી ! જરે તું જ એટલું માફ કામ કરીદે ? તું વિશ્વાસનો ગેરઉપયોગ તો નહી કરને ? ” કુમારીએ શ્રીમતીને આખરે પોતાનો હૃદયનો ભેદ જણાવ્યો.

“ બાઈ ! વિશ્વાસ રાખો. સ્ત્રીઓના ચરિત્ર તમે શું નથી જાણતાં ! નારી ચરિત્રનો પાર પામવાની કોની તાકાત છે. તે પોતે ઇચ્છે તેમ કરવાને મુખત્યાર છે; દેવ પણ એના ચારિત્ર્યનો મહિમા જાણવાને લાચાર છે, તો પામર મનુષ્યના શા ભાર છે ? ” શ્રીમતીએ પોતાની સ્ત્રી જાતિના ચરિત્રની પ્રસંશા કરવા માંડી.

“ મારી સોળે સખીઓ (દાસીઓ) માં તું બુદ્ધિમતી અને ચાલાક છે. તારી વાત જરાજર છે કે આપણું સ્ત્રીઓનું ચરિત્ર અપાર છે. ”

“ અને તે પણ આપણા મોં આગળજ અનુભવસિદ્ધ વાત છે. આપણા રાજા વિક્રમે પોતાના પુત્રનાં ચરિત્ર જોઈ તેણે સ્ત્રીચરિત્રને તુરંત જાણી સ્ત્રીચરિત્ર કરતાં વિક્રમ ચરિત્ર અધિક

ગણી વિક્રમ ચરિત્ર એવું નામ રાખ્યું. ત્યારે પેલી મોહિની કુમારિકાએ વિક્રમ ચરિત્રને પરણીને કેવું તેનું પાછી ઉતારી નાખ્યું! બહેને સ્ત્રીચરિત્રનું માહાત્મ્ય કેવું વધારી દીધું? આજે રાત્ર વિક્રમને પણ સ્ત્રીચરિત્રનું માહાત્મ્ય કબુલ કરવું પડ્યું છે.”

“ બરાબર છે. એ મોહિનીએ જેમ સ્ત્રીચરિત્ર ભજવી પોતાનું સત્ય શિયળ સાચવ્યું, તેવીજ રીતે આપણે—મારે પણ સ્ત્રીચરિત્ર ભજવવું એમજની ! ” કુમારીએ મુદ્દાની વાત કરી.

“ અને તમારા કાર્યમાં બહેનજો મદદ કરવા હું તૈયાર છું. કહો તો કુવામાં ઉતર, કહો તો અગ્નિમાં પડતું મુકું, જ્યાં મુખી આ દેહમાં પ્રાણ છે ત્યાં હમણે તો તમારાં કાર્ય કરવામાં પાછી ના કરું ! ”

“ શ્રીમતી ” ખરે તું મારી વિશ્વાસપાત્ર સખી છે. તારા જેવી આગળ હૈયુ ખોલવામાં કાંઈ પરતાવું ના પડે.”

સોરઠા.

“ સાથી તે સુ વિદ્વાણ, જે હર જુએ દેવાતથી;
તેને સોંપીયે પ્રાણ, અગજ આવે આપણે. ”

“ સખી ! શ્રીમતી ! આજ ઘણા દિવસથી મદનના તાપે હું ચેકાઈ જાઉં છું ! તો હવે મારે માથે આજ ન આવે તેવો કોઈ ઉપાય બતાવ. સખી ! કોઈ ચતુરપુરૂષને તેડી લાવ ! સરખે સરખી જોડી મળે તોજ જગતમાં મુગલો મુખી થાય.

છેવટે કુમારીએ પોતાના સુમધુર અવાજે હૃદયનો મમ્મો સખી આગળ પ્રગટ કર્યો.

“ બાઈ ! શાંત થાત્ર ! તમારી મરણ સુજળ હું તેડી લાવીશ. જેની સાથે તમારું દેહણું દેહણું હશે, તેજ આવશે. જેનો ગત ભવમાંનો તમારી સાથેનો રૂણાનુબંધ બાકી હશે તે ગમે ત્યાંથી આવી તમને પ્રેમથી નવાજશે. ”

“ ગમે તેમ હશે પણ તેની પરીક્ષા કર્યા વગર હું તેની સાથે પરણવાની નથી. સમજીને ? ”

“ કેવી રીતે તમે પરીક્ષા કરશો, બાઈ ? ”

“ ને બધું એ વખતે તું જોજ. પણ હમણાં તો મદનની પીડાથી હું બહુ આકુળવ્યાકુળ થાઉ છું, માટે કોઈ યુવાનને તેડી લેવ. ”

“ પણ બાઈ એમ ક્રોધાવળે કાંઈ આંગા પાકે નહીં, ધીરજ ધરો. હૃદયનાં હિંમત ધારણ કરો ! પ્રભુ તમારા મનોરથો પુર્ણ કરશે. તમને સુખા કરશે. ”

“ દાસી ! લગ્ન થઈને કદું છું કે જા, અત્યારે જે પ્રહર રાત્રી વહી જવા આવી છે. જે આજે કોઈ સુશુભિયલ નહી આવે, તો મદનનો મુખો માર મને પ્રજ્ઞાત નહી જોવાડે. માટે મારા દાસને જાગ્રતારો કોઈ પુરૂષ તું તેડી લાવ. ”

કુમારીના

ગોરે

થોડી અનેરો દુઃખ, માનવી માતરને સહુ

એથી અદોરા, વાસ-સરાણા આજ બહુ.

કુમારીએ પોતાની અતિ આતુરતા સખી આગળ

પ્રગટ કરી: " બેન! બાવલી કાલે જરૂર કોઈને તેડી લાવીશ. ત-

મારી જોડી સંધાડી દઈશ. પણ આજે તો હવે બે મહારાત્રી
પસાર થઈ ગઈ. બુજોડો ને કે નિંદાની સત્તા જગત ઉપર
ઢેલી જામી ગઈ ? "

" છતાં તું જા ! વિરહની પીડાની તને ખબર નથી.
તેથીજ શરમ સુકી તને કહું છું કે તું જા ! બજારમાં તપાસ
તો કરી આવ, ઉલ્લસ કરીશ તો કંઈપણ ફળ મળશે. "

કુમારીના અતિ આશ્ચર્યથી ઓમલી ઉત્તમ વસાબૂવણ
સહ બની કચી પોતાની ચોકાણીનો હુકમ બજાવવા હાથમાં
ઉદાર પાનનું બીડું લઈ મક્કનમાંથી તુરત બહાર નીકળી.

પ્રકરણ ૨ જી.

‘ માળવેશ્વર ’

અસહના વખતમાં પ્રજા સુખી છે કે દુઃખી તેની પોતે જાતે તપાસ કરવાને રાજાઓ રાત્રીના સમયે વેશ પરિવર્તન કરી (છુપાવેશ) નગરમાં ફરવા નીકળતા હતા. અથવા તો પોતાના રાજ્યમાં પણ જાતીય તપાસ કરવાને ભૂલતા નહીં. પ્રજાને સુખી રાખવી, તેમની અગવડો દૂર કરવી, દીન, દુઃખી, ગરીબ, અનાથ વગેરેને ખનતી સહાય આપી તેમના સંકટમાં પોતે સહાયરૂપ થવું, તેનેજ રાજાઓ પોતાના જીવનનું સાર્થક્ય સમજતા હતા. પણ કોઈ રાત્રે પ્રજામાં અસંતોષ ઉપજે તેવી અનિષ્ટ વસ્તુઓથી પ્રાયઃ રાજાઓ ખદુ સાવચેત રહેતા હતા. હરકોઈ રાત્રે તેઓ પ્રજાપ્રિય ખની પાતપોતાના રાજ્યત્વકાળમાં મનુષ્યનું મોજબ કેમ રહે, તે માટે અનેક પ્રકારે પ્રયાસો કરતા. અચકાતા નહા તેઓ સમજતા કે ખુદ વિધાતાએ તેઓને પૃથ્વીના અત્યંત વ્ય મનુષ્યો ઉપર સત્તા ચલાવવાને તાબામાં ને રાખવાને માકલ્યા છે. અને તેમાં પ્રજાજનની અનિષ્ટ ને અવિચારોથી જો કડવાશ લેશે તો તે કુદરતનો ગુનેહવાર ગણાયે. પોતાની પરિવર્તિલુકનો હિમાખ વ્યાજ સાર્થક તેને સુકવેલા પાશે. તેથી રાજાઓ પ્રાયઃ શુદ્ધ હૃદયના રહી દુઃખારે, ગુદમો ને અનયોદ્ધો થકી ડરતા રહેતા હતા.

જે સમયમાં આપણી વાર્તા શરૂ થાય છે તે આજથી લગભગ
 ઓગણીસ સદી પહેલાનો વખત છે. જે સમયમાં ખુદ માગવેશ્વર
 વિક્રમ રાજા આ જગત ઉપર વિદ્યમાન હતા. મોટા ચૌદ મુશુટ-
 બંધી રાજાઓ તેમજ બીજાં કેટલાંક માંડલિકો, સામંતો, નાના
 રાજાઓ ને સરદારો તેમની સેવા કરતા હતા. મહાન વિક્રમ
 માટે જેટલું લખવું એ એક પુનરુક્તિ જેવું જ લેખાય. કેમકે
 જગતમાં આ બાલ વૃદ્ધ પર્યંત મહાન વિક્રમનું નામ કોઈકજ
 નહીં જાણતું હોય, એવા પરદુઃખભંજન, પ્રાતઃસ્મરણીય
 મહારાજ વિક્રમ માટે સાહિત્યમાં અનેક પ્રકારનાં કથાનકો ઉપ-
 લબ્ધ થયેલા હૃદયગોચર થાય છે. તેમના રાજ્યાસન ઉપર આરૂઢ
 થયા પછી કેટલાંક વર્ષો બાદ આપણી વાર્તાની શરૂઆત
 તેમના પાટનગર ઉજ્જયિનીમાં જ થાય છે. આપણી વાર્તાની
 પૂર્વે પણ મહાન વિક્રમે અગ્નિ વૈતાલની મદદથી અનેક મહાન
 કાર્યો શિદ્ધ કર્યા હતાં. કહે છે કે અવંતિની અધિપ્તિથી
 હરસિદ્ધદેવી પણ વિક્રમને સાક્ષાત્કાર હતી. પરાક્રમે કરીને
 અદ્વિતીય, દાનેશ્વરી, દયાળુ, પ્રજાવત્સલ, પરદુઃખભંજન ઇત્યા-
 દિ અનેક ગુણોએ કરીને જોણે પૃથ્વીને અનૃણી કરીને પ્રવર્ત્તા-
 વેદો સંવત ઓગણીસ ઓગણીસ સદીઓ વહી ગયા છતાં પણ
 આજે અસ્ખલિત પણે વિદ્યમાન છે. એવા આ પરાક્રમી પુરૂષ
 માટે વિશેષ પરિચય નહીં આપતાં હવે વાર્તાના રસમાંજ
 આગળ વધવા યોગ્ય ધારી ચલાવકારે વિશેષ પરિચય પણ થશે.
 અત્યારે તો સમયને ઉચિત ચાલવું એજ આવશ્યક છે.

અત્યારે જ્યારે જગત નિંદ્રાદેવીના ઉત્સંગમાં શાંત હતું, બાણ લાખ માગવાનું કેન્દ્રસ્થાન ઉજ્જયિની સમાધિમાં વિ-
શ્રાંત હતું. તે અરસામાં પરાક્રમી વિક્રમ રાજા પ્રજાનું સુખ દુઃખ
સ્વયં નિરખવાને ચોક, ચૌટાં અને જાજરોમાં સામાન્ય એક
ગૃહસ્થ જેવા વેશે ફરતો ફરતો ચાલ્યો જતો હતો. મધ્યરાત્રીનો
સમય હોવાથી માણસોનો પગરવ ક્વચિતજ જણાતો હતો.
દિવસના જ્યાં પગ મુકવા જેટલી જગ્યા ન મળે તે જગ્યાઓ
અન્યારે કાઠજીડ અને ગૂંચમય જણાતી હતી. રાજા વિક્રમ
એવા રાત્રે નગરનું અવલોકન કરતો ચાલ્યો જાય છે. ત્યાં
એક મુંદર આ નગરમાં ઉભેલી તેની દૃષ્ટિએ પડી.
તેણે તેની વાત જાણી પડ્યો "આવી મધ્યરાત્રીના સમયે
અ. પુ. ના રા. ના રા. ના કેમ ફરતી ફરે!" રાજા વિચારમાં
પડ્યો. તેણે તેને મુંદર આગળ તેને કોઈ મુંદર પુરુષ
પર તેની ન હોવાનું જોઈને પાનનું ગીટું આપ્યું!!

"કે મુંદર તારા કંઈ મનના કારણે કામકાજ કરે!" તે
મુંદરે તેણે પાનનું ગીટું લઈને કહ્યું.

રાજાને તેની વાત અત્યંત મહેલે પધારી! ત્યાં મારી
મેલે તેણે તેની વાત જાણીને પ્રભતીએ કહ્યું.

"તુમને કહ્યું નહોતું એના દાસી છે?"

રાજાને તેની વાત અત્યંત મહેલે પધારી! તેણે તેની વાત જાણીને
પ્રભતીએ કહ્યું નહોતું તેણે તેની વાત જાણીને પ્રભતીએ
કહ્યું નહોતું તેણે તેની વાત જાણીને પ્રભતીએ કહ્યું નહોતું

“ ઠીક છે ! તમારી બાઈને પૂછી આવો ! શું કામ છે તે તપાસ કરી મને ફરમાવો ! ”

“ દેવ ! આપ જાતેજ ત્યાં પધારો ! મારી બાઈ અનેક પ્રકારે આપની સેવા ભક્તિ કરશે. આપને કંઈ જુદોજ અનુભવ થશે. ”

શ્રીમતીનાં કેલીમય મુઠ્ઠ વચનો સાંભળી ને પુરુષ ચમક્યો. “ જેની દાસીઓ આવી અપૂર્વ લાવણ્યતાવાળી છે તો પછી એ બાઈસાહેબમાં તે વિધિએ શું ખામી રાખી હશે ? ખરેખર પ્રજ્ઞાએ એને કુરસદેજ ધડી હશે જઈને જોવા તો કે જે જેવીક હશે ” આમ મનમાં વિચાર કરી તે પુરુષ તેની સાથે સાથે ચાલ્યો ગયો. શૈભાવ્યબુવનમાં તે બન્ને પેદાં અને શ્રીમતિ તે પુરુષને ત્રીજે માળે લઇ જઈ બારી નજીક ઉભો રાખી બાઈને અંદર ખબર આપવાને ગઈ. તરતજ કુમારી મુંઝાર સજીને અંદરના ઓરડામાંથી બહાર નિકળી રાજાની સામે દિટોગા ઉપર બેઠી. ત્યાં તો રાજાએ તેનું અનુપમ રંગા સરીખુ સૌંદર્ય જોયું. તેની દિવ્ય કૃતિ રૂપી અમૃતનું પાન કરતો, તેણીના વચનની રહ જોતો શુપ્તશુપ બારી આગળ રાજા ઉભો.

“ આવી મુંદર સ્ત્રી દોલુ હશે ! તેને માફ શું કામ હશે ! શું તે દુઃશિલા તો નહીં હોય, હશે જે હશે તે હમણા જણાયે. બાળા સરખી જણાવી બાળા એ પંજેલી હશે કે કુંવારી, હશે જોવા ના કે તેણી શું રમે છે બારી વિબરી. ”

એટલામાં તો દિટોએ જુલતાં જુલતાં બાઈએ સમગ્ર દરી

સમજતો નથી. તેની સાથે મારે શું સોગ જોગવવા ? સોખત
ઠરવી તો કોઈ મુજનની કરવી કે જેથી પાછગ પસ્તાવું ન પડે.

સોચઠો.

અગર તરે અનુસાર, પીડતા પરિમલ કરે;

તે સજન સંસાર, જોતાં જય તિસ્તા મળે.

મિતા એહવા કીજીએ, જેહવા ટંકજીખાર,

આપ જો પર રીજવે, જાંઆ સાંધે હા.

મિતા એહવા કીજીએ, જે બેહા સોહે પાસ;

વર શીર બદનામી ચડે, સોક ન દે ચાખાસ.

મુખ માણસથી પનારો પાડી છંદગી આખી બુરી

મરવું તેના કરતાં તેનાથી દૂરજ રહેવું બહેતર છે. જાણી

જોઈને કુવે ચામાટે મડું ? આવતી કાલે જે પુરૂષ આવશે

તેને હું નિશ્ચયથી વડું. પણ આને તો તું સમજાવી બહાર

પહોંચાડી આવ ! ”

બાગાનાં વચન સાંભળી શ્રીમતિ તે પુરૂષ પુંગવ પાસે

આવી હાથ જોડી અરજ કરવા લાગી કે “ મહારાજ, આપ

હવે આપને ઠેકાણે પધારો. આપના દર્શનથી મારા ચેઠાણી

પ્રસન્ન થયાં, તેમનાં કાર્ય સિદ્ધ થયાં. ” હાસીનાં વચન સાંભ-

ળી પુરૂષ વિલખો પડ્યો ને મનમાં વિચાર કરતો તે સૌભાગ્ય

ભૂવનના ત્રીજે માળથી નીચે ઉતર્યો. હાસી શ્રીમતી મંદિરના

દ્વાર પર્યંત વળાવી દ્વાર બંધ કરી ખેડીયે ચલી ગઈ. રાજા

મકાનની નિયાની ધ્યાનમાં રાખી પચાસાપ કરતો આગળ

વધ્યો. “કુમારીએ કેવા રમણીય સંકતો કર્યા, પણ તેનો પર-
માર્થ સમજ્યા વગર સર્વે વ્યર્થ ગયા. હાય ! વિચાર કર્યા
વગર એને ત્યાં ગયો એ ઠીક ન થયું, મોટી ભૂલ થઈ ગઈ કે
ચોંક ખવાણું નહીં ને ઉલટા હાથ દાણ ગયા. પણ હવે શું થાય
આપણે તો એમને એમ એની સમસ્યા પુર્યા વગર રહી ગયા.
છતાં આવતી કાલે કોઈ એ સમસ્યાનો પૂરનાર ચતુર આવશે
તો ખરો ? હું પણ જોઉં તો સહી કે એ બધો શું ભેદ છે.”
એમ વિચારી રાજા પોતાના આવાસ તરફ ચાલ્યો ગયો. આ
તરફ શ્રીમતિ પણ રાજાને વળાવી પોતાની ઠંકુરાણી પાસે
આવી, એ મદનના બાણથી આકુળ વ્યાકુળ થયેલી અને
નાબુક તરફતાની માફક કંપતી બાળાએ પણ વિરહના
સંતાપમાં જેમ તેમ રાત્રી પુરી કરી.

વયોગી રોગીયા, સહેજે સરિખું થાય,
દિન જાયે જન વાતડી, પણ રચણી નવી જાય.

૧

પ્રકરણ ૩ જી.

સિદ્ધસેન પંડિત.

“ રાજન ! જોલાવ ! જોલાવ ! તમારી સલામાં પાંડિ-
ત્યનું અભિમાન કરનારા જે કોઈ ગર્વિષ્ઠ પુરૂષો આજ સુધી
તમારા વેતનથી તાગડધિત્તાં કરતા હોય તે સર્વને મારી સમ-
ક્ષ વાદ કરવાને જોલાવ ! ” એક દિવસે વિક્રમાદિત્યના જમા-
નામાં દક્ષિણ દેશને વિશે કર્ણાટકની રાજ્યસભામાં પ્રવેશ
કરતા એક મહાન વિદ્વાન પુરૂષે ગર્જના કરી. તેની ગર્જના
તેમજ તેનો વિચિત્ર વેશ જોઈને સકળ રાજ્યસભા રાજન
સહિત આશ્ચર્ય અકિત થઈ ગઈ.

“ આપ કોઈ મહાન વિદ્વાન પુરૂષ જણાઓ છો ! મારા
સમર્થ પંડિતો આપની સાથે વાદ કરવાને તૈયાર છે. કહો, આપને
ધર્મ સંબંધી વાદ કરવો છે કે શાસ્ત્રાર્થ સંબંધી ? ફક્ત વિદ્વતા
જોવાની ખાતર કે અમુક ઉદ્દેશને લઈને શરૂઆત કરવા આ-
પની ઇચ્છા છે ? ” રાજાએ તે સમર્થ પંડિતને જણાવ્યું.

“ સકલ શાસ્ત્રોનો હું પારંગત છું. ન્યાયશાસ્ત્ર, તર્ક-
શાસ્ત્ર, વ્યાકરણ શાસ્ત્ર, કાવ્ય શાસ્ત્ર, છંદ શાસ્ત્ર, ગણિત શાસ્ત્ર
વગેરે સર્વ શાસ્ત્રોનું રાત્રી દિવસ અધ્યયન કરી તેમને પણ
કુર્યાની માફક નકામા કરી નાખ્યાં છે. જ્યોતિષ શાસ્ત્ર તો

રાત દિવસ મારી જીહ્વાએજ તરવરી રહ્યું છે. ધર્મશાસ્ત્રો, વેદ પુરાણો, નીતિ શાસ્ત્રો મારા હૃદયમાં વાસ કરીને રહ્યાં છે. એવું કોઈ પણ શાસ્ત્ર જગતમાં અવશેષ નહીં હોય કે જે મારી સેવામાં હાજર ન થયું હોય. ” પંડિતે પોતાની સમર્થતા કહી જતાવી. તેને વિદ્યાનો મોટો ગર્વ હતો. ગર્વથી તે જગતના સર્વ પંડિતોને તૃણસમાન ગણતો હતો. તેથીજ તે કોઈની પરવા કરતો નહોતો. રાજ્યસભાના પંડિતો આ પંડિતને જોઈ મનમાં મનમાં ગદ્ગદ તણાં કરી રહ્યાં હતાં કે આ આકસ્મિક પીડામાંથી છુટી ધનજતનું સંરક્ષણ કઈ રીતે કરવું.

“ ભલે, આપ સકલ શાસ્ત્રના જાણકાર હો તો મારા સમર્થ પંડિતો આપની સાથે વાદ કરશે; પરંતુ તે પહેલાં આપ કહો કે આપનું મુખારક નામ શું? આપ પ્રથમજ આ રાજસભામાં આવો છો કે આવી રાજસભાઓની હાજરી આપે આની પૂર્વે લઈ લીધી છે? ” રાજાએ તે પંડિતની આબુખાબુની સ્થિતિ જાણવાને ઈરાદે તેને પૂછ્યું. રાજસભા “ આ નવે પંડિત કાણ છે ” તે જાણવાના આશાએ આતુરહૃદયે એક ચિત્તે સાંભળવા લાગી.

“ આશ્ચર્ય ! હજી મુઘી આ વિદ્વાનનું નામ પણ આપની સભાની જાણ જહાર છે રાજા ! સાંભળો ત્યારે, માળવેશ્વર (વિક્રમાદિત્ય) નો માનિતો પુરોહિત મંત્રી દેવર્ષિ નામે બ્રાહ્મણનો પુત્ર ચૈદ્ર વિદ્યાનો જાણ સિદ્ધસેન પંડિત દેશોદેશના પંડિતોને જીતતો આજે તમારા દરબારમાં બેઠા બેઠા તમારો

હરામનો પગાર ખાનાર, પાંડિત્યનો ડોળધાલુ એવા શાસ્ત્રી-
ઓની ખતરલેવા આવ્યો છે. માળવેશ્વર વિક્રમાર્જુનો ગાનિતો
અને જગતના પંડિતોને તૃણ સમાન ગણતો હું, સિદ્ધસેન
(આદ્ય) પંડિત છું ”, સિદ્ધસેનની વાણી સાંભળી સમાના
સર્વ પંડિતોના દૃઢ્યમાં ફોલ ઉત્પન્ન થયો, કેમકે પંડિત
સિદ્ધસેનનું નામ તે જમાનાના ભારતના સમર્થ વિદ્વાન તરીકે
ગણાતું હતું. જેમ દરેક શત્રુ રાજાઓના ગર્વ ઉતારવાને પરાક્રમી
વિક્રમાદિત્ય સમર્થ હતા. કે હરમન રાજાઓ તેમનું નામ સાંભ-
ળીને ધરધરતા હતા, તેવીજ રીતે પંડિત સિદ્ધસેનનો યશ પણ
ભારતવર્ષના સમસ્ત પંડિતોના દૃઢ્યમાં આરપાર લેદી ગયો
હતો. પંડિત સિદ્ધસેને પોતાના પંડિત્યથી ભારતના પંડિતોમાં
અજબ ખગલગાટ મચાવ્યો હતો. કેટલાક પંડિતો તો તેમનું
નામ સાંભળીને કાગડાની પેઠે નાશી જતા હતા. ત્યારે કેટ-
લાક દંભી પંડિતો જગલાની માફક છંગકપટ લગાવી સિદ્ધ-
સેનને હરાવવા પ્રયત્ન કરતા, પણ પોતાની કુયુક્તિ પંડિત
સિદ્ધસેન આગળ આવી ચકલી નહોતી ને આખરે પોતાને હારી
જવું પડતું હતું.

“ પંડિતશ્ચ ! આપનું સુગારક નામ આ દેશમાં પણ
રાજાથી ગરીબ પર્યંત રાજા વિક્રમની માફક જાણીતું છે.
પરંતુ આપનાં સાક્ષાત્ દર્શન કોઈ પ્રસંગે નહીં થયેલા હોવાથી
આપને ઝોળખવામાં સહેજ સુશકેલી નહીં. નેવું આપનું
સમર્થ નામ સાંભળેલું છે, તેવુંજ આપનું પાંડિત્ય આજે

જેવાની તક મલવાથી અમે ખુશી છીએ. પણ મહાશય ! આપને આ પેટે પાટા બાંધવાની; તેમજ આપની સાથે આ નિસરણી, કોદાળી, ઘાસની પુળી વગેરે રાખવામાં આવે છે તેનો શું મર્મ છે તે જરા સમજાવશો ? ” રાજાએ તેમની સાથેની આ વસ્તુઓ જોતાં આશ્ચર્યથી પૂછ્યું.

“ રાજા ! હું સર્વ વિદ્યા (ચૌદ વિદ્યા) ભણેલો છું. જેથી કદાચ માફ પેટ ચીરાઈ જાય માટે હું પેટે પાટા બાંધી રાખું છું. હવે જુઓ નિસરણી રાખવાનું કારણ એટલુંજ કે કોઈ પંડિત મારી સાથે વાદ કરવાના લયથી હારીને ઉંચે ચઢી જાય તો આ લાંબી નિસરણી ઉપર ચઢી તેને નીચે ઉતારી વાદમાં હરાવવો. કદાચ જળમાં સુયોધનની માફક સ્થંભિની વિદ્યાથી જગ સ્થંભાવીને ધુસી જાય તો આ જળથી એને બહાર ખેંચી કાઢવો. વળી જો કોઈ પૃથ્વીમાં પેસી જાય તો આ કોદાળાથી પૃથ્વીને ખોદી જમીનમાંથી બહાર ખેંચી કાઢવો અને વાદવિવાદ કરતાં જો હારી સ્તબ્ધ થઈ જાય તો આ ઘાસની પુળીમાંથી એક તરણું તેને ઢાંતે લેવ-રાવી તેને છોડી મુકવો. ” પંડિત સિદ્ધસેને પોતાની પાસેની વસ્તુઓનું જે સ્વરૂપ હતું તે રાજસભા આગળ વિગતવાર કહી બતાવ્યું ને સકળ પંડિતોનાં વદન વર્ષાદની ભરેલી સ્થામ વાદળીઓની પેઠે ઝાંખા પડી ગયાં. ”

“ આપની યુક્તિ તો ડીક છે. આપની સાથે વાદ કરતાં હારનાર માટે તો આપે ડીકજ ઉપાય બતાવ્યો, પણ કદાચ

વિધિ વશે આપનીજ દ્વાર થાય તો તેમાં આપની શું ચરત છે ? ” રાજાએ પંડિતને કહ્યું.

“ રાજન્ ! તે માટે પણ મારી પ્રતિજ્ઞા છે, જેનાથી હું દ્વારી જાઉં તેનો શિષ્ય થઈ જાઉં-તેનો હાથ ધર જાઉં ! ” સિદ્ધસેને રાજા તેમજ સભાના મનનું સમાધાન કર્યું.

■ તે વાત તો વ્યાજબી છે; હવે કંઈટક દેશના પંડિતો આપને પોતાનું પાંડિત્ય બતાવશે. ” રાજાએ સિદ્ધસેન પંડિતના મનનું સમાધાન કરી સભામાં બેઠેલા પંડિતો તરફ નજર કરી, પણ સર્વે પંડિતોનાં વદન અધીસુખ રહી ગયા હતાં. સિદ્ધસેનની સામે આંખ માંડવાની પણ કોઈનામાં શક્તિ નહોતી. તો પછી વાદ કરવાની તો વાતજ રી કરવી ? સભાના પંડિતોની આવી કટુલાજનક સ્થિતિ જોઈ રાજા વિમાસણમાં પડ્યો “ અરે આ શું ! મારા પંડિતો બધા નામ માત્રજ પંડિત જણાય છે ! શું પંડિત સિદ્ધસેનથી બધા ડી-દ્વારી બાધ છે ? રાજા મનમાં ગણગણ્યો. ઉપર પોતાના પંડિતોને ઉદેશીને રાજાએ કહ્યું. “ પંડિત સિદ્ધસેન સાથે વાદ કરનાર કોઈ પંડિત મારી સભામાં છે કે બધા ચોભાના પૂનગાં જ માત્ર છે ? ” રાજાની ચાનક ભરેલી વાણી સાંભળી પંડિતો અધીસુખવાળા થઈ ગયા.

“ અરે ! આજમુખી રાજાનો હતામનો દરમાયો ખાનારા મુખ પંડિતો ! હો ! મારી સામે આવો ! તમારી વિદ્વત્તાને પરિચય બતાવો ! રાજાનો આપેલા પગલું તેને હાથ કરી

ખતાવો ! અથવા તો આ ઘાસનું તરાણું મ્હોમાં લઈ મારા પાચે પડી આધિનતા સ્વીકારો ! યાદ રાખજો કે મ્હોમાં તૃણ લેવડાવ્યા વગર કદાપિ હું તમને છોડનાર નથી. તમને છૂટ્યા વગર હું પાછો ફરનાર નથી. ” પંડિત સિદ્ધસેને તેમને પડકાર્યા.

સિદ્ધસેનનાં અભિમાનયુક્ત વચન સાંભળી કેટલાક મોટા પંડિતો ખળભળ્યા; છતાં તેમની સાથે વાદ કરવાને ઉભા થઈ ગયા. “ ઉભા રહો ! ઉભા રહો ! એ તમારા પાંડિત્યનો ગર્વ અમે ઉતારશું ” એમ યોલતા સિદ્ધસેનની સામે આવી એક પછી એક વાદવિવાદ કરવા લાગ્યા. અનેક પ્રકારની યુક્તિ કુયુક્તિથી છળલેદ કરવાને જેમ હુખતો માણસ શીશુને પકડે તેમ સિદ્ધસેનને છતવાનાં ફાંફાં મારવા લાગ્યા. રાજા મધ્યસ્થ પછે તેમનો વાદવિવાદ શ્રવણ કરવા લાગ્યો. સભા પણ પંડિત સિદ્ધસેનના આવના પછી જેમ જેમ પ્રબળજનને ખબર પડતી ગઈ, તેમ તેમ માણસોના ભરાવાથી ચીકાર થતી ગઈ. માળવેશ્વર વિક્રમાર્કનો માનનીય પંડિત આપણા દેશના પંડિતોને છતવાને આજે રાજસભામાં આવ્યો છે—એવા સમાચાર જેમ જળમાં તેલ ખિંદુ વિસ્તરે તેમ ગામમાં (નગરમાં) ફેલાતાં સભાની બાહર પણ આ કુતુહલ જોવાને મનુષ્યોની વિશાળ મેદની જામી ગઈ હતી. પંડિત સિદ્ધસેન સાથે વિદ્વત્તામાં નિપુણ એવા

ગંધસે

(બ્રાહ્મણ

૧) હતા. સાથે

૧૩૧)

૧ અ

પણ નીચે પડિત સિદ્ધસેનનો વાઙ્વિવાદ શરૂ થયો. પરંતુ
અદ્ય સમયમાં જ કણ્ઠાટક નિવારી પંડિતો એક પછી એક
સિદ્ધસેન આગળ ઢારી ગયા. તેમને દાંતે તૃષુ લેવડાવી સભા
સમક્ષ સિદ્ધસેને પોતાની ઉદારતા બતાવી દાસ પણામાંથી
મુક્ત કરી છોડી મુક્યાં. એવી રીતે માળવાના પંડિતોનો ગર્વ
તોડનારે મહારાષ્ટ્ર અને દક્ષિણ દેશના સંમસ્ત પંડિતોનો ગર્વ
તોડી, પોતાની વિદ્વત્તાનો વિજય મેળવ્યો. સ્વદેશના
પંડિતોના માનનું મર્દન કરનાર પંડિત સિદ્ધસેનનું શુણ્ણમાંહી
રાજાએ ઘણું સન્માન કર્યું. તેમને જોઈતી સગવડતા કરી
આપી રાજાએ યોગ્ય નજરાણું ભેટ કર્યું. સભા બંરખાસ્ત
થઈ. લોકો પરદેશી પંડિત સિદ્ધસેનનાં વખાણ કરતાં કરેતાં
વિખરાવા લાગ્યા, ધન્ય છે એ માળવ દેશને! અંધાં વિક્રમો
દિત્ય જેવાં રતનો વિધિએ ઉત્પન્ન કીધા છે. એનું ભૂમિમાં
આવું અમૃત્ય રતન ઉત્પન્ન થાય એમાં શી નવાઈ ?

વિદ્ધત્વં ચ નૃપત્વં ચ, નૈવ તુલ્યં કદાચન ॥

સ્વદેશે પૂજ્યતે રાજા, વિદ્ધાન્ સર્વત્ર પૂજ્યતે ॥ ૧ ॥

“ અજળ જેવી વાત છે ! શું તારી શેઠાણીનો મારી તરફ એટલો બધો પક્ષપાત છે ? ”

“ હા ! એ સર્વ તમારા ને એના પૂર્વજવના પ્રારબ્ધનોજ પ્રતાપ છે. જ્યારથી એણે તમને જોયા છે ત્યારથી તમનેજ જાંખ્યા કરે છે. એક ક્ષણ સમય પણ વર્ષોની માફક સાડ્યા કરે છે. જેમ કમલિની સરોવરમાં વસે છે; છતાં જ્યારે આકાશ મંદિરમાં પોતાના પ્રિયતમ દિનકરમણિનાં દર્શન થાય છે, ત્યારેજ તે વિકસ્વર થાય છે. આકાશ મંડળમાં થતી મેઘની ગર્જનાઓ સાંભળી જેમ મયૂર હર્ષથી કેકારવ કરતાં ખુશી થાય છે તેમ પોતાના પ્રિય મિત્રને દેખી હૃદય આનંદિત થાય છે. કહ્યું છે કે—

જલમેં વસે કુમુદિની, ચંદ્ર વસે આકાશ;
જો છતું કે દિલ વસે, સો તીતું કે પાસ; ૧
દૂર થકી પણ તેહનો, લાગ્યો તુમશ્યું પ્રેમ;
સુગુણ સલુણા તેહનો, મ કરો પ્રીતિ નિષેધ. ૨

માટે કોઈ પણ રીતે તમે ત્યાં આવી મારી બાઈનું દિલ મનાવો. ”

“ બાઈ ! પરમંદિર જતાં અમારા કુળમાં ખોડ લાગે; ઉત્તમ નંરને પણ કલંક આવે તો પછી અમારી શી વાત ! કહે, એ વ્યભિચારનું કપાળે લાગેલું કલંક શી રીતે ઉતરે ? કદી નેવાંનાં નીર મોલે ચઢે ? પાપનું કાર્ય કર્યા પછી રાત્રી દિવસ પશ્ચાત્તાપ કરવો તેના કરતાં પ્રથમથી પાણી પહેલાં

પાળ બાંધવી ઉચિત છે. એક વખત પાણી ઉતરી ગયું તે લાળ પ્રયત્ને પણ પછી ચડે નહીં. માટે કાંઈ શીતે અમારાં એંદોની તું લાળ રાખ ? ” કુમારે પોતાનું શીયળ બચાવવા પ્રયત્ન કર્યો.

“ તમે આવા ચતુર પુરૂષ થઈને હાં ચુકો છો ? અનાયાસે હાથે ચડતું રૂપ શુભ ચૌવન સંપન્ન અનાદ્યાત પુષ્પ શાને તળે છે ? પાણી તો મુખ પુરૂષોનું જ ઉતરે છે. શુભપદ્મે રમતાં ચતુર એવાં સ્ત્રીક યુગલ તો હંમેશ મોજમજ કરે છે. મસ્તાન પ્રેમીયો મું જગતથી હરે છે ? માટે હે ઉત્તમ ! હું તમને પળે પછી કાલાવાલા કરૂં છું કે એવા સંકટપ વિકટપો દૂર કરી બેઠલા મારો સાથે આવો ! ”

“ જો તમારી બાઈની એવીજ ઈચ્છા હોય તો કુન્યામાં મારા કરતાં પણ ચતુર પુરૂષો મળી આવશે, તેથી ગમે તે કાઈને લઈ જઈ તારી બાઈ સાથે મેળાપ કરાવ ! ” કુમારે કહ્યું.

“ શામાટે અમને નાહક ટળવળાવો છો ! સૂર્ય ચંદ્રની સાથે મારી બાઈ તમનેજ વરેલા છે-વધાવેલા છે. હસો માનસસર છેડીને છિદ્ર જગ કદાપિ પીતા નથી. બપેયો મન માન્યા પાણી વગર “પિડિપિડ” કરતો તરસ્યો આકાશમાં જમણુ કરે છે, પણ પૃથ્વીનું જગ પીતો નથી. કદાકલા વસંત રતુમાં સદાશરના તરૂંવરો ઉપર મધુર એવો અ.અ કલિદ્રવ્યો વેદને એવ્યા વગર રહેતો નથી. જગતમાં શુભચંત તો એમનેજ સમજવા કે જે પોતાના સરખા શુદ્ધિપદનેજ મળે છે. વિનોદ

કરે છે. પણ ઉલટું ગુણિજનને મેળાપ થતાં ગુણિયલ જે એકરકારી બતાવે તો એ ગુણિજન શું કામનો ? મારાં બાઈ તમારે માટે મરી જાય છે અને તમારે મન તો તેનું કંઈ લેખું નથી.

જે માણસને જોઈ આપણું તન મન હસે તેને પ્રાણ્તાં પણ છોડીયે નહીં. માટે તમારી હઠ છોડી દો હું તમને પાચે પડી વિનતિ કરું છું કે એક પણ શબ્દ બોલ્યા વગર મારી સાથે આવો ” શ્રીમતીનાં વચન સાંભળી કુંવરના હૃદયમાં તેની અસર થઈ અને તેની સાથે જવાને સંમત થયો. એક ત્રીજે પુરૂષ પણ તેમની ચેષ્ટા જોવાને અંધારપછેડો ઓઢી તેમની પાછળ પાછળ ચાલ્યો.

પ્રકરણ ૫ મું.

સ્નેહી મીલન

શ્રીમતીની પાછળ કુંવર સૌભાગ્યભુવનમાં દાખલ થયો. ત્યાં તેને ઉભો રાખી દાસી શ્રીમતી પોતાની બાઈને ખબર આપવા ગઈ. “ બાઈ સાહેબ ! આપના વલ્લભને હું જેમ તેમ પાશમાં સપડાવીને લાવી છું. આપનો શું હુકમ છે ? ”

કુમારી શ્રીમતીનું અમૃતથી પણ અધિક મીઠાશવાળું વચન શ્રવણ કરીને પોતાના ઈષ્ટ પ્રિયતમને લેટવાને આતુર

સેળા જામોર સહી તેની પરીલા કરવા સ્તિના મિતને હસ્વા
 તે કનકનક હિયોળે બેસી બુલવા લાગી. કુમારને વિપર કોવ
 દાને અપરાધરી. શીમતી કુવરને વણા આદરમાન સહીત
 વિપર તેડી લાવી. કુવર ત્રીજે માળે આંગે કે સામેજ હિ
 દોળા હિપર બુલતી પોકપ વર્ષીવા બાળા અપૂર્વ શ્રંગારે સહીત
 નજરે પ્રડી નાણે અકરમાત વિદ્યુતના ત્યમત્કારથી આંગે
 ત્યમડી હેઠે અધારા આવી નાય તેમ કુમારી આ અતિ સૌંદર્ય
 સંપત્તે પ્રમશયને અનિમેષ નયને નિરખી રહ્યો. "એક
 શું આતે દોષ દેવબાળા હશે કે વાસુદે નાગની કુવરી
 અથવા તો વિદ્યાધર બાલિકા હશે ? છંદની અસરા રંભા
 જ્ઞેનકા કે હર્વશી હશે ? ખરેખાત જ્ઞાએ આ બાળાને
 કુરસદેજ ધડી હશે. આવું અપૂર્વ રૂપ ઘડતાં તેને કેદલી
 મહેનત પડી હશે ? અંપકવર્ણી વિશુદ્ધગાત્રા આ પદ્મિની
 કોની બાળા હશે ? તે પરણી હશે કે કુવારી ? મસાકે જામરની
 બાળા સરખો ક્યામ કુતલ કેવી ચોલા વધારી રહ્યો છે ?
 રયામ કુતલ (કેશ) લતામાં પૂર્ણિમાના ચંદ્ર સરખું સુખા
 રવિંદ કેવું જગતના સૌંદર્યને છતી રહ્યું ? તેથીજ વિધુને
 આકાશમાં જતું રહેવું પડ્યું છે. કમળ બિચારું નિરાશ થઈ
 સરોવરમાં છુપાઈ ગયું છે. અમીક શું કહીએ ! ધન્ય આ
 સુંદરીનાં સૌભાગ્યવન્ત પતિ થનારને ? " મનમાં અનેક પ્ર
 દારે તેણીના સૌંદર્યનાં વળાણ કરતો કુવર શિરકુતલ (વેણી)
 થી ચરણના નળપર્યંત તેને જોઈ રહ્યો, છતાં તેનો આત્મા

તેને પગે પડી. અનેક પ્રકારે તેનાં આદર સન્માન કરવા લાગી.
 “પ્રાણુ વલ્લભ ! પધારો ! કિંકરીની એવા સ્વામિનું સ્વીકારો !
 પ્રભુ ! તમને લેટવાથી આજે મારા મનોરથ સફળ થયા,
 અમારાં રંકનાં આંગણાં પવિત્ર થયા, સ્વપ્નાંતરમાં પણ દુર્લભ
 એવા લાગ્યવંત સ્વામિનાં આજે દર્શન થયાં, આપના સમા-
 ગમથી અમારાં જીવીત સફળ થયાં, કેમકે—

સોરઠો—

જેહની જોતાં વાટ, તે સાજન સામા મિળ્યા;

ઉઘાડ્યાં હિય-હાટ, ક્ય તાળી કુંચી તણી.

હે પ્રિયતમ ક્યારન અહીં દિલાં દિલાં આપનાં કોમળ
 ચરણ દુઃખવા આવશે. તો આ દાસી ઉપર રહેમ નજર કરી
 અંદર પધારો. “કર્ણુને પ્રિય લાગે એવી મીઠામલરી વા-
 ણીનો વિનોદ કરતી કુમારી પ્રિયનો નાભુક હાથ જેચી અંદર
 લઈ ગઈ.” અને શ્રીમતી ! એ શ્રીમતી ? દાસીને જુમ મારી.

“આ આવી બાઈ સાહેબ ” જવાબ વાળતી શ્રીમતી
 તેની સેવામાં હાજર થઈ. “સુગંધી તેલ, લક્ષપાક તેલના
 શીશા લાવ ? કુંવરને તેલ ચોળી સ્નાન કરાવું.”

શ્રીમતીએ લક્ષપાક તેલ સુગંધીતેલ લાવીને બાઈને
 આપ્યું, કુમારીએ કુંવરને તેલનું મર્દન કરી સુગંધી જળથી
 સ્નાન કરાવી સુંદર વસ્ત્રોથી સુસજ્જીત કર્યો. બાવનાચંદનવડે
 તેનું શરીર અચીં ગાંધર્વ વિધિથી કુંવરીએ રૂપસેન કુમારની
 સાથે લગ્ન કર્યાં. કુંવર પણ આવી ચતુર પ્રિયાનો મેલાપ થવાથી

બહુ ખુશી થયો. શ્રીમતી તે બહેને એકલાં છોડીને પોતાના શયનચક્રમાં ચાલી ગઈ. “સૌભાગ્યની પ્રતિમા ! પ્રીયે ! ખરે વિધાતાએ તને આવી સુંદર ઘડીને શો પક્ષપાત કર્યો હશે !” અરસપરસ એવા, મીઠાઈ, મુખડી મિઠાઈ જમતાં અને જમાડતાં રૂપસેન કુમારે મજાક કરી.

“મારું નામ સૌભાગ્ય ? આ મંદિરનું નામ પણ સાભાગ્ય ? તો પછી આ તન પણ સૌભાગ્ય વિના કેમ થોભે ; પ્રાણેશ ? મુખડીનો એક કટકો પડ્યો જેમ્ની સ્વામિના મુખમાં મુકતાં સૌભાગ્ય બોલી.

“સૌભાગ્ય ! ખ્યારો ! ભવાન્તરનો રૂણાનુબંધ મિથ્યા યતોજ નથી. ક્યાં લંકાની લાડી ને યોધાનો વર !” હેતથી ઉચ્છળતા હૃદયે ખ્યારીના મોંમાં મુખડીનું એક બટકું ખવાડતાં રૂપચંદ્ર કુમાર બોલ્યો.

“આપના જેવો શુભિચ્છ વર પામીને હું તો ખુશી થઈ—મુખી થઈ. હવે મારે મંદિરે રહો ને રાત દિવસ દેવતાની પેઠે મારી સાથે અનેક પ્રકારે મોંઘા એવા ભોગ વિલાસોને ભોગવો,” વાતો કરીને વચનોના મધુર રસ વરસાવતાં અરસપરસ એક બીજાને હેતથી જમાડતાં સમયનું પણ આ નવીન યુગદને પરવ્યાની પ્રથમ રાત્રીએ લાન શ્યું નહીં. મન જમતાં ભાવતાં ભોજન કર્યા પછી મુગંધમય સ્વાદિષ્ટ પાનના બીડાં એક બીજાને ખવાડતાં ગ્રેમ ભીનાં દંપતી એક બીજાની કમરે હાથ વીંટાળતાં શયન મંદિર તરફ રવાને થયાં.

જિ રહ્યું—“ જીવીતનું લક્ષણ શું ? મહનરાજની પ્રિયતમા કોણ ? ઉત્તમ પુષ્પ કયું ? પરણીને બાલી શું કરે ” કુમારે પ્રાણેશ્વરોને પૂછ્યું.

“ સાસરડ જાઈ ” એજ આપના પ્રશ્નનો ઉત્તર છે. જીવીત લક્ષણ શ્વાસ. પુષ્પધન્વાની પ્રિયા રતિ, ઉત્તમ પુષ્પ બાઈનું અને પરણીને બાળા સાસરે જાય; એ આપના પ્રશ્નનો જવાબ ”.

એવી રીતે પરસ્પર પ્રશ્ન કરતાં કરતાં પ્રથમ રાત્રીના આનંદનો મોંઘો રસ મેળવતાં હતાં. શૃંગારનાં અણુમોલ સાધનો, એકાંત, નવીન તારણ્ય, ચતુર અને ચતુરાની અરસ પરસની એકબીજાના ચિત્તને વ્યાકુળ કરનારી ભાવલીની એટ્ટાઓ, મન ગમતાં ભાવતાં લોજન. ત્યાં હવે પુષ્પધન્વાનાં પનોતાં પગલાં કાંઈ દૂર નહોતાં, એક બીજાએ એક બીજામાં મહનરાજે લખેલી લીપીઓ ઉકેલવા માંડી. આનુબાનુએ કામદેવનાંજ તોફાન ઉછળતાં હતાં. રૂપચંદ્રનું સર્વસ્વ સૌભાગ્ય હતી, સૌભાગ્યનો અધિશ્વર રૂપચંદ્ર હતો. બંનેનું ચિત્ત દુધમાં સાકરની જેમ એક બીજામાં મળી ગયું હતું.

પ્રકરણ ૬

વિદ્યાનો ગર્વ

પૂર્વકાલીન સ્વપ્તી નગરીમાં નો માળવેશ્વરે વિક્રમા-
 દિત્યના આશ્રયથી ઠેકઠેકોણે પાઠ્યાલાઓમાં હબરે પ્રાણ્યો-
 વિદ્યાનો લાભ લઈ રહ્યા હતા. જેમાં સેકઠો પંડિતો માળવે-
 શ્વરનો આશ્રય લઈ વિદ્યાર્થીઓમાં વિદ્યાનો ફેલાવો કરી-
 પોતપોતાના પાંડિત્યનો પ્રસાર કરી દુનિયાની દૃષ્ટિમાં માળવાજ-
 વિદ્યાનું જન્મસ્થાનક હોય, સરસ્વતીનું પીયર હોય તેમ
 બતાવી રહ્યા હતા. વિક્રમાઈની રાજ્યસભાના રત્નરૂપ કાલિદાસ
 પંડિત, વરદથી પંડિત વગેરે કેટલાએ પંડિતો માલવેશ્વરનો
 ગણ સખામાં છતાં અન્ય દેશોના વિદ્યાનોને તુલુની સમાન
 ગણવા ભારતની રીતે દિશામાં પોતાના વચની પતાકા ફર-
 કાવી રહ્યા હતા. એક વખત સરસ્વતીનું પીયર બ્યારે કાથી
 ગણાતું તો કોઈ વખત પ્રયાગના પંડિતો તેનાથી પણ વધી
 જતા. વીસજગતના પ્રથમ પદ્ધતિપ્ય (ગોતમ) આદિ અગિયાર
 પંડિતોના સમયમાં સરસ્વતીની જન્મભૂમિ મગધદેશ ગણાતી
 હતી. તો કોઈ પ્રસંગે કાશ્મીરના પંડિતોનું પાંડિત્ય જગતમાં
 સર્વોપરી કહેવાતું હતું. આ વખતે માળવા એ સરસ્વતીનું
 નિવાસસ્થાન સ્વાધી વિદ્યાની અપૂર્વ આપ-સે થવા કરતી
 હતી કાળીદાસ પંડિત પ્રથમ હતુએ ભરવાડ (ગિવાનીએ)
 હતો, છતાં તે પૂર્વના આરબવટે વિક્રમાદિત્યનો જન્મ

અન્ય માનનાર સિદ્ધિસેન પંડિતને પેટ ફાટીને વિદ્યા બહાર
નીકળી ન પડે તે માટે પેટ ઉપર પાટા બાંધવા પડતા હતા.

હવે તેણે પોતાના વેદિક ધર્મને દિગ્વિતર પદ વિવિધ્યાથી
બનાવવાને અને અન્ય ધર્મોને ઉન્મૂલન કરવાને ઇચ્છ્યું. જન-
તામાં બ્રાહ્મણધર્મ (વેદધર્મ) એજ સત્ય ધર્મ છે. બાકી બીજા
ધર્મો કેટલાક વેદના કાંટાડપ છે; જે અત્યારે કાંટાડપ ધર્મ
પડ્યા છે તે સર્વ વેદધર્મમાં બળી જવા જોઈએ અને જે
સકલર બુદ્ધિ તે દરગીજ બુદ્ધિ છે. તે ભારતમાં અન્ય ધર્મની
નાની નાની શાખાઓ ફરકરી એક વેદ ધર્મ (સનાતન ધર્મ)
નોજ દિગ્વિતર કરવો જોઈએ. રાજ્યધર્મ કે રાષ્ટ્રધર્મ પણ
તેનેજ બનાવવો જોઈએ. દેશ દેશાંતરથી હજારો વિદ્યાર્થીઓ
આને ઉચ્છ્રિનીમાં વિદ્યાદેવીને વરી પંડિત સિદ્ધિસેનની
માફક ભારતમાં પોતાનો વિજયધ્વજ ફરકાવવા માટે તનતોડ
પ્રયત્ન કરી રહ્યા હતા. તે સર્વના કર્ણમાં પણ વેદધર્મનો
મહામંત્ર ફુંકવાને અને તેમને ચુસ્ત સનાતની બનાવવાને
પંડિત સિદ્ધિસેને સર્વ પંડિતોને હુકમ કર્યો. ખુદ માળવેશ્વર
સમક્ષ પણ રાજ્યસભામાં અનેક પંડિતોની હાજરી વચ્ચે વેદ-
ધર્મનો પ્રસ્તાવ કરી જગતમાં તેનો વિજયધ્વજ ફરકાવી
અનેક ધર્મોની શાખાઓને સનાતનમાં જોડી દેવાની ચુસ્ત
પ્રતિજ્ઞા કરી તેણે જણાવ્યું કે “ જગતમાં સનાતન ધર્મ
એજ સત્યધર્મ છે અને જે સત્યધર્મ છે તેજ આપણો ભાર-
તનો સાચો સહાયક છે; છતાં લોકો જમણામાં પડીને ભૂલા
પડ્યા છે. કેટલાક ધૂર્ત પાખંડીઓએ બિચારા લોખા

લોકોને ભરમાવી પોતાની તુચ્છ લાલચે પોતાના સેવક
 બનાવ્યા છે એ સર્વ તુચ્છ અર્ધદગ્ધ પાખંડીઓને વાગ્યું-
 દ્વમાં પરાસ્ત કરીશ. એક જ વેદધર્મની દિક્ષા આપી તેનો
 હું દિગ્વિજય કરીશ. તેમ છતાં જો કોઈ સમર્થ પ્રતિવાદીથી
 મારો પરાભવ થશે તો હું તેનો શિષ્ય થઈ જઈશ. ણસ, ભાર-
 તમાં રાજા તે એક પરદુઃખલાંબન માળવેશ્વરવિક્રમાર્ક પોતેજ,
 પંડિત-ધર્મધ્યક્ષ માળવાનો પંડિતરાજ સિદ્ધસેન એકજ
 અને ભારતમાં ધર્મ તે એક અદ્વિતીય ઇશ્વરવાદી વેદધર્મજ
 હોવો જોઈએ. " સિદ્ધસેનના આવા અપૂર્વ સાહસથી સકલ
 સભા દંગ થઈ ગઈ. માળવાના સમર્થ પંડિતો જ્યારે પોત-
 પોતાના સ્વાર્થનિષ્ઠ કર્તવ્યમાં મશગુલ હતા, ત્યારે સિદ્ધસેનનું
 આવું અદ્વિતીય સાહસ ખરેખર તેની વિદ્વત્તાને યોગ્ય હતું.
 વરૂચી પંડિત વિદ્યાર્થીઓને અધ્યયન કરાવવાનાજ કાર્યમાં
 લાગેલો હતો, ત્યારે કાળીદાસ વિધવિધ કાવ્યરસનો અનુભવ
 લેતો પ્રિયાનાજ સુખનો લંપટ હતો. તે અરસામાં અન્ય
 પંડિતો પણ પોતપોતાના કર્તવ્યોમાં આસક્ત થયા હતા,
 જ્યારે સિદ્ધસેન પંડિતનો શૌર્યપ્રવાહ કોઈ બીજાજ દિશામાં
 લાગી રહ્યો હતો. મહારાજ વિક્રમે પોતાની રાજ્યસભામાં
 તેમની પ્રશંસા કરી તેમના સાહસને તન મન અને ધનથી
 પોતે મદદ કરશે તે સ્વીકારવાને વિક્રમાદિત્યે સિદ્ધસેનને
 અરજ કરી " દેશ પરદેશમાં રાજકાજના કલેશમાં મારી જરૂર
 પડશે તો બનતી ત્વરાએ મને ખબર પડતાં તમારી સહાયે
 આવી પહોંચીશ. દશે દિશાએ તમારી કૃત્તેહ થાઓ ! તમારું

સાહસ વિજયવંત યાઓ । એથી મારી અને સકલ રાજ્યસ-
ભાની મુશાશિય છે. ” મહારાજ વિક્રમાદિત્યે પોત પશુ સદ-
સેનના સાહસિક કાર્યને ઉત્તેજન આપ્યું.

“ હા । જેમ પૂર્વે નેપાળ પાસેના પ્રદેશમાં આવેલા
ઃ કપિલવસ્તુ નગરના રાજા શુદ્ધોદનના પુત્ર બુદ્ધે સંસાર ત્યાગ કરી
સન્યાસી થઈ પોતાના તપઃચર્યના ફલ રૂપ તેણે કપેળાકદ્વિપત
બોદ્ધધર્મ પ્રગટ કર્યો હતો. તેમજ જૈનોના ચોવીશ અવતા-
રમાં છેલ્લા (ચોવીશમાં) અવતાર શ્રી વર્દમાને મગધ
દેશમાં મનુષ્યાવતાર ધારણ કરી ઝાંખા પડતા જૈનધર્મને
જગતમાં બહોળો ફેલાવો કર્યો હતો અને પ્રાચીન
વેદ ધર્મથી પણ જૈન ધર્મ પ્રાચીન છે તેવો દાવો પ્રગટ કરવા
પોતાની પૂર્વ ત્રેવીશ અવતારો (તિર્થંકરો) થઈ ગયા છે
અને પોતે ચોવીશમો અવતાર છે એમ જગતમાં સિદ્ધ કરી
બતાવ્યું હતું. આ સર્વે ઇતરધર્મોની હું બરાબર નાહી
તપાસવા ચાહું છું. મારી આગળ તેઓ પોતાનો શું બચાવ
કરે છે તે જણવા માશું છું. ભારતના ઘણા ખરા બાળોમાં
જૈનોએ આપણા વેદધર્મનું ચાહું ઢીણું કરી નાખી વેદ કરતાં
પણ પોતાની અપૂર્વતા સિદ્ધ કરી બતાવી છે. એટલું જ નહીં
પણ જૈન ધર્મને રાષ્ટ્રધર્મ બનાવવા વટીક આજે પણ તેમના
પ્રયત્નો ચાલુજ નોવાય છે; પરંતુ કેશરીસિંહ બચંકર ગર્જના
કરીને શુદ્ધાની બહાર નિકળતો નથી ત્યાં હળી મસ્તાન શિયા
પણ જગતમાં ફાપી બાય છે. છાટ દેશનો રાજા ધનંજય તો
જૈન, રણદેશ દેશનો રાજા પણ જૈન, પ્રતિષ્ઠાનપુરનો રાજા પણ

નાગેન્દ્ર થયો. માટે મનુષ્યની ઈચ્છા કરતાં વિધિનું વિધાન કાંઈ જુદું જ હોય છે.

પ્રકરણ ૭ મું.

‘એક મ્યાનમાં બે તલવાર.’

“પ્રિયે ! મનમથના વિનોદમય પ્રસંગમાં રાત્રી કેવી રીતે વ્યતીત થઈ તેની તો ખબર વટીક પડી નહી, પણ હવે બે ઘડી માંડ રાત્રી બાકી હશે માટે સુવદને ! હવે તારી રજા માંડું છું. સુરત સુખમાં રાત્રી પસાર કર્યા પછી મોટી પ્રભાતે રૂપચંદ્ર કુમારે પોતાને મંદિર જવાની રાજકુમારી સૌભાગ્ય પાસે રજા માગી અને તે અગ્નિની જવાળા સરખું વચન સાંભળી સૌભાગ્યના હૃદયમાં મોટો ધ્રાસકો પડ્યો. બાળાનું લાલી ગુલાબીથી અને રતીસુખથી ખીલેલું ચંદ્રસમ વદન કરમાણું.

“પ્રિયતમ ! વિધિની સાક્ષીએ, પ્રભુની સાજે, મારી સખીની સામે હું તમારી પત્ની થઈ ચુકી છું. તમારો વિરહ ક્ષણભર પણ સહેવાને હે પ્રભુ ! અસમર્થ નિવડી છું. સંસારના મોહમાયાના પાશમાં બાંધી મને હે સ્વામિ ! ન છોડી જશો !” રૂપાની ઘંટડી જેવા મધુરનાદે બાળાએ વિનવ્યું.

“કુમારી ! આ માટે હૃદયમાં જોખું આવે છે ! તમારી ને મારી પ્રીતિ કાળાન્તરે પણ કોઈ છોડાવી શકે તેમ નથી. જો હવે સત થોડીજ બાકી છે. ને પ્રભાત થયે તો મંદિરે શી રીતે જવાશે ? અન્યથા શુષ્કિયલ ! મારા નહીં જવાથી મોટો કોલાહલ થશે તારીને મારી આબરૂ ધુળધાણી થશે. ” રૂપચંદ્રકુમારે બાળાને બચતું દર્શન કરાવતાં યોગ્ય સલાહ આપી.

“સ્વામિન ! તમારી આવી હઠ આગળ લાચાર ! જેમ અને તેમ દાસીને બેઠલાં સ્નેહથી નવાજ્યો. નહીંતર સ્વામીના વિયોગે દાસી ઝુરી ઝુરીને પ્રાણત્યાગ કરશે-મરી જશે. આ જગતમાં સ્ત્રીઓને પતિથી બીજું શું અધિક છે ! સતીને તો હંમેશા પતિની નજર આગળ-તેની સેવામાંજ રહેવું ઉચિત છે.

“પ્રભુ જો ઈચ્છા પણ તારી પૂરી કરશે, જગતની સમક્ષ તારાં ને મારાં આઠંબરપૂર્વક લગ્ન થશે, અને બધા સંતાપ ત્યારે ટળીજ જશે.

+ + + + +

એકદા મધ્યરાત્રીએ પોતાના આલિશાન મહાલયના એક ગવાક્ષની નાની બારીએથી એક નવોઢા સુંદરી કાણે કાણે વસ્તા ઉપર દૃષ્ટિ ફેંકતી આતુરનયને કોઈના આવવાની રાહ જોઈ રહી છે. બિચારી બાળાની આતુર આંખો રાહ જોઈજોઈને પણ થાકી, છતાં અત્યારે ઇંદ્ર દર્શન ઠયાંચ જણાતું નહોતું. અત્યારસુધી તો સખીઓની સાથે વિનોદ કરીને જેમ તેમ વખત

પેસાર કરી દીધો, પણ હવે કાળ જેવી લાંબી રાત્રિ સ્વામીના વિ-
 યોગે આમ એકલડાં શીરીતે જશે ? એ વિચારમાં લાચાર બનેલી
 બાળા મુંઝવા લાગી. સાહેલીઓ પણ તેને છોડીને ચાલી ગઈ
 હતી. હવે અંત્યારે તે કોને બોલાવી લાવે. મધ્યરાત્રીએ અંધકારની
 સાથે નિદ્રાનું ભેર સંસાર ઉપર સંપૂર્ણપણે જામી ગયું હતું.
 આ સમયે એક ક્ષણ તેને યુગ સમાન જણાવા લાગી. આંખો
 ઘેરાવા લાગી. છતાં નિદ્રા તેની ઉડી ગઈ હતી. બગાસાં ઉપર
 બગાસાં આવતાં છતાં પણ અનેક પ્રકારનાં વિચારોમાં તેના
 ચલિત ચિત્તને હમણાં આરામ લેવાની કુરસદ નહોતી. ઘડીકમ
 કોચ ઉપર ખેસી પતિની રાહ જોતી કોઈ પુસ્તક વાંચવામાં
 લીન થતી, તો ક્ષણમાં ઉંઘવાનો ડોળ કરતી સેજ ઉપર આ-
 બોટતી હતી. કવચિત ખડખડાટ થતાં વળી ચમકી ઉઠતી,
 ચારે તરફ જોતી પણ આજે પ્રાણવદ્ધલનું કાંઈ આવાગમન
 ચિન્હ જણાતું નહોતું. વળી પાછી ધડકતે હૈયે આમ તેમ શય-
 નશ્રહમાં આંટા ફેરા કરતી થાકી આરામ ચેર ઉપર નિરાશ હૈયે
 ઢળી પડતી; છતાં તેને મુદ્દલ ચેન પડતું નહી. વૈભવમાં ઉછ-
 રેલા અને સ્વપ્ને પણ સંકટને નહી જોનારા અમીરજાદાને રોજ
 મેવા મીઠાઈ અને પાંચે પકવાનનો રસ લેતાં એક દિવસ જ્યારે
 કઠાકા થાય છે અને પાણી માટે પણ કાંકાં મારવાં પડે છે, તે
 વખતે તે અમીરજાદાની જે હાલત થાય છે—તેને જે દુઃખ
 જણાય છે તેના કરતાં આ બાળાનું કમળ સમ કોમળ
 હૃદય અધિક વ્યથા પામતું હતું. જળ વગરના તરફડી રહેલા

મત્સ્યની જેવી તેની સ્થિતિ હતી. આખરે જ્યેન હૃદયે તેણીએ ઉઘનો ખોટો ડાળ કરી નસકોરા બોલવાી ધોરવા માંડ્યું. પણ “ચિંતાતુરાણાં ન સુખં ન નિદ્રા”-ચિંતાતુર વ્યક્તિને સુખ, શાંતિ કે આરામ હર્ષણ હોય છે. બિચારી ગર્ભસ્ત્રીમત નવોઢા હવે અત્યારે શું કરી શકે ! સાસુ સસરાને ખબર પણ કેમ આપી શકે ! “રોજ વખતસર આવી જતા છતાં આજે અત્યાર લગણુ કયાં રોકાઈ રહ્યા હશે ? કાંઈ વિપ્ન તો નહીં આવ્યું હોય, અરે કાંઈ લલનાએ તો કંઠાય મારા લોળા સ્વામીને દસાવ્યા તો નહીં હોય ! ના ના ! એમ તો કુળવંત માણસો એકદમ મર્યાદાનું ઉદ્ધંધન કરતાં નથી. સર્જન મનુષ્યો પ્રાણીંતે પણ દુરાચાર સેવતા નથી. મારા પ્રાણનાથ તો શુદ્ધવંતોમાં સુશુદ્ધભણિ છે. મારી અદ્વયમતિ છે.” આમ વિચારમાં ને વિચારમાં તેણી અર્ધ નિદ્રામાં પડી. જોત જોતામાં સુખમાં કે દુઃખમાં રાત્રીનો ત્રીજો પ્રહર પણ પૂરો થઈ ગયો, ચતુર્થ પ્રહરે પોતાની ચરૂઆત ક્યારનીય ચરૂ કરી દીધી હતી. પણ સ્વામીવિના આજે સેજલડી સુની પડી હતી. એટલામાં દાદર ઉપર કંઈક ખળસળાટ થતાં બાળા જાગી ઉઠી. “ઠાણુ છે એ ?”

“એ તો હું.” રૂપચંદ્ર કુમાર કોઈ ન જાણે તેમ આસ્તેથી પ્રવેશ કરી કપડાં ખીંટીએ લગાવી પલંગપર બેઠો.

“આજ અત્યાર લગી કયાં રોકાણુ હતા સ્વામીન ?” મધુર અવાજે સુંદરીએ પૂછ્યું.

“ કાર્ય તો પ્રભુ જાણે. ફક્ત તાકીદે આપને તેડી જવાનું જ મને ફરમાન છે ! ” મહામંત્રીએ કહ્યું.

“ મંત્રીશ્વર ! જરા સખુર કરો. હું દાતણ ખાણી કરી લઉં, પછી આપણે સાથે જ ચાલીએ. ” નગરશેઠનું કથન મંત્રીશ્વરે દાક્ષિણ્યતાથી માન્ય કર્યું.

‘ નગરશેઠને એકાએક મહારાજ બોલાવે છે. ’ એ ખબર શેઠના ગુમાસ્તાઓ દ્વારા સમસ્ત પ્રજામાં ફરી વળતાં શેઠની પોળના ઢરવાળા આગળ અસંખ્ય માણસોની મેદની ઉભરાવા લાગી. એ જોઇ ગભરાતે હૃદયે ભટ્ટમાત્ર મંત્રીએ કહ્યું. શેઠજી ! મહારાજ આપને તાકીદે તેડે છે. માટે ત્વરા કરો. ”

“ હા ચાલો. હું તૈયાર છું ? ” મંત્રીશ્વરનું અનેક પ્રકારે સ્વાગત કરી માગવેશ્વરને લેટ કરવાની વિવિધ પ્રકારની વસ્તુઓ સાથે લઈ મંત્રીશ્વર, નગરશેઠ અને સમસ્ત મહાજન રાજદરબાર તરફ રવાને થયા. મહાજનને સાથે આવતું જોઇ મંત્રીએ શેઠને ધીમેથી પૂછ્યું.

શેઠજી ! આ બધું મહાજન આપણી સાથે ક્યાં આવે છે ? ”

“ એ પણ કાંઈ કારણ હશે નેથી આવતું હશે. ” નગરશેઠે જણાવ્યું.

“ હીક છે; કિંતુ મહારાજે તો આપને જ તેડ્યા છે એ ધ્વાનમાં રાખશો, આપના પુત્રો ક્યાં છે ? ”

“ તે બજારમાં પેટીએ ગયા છે. કેમ ? ”

“તેમને પણ સાથે લેવાનો હજુરશ્રીનો હુકમ છે.”

“હીક છે. રસ્તામાંથી તેમને સાથે લઈ લેશું. પછી કાંઈ ?”

“બહુ સારું ?” જવાબમાં બદમાત્રે જણાવ્યું.

માર્ગમાંથી ત્રણ પુત્રો પેદીએ હતા તેમને શેઠે સાથે લીધા. એવી રીતે મહાજન સહીત મંત્રી અને નગરશેઠ રાજ-
દ્વારે આવી પહોંચ્યા. સર્વેના મનમાં અનેક પ્રકારની
ગડમથલ થતી : હતી. અત્યારના પહોરમાં માલવેશ્વરે શા
માટે પુત્રો સહીત નગરશેઠને બોલાવ્યા હશે ? થોડીવારમાં
સહુ રાજ્યદાર આગળ આવી પહોંચ્યા અને મંત્રીશ્વરે
પ્રતિહારી સાથે મહારાજને સમાચાર પહોંચડાવ્યા કે—
“નગરના મહાજન સમેત નગરશેઠ આવ્યા છે ?” રાજાને
સમાચાર મળતાંજ સર્વને દરબારમાં આવવાને આમંત્રણ
મળ્યું. મહારાજ વિક્રમાદિત્ય સમક્ષ કે મહાજન કાંઈ અરજ
કરવા આવ્યું હશે, જેથી માલવેશ્વરે પ્રજાના અગ્રેસર એવા
મહાજનને માન સન્માનથી બેસાડ્યા, ખુશી સમાચાર, જીહાર
કર્યા પછી મહારાજે કહ્યું “કહો, આજે મહાજનને દર-
બારમાં પધારી અમારી ચોખ્ખામાં વધારો કર્યો છે તે કંઈ
કારણ સરજ હશે. માટે જે હોય તે ખુશીથી કહો. તમારી
અગવડતા દૂર કરવાની મારી કરજ છે ?”

“આજ ઘણા દિવસે ધણીનાં દર્શન કરવાને સર્વે
મહાજન આપશ્રીના હજુર આવ્યું છે. આજે આપનાં મોંઘાં
દર્શન થવાથી અમે નિષ્પાપ થયા. અમારા તન મનના તાપ

સંતાંપ દ્વારે ટળ્યા. અમારા નગરશેઠ ઉપર આજે રાજકૃપા થઈ, આપની મહેરબાની થઈ, તેથી તેમની સાથે હાજી મળીને સકળ પ્રજા આપના દર્શન કરી આજે તૃપ્ત થઈ. ” મહાજનના એક ચતુર પુરૂષે રાજાના મનનું સમાધાન કર્યું.

“ઠીક ! ઠીક ! બહુ સારું થયું.” મહારાજે હર્ષિત થઈ પ્રજાના સર્વ સમુદાયને પાન ખીડાં વગેરેથી સન્માની તેમનું સ્વાગત કર્યું. મહારાજ પણ મનમાં સમજ્યા કે નગરશેઠ પ્રજાના માનિતા છે. પ્રજાના પ્રાણ સ્વરૂપ છે. જેથી કહ્યું કે “ આજે ઘણા દિવસે નગરશેઠને મળવાનું દીલ થયું જેથી મંત્રીશ્વર દ્વારા તેમને આમંત્રણ થયું. બે ઘડી હમે વિનોદની વાતો કરશું. પછી શેઠજીને માન સહિત તેમને મંદિરે વિદાય કરશું ” એમ કહી પ્રજાના દિલને સંતોષી રાજાએ મહાજનને વિદાય કર્યું. તે પાંચ, સાત, દશ, પંદરનું મંડલ થઈ દરવાજા આગળ ગઢમાં અને દરવાજા બહાર એમ છુટું છવાયું નગરશેઠની રાહ જોતું થું થાય છે તે જોવાને આતુર બની ગપ્પા મારતું બેઠું. આજે શહેરમાં હડતાળ પાડેલી હોવાથી ધંધા ધાપા ઉપર સર્વેએ તાળું લગાવ્યું હતું.

મહાજનના જવા પછી નગરશેઠ મહારાજ આગળ ભેટણું મુટ્ટીને તેમને ચરણે નમ્યો. જેથી રાજા પણ ખુશી થયો થકો શેઠને આદરમાન દેતો છતો શેઠને કહેવા લાગ્યો કે વાહ ! ધનદત્ત શેઠ ! તમારા જેવા ગુણનિધાન રત્નથી મારી નગરી દીપી રહી છે. તમારા શીખ, સૈન્ય, વૈભવ અને ઠંકુરાઈ આ નગ-

રીનેને મારા સામ્રાજ્યને પલ્લુ ચોભાવે છે. ચોઠી ! તમારો પાસે કેટલી લશ્કરી છે ! તમને કેટલા પુત્રો છે ? ” રાજાએ ચોઠને તેમના કુટુંબની વાત પૂછવા માંડી.

“ મહારાજાં મારે ઘરે કેટલી લશ્કરી છે તે મારાથી ગણી શકાય તેમ નથી. દુકાનેમાં પહીવટ કરવાને માટે સાતમે મેતાઓ વાણીતર છે. એક એકથી ચતુર એવા ચાર પુત્રો આપના પુત્ર્ય પસાએ આનંદમાં છે. આપ જેવાં શીરછત્રનાં પુત્ર્યપસાએ કશી વાતની ખોટ નથી. નગરોએ જળાંબુ.

“ વાહી ચોઠી ! આ ત્રણ પુત્રો તમારા છે ! રૂપ શુભે કરીને કેવા એકબીજાથી ચડીયાતા છે ? પલ્લુ તમારો બિથો પુત્ર કયાં છે ? ” રાજાએ ચોથા પુત્ર કે જેની સાથે પોતાને કામ તેને નહીં જોવાથી પૂછ્યું.

“ તે ચોથો પુત્ર તો બાળક બુદ્ધિનો છે. જેથી વ્યાપાર રાજગારમાં કાંઈ સમજતો નથી. કમાવામાં પણ કાંઈ ધ્યાન આપતો નથી, તેતો ખાઈપીને મોજ ચોખમાં પોતાનો વખત પસાર કરે છે, રમતો કરે છે ” ચોઠે રૂપચંદ્રકુમાર માટે કહ્યું.

“ છતાં મેં સાંભળ્યું છે કે તે ઘણો સુંદર છે ! માટે હું જોઈ તો ખરો કે તે કેવો સુંદર છે ! ” રાજાએ તેને જોવાની પોતાની ઇચ્છા પ્રદર્શિત કરી.

■ મહારાજાં આપના રાજચાહી જેવાં કુંવરોનાં રૂપ કયાંથી હોય, છતાં આપશ્રીની તેને જોવાથી આવેશ હશે તો

હું પૂર્ણ કરીશ, હજી તો તે બાંધમાંથી ઉઠ્યો પણ નહીં હોય.”
શેઠે કહ્યું.

“શા માટે ઉઠે ! આખી રાતનો ઉઝગરો ! માણસ
એટલી વારમાં કાચી બાંધે ઉઠે તો મરે નહીં તો માંદો જરૂર
પડે.” શેઠજી કાચી વયનો સમજી તેને ગણકારતા નથી. પણ
એમને ક્યાં ખબર છે કે એનો મોટી મોટી ઈમારતો તોડ-
નારો અને સ્વર્ગીય હિંદોળે જીવનારો છે ! જે નવોડા કુમા-
રીનાં સમશ્યાનાં કોકડાં હું એક પણ ન ઉઠેલી શક્યો તે આંટી
ગુંટીની ગુંથો દૂર કરીને બાલિકાના મનોરથો તેણે પૂર્ણ કર્યા
ગમે તેવો ચતુર હોય છતાં માઆપને મન તો તે સમતીયાળ
છોડજ કહેવાય છે” શેઠની પુત્ર વાતસંવ્યતા ઉપર હસીને રાજાએ
કહ્યું. મંત્રીશ્વર ! શેઠના નાનેરા કુમારને જલ્દી તેડી લાવો !
નિંદ્રામાં હોય તો જાગ્રત કરીને સ્વાસ્થ્યપૂર્વક તેડી લાવો !
“ રાજાનો હુકમ સાંભળીને લટ્ટમાત્ર મંત્રી નગરશેઠના ઘર
તરફ રવાના થયો. ”

પ્રકરણ ૯ મું.

રૂપચંદ્રનું માનસન્માન.

મહામંત્રી લટ્ટમાત્ર દરબારમાંથી રવાને થઈ નગર
શેઠના મકાને ગયો અને નગર શેઠનાં પત્ની ધન સુંદરીને
નાના કુમાર રૂપચંદ્ર ક્યાં છો તેમને મહારાજ પાસે લઈ જવા

“તે વગેરે કહી બતાવ્યું. પોતાનાં પરિવારને જાણે અત્યારે રાજા તરફથી તેડું સાંભળી ચેઠાણી ગભરાયાં, મંત્રીશ્વરનું સન્માન કરતાં તેમને જણાવ્યું કે “કુમાર તો હજી સૂતો છે! એ બાળકનું મહારાજને શું કામ પડ્યું. મંત્રીશ્વર ?”

“કામ તો મહારાજ જાણે ? પણ મહારાજ કુંવરને જોવાને તેડે છે!” મંત્રીશ્વરે અજાણપણું બતાવ્યું.”

“એની એટલી બધી શી જરૂર છે ? ઉંઘમાંથી ઉઠશે ત્યારે દરબારમાં મોકલી આપીશ.”

“નહી! કુંવરને મારી સાથે તેડી લાવવાનો મહારાજનો હુકમ છે. માટે જો સૂતો હોય તો તેને જાગેડો ઉઠાડો.” “મહામંત્રીના ચણ્ડો સાંભળી ધનસુંદરી ગભરાતી ત્રીજે માળે જઈ રૂપચંદ્રને જગાડી સર્વ વાત કહી સંભળાવી અને મંત્રીશ્વર શહુ જોઈ નીચે જોત્તી રહ્યા છે તે પણ જણાવ્યું.

રૂપચંદ્રકુમાર સમજી ગયો કે “રાતની વાર્તા રાજાની જાણમાં આવી ગઈ છે. રજે તે સમરખાઓનો કોપડો ઉઠેલવાને તેમજ કુનોજની રાજકુમારીનો ઇતિહાસ જાણવાને તે મને તેડતો ન હોય ?” એમ મનમાં વિચાર કરી કુમારે માતાને કહ્યું કે—“માતાજી ! લગારે ખેદ ન કરશો ? હું હમણાંજ રાજ દરબારમાં જાઉં છું અને રાજાની વાત સાંભળી પિતાજી તથા મોટાભાઈઓની સંગાથે તરતજ પાછો આવું છું.” એ પ્રમાણે માતાને આવાસન આપી વડકર્મથી પરવારી રૂપચંદ્રકુમાર ઉત્તમ પ્રકારનાં વસ્ત્રાભૂષણથી સજ્જ થઈ તરતજ

મંત્રીશ્વર સાથે રાજદરબારમાં જવાને રવાના થયો, અને રસ્તામાં મંત્રીશ્વરને રૂપચંદ્ર કુમારે પૂછ્યું કે—આજે આમ અચાનક મહારાજાની અમારા ઉપર કૃપા કેમ થઈ ?

“કુમાર! રાજા તમારી ઉપર તુષ્ટમાન થયા છે! તમારું રૂપ જોવાને ખરે અધીરા થયા છે.” મંત્રીશ્વરનું કથન સાંભળીને કુમાર મનમાં હસ્યો. “ખરે કોઈ દિવસ નહીને આજેજ રાજા મને જોવાને ઇચ્છે એ પણ નવાઈ ! કિંતુ રાત્રીનો ભરમ જાણવાને મથે છે. એ તો રાજા વાજાં ને વાંદરાં, એ ઠેકાણા વગરનાં હોય, હમણાંજ ખગર પડશે કે રાજા કેવાક તુષ્ટમાન થયા છે.”

“રાજા તો પ્રજાના માળાપ છે. દેશના પ્રતિપાળ છે. જે માણસ ઉપર રાજાની મહેબાની ઉતરી એના પાશા પોગાર છે !” રૂપચંદ્રે કહ્યું.

એ પ્રમાણે વાતો કરતા કરતા પ્રધાન અને કુમાર રાજદરબારમાં આવી પહોંચ્યા. રાજા કુમારને જોઈ અંતરમાં ઘણું રીંજ્યો. નાના કુંવરને પોતાના ખોળામાં બેસાડ્યો. ઘણું વાતસલ્યપણું દેખાડ્યું. “વાહ શેઠજી ! તમારા ચારે કુંવરો કેવા એક એકથી અધિક છે ! તેમાં પણ નાનો પુત્ર રૂપચંદ્ર તો રૂપ તથા ગુણ કરીને બધાથી પણ વધારે સુંદર છે.” રાજાએ કહ્યું.

“મહારાજા ! એ બધો આપનોજ પ્રતાપ છે ! રાજાની રહેમ નજર એ કું એવી વાત છે !” નગર ગેડે કહ્યું.

“હીક ત્યારે હવે પધારો ! ક્ષત્ર આ તમારો નાનો કુમાર મારી પાસે બસે રહે, પછીથી તેને તમારે ઘરે પહોંચતો કરીશ ” રાબાએ રૂપચંદ્રકુમારને રોડી-શેઠનો ત્રણ પુત્રો સહીત આહરસત્કાર કરી તેને જવાની રજા આપી.

“ મહારાજ ! એની ઉપર કૃપા નજર રાખજો. એ બાળક છે માટે એને મુંઝવા ન દેતાં ઝટ ઘેર રવાને કરશો. ” શેઠે પુત્રવાતસહ્યતા બતાવી.

“તે માટે તમે ફિકર ના કરશો. તેને કોઈ રીતે અહીંયાં આણું નહીં આવે. ” રાબાએ દિલાસો આપી પુત્રો સહીત ધનદત્તશેઠને રજા આપી. ત્રણે પુત્રો સહીત નગરશેઠ રાજગઢમાંથી બહાર નિકળ્યા. ત્યાં મહાજનનાં જુદાં જુદાં મંડળો ગરબાં હાંફી રહ્યાં હતાં, તેમણે આવી જુહાર કર્યા. રસ્તામાં ધનદત્ત શેઠે તેમને સમાચાર દહી સંભળાવ્યા, જેથી મહાજન પોતપોતાને ઘરે ગયું. અને હડતાલ ખોલી નાખી સર્વેએ પોતપોતાની દુકાનો સંભાળી. નગરશેઠ પણ ત્રણે પુત્રો સાથે ઘર તરફ વિદાય થયા.

શેઠના ગયા પછી રાબાએ કુંવરનો ઘણો સત્કાર કરી ઘણો દેતભાવ બતાવ્યો. “ કુંવર ! મનમાં કાંઈ અદેશો લાવશો નહી. જે કાંઈ કામકાજ હોય તે મુખેથી કહેજો. મારાથી દુદયમાં લેશ પણ પડદો રાખશો નહી. આ બધી ક્રધિષ તમારી પોતાનીજ છે એમ સમજજો. અમે તો ક્ષત્ર બચેર અગ્નનાજ માલેક છીએ. ”

રાજાનાં અકાળે મેઘવર્ષાની જેમ અમૃતમય વચનો સાંભળી રૂપચંદ્રકુમારવિચારમાં પડ્યો. “આહુ! રાજા એકે મારા જેવા નાના બાળક ઉપર આટલી બધી ભલાઈ કરે છે; પરંતુ હજી મુદ્દાની વાત શું છે તે જણાવતા નથી; પણ આ કંઈ ખાલી ખ્યાલ નથી. એમાં પણ મોટો ભેદ હશે.” મનમાં અનેક પ્રકારની ભાંજગડ કરતો છતો ઉપરથી જાણે કંઈ સમજતોજ ન હોય તેમ અન્નભુપણું બતાવતો કુમાર બોલ્યો. “રાજા! અમે તો આપનાં બાળક કહેવાઈએ, આપના આવા આતિથ્યને હું કેવળ અયોગ્ય છું !”

“ નહી, નહી, રૂપચંદ્ર ! તમારા સરખા બુદ્ધિવંત પુરૂષોથી તો મારા રાજ્યની શોભા છે. સિંહનું બચ્ચું નાનું હોય છતાં હજારો હાથીઓનાં કુંભરથળને મર્દન કરનાર હોય છે. તેમજ ભલે પુરૂષ કદાચ નાનો હોય છતાં એનું ભાગ્ય અદ્ભૂત હોય છે. નાનો બાળક પણ જો બુદ્ધિવંત અને વિદ્વાન હોય તો વૃદ્ધજનોને પણ માન્ય ગણાય. ” એમ બોલતો રાજા રૂપચંદ્રનો હાથ પકડી તેની સાથે અંતઃપુરમાં ચાલ્યો ગયો. આ તરફ રાજાના જવાથી દરબાર ખરખારત થયો.

મહારાજા વિક્રમાદિત્ય શામ, દામ, દંડ અને ભેદ નીતિના પૂરેપૂરા જાણકાર હતા. જો કોઈ પણ વ્યક્તિને ગોળ ખવડાવી પોતાનું કાર્ય કરી લેવાનું સિદ્ધ થતું હોય તો તેને વિષ ચખાડવાની તે જરૂર જોતા નહી. મીઠાશભરી નીતિ જો સફળ થતી હોય તો જુદી નીતિ તરફ તેને સખ્ત અણ-

ગમે હોતો, છતાં ઉપવતના ઉપાય તરીકે તેનો ઉપયોગ કરવાને તે જરી પણ અચકતો નહી. તેમ તે સમયે તે કામની પરવા પણ કરતો નહી. જે સમસ્યા રાજા પોતે ન સમજી શક્યા અને એક બાળકે તે સમસ્યાના જોરો સમસ્યામાં સમજાવ્યા. દેવગાળા સમી સર્વાંગ સુંદર ઉત્તમ અભિનયો અને દાવ-ભાવથી પરિપૂર્ણ એક આદર્શ કુમારીનો પ્રેમ છતી તને હંમેશની પોતાની બનાવો. એથી રાજાને ભારે અભયબી ઉત્પત્ત થઈ હતી. જેથી આ સમસ્યાઓનો ભેદ શું ? તે રંભા સમી ઠાઠિલ કંઠી દેવગાળા કોણ હશે ? તે બાળવાને તે ઘણો આતુર હતો. આહ ! તે રાત્રે જોયેલું એ સુમધુર દૃશ્ય ! એ વૈભવ, એ પ્રભા ! એ આતુર ! સૌંદર્યનો એ જગજગાટ ! હજી પણ તેની આંખો આગળ તરવરી રહ્યો હતો. સુંદરીની સમસ્યાઓ પોતે નહી સમજવાથી તેમજ તેના સૌંદર્યનું પાન કયા વગર નિરાશ ચિત્તે તે પાછો ફરવાથી રાજા અંતરમાં ઘણાજ નારાજ થયો હતો, પણ શું કરે ? તેમ કયા વગર છુટકો ન હતો. બીજે દીવસે રાતના રાજાએ પોતાના શુભ માણસને સર્વ હઠીકત સમજાવી તે કુમારીનું મકાન બતાવી ત્યાં આગળ છુપી રીતે આજે કોણ આવે છે તેની તપાસ કરવાને રાખ્યો હતો, તેણે મહારાજનું કાર્ય બરાબર બજાવ્યું હતું. વખત ચતાજ તંબોલીને હાટે રૂપચંદ્ર કુમાર આવ્યો. ત્યાંથી પાછા વળતાં શ્રીમતીએ તેને તાંબુલ આપ્યું, તે જોઈ રાજાના કહેવાયા ત ચમક્યો હતો અને શુપચુપ તે બસેની પુંક તેણે પકડી હતી. અનુક્રમે રૂપચંદ્ર કુમાર અને શ્રીમતી

હતો, મગધરાજ શ્રેણીક (ખિંખિસાર) અને તેના પૂર્વજો, શીશુ-
નાગનો કાકકર્ણુ, તેનો પુત્ર ક્ષેમવર્માણુ, તેનો પ્રસેનજીત એ
સર્વ પાર્શ્વનાથના શ્રાવકો હતા. ખિંખિસાર શ્રાવક હતા; છતાં
ગૌતમબુદ્ધના મતની તેમને અસર થવાથી તેઓ બૌદ્ધ થયા
હતા. પણ પાછળથી મહાવીર ભગવાનના સમાગમમાં આવતાં
તેમના ભક્ત અવિરતિ શ્રાવક થયા હતા. વત્સરાજ, શતાનિક
અને ઉદયન પણ મહાવીર સ્વામીના શ્રાવકો હતા. પાંચાળ
(પંજાબ) ના વિત્તલય પાટણુ (લેરા) નો મહારાજ ઉદાયી અને
ચંદ્રપ્રદોતને પણ મહા ભયાનક યુદ્ધ થયું હતું, ખત્રે મહા-
વીરસ્વામીના શ્રાવકો હતા. જીવંતરવામી (મહાવીરસ્વામી) ની
પ્રતિમા આ યુદ્ધનું કારણ હતું. જેમાં ચૌદ મુગ્ધબંધી રાજ-
ઓએ જેને સહાય કરી છે, એવા મહા બળવાન ઉદાયી રાજ્યો
તેને પકડી લીધો હતો. ઉદાયી રાજ્ય પણ ચેટક મહારાજનો
જમાઈ થતો હતો. એવી રીતે મહાવીરસ્વામીના સમયમાં
ભારતના મોટા મોટા રાજ્યો શ્રાવક હતા; છતાં કારણ પરત્વે
તેમને ભયંકર યુદ્ધો થતાં હતાં. અનુક્રમે ચંદ્રપ્રદોત પછી તેનો
ભત્રીજો ' પાલક ' માળવેશ્વર થયો. મગધરાજ ખિંખિસાર
પછી તેનો કુમાર કોણીક (અશોકચંદ્ર) મગધરાજ થયો.
તેણે બાહુબળથી સકળ રાજ્યોને નમાવ્યા અને ત્રણ ખંડ-
પૃથ્વી સાધી લીધી. માળવાના રાજાને હરાવ્યો. વિશાળા
નગરીને ખેદાન મેદાન કરી વિત્તલય પાટણુનાં ઉદાયી નૃપ
પછી તેનો ભાણેજ વગેરે સમસ્ત ભારતના રાજ્યોએ તેનું
આધિપત્ય સ્વીકાર્યું. જેથી તે ચક્રવર્તી (શહેનશાહ) કહે-

પાયો અને ઠાઠ પર્વ શત્રુ મહાવીરો તેને અંતર્યત્રી એવું
 મોજી નામ ધારણ કર્યું. મહારાજ અંતર્યત્રી (અથોકચંદ્ર)
 મહાવીર અને તેમની પાંદેર યયેલા પાંચમા મુધમા ગણધર નંબુ
 સ્વામી તેમનો શિષ્ય (આવક) હતો, છતાં પછો રજુરસીક
 હતો. તે પોતાને સદા અજેય માનતો હતો. જંગલમાં ઠાઠ
 રાજ્ય છતવાનું તેણે બાહી રાખ્યું નહોતું. માળવામાં પાલક
 પછીની વંશાવળી મલતી નથી, પણ જણાય છે કે અંતર્યત્રીના
 સમયથી મગધરાજને આધિન હતું. અથવા તો કદાચ ઠાઠ
 તેનો સામંત થયો થકો માળવાનો અધિકાર ઉડ્ડિયિનીમાં રહીને
 ભોગવતો હશે. અંતર્યત્રીએ પિતાની રાજધાની રાજગૃહીનો
 ત્યાગ કરી નવીન અંધાનગરી વસાવી ત્યાં રાજ્યગાદી સ્થાપી.
 તેની પછી તેનો પુત્ર ઉદાયી મગધરાજ ભારતસમ્રાટ થયો.
 પિતાના મરણના અતિથોકથી ઉદાયી રાજ્યે મંત્રીઓને
 બીજું નગર બાંધવા હુકમ કર્યો. જ્યાં તેમના સમયમાં
 પાટલીપુત્ર વસ્યું. જેને હાલ પટણા કહે છે. ત્યાં ઉદાયી રા-
 જ્યે પોતાની ગાદી સ્થાપી. ઉદાયી રાજના વળતમાં ઉડ્ડિયિ-
 નીમાં પ્રાયઃ પાલક રાજ રાજ્ય કરતો હતો, ઉદાયી રાજના
 અકાળ મરણ પછી રાજ અપુત્ર હોવાથી મગધની ગાદી ઉપર
 હલમનો પુત્ર નંદ નામે હતો તે આવ્યો. હાથગીએ રાજ્ય-
 કલશ નંદ ઉપર ઢાળ્યો. જ્યાં તે મગધરાજ થયો, મહાવીર
 પંડી સાઠ વર્ષ પહેલાં નંદ થયો.

મહાવીરસ્વામી પછી સાઠ વર્ષા વીત્યે પહેલાં નંદ મગ-
 ધરાજ થયો, તેનો મંત્રી કચિલ બ્રાહ્મણનો પુત્ર કલ્પક નામે

ગ્રાહ્ય થયો. ગ્રાહ્ય છતાં પણ તે ધર્મે શ્રાવક હતો. અનુક્રમે નંદના વંશમાં ળીજા આઠ નંદ થયા. એટલે છેલ્લો નવમો નંદ થયો. તેનો પ્રધાન પણ કલ્પકના વંશમાં થનારો અનુક્રમે શકટાલ મંત્રી થયો. જાતે નાગર ગ્રાહ્ય હોવા છતાં પરંપરાની રીતિએ તે શ્રાવકનો ધર્મ પાળતો હતો. મહાન પ્રખ્યાત છેલ્લા ચૌદપૂર્વી સ્થૂલિભદ્રજી તે મંત્રીના પુત્ર હતા. અનુક્રમે તેની ઉત્તરાવસ્થામાં ગૌડદેશમાં ચાણક્ય નામે એક ગ્રાહ્ય મહાબુદ્ધિનો નિધાન પ્રગટ થયો. ચાણક્ય હાંત સહિત જન્મેલો હોવાથી તેના પરમાર્થ તેના પિતા ચણી ગ્રાહ્યે જૈન મુનિઓને પૂછવાથી જણાવ્યું કે “એ બાળક રાજા થશે.” ગ્રાહ્યે ઘર આવી રાજ્ય-એ નરકને આપનારું હોવાથી તરતજ હાંત ઘસી નાખ્યા અને ફરીથી મુનિને પૂછ્યું, ત્યારે જણાવ્યું કે “હાત ઘસી નાખવાથી તે રાજા નહીં પણ રાજા જેટલી સત્તા ધરાવનારો થશે.” પછી માતાપિતાએ તેનું ચાણક્ય એવું નામ રાખ્યું. અનુક્રમે ચાણક્યે મૂરાદેવીના પુત્ર ચંદ્રગુપ્તને મેળવી નવમા નંદરાજાના કુટુંબ સહીત નાશ કરીને તેણે ચંદ્રગુપ્તને મગધરાજા બનાવી પાટલીપુત્રની ગાદીએ બેસાડી નંદરાજાની આબટ સુવર્ણની કુંગરીનો માલેક બનાવ્યો. તે ઇતિહાસ પ્રસિદ્ધ છે. ચંદ્રગુપ્ત પણ મહાપરાક્રમી હતો. નવે નંદના સમયમાં મગધ સિવાય બીજે તેમની આજી કવચિતજ ફરતી ત્યારે ચંદ્રગુપ્તે પોતાની તલવારને બળે સારા ભારતવર્ષના રાજાઓને નમાવ્યા હતા. અર્થાત્ મગધરાજ ચંદ્રગુપ્ત ભારતનો શહેનશાહ બન્યો હતો. માળવામાં પણ

અંદ્રગુપ્તની સત્તા ચાલતી હતી. પરિશિષ્ટ પર્વને આધારે વીર નિર્વાણ પછી સાઠ વર્ષે નંદપહેલો અને તે પછી એકસો પંચાવન વર્ષ વિત્યે અંદ્રગુપ્ત ભારતવર્ષનો સમ્રાટ થયો. અર્થાત્ વીરનિર્વાણથી બસો પંદર વર્ષે થયો.

મહાન એલેકઝાન્ડર (સિકેન્ડર) લગભગ છેલ્લા નંદના સમયમાં ઇ. સ. પૂર્વે ૩૨૭ માં ભારત ઉપર ચડી આવ્યો હતો. પંચાવનમાં આવતાં સરસ્વતમાંજ ત્યાંના રાજા પૌરસ તેની સામે થયો, મહાન યુદ્ધ થયું, પૌરસે વીરતા બતાવી છતાં તે હાર્યો ગયો, હારેલાં યત્રુને એલેકઝાન્ડરે ઉઠારતાથી તેનું રાજ્ય તેને પાછું સોંપી ત્યાંથી આગળ વધવાનો ઇરાદો કર્યો, પરંતુ પોતાના સરદારોની સલાહથી તે પોતાને વતન થીસ (મીઝીગેનીયા) પાછો આવ્યો ગયો. બગીશ વર્ષની નાની ઉંમરે તે મરણ પામવાથી તેના રાજ્યના ભાગ પડી ગયા. તેનો મોટો સરદાર સેલ્યુકસ મોટું લશ્કર લઈ ઇ. સ. પૂર્વે ૩૦૩માં ભારત ઉપર ચડી આવ્યો, તેને અને અંદ્રગુપ્તને લયંકર લડાઈ થઈ, તેમાં સેલ્યુકેસનું લશ્કર ખુબંમાર ખાવાથી તે હારી ગયો ને અંદ્રગુપ્ત સાથે તેણે સંધી કરી, સેલ્યુકેસે પોતાની પ્રંવરી અંદ્રગુપ્ત સાથે પરણાવી. ઠેઠ પંચાવનની સરહદ સુધીની તેની હકુમત તેણે કબુલ રાખી. અંદ્રગુપ્ત ભદ્રમાહુ સ્વામીનો ભક્ત થાવક હતો અને તે ચાણક્યના ઉપદેશનોજ પ્રભાવ હતો. અંદ્રગુપ્ત ઇ. સ. પૂર્વે ૩૧૨માં ગાદી ઉપર આવ્યો તે ઇ. સ. પૂર્વે ૨૮૮ એટલે લગભગ ૨૪ વર્ષ પર્ચત તેણે ભારતનું સમ્રાજ્ય લોગળું. તે પછી તેનો પુત્ર ગિંદસાર ઇ. સ. પૂર્વે ૨૮૮માં મગ-

ધરાજ થયો. તે ઈ. સ. પૂર્વે ૨૭૨ સુધી અર્થાત્ સોળ વર્ષ
 પર્યંત તેણે રાજ્ય ચલાવ્યું, મગધરાજ ખિંદુસારે અંબાપુરી
 નગરીના પ્રાહ્મણની કન્યા 'સુલદ્રાંગી' સાથે તેણે લગ્ન કર્યું
 હતું, તે રાજાને પ્રાણથી પણ આધક પ્યારી હતી. મહાન અ-
 શોક તેનો પુત્ર હતો. તે સિવાય બીજા પુત્રો પણ હતા.
 ખિંદુસારે પિતાનું મેળવેલું સામ્રાજ્ય સંભાળી રાજ્યું હતું.
 ખિંદુસારના રાજ્ય દરમીયાન અશોક રાજાને કાંઈ અણગમો
 થવાથી તેને દૂર ઉજ્જયિનીની સુબાગીરી આપી હતી. પ્રથમ
 તેને તક્ષશીલાના રાજાને વશ કરવાને મોકલ્યો, મહાન અશોકે
 તક્ષશીલાના રાજાને વશ કરીને મહારાજના ચરણમાં નમાવ્યો,
 જેથી મગધરાજ તેની ઉપર પ્રસન્ન થયા હતા ને માળવા જેવા
 મોટા દેશની સુબાગીરી આપી હતી. ત્યારપછી મહાન અશોક
 અવંતીમાં રહીને માળવાની હાકેમી લોગવતા હતા, ખિંદુસારના
 મરણ પછી અશોક દૂર હતો ને બીજાઓને ગાદીએ બેસા-
 ડવાની ખટપટ થઈ; પરંતુ અશોકને ખબર પડતાં તાબડોલ
 ત્યાં આવી પહોંચ્યો અને પાટવી પુત્રનું સિંહાસન તલવારને
 બળે પોતાને આધીન કર્યું. ઈ. સ. પૂર્વે ૨૭૧-૨૭૨માં
 લાઈઓનું કાસળ દૂર કરી સમશેરને રૂધીરથી નવડાવી ઉદ્ધત
 સામંત રાજાઓને વશ કરી, ઈ. સ. પૂર્વે ૨૬૯માં તેમણે
 ભારતના સમ્રાટની પદવી ધારણ કરી. અશોક રાજા કેટલો
 વખત બૌદ્ધના પરિચયમાં આવવાથી તે બૌદ્ધ થઈ ગયો હતો.
 પરંતુ પાછળથી તે જૈન આચાર્યના સમાગમમાં આવતાં જો-
 થયો હતો. ગિરનાર વગેરે પર્વતો ઉપરના પ્રાચીન લેખો

ઉપરથી જણાય છે કે અયોધ્ય જંગલે મંત્રધર્મા સિંહાસન ઉપર
ઝેઠો તે વારે પોતાના નાના કુમાર કુષ્ણલને લોભવવા માટે
ઉજ્જયિની આપી હતી. જેથી તે રક્ષક પુરુષોની સાથે ઉજ્જય-
યિનીમાં ફરી ભોજનમંડે કરે તો હતો. અનુક્રમે અયોધ્યની
માનીતી એક પત્ની તીર્થરસિતાના ધર્મ્યાદિવધો કુષ્ણલને અ-
ધત્વ પ્રાપ્ત થયું હતું. રાજાને આ ખબર પડતાં મહા પશ્ચાત્તાપ
થયો, તે યુવરાજ હતો છતાં અધત્વ પ્રાપ્ત થવાથી રાજ્ય લો-
ભવવાને તેનાલાયક થયો જેથી અયોધ્ય મહારાજે દુઃખી રહે
કુષ્ણલને એક મોટું ગામ આપ્યું ને પોતાના બીજા કિકરને
ઉજ્જયિનીની રૂકુમત આપી.

હવે અનુક્રમે કુષ્ણલને શરતશ્રી નામે પત્નીથી સંપૂર્ણ
લક્ષણવાળો એક પુત્ર થયો. કુષ્ણલને પણ પાછળથી ખબર પડી
કે પોતાને અધ બનાવવામાં અપર સાવધી માતાનો પ્રપંચ
હતો, જેથી તેના રાજ્યલોભનો મનોરથ હું વ્યર્થ થઈ. એમ
વિચારી તે અનુક્રમે પાટલીપુત્ર નગરે આવ્યો અને સંગીતથી
મગધરાજ અયોધ્યને પ્રસન્ન કરી તેનું વરદાન પામ્યો. વરદાન
માં કુષ્ણલે રાજ્ય માગ્યું. મહારાજે તેને હૃદય આલિંગન દઈ
હજી “ પુત્ર ! હવે તું રાજ્યને શું કરીશ. ”

કુષ્ણલે જવાબમાં જણાવ્યું કે “ મારે પુત્ર થયો છે. હું
આપને વધામણી આપું છું. આપ તેનો રાજ્યાભિષેક કરો ? ”

“ હે વત્સ ! તને પુત્ર ક્યારે થયો ? ” અયોધ્ય મહા-
રાજ આશ્ચર્યથી પૂછ્યું.

કેટલેક સમયે શક લોકોનું જોર તોડીને વિક્રમાદિત્યે સાર્વ-
ભૌમ રાજ્યની સ્થાપના કરી. જેથી વિક્રમનું ખીબું નામ
શકારિ પશુ કહેવાય છે. આ રાજાએ ગાદી ઉપર આવ્યા પછી
પ્રજાનાં દુઃખ દૂર કરવામાં પોતાની છાંદગી ગુજારી છે. જેથી
આજે પણ તે 'પરદુઃખલંબનના' નામે ઓળખાય છે.

પ્રકરણ ૧૧ મું.

અવાંચિન પરિસ્થિતિ.

માળવેશ્વર વિક્રમાદિત્ય ઉજ્જયિનીના તખ્તપર આવ્યા
અને દીર્ઘકાળ પર્યંત તેણે ભારતમાં મોટામાં મોટું ઐશ્વર્ય
લોગવ્યું. તેના જેવો પરદુઃખલંબન રાજા ખીજો કોઈ ત્યાર
પછી પ્રાયઃ થયો નથી. વૈતાલ રાક્ષસ તેને વશ હતો; તેમજ
પરમારવંશની કુળદેવી હરસિદ્ધ માતા રાજાને સાક્ષાત્ હતી.
વિક્રમ રાજા પછી ઉજ્જયિનીને બદલે માંડુ પશુ રાજ્યધાની
થઈ એટલે ઉજ્જયિની અને માંડુ એ બંને રાજ્યધાનીના શહેર
ગણાતાં હતાં. વિક્રમાદિત્ય પછી તેનો પુત્ર વિક્રમસેન રાજા
થયો, ગુપ્ત વંશના રાજાઓનું રાજ્ય ઇ. સ. ૪૦૯ સુધી રહ્યું.
તે પછી હુણ જાતિનું રાજ્ય થયું, એ હુણ જાતિ પાસેથી
કાન્યકુબ્જ (કનોજ) ના રાજા હર્ષવર્ધનને તેમની પાસેથી
માળવા છતી લીધું. એ અરસામાં ગૌદધર્મનું જોર ભાર-
તમાં સારી રીતે જામેલું હતું. તે પછી માળવામાં પરમાર રા-

જ્યેનો પાયો ન જાણે તેના વંશમાં સીધાનદ, તેનો કપ્પક
 પુત્ર સુજ તેમજ સિમ્ભદનો કુમારવોજ, ઉદયાદિત્ય, નરવા-
 હન, યથોવર્મા, અજયવર્મા, વિશ્વવર્મા, અમુકયાવન, સોહદ
 અને અમુન ત્રગેરે રાજાઓ માળવાના તખ્તપર ચઢ્યા તેમ-
 નામાં કેટલાકની માઠી માંડુમાં તો કેટલાકની પાશાનગરીમાં
 જેમ બિમ્બ, બિમ્બ રાજ્યધાનીઓ સમય પસરવે બદલાઈ હતી.
 સુજરાજને તેવું જ દેશના રાજા ત્રિલપ સાથે યુદ્ધ થયું હતું,
 તેમાં તે માર્યો ગયો હતો. લોચરાજને ને ગુર્જરેશ્વર ભીમદેવ
 જાણાવગીને યુદ્ધ થયું હતું, જેમાં લોચરાજ પરાજય પામ્યો
 હતો, છતાં પોતાનું રાજ્ય તેમણે ટકાવી રાખ્યું હતું. પરમાર
 રાજા યથોવર્મા (નરવર્મા) ના વખતમાં ગુર્જરેશ્વર સિદ્ધરાજે
 (જયસિંહદેવ) તેના ઉપર ચડાઈ કરી તેને બારવર્ષની
 આખરે છવતો પકડી પાટણ આવ્યો હતો. ત્યારપછી સ્વતંત્ર
 ગણાતો પરમારોનો માળવા ગુજરાતના અધિકારમાં આવ્યો
 હતો; છતાં યથોવર્માનો પુત્ર ગુજરાતના માંડલિક સામંત ત-
 રીકે માળવાનો અધિકાર લોગવતો હતો, ગુર્જરેશ્વર કુમાર-
 પાળના સમયમાં પણ માળવા તેમના આધિપત્ય નીચે હતું;
 પરંતુ લોળા ભીમદેવના સમયમાં માળવાનો સોહદ ગુજરાત
 ઉપર ચડી આવ્યો હતો; પરંતુ પાછો ભીમદેવના દૂતના યુક્તિ-
 પૂર્વકના કથનથી પોતાને દેશ જતો રહ્યા હતો. એ રીતે માળ-
 વામાં લગભગ ઇ. સ. ૧૩૦૦ સુધી પરમારોનું રાજ્ય ટકી
 રહ્યું હતું. પરંતુ દીલ્હીપતિ અહ્મદદીન ખીલજીએ તે અર-
 સામાં ગુજરાત છતીને પરમારો પાસેથી માળવા પણ છતી

ત્યાં કાલિકા દેવીનું એક મંદિર છે. જ્યાં વિક્રમના મુખ ગો-
વાળ જમાઇએ રાજકુવરી પ્રિયંશુમંજરીથી પરાલવ પામી પં-
ડિતપણું મેળવવાને તેની આગળ તપ આરંભ્યું હતું. આઠ
ઉપવાસ પછી કાલિકાદેવીએ તેની ઉપર પ્રસન્ન થઈ તેને પંડિત
બનાવ્યો. ને કાલિકાનાં નામ ઉપરથી તેણે પોતાનું નામ
પણ કાલિદાસ રાખ્યું હતું.

ત્યાં આગળ ભર્તૃહરીની ગુફા છે તે જોવાથી જણાય છે કે પૂર્વે
તે બૌદ્ધ થા તો જૈનધર્મી હશે, કેમકે તેની પાસેથી કેટલીક
જૈનમૂર્તિઓ મળી આવી છે. વળી ખંડેરમાંથી પુરાણ સિદ્ધા
પણ કવચિત મળી આવે છે. અહીંયા હરસિદ્ધ માતાનું
પ્રસિદ્ધ સ્થાનક છે. હાલમાં તો તે પરમારોની કુળદેવી તરીકે
દેવીની પૂજા કરતા ઓળખાય છે. રાજા વિક્રમાદિત્ય અને શા-
લિવાહન બન્ને આ દેવીની પૂજા કરતા હતા, હરસિદ્ધના હાલના
મંદિર પાસે એક કુવો છે. તેમાં એક સ્તંભ છે જે ઉપર સંવત
૧૪૪૭નો લેખ છે. સ્તંભ ઉપર કોતરકામ સુંદર અને બારીક છે.

પુરાણ એક મહાકાળનું મંદિર છે. જેથી તેની ઉપર હિંદુ-
ઓ બહુજ આસ્થા રાખે છે. આ મંદિર પ્રથમ રાજા વિક્રમે બં-
ધાયું છે. કવિ કાળીદાસે પણ પોતાના ગ્રંથોમાં આ મંદિરની
આસપાસના રાજલવનોની ને અહિંના રાજાઓની પ્રશંસા
લખેલી છે. કુમાર સંલવ, મેઘદૂત અને રઘુવંશ એ ત્રણ ગ્રંથ તથા
બીજા છ ગ્રંથો આ કાલીદાસે લખેલા છે. અહીંની પાઠશાળા
વગેરે માટે શરૂઆતમાં કહી ગયા છીએ. દૂર દૂરના વિદ્યાર્થી-

એને વિદ્યા મેળવવા માટે આ નગર કાશીના સમુ આધારભૂત હતું, એટલુંજ નહીં પણ ભુંદા-ભુંદા દેશના રાજાઓને વસવાને માટે રાજમહેલો, પણ કાશીનીજ માફક હતા. પરદેશી મુસાફરોને માટે ધર્મશાળાઓની સંખ્યા પણ સારી હતી; પરંતુ ઈ. સ. ૧૨૩૦ માં દીલીના સુલતાન અઝતમશે ઉલજૈન ઉપર અઘાઈ કરી તેની સૌંદર્યતાનો નાશ કરી નાખ્યો, તમામ મંદિરો તોડી નાંખ્યાં, અને મુર્તિઓ ખંડિત કરી નાંખી. અને મહાકાળીનું જગમસિદ્ધ મંદિર પણ સુલતાને તોડી પડાવ્યું. આસપાસની દિવાલો પાડી નાંખાવી અને મહાકાલ મહાદેવની શીવ પિંઢિકાના ઠકઠા કરીને દીલી લઈ ગયો અને સમય જતાં મંદિરને સ્થાનકે મરજી બંધાવી, પાસે રાજમહેલ બંધાવી કુવા તળાવ વગેરે ખોદાવ્યા. ઘણો સમય મહાકાળની યાગા બંધ રહી. પછી બાલાજી બાજુરાવ ચેમ્બાના હાથમાં આવતાં તેનો એક શેણવી બ્રાહ્મણ ઉલજૈનનો મુખેદાર થયો. તેણે મહાકાળ અને હરસિદ્ધ માતાના મંદિરો બંધાવાનો હુકમ ઈ. સ. ૧૭૫૫ માં આપ્યો. હાલમાં તે મંદિરો હયાત છે.

પ્રયાગમાં જેમ અક્ષયવંશનું મહાત્મ્ય ગણાય છે. તેવુંજ અહીંયા સિદ્ધવંશનું મહાત્મ્ય જગમસિદ્ધ ને ક્ષિપ્રા નદીને કાંઠે એક સુંદર ઘાટ ઉપર તે હાલ મોળુદ છે તેની સામે સિદ્ધનાથ મહારાજની મૂર્તિ છે. સ્થાન રમણીય છે. ત્યાં આગળ જળ પણ અધાગ છે. તે ઘાટ પણ મોટા મોટા ને વિશાળ છે. અહીંયા દિંદુ લોકો પિતૃગણને વૃત્ત કરવાને મુંડન તથા પિંડદાન વગેરે કરવાને દ્વર દેશાવરોથી ખજા આવે છે. ત્યાં

ધારે કરી પોતે રાજા થઈ રાજવ્યવસ્થા પ્રવર્તીવી. વ્યવહાર રૂઢી, પુરૂષની બહોંતેર કળા, અને સ્ત્રીની ચોસઠ કળાની શરૂઆત કરી. વર્ણવ્યવસ્થાની સ્થાપના, જેવી કે લોકકુળ, રાજન્યકુળ, ક્ષત્રીયકુળ, કર્મકર-કુલાર વગેરેના દરેક વ્યવહારી ધર્મો દાખલ કર્યા. પોતાને સો પુત્ર થયા. દરેકને બુદ્ધ બુદ્ધ દેશો વેંચી આપી વિનિતાનું રાજ્ય ભરતને, ને બાહુબલીને (ગિજની) તક્ષશિલાનું રાજ્ય આપી ધર્મની સ્થાપના કરવાને સાધુ થયા. સાધુ થયા પછી તેમના પૌત્રો નમિ વિનમિ ભગવંત પાસે રાજ્ય લેવા આવ્યા, કેમકે ભગવંતે સર્વને આપ્યું હતું પણ નમિ વિનમિ તે સમયે હાજર નહી હોવાથી તેમને કાંઈ મળ્યું નહોતું, પાછગથી તેઓ આવ્યા અને ખબર પડી કે દાદા તો સાધુ થઈ ગયા છે જેથી તેમને શોધતા શોધતા તેમની પાસે આવી રાજ્યભાગ માગવા લાગ્યા. ને ભગવંતની અપૂર્વ ભક્તિ કરવા લાગ્યા. તેમની ભક્તિથી પ્રસન્ન થઈ નાગરાજ ધરણેદ્રે તેમને અડતાલીશ હજાર વિદ્યાઓ આપી વિદ્યાધરેન્દ્ર બનાવી બન્ને ભાઈઓને વૈતાલ્ય પર્વતની ઉત્તર અને દક્ષિણ શ્રેણિનું રાજ્ય આપ્યું. ઘણો કાળ રાજ્યલક્ષ્મી લોકાવી રૂપભદ્રેવ ભગવંત કેવળજ્ઞાન પ્રાપ્ત કરી જ્યારે પહેલા તીર્થંકર થયા ત્યારે તેમણે પણ ભગવાન પાસે દીક્ષા લીધી. ભગવંતે પણ જૈન ધર્મનો સિદ્ધાંત સમજાવતા સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક, શ્રાવિકા એ ચતુર્વિધ સંઘની સ્થાપના કરી. નમિ વિનમિના વંશના સાધુઓ પરંપરા વિદ્યાધર વંશના સાધુ તરીકે ઓળખાયા. જેવી રીતે રૂપભદ્રેવ ભગવાન ધર્મની આદિના કરનાર હોવાથી

આદિનામ થયા, તેવીજ રીતે તેમના પુત્ર ભરત પોતાના નામ ઉપરથી પડેલા આખા ભારતના ચક્રવર્તી રાજા અર્થાત ભરતના પદ ખંડના તેનો અધિપતિ થયા, અને જૈન-ધર્મ એક રાષ્ટ્રધર્મ તરીકે જગત પ્રસિદ્ધ થયો. પ્રથમ તીર્થ કરના મોક્ષગમન પછી અનુક્રમે ચોથા આરાના બેતાલીશ-દુબાર વર્ષ ન્યુન એવા એક કોઠાકોડી સામરોપમ વર્ષ વ્યતિત થયા. તેમાં રૂપભદ્રેવ પછી અમુક અમુકને આંતરે ખીન્ન તેવીશ જીવતા રહ્યા. જેમણે શરૂ કરેલા રૂપભદ્રેવના જૈનધર્મને અધિકાધિક અગ્રકાવી પૃથ્વીને જૈન વાતાવરણમય બનાવી કંઈક મંદ પડેલી પ્રજાસિકાને તેઓએ સતેજ કરી. તેમાં છેલ્લા અવ-તાર મહાવીરસ્વામી ચોથા આરાના અંતમાં થયા. ચોથા આરામાં અનુક્રમે પડતો કાળ આવવાથી લોકોનાં ચિત્ત જૈન-ધર્મથી અજાણિયા થયાં. અને રૂપભદ્રેવ ભગવાને પ્રરૂપેલા ચાર પેઢને ટાળી નાંખી પોતાને અનુક્રમ હારફેર કરા કેટલાક પોખંડી પુરૂષોએ લોખા લોકોને ભરમાવી જૈનધર્મને તણ દઈ અન્ય મતો ઉત્પન્ન કર્યા.

ભરત રાજાના વખતમાં બ્રાહ્મણો એજ જૈન કહેવાતા. તેની નિશાની તરીકે તેમના વખતમાં કાકિણી રત્નની જનોઈ ટાકમાં રહેલી. ભરત મહારાજના પુત્ર સૂર્યવશ્યાના વખતમાં સોનાની થઈ, અનુક્રમે પછી રૂપાની થઈ અને છેવટે જૈનની નિશાની તરીકે પાછળથી સુવરની થઈ. શુદ્ધ બ્રહ્મચર્ય અને અહિંસાના પાળનારા તેથી બ્રાહ્મણ કહેવાતા. અનુક્રમે નવમા અને દશમા તીર્થ કરના વાસમાં કાળે કરીને તેમની

(બ્રાહ્મણો) મતિમાં વિપર્યાસ થયો જેથી વેદોની પ્રરૂપણામાં ગોટાળો કરીને અન્ય ધર્મોની પ્રરૂપણા કરી બીજા દર્શનો પ્રકટ કર્યાં. જે આજે આપણે જોઈએ છીએ.

ચૌવીશમાં અવતાર મહાવીર સ્વામીના મોક્ષગમન પછી લગભગ સાડા ત્રણ વર્ષ બાદ પાંચમા આરાની શરૂઆત થઈ. જેમાં રૂષભદેવની પરંપરાએ બીજા તેવીશ અવતારો થયા. તેમજ વિદ્યાધર વંશની પરંપરા પણ અનુક્રમે ચાલી આવી. મહાવીરસ્વામીના અગીયારે ગૌતમાદિક ગણધર મગધ દેશના મહાન્ પંડિત ગણાતા વિદ્યાન્ બ્રાહ્મણો હતા. તેમાં પાંચમા ગણધર સુધર્માસ્વામી મહાવીરસ્વામીની પાટે આવ્યા આજે જે સાધુઓનો પરિવાર છે તે સર્વ પરંપરાએ સુધર્માસ્વામીનો પરિવાર સમજવો. કેમકે તેની પૂર્વે પાર્શ્વનાથના ઉપકેશ ગચ્છ, વિદ્યાધર ગચ્છ વગેરે આ પરિવારમાં ભળી જઈ મહાવીરસ્વામીની પ્રરૂપેલી પ્રણાલિકા તેમણે માન્ય રાખી હતી. મહાવીરસ્વામી પછી વીશ વર્ષ સુધર્માસ્વામી પોતાના પટ્ટશિષ્ય જંબુસ્વામીને પોતાની પાટ સોંપી મોક્ષે ગયા જંબુસ્વામી પણ પોતાના શિષ્ય પ્રભવસ્વામીને પોતાની પાટે સ્થાપી મહાવીરથી ચોસઠમે વરસે મોક્ષે ગયા. ત્યારપછી મોક્ષનો માર્ગ તે આ ભરતને આશ્રયી બંધ થઈ ગયો. પ્રભવસ્વામી ચૌદ પૂર્વના બાણ હોવાથી તેમણે પોતાની પાટ રાજગ્રહી નગરીમાં રહેનાર સચ્ચંભવ નામે વિદ્યાન બ્રાહ્મણને યોગ્ય બાણી ત્યાં આવી સચ્ચંભવને

પ્રતિજ્ઞાધી, તેમને દિક્ષા આપી, પોતાની પાઠે તેમને સ્થાપી
 પોતે વીરથી ૭૫ મેં વર્ષે દેવલોક ગયા. શય્યાંભવ પછી ચૌદ-
 પૂર્વા થયા. તેમણે યથોક્તસૂરિને પોતાની પાઠે સ્થાપી
 મહાવીરથી અઠાણ્ મેં વર્ષે તે સ્વર્ગે ગયા. યથોક્તસૂરિએ
 દક્ષિણ દેશમાં આવેલા પ્રતિષ્ઠાનપુર (પેંઠ) ના રહીશ એ
 બ્રાહ્મણ ભદ્રબાહુ અને વરાહને દીક્ષા આપી. તેમાં ભદ્રબાહુ
 ચૌદ પૂર્વા થયા ને વરાહ પતીત થયા. તેમના સમયમાં
 સ્વૃત્તીભદ્રના શુર સંભૂતિવિજય પછી ચૌદપૂર્વા થયા. એવી
 રીતે ભદ્રબાહુ સ્વામી પાંચમા શ્રુતકેવલી થયા. અને યથોક્ત
 સૂરિ વીર પછી એકસો અઠતાગીશમેં વર્ષે દેવલોક ગયા. તે
 સંભૂતિવિજય એકસો છપ્પત વર્ષે સ્વર્ગે ગયા. ભદ્રબાહુ
 સ્વામી પછી વખત નેપાળ દેશમાં રહેતા. મહા પ્રાણધ્યાનમાં
 મગ્ન રહી આત્મહીતમાંજ તત્પર રહેતા. ત્યાં આગળ
 દ્વિમાલ્યની આસપાસ છાયા પાર્શ્વનાથ, મંત્રાધિરાજ અને
 સ્ફુલ્લિંગ પાર્શ્વનાથનું તીર્થ હતું. તે સમયમાં ત્યાં પછી
 જૈનોની વસ્તી સારી હતી. મહાવીર પછી એકસો સીતેર વર્ષે
 સ્ફુલ્લિભદ્રને ગચ્છનો ભાર સોંપી પોતે દેવલોક ગયા. આ સ્ફુ-
 લિભદ્ર નવમા નંદ મગધરાજના મહા અમાત્ય નાગર બ્રાહ્મ-
 ણ શકટાલ મંત્રી (કાપકનાં વંશ) ના પુત્ર હતા. આ સ્ફુ-
 લિભદ્ર છેલા ચૌદપૂર્વા કહેવાણા. અર્ચસુદસ્તી અને આર્ચ
 મહાગિરિ પોતાના બન્ને શિષ્યો દશપૂર્વા થયા અને સ્ફુલ્લિ
 ભદ્ર મહાવીરથી બન્નેને પંદર વર્ષે દેવલોક ગયા. અને તેમની
 સાથે જનકાપી ગાર્ગને હોય થયો, છતાં આદ્ય મહાગીરી

આર્ય સુહસ્તિને બધો ગચ્છ સોંપી તે એકાકી વિચરીને છત્ર કંપની તુલના કરવા લાગ્યા. લગભગ વીરથી બસો પીસ્તાલીશ વર્ષે તેઓ દેવલોક ગયા. આર્ય મહાગિરિની પરંપરાએ દિગંબરમતની શરૂઆત થઈ હોય એમ જણાય છે.

ચંદ્રગુપ્ત વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલા અશોક રાજાના પૌત્ર સંપ્રતિ રાજાના આ આર્યસુહસ્તિ સ્વામી ગુરૂ હતા. તેમનાજ ઉપદેશથી સંપ્રતિએ પૃથ્વીને જૈનધર્મથી મંડિત કરી હતી. તે સમયમાં જૈનોની સંખ્યા ચાલીશ કરોડ જેટલી હતી. મહાવીર સ્વામી પછી લગભગ બસોએકાણું વર્ષે આર્યસુહસ્તિ સ્વામી પોતાની પાટે આર્ય સુન્દિત અને સુપ્રતિબદ્ધને સ્થાપી પોતે સ્વર્ગે ગયા, સંપ્રતિરાજાના સમયમાં લદ્દા શેઠાણીના પુત્ર ભોગી અવંતીસુકુમાલને પ્રતિબોધનાર આજ સુહસ્તિ સ્વામી હતા.

સુન્દિત અને સુપ્રતિબદ્ધાચાર્યે કોટીવાર સૂરિમંત્રને જાપ કરવાથી નિર્ગંથ ગચ્છનું આચ્યું આવતું નામ કોટીક ગચ્છના દેવધર્મ ગયું.

વિદ્યાધરવંશમાં અનુક્રમે પાદવિપ્ત સૂરિ થયા. આર્ય મહાગિરિના શિષ્ય બલિસ્સદ સૂરિ થયા, તેમના કુમારસ્વામી છ થયા. તેમના શિષ્ય પહેલા શલિકન્નુરિ થયા, તેમના નાનકડા સૂરિ અને તેમના પાદવિપ્ત સૂરિ થયા. તેમના વંશમાં સદાદિ આચાર્ય આર્ય સુહસ્તિના સમય પછી કેટલેક સમયે થયા. તે અનુક્રમે વિદ્યાધરવંશ કરતા કરતા પોદ દેશના કોશલ ગામ

માં આવ્યા. ત્યાં તેમને મુકુંદનામે પ્રાણશ્રુ મળ્યો. જેને આ-
ચાર્યની દેશના સાંભળવાથી વૈરાગ્ય થયો અને સૂરી^૧વર પાસે
વૈરાગ્ય થવાથી તેણે દીક્ષા લીધી. અનુક્રમે વિહાર કરતા રક-
દિલાચાર્ય બૃશુકગ્ધ (ભરૂચ) પધાર્યા.

મુકુંદ રૂપિ વૃદ્ધ હતા. અજ્યાસમાં ઘણા મંદ હતા,
જેથી રાત્રીએ બ્યારે સર્વે શિષ્યવર્ગ શાંતિથી નિદ્રાનો સ્વાદ
હોતો હતો ત્યારે તેવે સમયે મુકુંદરૂપિ ઓટા સ્વરે અજ્યાસ
કરતા. જેથી શિષ્યોને નિદ્રામાં ખગેલ પડવા લાગી. એક દિવસે
શિષ્યોએ શુદ્ધ પાસે ક્યારે કરી, તે વારે શુદ્ધે તેમને સંગતની
વિદાય કર્યા. પછી એકાંતમાં મુકુંદરૂપિને ઓલાવી કહ્યું “કે
વસ ? રાત્રીએ ઉચ્ચસ્વરે ઓલવાથી હિંસક પ્રાણીઓ ભગે
અને તેઓ મહા અનર્થ કરે ! નિદ્રામાં પડેલા સર્વે શ્રાધુઓને
તાશ ઓટા સ્વરેથી ઓલવાજે તેમને ફાલ થાય. તેમનાં ચિત્ત
ઉદ્વિગ્ન થાય માટે બલુવાથી હવે સધું. તું સર્વને નમસ્કાર
કર્યા કર !”

“આપનું વચન હું માર્થે ચલાવું છું. હવેથી હું નિશા
સમયે અજ્યાસ કરી બધાનાં ચિત્તને દલેશીત નહીં કરું; પ્રત્યે !
આટલો અપરાધ મારો ક્ષમા કરો !” સદલદૃઢથી મુકુંદ-
રૂપિએ શુદ્ધનો ક્ષમા માની તેમનું વચન અગીકાર કર્યું.

“સાધુ ? વસ ! સાધુ !” મૂરિએ તેને રજા આપી.

હવેથી મુકુંદરૂપિએ હંમેશ દિવસના અજ્યાસ કરવા
મળ્યો. દિવસના પડેલા ખરો બાગ ઉચ્ચ સ્વરે ઓલવામાં

પસાર કરતા. જેથી દરેક સાધુઓને કંટાળો આવવા લાગ્યો. વંદનાદિક કાર્ય પ્રસંગે આવતા શ્રાવક-શ્રાવિકા પણ બળ-લગ્યા. તેમને લાગતા અટકાવવાને શિષ્યો અરસપરસ ઉપાય શોધવા લાગ્યા. તેઓ દિવસે અભ્યાસ કરતા હોવાથી ગુરૂ પાસે ફરીયાદ કરવાનું તેમને કાંઈ કારણ નહોતું. પરંતુ દિવસના ઉચ્ચ ઘોષે ગોળવાથી બધા કંટાળી ગયા હતા. ઘણા શિષ્યોએ તેમને અભ્યાસ નહીં કરવાને અથવા તો મૌનપણે બની શકે તેટલું પ્રાપ્ત કરવાને સમજાવ્યું. પણ વિધિ સંયોગે કોઈની પણ વાત મુકુંદરૂપિને ગળે ઉતરી નહી. મુકુંદરૂપિ શાંત હતા. કષાયરહિત વૈરાગી હતા. પણ અભ્યાસમાં મંદ બુદ્ધિ હોવાથી તેમને ઘણું લાગી આવતું હતું, જેથી હરકોઈ લોગે અભ્યાસ કરી જ્ઞાન મેળવવું એજ તેમનું સાધ્ય બિંદુ હતું. માત્ર તેજ કારણથી તેઓને અભ્યાસ છોડી દેવાને ગમતું નહોતું.

હંમેશના તેમના આવા વ્યવસાયથી એક દિવસે કોઈ યુવાન શિષ્યે મુકુંદરૂપિની મશ્કરી કરી. “અરે મુકુંદરૂપિ હવે વૃદ્ધ થઈને શું ઘાંટા પાડવા બેઠા છો ! હવે લાણીને શું મુશળ ઉપર કુલ લાવવાના છો ! વ્યર્થ જ્ઞાને સર્વને સંતાપો છો !”

યુવાન સાધુની મશ્કરી મુકુંદના હૃદયના ઉંડાણમાં તરતજ ઉતરી ગઈ. તેમને જરી પણ ગુસ્સો ન થયો. તેના દરેક શબ્દો બરોબર સાંભળી લીધા. એ શબ્દોએ મુકુંદરૂપિને બહુજ અસર કરી. યુવાન સાધુને સામે જવાબ નહીં દીધો, પણ પો-

તાને હૃદયમાં ઘણો ખેદ થયો. “ હા ! જ્ઞાનાવર્ણીય કર્મથી
 દૂષિત મારી મતિને ધિક્ક છે ! પૂર્વે મેં જ્ઞાનની આયાતના કરી
 હશે જ્ઞાન જ્ઞાને જ્ઞાનીને કુલવ્યા હશે, તેમની નિંદા-ગર્હા કરી હશે,
 જેથી આ ભવે તેનું ફળ ભોગવી રહ્યો છું ! અને આ ભવમાં
 પણ દારી જઈશ, તો ભવાંતરમાં માફ શું થશે ! માટે ઉચ્ચતપ
 કરી હું ભારતી (સરસ્વતી) દેવોનું આરાધન કરી તેને પ્રસન્ન
 કરીશ. તેણે કરેલી મરકરીનું વચન હું સત્ય કરીશ ” એ પ્રકારે
 મનમાં નિશ્ચય કરતાં મુકુંદરૂપિ ત્યાંના પ્રસિદ્ધ દુનાલયમાં જઈ
 ચારે આહારના પ્રત્યાખાન (પચ્ચખ્યાણ) પૂર્વક ભારતીનું ધ્યાન
 કરતા બેઠા. તેમની આવી પ્રવૃત્તિ જોઈ સર્વ શિષ્યવર્ગ અત્ય-
 યમ થયે. શ્રાવક શ્રાવિકાઓમાં પણ જોસણેર લાગણી ફેલાઈ.
 પોતે શું નિશ્ચયથી બેઠા હતા, તે પોતેજ સમજતા હતા. શુદ્ધ
 મહારાજ પણ આ હઠીકત સાંભળી વિચારમાં પડ્યા, પણ
 જ્ઞાનથી ભાવી લાભ જોઈ પોતે જ્ઞાન રહ્યા. અને મરકરી કરનાર
 શુભાન સાધુએ પણ આ પરિવર્તનની કંઈ આશ્ચર્યમાં નહોતો.
 જોઈ તેને પણ પાછગથી પસાવ્યા થયો. અને શુદ્ધના હજારોને
 પાત્ર થયો, પરંતુ ભાવો ઠાંકી અન્યથા થતું નથી કરેલું કાર્ય મને
 તેટલો પક્ષાત્પાત કરવા છતાં પણ ના કર્યું થતું નથી મનુષ્યની
 ઠાંકી હજારો હાય છે ત્યારે વિધિનો મરકરી જુદીજ રોય છે

દિવસો ઉપર દિવસો પાસપાસ, છતાં મુકુંદરૂપિને મર-
 કરી કરનાર પક્ષના નહોતો તે તો જ સારીક સકળ દિવસોને
 ત્યજ કરીનેજ પોતાનું કાર્ય ચિત્ત રાખ્યું બેઠા હતા. પોતાનું
 કાર્યનિહિત જીવંતુથી સકલ નિશ્ચય ત્યાંનું જીવિત્તુ કરીનેજ

સમયે શુદ્ધ પાણી આવી તેમને વંદના કરી. પહોર દિવસ ચડે
આવકને ત્યાં પાણી વહોરવા જતાં પાણી વહોરી આવતાં મુશલ
(સાંભેલુ) જોઈ પોતાની પ્રતિજ્ઞા સાંભરી. તરતજ બજારની
વચ્ચે મુશલ મંગાવી સકળ સંઘની સમક્ષ અને નગરજનોની
કુલુદલભરી નજર સમક્ષ મુકુંદરૂપિએ જણાવ્યું કે—જેણે મારો
ઉપદ્રાસ કર્યો છે કે—“તમે ભણીને શું મુશળને કુલ લાવવાના
છો?” તો સર્વે આવો અને જુઓ! હું આ મુશલને પુષ્પ લાવું
છું. મારી પ્રતિજ્ઞા હું પૂરી કરું છું. એમ સર્વ જનોને ચેતવી
મંત્રશક્તિના બળે મુશલને પાણીની અંજલી છાંટી નીચેના
સ્થાને બોધ્યા.

अस्मादृक्षा अपि यदा, भारति ! तव प्रसादतः ।

भवेयुर्वादिनः प्राज्ञा, मुशल पुष्पतां ततः ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—હે ભારતી ! જે તમારા પ્રભાવથી મારા
સરળા મૂર્ખ પુરૂષો પણ વિદ્વાન્ અને કોઈ ન છોડી શકે તેવા
વાદી થયા. તે તમારા પ્રભાવથી આ મુશલ પણ પુષ્પને
પ્રગટ કરે !

તરતજ મુશલ ફાટ્યું—કુદ્યું, પાંદડા આપ્યાં, તેની
પાછળ પુષ્પો પણ પ્રગટ થયાં. આ જોઈ સંઘ સદીત લોકો
આશ્ચર્ય પામ્યા.

मृगो मृगं शक्यदृष्टिप्रमाणं, क्षीनो वह्निर्मास्तो निष्पक्षः ।

यद्वा यस्मै गेचने तन्न किंचित्, वृद्धोवादी भाषते कः क्रिमाहः ॥ ૧ ॥

ઉતરતા; પરંતુ સિદ્ધસેન આગળ વાદમાં તેઓ હારી જતા. એક દિવસ કોશંબી નગરની રાજસલામાં પડિત સાથે વાદ કરતાં સર્વને હરાવ્યા. પંડિતો લાજના માર્યા રાજસલામાં અધો-મુખ કરીને જોઈ રહ્યા. તેમને સિદ્ધસેન પંડિતે અભિમાનથી કહ્યું. “છે હુછ કોઈ! પોતાને વિદ્વાનનો ડાળ બતાવનારો! આવો! આવો! તમારી વિદ્વત્તા બતાવો!”

સિદ્ધસેનની આવી ગર્વભરી વાણી સાંભળીને રાજા જંખવા-ભો પડી ગયો. સકળ સલા સ્તબ્ધ થઈ ગઈ. “આહ! શું તેની વિદ્યાનું અભિમાન!

“અફસોસ! મારી સાથે વાદવિવાદ કરીને છુતે તેવો કોઈ પુ-રૂષ આજે જણાતો નથી, સર્વ પંડિતો હારીને મારા શિષ્યો બને છે, પણ મને શિષ્ય બનાવનાર કોઈ જન્મ્યો નથી. જેમ રાજામાં મહાપરાક્રમી આજે ચક્રવર્તી માળવેશ્વર વિક્રમાદિત્ય જયવંત છે, તેમ ભારતમાં સકળ પંડિતોનો મુગટમણિ અપ્રતિમઃલવાદી આજે પંડિત સિદ્ધસેન છે.”

કોશંબીની રાજસલાના એક પંડિતનું હૃદય આવી ગ-ર્વીષ વાણીથી ખગલજીવું. ઉંચી ડોક કરી તિર્છી નજરે ગર્જના કરતા પંડિત સિદ્ધસેન ભણી કટાક્ષપૂર્વક જોયું, તેને સિદ્ધસેન કહ્યું કે “કેમ મહાશય! હુછ પણ કોઈ અભિજ્ઞાપાદાય તો સામે આવો, કેમકે મારા જવા પડી તમારા મનોરથ કોણ પૂર્ણ કરશે.”

“મરાબર છે! પંડિતજી! તમારો મનોરથ પૂરવાને હુછ

એક જણ એવો હયાત છે કે જે સત્વર પૂર્ણ કરશે; તેમને જ્યાં સુધી તમે નહોં છો ત્યાં સુધી તમારા ગર્વ અને અભિમાન ખોટાં છે ! તમારી સાથે વાદ કરીને તમને હંફાવે તેવો આજે ભારતમાં એ એક જ અપ્રતિમદલવાદી વીર પુરૂષ છે. " તે પંડિતે અભિમાનથી મન્દોદર આ સમર્થ પંડિતને હામ્યો."

" અહો ! જગતમાં અપ્રતિમદલવાદી તો મહા સમર્થ પંડિત સિદ્ધસેન પોતેજ છે. કહો, કહો સિદ્ધસેનને હરાવવાનો દાવો કરનાર ને પોતાનેજ વાદી કહેવડાવનાર ખીજો એ કોણ છે ! " સિદ્ધસેને ગર્જના કરી.

ભાટદેશમાં વિહાર કરનાર અને ખુદ સરસ્વતી પોતેજ તમારી ગર્વાધતાનું ખંડન કરવાને જાણે પુરૂષ રૂપે આ જગતમાં આવી હોય એવા નીનના વિધાધર ગરુડમાં ઉત્પત્ત થયેલ વૃદ્ધવાદીસૂરિ પોતેજ ! "

" અહો ! શું એક મ્યાનમાં જે તલવાર ? ભારતમાં આજે હું સમર્થ અપ્રતિમદલવાદી છતાં એ પોતાને અપ્રતિમદલવાદી તરીકે ઓળખનાર ! આકાશમાં જે સૂર્ય કદિ સંસરેજ નહીં ! "

" એ સર્વ વ્યારે તમે એમની સાથે વાદ કરશો ત્યારે સમજાશે. જાંધે છત મેગવો અભિમાનથી ફાટી ગયા છો, પણ સંભાળજો, ત્યાં તમારો રેવડી દાણુ દાણુ થઈ જશે ! તમારે નમના શિષ્ય થવું પડશે ! " એમ કહી કોશંબીના પંડિતે લગાર સિદ્ધસેનના હૃદયને હચમચાવ્યું.

“થુપ રહો ! કે ભારતમાં આજે સર્વ પંડિતોનો ગર્વ ઉતારવા હું એકજ જન્મ્યો છું ! અપ્રતિમદલવાદી થવાને તો હું જ સરજાયો છું, તમારા એ વૃદ્ધવાદી સાથે વાદ કરીને હું તેને હરાવીશ—મારા શિષ્ય બનાવીશ. એવી હું પ્રતિજ્ઞા કરે છું.” સિદ્ધસેને પોતાની અદ્વિતીય વિદ્વત્તાના વિશ્વાસે વૃદ્ધવાદીને જીતવાનું પણ કયું. કેશંખીની સકલ રાજસલાખખળી રહી.

“પંડિતજી ! વિચાર કરીને પગ ભરજો ! બહુ રત્નની વસુંધરા, પૃથ્વી એક પછી એક અદ્વિતીય રત્નો કાળે કરીને પ્રગટ કરે છે. અભિમાનીનો ગર્વ હરે છે. રાવણનો ગર્વ હરવાને રામ પ્રગટ થયા, કંસ અને જરાસંધનો જુદમ નાશુદ કરવાને શ્રીકૃષ્ણ પ્રગટ થયા. એ શું ભૂલી ગયા ?”

“તમે તેની મિથ્યા પ્રશંસા કરો છો. વાદમાં હું હારીશ કે તમારો વૃદ્ધવાદી ? એ તો સમય આવતાં જોવાશે. અમે સામ સામે મેદાનમાં વાગ્યુદ્ધમાં ઉતરશું, ત્યારેજ તેનો નિર્ણય થશે.” ગર્જના કરતાં પંડિત સિદ્ધસેન બોલ્યા. “કહો હાલમાં તે ક્યાં છે ?”

“લાટ દેશના પાટનગર ભૃગુકચ્છમાં હાલ તે વિદ્યમાન નથી. ત્વરાથી જશો તો જરૂર ભેટો થઈ શકશે.” પંડિતે ટકોર કરી.

“હીક છે. હુમેણાંજ બાડ હું. તેને જીતીને મારો શિષ્ય બનાવું છું ! મોરી પ્રતિજ્ઞા પૂર્ણ કરું છું” એમ કહી દોશંબીની સભામાંથી પોતાના પરિવાર સહીત પંડિત સિદ્ધસેન છાટ દેશ તરફ રવાને થયો.

એક દિવસની પ્રભાતે એક સમર્થ પંડિત બની શકે તેટલી ત્વરાએ પોતાના પરિવાર સહીત ભજુકમ્હમાં આવ્યો. રેના (નર્મદા) નદીના કિનારા ઉપર આવેલા આ રમણીય શહેરમાં તપાસ કરતો કરતો તે પંડિત પૌપધ્યાલા (ઉપાધ્યય) આગમ આવ્યો, અને ત્યાં દોઢ શ્રાવકને પૂછ્યું કે “અહીંયાં વૃદ્ધવાદી આચાર્ય આવ્યા છે તે કયાં છે ?”

“મહાશય ! તે તો નવદશ્ય વિહારી છે. આજે તેમને કમ્પ પુરો થવાથી અત્યારમાંજ વિદ્વાર કરી ગયા.” એકઠા થયેલા શ્રાવકોમાંથી એક જણે જવાબ વાળ્યો.

“આહ.....એટલી વારમાં શું મોરી બીકથી નાશી ગયા ?” તે બોલ્યો અને હસ્યો.

ઉપરના શબ્દો સાંભળી સર્વ લોકો વિચારમાં પડી ગયા એક જણે કહ્યું. “તમે દોણ છો ? તેમનું આપને શું કામ છે ?”

“દોણ હું ! હું વિદ્વાન છું ? તેમની સાથે વાદ કરી, વાદી તરીકેનું તેમનું બિરુદ પડાવી લેવા આવ્યો છું. તેમને જીતવાનું આવ્યો છું !”

પંડિત સિદ્ધસેનના શબ્દો સાંભલી સર્વ લોકો હસી પડ્યા ” અરે ભાઈ ! કુન્યાના ખીજા પંડિતોની સ્પર્ધા મુકી તેમની સાથે વાદ કરવાનું મન થયું ? તમે ક્યાંથી આવો છો ? ”

“ માળવેશ્વર વિક્રમાદિત્યના પુરોહિત મંત્રી દેવરૂપી અને દેવસીકા માતાની કુક્ષીએ ઉત્પન્ન થયેલો કાત્યાયન ગોત્રીય પંડિત સિદ્ધસેન માઈ નામ છે. દેશ દેશના સમર્થ પંડિતોને હરાવી તેમને શિષ્ય બનાવવાનું માઈ કામ છે. ”

“ પણ ભાઈ ! અહીંયાં તમાઈ કાંઈ પણ વળનાર નથી. વૃદ્ધવાદી આચાર્ય તો સાક્ષાત્ સરસ્વતીના અવતાર છે. ” એક જણે કહ્યું.

“ શ્રીકર નહી; કહો, તે કયા રસ્તે ગયા ? હું ઝટ તેમને મળું. મારા મનેારથ તેમને છતીને સફલ કરું ! ” પંડિતે જણાવ્યું.

“ તમે પણ કાંઈ ગર્વિષ્ટ જણાઓ છો. તમને ખબર છે કે વાદમાં અજેય થવાનું સાક્ષાત્ ભારતી દેવીનું તેમને વરદાન છે. ભરૂચની બજાર વચ્ચે હજારો લોક સમક્ષ મુશલને પુષ્પો પ્રગટ કરનાર છે. ” એક જણે જરા સપ્તાર્ધથી કહ્યું.

“ છતાં મારી આગળ તેમનું કાઈ પણ ચાલનાર નથી. એવા તો કઈ પંડિતોને આ છતનાર છે. ”

સપ્તગા વિચારમા પડ્યા કે આ કોણ મિથ્યાભિમાની જણાવ છે. ભલે એને વૃદ્ધવાદી સાથે અફળાવા દો ? પરીણામ શું આવે

હો તે જોવા ઘો ! સર્વે વિચાર કરતા હતા .તેવામાં એક જણ
 પંડિતને માર્ગ જતાઓ. તે રસ્તે પંડિત સિદ્ધસેન પરિવારને
 ત્યાં ઘોડી તરાએજીતવાની આશાએ હરખાતો હરખાતો ઘોડી
 ગયો. લગભગ પડી બે ઘડી જેટલું જોસણેર ચાલવાથી જ-
 ગલમાં તેમને ભેટો થયો. તેને ઉતાવળો પોતાની તરફ આવતો
 જાણી સરગ પ્રકૃતિવંત વૃદ્ધવાદી સમજ્યા કે “એને ઉપદેશની
 આકાંક્ષા હતી” લેધી એક રૂક્ષની છાયા નીચે ઉભા રહ્યા. અને
 સિદ્ધસેનને ત્યાં નાંચે જોતી ઉપદેશ આપવા લાગ્યા. એવી
 રીતે તેમને ઉપદેશ કરતા જોઇ સિદ્ધસેન ખજલજી ઉઠ્યા
 “સૂરિજી ! હું કંઈ તમારો ઉપદેશ સાંભળવા આવ્યો નથી.
 મને આવતો સાંભળીને તમે ભુશુકચ્છથી નાશી ગયા. પણ મેં
 તમને પકડી પાડ્યા છે. હવે કાંતો તમારું વાદીનું બિરુદ
 તમે ઘોડી દો અથવા તો વાદ કરીને મને જીતી દ્યો ! જો વાદમાં
 હું હારીશ તો હું તમારો શિષ્ય થઈને રહીશ અને તમે હાર-
 શો તો આ બધું ત્યાગ કરીને તમારે મારા શિષ્ય થવું પડશે.
 એવી પ્રતિજ્ઞાથી તમારે મારી સાથે વાદ કરવો પડશે.” સિ-
 દ્ધસેનની વાણી સાંભળીને વૃદ્ધવાદીસૂરિ વિચારમાં પડ્યા કે
 આને વિદ્યાનો ગર્વ થયો જણાય છે ! આત્માનું જ્ઞાન કેવી
 રીતે થાય તે માટે તો તે અજ્ઞાનજી જણાય છે ઠીક છે. ! આવા
 વિદ્વાનને યુક્તિજગતથી જીતી લઈ ધર્મ માર્ગમાં સ્થોર કરવો
 કે લેધી આત્મા કર્મ સુજા થાય ! તેનું ચિત્ત મોક્ષ મંદિર
 તરફ આકર્ષાય ?” પડી સૂરિએ જીતજી નથી જાણાલ જોયો
 તો જણાયું કે “આ માણસથી ચાસનને ધણો નફો થશે.

ધર્મનો ઉદ્ધોત કરનાર મોટો પ્રભાવક થશે !” એમ જાણવાથી દરેકરીતે તેને પોતાનો કરી તેના મનનું સમાધાન કરી લેવું ! એમ વિચાર કરી જોડ્યા “ આપણે વાદ કરીએ તે વાત તો વ્યાજબી છે, પરંતુ વાદ કરવામાં આપણે જય કે પરાજય થાય તે વાદી પ્રતિવાદીને સમજાવતું નથી, માટે તે વાત નક્કી કરવાને મધ્યસ્થ મનુષ્યની જરૂર છે. તમે કોઈ મધ્યસ્થ જોળી કાઢો, તેમનું વચન જો તમને માન્ય હોય તો મને વાદ કરવામાં કોઈ પણ પ્રકારે હરકત નથી. ” આચાર્યના એ વચન ઉપર સિદ્ધસેનને વિશ્વાસ આવ્યો, પણ આવા જંગલમાં મધ્યસ્થ મનુષ્ય ક્યાંથી લાવવો ? તે માટે સિદ્ધસેન વિચાર કરવા લાગ્યો, તેવામાં તેને વળી સુજી આવ્યું કે “ ઓહ...અમારા વાદમાં જેને હું મધ્યસ્થ કહીશ તે મારે મન તો પશુ સમાનજ છે ? તો પછી આ ઢોર ચારનારા ગોવાળીયા મધ્યસ્થ થાય તો શું ખોટા છે ! માટે તેજ મધ્યસ્થ થાઓ ! એમ વિચારી સૂરિ અને તેમની વચ્ચે ગોવાળીયાઓને મધ્યસ્થ તરીકે બેસાડી પાંડિત સિદ્ધસેન વૃદ્ધવાદી આચાર્યની સાથે વાદવિવાદ કરવા લાગ્યો “ કહો ! વ્યાકરણ, ન્યાય, મિમાંસા, વેદાંતિક, તાર્કિક કે જીજ્ઞ કોઈપણ પક્ષમાં કયો પક્ષ તમને માન્ય છે ? ”

“ તમને યોગ્ય લાગે તે તમારો પૂર્વ પક્ષ ઉપાડો ” સૂરીશ્વરે તેને યોગ્ય લાગે તે માર્ગ સૂચવ્યો.

પાંડિતે સંસ્કૃત ભાષામાં દરેક ગ્રંથના પ્રમાણુવડે પોતાનો પૂર્વ પક્ષ ઉપાડી ઘણીવાર સુધી પોતાના પક્ષનું

સમર્થન કરવાને તે ઉપર વિવેચન કર્યું. એવટે જણાવ્યું કે
“ આ જગતમાં સર્વજ્ઞ ઓકાશ કુસુમની પેઠે પ્રત્યક્ષ અને
અનુમાનાદિક પ્રમાણોવડે કરીને પણ અનુપલબ્ધ છે માટે
સર્વજ્ઞ કોઈ નથી. ”

તેમનું વચન સાંભળીને ચંતિપૂર્વક વૃદ્ધવાદીસૂરિ
જોડ્યા ‘હિ ગોવાળો ! પંડિતેશું કહ્યું તે તમે સમજ્યા કે ?’

“ તેની આ ભાષામાં અમે તો કાંઈ સમજ્યા નથી. ”
ગોવાળીઆઓએ જવાબ આપ્યો.

“ તેમણે કહ્યું, તે હું સમજ્યો છું. સાંભળો તેઓ કહે
છે કે છનેશ્વર નથી. તે સાચું છે કે જોડું તે તમે કહો.
તમારા ગામમાં છનેશ્વર, સર્વજ્ઞ છન મંદિરોમાં છે કે
નહી ? ” સૂરીશ્વર ગોવાળોને સમજાવવા પૂર્વક જોડ્યા.

“ જિનરાજના મંદિરમાં છનેશ્વર, સર્વજ્ઞ તો બીરાજે
છે. માટે એનું વચન જોડું છે. ” ગોવાળીયાઓએ મત આપ્યો.

પછી શુરૂએ પ્રથમ મતિજ્ઞાન, શ્રુતજ્ઞાન અવધિજ્ઞાન,
મનઃપર્યવ જ્ઞાન અને કેવળજ્ઞાનનું સ્વરૂપ સમજાવી સર્વજ્ઞપ-
ણાનું વસ્તુસ્વરૂપ સમજાવ્યું. પછી ગોવાળીયાઓ તરફ નજર
કરી તેઓ પ્રસન્ન થાય અને પોતાની છત થાય તે માટે તૈયાર
થયા. કેમકે તેઓ સમયના જાણકાર હતા. માટે ઉભા થઇ કેડે
જોધો બાંધી હાથે તાળી વગાડતા વગાડતા ફેરકુદડી ફરી
મધ્યસ્થ ગોવાળીયા સમજે અને તેમને રસ પડે એવો ગરબો
રાગ કાઢીને ગાવા લાગ્યા.

કુમુદચંદ્ર પણ મહાન સમર્થ પંડિત હતા. સર્વ શાસ્ત્રના જાણકાર હતા. મોરના ઇંડાને કાંઈ ચિતરવા પડતાં નથી. ગૌતમસ્વામીની માફક તે પણ તે જમાનામાં અદ્ય સમયમાં જૈનશાસ્ત્રનું અવગાહન કરી મહાન સમર્થ સર્વજ્ઞપુત્ર થયા. વૃદ્ધવાદીસૂરિએ તેમને યોગ્ય જાણીને આચાર્ય પદવી આપી. કુમુદચંદ્રને બહુલે સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિ તરીકે જગતમાં પ્રસિદ્ધ થયા. આચાર્ય પદવી પ્રાપ્ત થયા થકી સિદ્ધસેનસૂરિ પોતાના પરિવાર સાથે અન્યત્ર વિહાર કરવા લાગ્યા. તેમજ વૃદ્ધવાદીસૂરિ પણ અન્યત્ર વિચરવા લાગ્યા.

સિદ્ધસેન પંડિતને દિક્ષીત થયેલા જોઈ તેમના પરિવારમાંથી કેટલાક તેમની સાથે રહી તેમના શિષ્ય થયા. કેટલાક માળવા તરફ ઉજ્જયિની જવાને અને વિક્રમાદિત્યને આ સમાચાર આપવાને રવાને થયા.

પ્રકરણ ૧૪ મું.

કસોટી

અગર નહોતા દીલ, મહોળત ન હોતી,
ન હોતી અગર મહોળત, આક્રત ન હોતી.

અંતઃપુરમાં રૂપચંદ્ર કુમારને રાજા તેડી ગયો, ત્યાં તેને માટે વિવિધ પ્રકારની સુખડી વગેરે કરાવીને એકાંતે બંન્ને જણા બેસીને ખાતા ખાતા અનેક ગપ્પાં હાંકવા લાગ્યા. એવી

રીતે રાજાએ તેની સાથે પોતાનું દીલ મેળવી લઈ જાણે જુની
પુરાણી મૈત્રી હોય તેમ રૂપચંદ્ર સાથે એકથ કરી નાંખ્યું.

“કુમાર ! કહો ! કયા કયા અંચનો અભ્યાસ કર્યો છે ?
કંઈ શસ્ત્રકળાનો અભ્યાસ પણ કર્યો છે ?” રાજાએ મુદાની
પાત ઉપર આવવાને શરૂઆત કરી.

“મહારાજ ! અમે તો વ્યાપારી મહાજન કહેવાઈએ !
અમારા વાણીયાના વ્યાપાર તો વડીલોના ચાલતા આવેલા
ધંધાનાજ હોય, તે શિવાય બીજી અંચકળા અમે શી શીખી-
એ !” રૂપચંદ્રે કહ્યું.

“જો ! હવે તારે ને મારે સ્નેહ થયેલ મારે જુદું બોલી-
ને મને કહીશ નહી. તું આમ તો સકળ કળાનો જાણકાર છે.
છતાં પોતાનાજ મિત્રને કમવાનો દાવ રમનાર છે. હું તને
બાઈ ગણીને સમજાવું છું-કહું છું. પછી શામાટે મારી સાથે
કપટભાજી રમે છે !” રાજાએ ખીઠાશથી કામ દાહવા માંડ્યું.

“રાજા ! હું તો તમારો બાળક કહેવાઉં, અને તમે
તો અમારા કાકોર છે. તમારી સાથે કપટભાજી શામાટે મારે
રાખવો જોઈએ ? મારે જેવું જલું છે તેવું કહું છું. તે જાણું
જ માનશો.”

“હીક છે તો કંદા ! ગઈ રાત્રીએ તમે કઈ રમણીને
મહેલે ગયા હતા ? તેણે સમજાવ્યો નમને શું શું સમજાવ્યું.
કરો ! પહેલા કાને દાખ દીધા બેટલે શું ? જમણા દાખ
વિણા લીધી, પોતાની જાણ બદલી, કુલનો દરે મુંદીને

મારે તો ખીનું કાંઈ કાર્ય નથી. મારી સાથે જો તારે રાખવી હોય તો તેનો ચતાર્થ ખુલાસો કર ! નહીં તો વિના કારણે મહા અનર્થ થશે ! બધું ધૂળધાણી થશે ?”

“આપને મેં સત્ય જ કહ્યું છે; છતાં આપના મગજમાં ઉતરતું નથી તો માફ એટલું દુર્ભાગ્ય છે. વિશેષ શું કહું મહારાજ ?” કુંવરે કહ્યું.

“આવી રીતે ભાઈ ગણી સમજાવીને કહું છું છતાં મૂઠ ! તું માનતો નથી, પણ જો જે હવે કાંઈ અનર્થ થાય તો મારે માથે નહીં. હજી પણ કહું છું કે સાફ સાફ કહી બતાવ !” રાજાએ ગુસ્સાથી તપી જતાં કહ્યું.

“મહારાજ ! તમે જે કહો તે ખરું; પણ અણબાળી વાત હું કેમ કરું ? છતાં તમારી નજરમાં આંખું તે ખરું ?”

રાજાએ અનેક પ્રકારે લાલચો આપી શામ, હામ અને લેદના ઉપાયોવડે કરીને તેને સમજાવ્યો. પણ જેમ સસાનો ત્રીજો પગ નહીં તેમ કુંવરના સિવાય બીજી વાત કરેજ નહીં, જેથી રાજા અત્યંત ગુસ્સે થયો “રે મૂઠ ! હજી પણ સત્ય જોલતો નથી, શું હજી પણ તને મારો લય લાગતો નથી ? યાદ રાખ કે ઉંધે માથે લટકાવીશ. ઉપરથી મીઠાના પાથવાળા ઝેરબંધ ફટકા લગાવીશ. ત્યારેજ તું માનીશ.”

“રાજા ? એવો લય બતાવીને શામાટે અસત્ય જોલાવો છો ? સજ્જત શિક્ષાએ તમે મને મનાવો છો ! ઠીક છે, જોઉં છું કે મારી પાસેથી અસત્ય જોલાવી તમે કેમ ફાવો

છે ? ” કુંવરની વાણી સાંભળી રાજા અતિશય રોષવાળો થયો. તેને દોરડેથી એક સ્તંભ સાથે ગાંધી ઢોંકા, પાદુ, ગડદા માં રતાં થાક્યો તેવારે આળુદના પ્રહાર કરવા મળ્યા. રાજાના અતિશય મારથી તે દૃઢ વીરનું ચિત્ત બાળાના વિશ્વાસનો ભંગ કરવાને લેશપણ અળાયમાન ન થયું. મુંઝે મુંઝે રાજાનું અપમાન સહન કર્યું.

“કેમ ? હજી પણ માને છે ? શામાટે મોતનો મેમાન બને છે ? સત્ય વાત કહેવામાં તારૂંશું જાય છે ? કે આવા બચકર મોતે મરવાને તૈયાર થાય છે ? ” રાજા મારતાં મારતાં થાક્યો તે વારે પુનઃ તેને સમજાવવાનો એક વધુ પ્રયત્ન કર્યો.

“શા માટે વારંવાર મને પૂછે છે ? તમને મેં જે જવાબ આપ્યો છે તેજ જવાબ છેવટ લગીનો પણ છે ? ” રૂપચંદ્રે કહ્યું.

“એમ છે તો ધ્યાન રાખજો કે શું થાય છે હાલ તારા ?” એમ કહી કુંવરનું બાવડુ ખેંચી તેને બહાર લાગ્યો અને મારતાં મારતાં તેને તુરંજ આગળ પ્રસરી લાગ્યો. માર્ગમાં આ રીતે તેને મારતાં એમ લોકો એવા લાગ્યા. વાયુ વેગે વાત બામમાં પ્રસરી ગઈ. જેમ જેમ વાત ફેલાતી ગઈ તેમ તેમ બામમાં હાહાકાર થયો મહાજન દડતાલ પાટી રૂપચંદ્રનાં માળાપ અને સામુ સસરે કંઈપણ કરવા લાગ્યા. સગાં સંજ પીઝાં પણ દોડકડા કરવા લાગ્યાં, ધનદણગાદ અને રૂપચંદ્રનો સસરે તોમચક કંઈપણ કરવા મહાજન સાથે રાજા આગળ

પ્રકરણ ૧૫ મું.

ભાગ્યોદય.

ગોખમાં ઉભેલી સુંદરી તે સૌભાગ્યની પ્રાણપ્રિય સખી શ્રીમતિ પોતે જ હતી. તેણી તરતજ આકુળવ્યાકુળ થઈને સૌભાગ્યના પલંગ પાસે જઈ તેને ઢંઢોળવા માંડી. “બાઈ ! ઉઠો, ઉઠો, જુઓ આંગણે પુરી ફજેતી આવી, પૂરેપૂરી કમળજતી આવી; અરે ! અહીંયાં આંગણામાં મોતનાં નગારાં ગડગડી રહ્યાં છે ને તમને આટલી બધી નિંદ આવે છે ?”

“શું છે ? શું છે ! અત્યારમાં આમ આટલી બધી ગલરાય છે શાને શ્રીમતી ?” ઉંઘમાંથી ઉઠતી અને શ્રીમતિના વચનોથી ગલરાયેલી સૌભાગ્યે તેને વ્યાકુળ બિંતે પૂછ્યું.

“શું છે, શું છે, શું ? ગોખમાં આવીને જરી જુઓ અને પછી જે ઠીક લાગે તે કરો. કાળનો દુકાળ આજેજ આવ્યો છે. પૂરેપૂરી ફજેતી લાગ્યો છે.” શ્રીમતિએ કહી સંભળાવ્યું.

શ્રીમતિનાં વાક્ય સાંભળી સૌભાગ્ય ગલરાતી અને ઘડકતી છાતીએ ગોખમાં દોડી આવી તો તેણીએ નજરે નજરે સર્વ દૃશ્ય જોયું. પ્રિયતમને પોતાના મકાન સામે રાવતના હાથેથી શીક્ષા ખમતો જોયો. તેથી તેણી ઘણી આકુળવ્યાકુળ થઈ ગઈ. “હાય ! લગવાન ? અદપકાળમાં જ

આ બુદ્ધિમંત્રી ! ” શ્રીમતી મુશ્કિલ થઈ ગઈ, શ્રીમતીએ પવન નાંખી થોડી સરમાં તેને સાંવધ કરી. “ અમી ! રડવાથી શું વળનાર છે ? તોરે હાથ આંચો કંઈ ઉપાય છે ? ને, તારી ખાતરો આ ઉત્તમ નર માર્યો બધો છે ! ”

“ અમી ! એક કામ કર. સાકર મિશ્રીત દૂધનું કચોળું લંચી કુંવરને બતાવ ! ને પછી તેને (દૂધને) ઉકરડે નાખ ! ”

શ્રીમાએ રડતાં રડતાં તેણીને કહ્યું.

શ્રીમતીએ બાઈના કહેવા પ્રમાણે દૂધનું કચોળું લઈને સાકરમાં મિશ્રણ કરતાં કુંવરને બતાવ્યું અને પછી તેને ઉકરડે નાખી દૂધને પોતાના આવાસમાં ચાલી આવી. રાત્ર વગેરે સંજોગે આ દૃશ્ય જોયું. પછી રાત્રીએ રૂપચંદ્રને પૂછ્યું. “ તારી પાછળની સર્વ વાત હું માફ કરું છું. ફક્ત આટલી જ વાત ઠંદ કે એ મુંદરી આ પ્રમાણે કરીને શું મુચવી મળે ? પછી તમને તને મુકવ દે ? તારી મુંદરી માફ કરું ? ”

“ નાજન ! એ દૃશ્ય બધાએ જોયું છે તેમજ મેં પણ જોયું છે. છતાં કે હવે ન પૂછતાં મને પ્રજ્ઞવાનું શું કારણ છે ? મહારાજ ! હું જો બાલ્યો હોય તો પ્રથમથી જ આપને સામારે કરતાં આટલો માર શું કરવા જાત ? ખચીત આપ તો જાણતા હો કે મારી જ પાછળ પડતો છે ? ”

રૂપચંદ્રે નું જવાબપણું બતાવ્યું.

“ કુટીકુટીને અધમુવો કર્યો, છતાં હજી એના

મરેડ ન ટળ્યો. હવે કોમ્ મારો વાંક રખે કાઢો, જોડું છું કે એ ક્યાં લગી ધીરજ ધરે છે, કેટલું સહન કરે છે? યાદ રાખ કે હવે તને શૂળીએ ચડાવીશ.” સર્વે લોકોને સમજાવતો રાજા પુરો હઠે ચડ્યો, લોકો કાંમ જોલી શકતા નથી, ખત્રે એક બીજા હઠે ચઢેલા છે. અંદરનો શું ભેદ છે તે જાણવાને સર્વે લોકો આતુર બનેલા છે. રાજા તેને અધિકાધિક શિક્ષા કરવા લાગ્યો. તેમ આ બાળાઓ આકુળબ્યાકુળ થવા લાગી. શ્રીમતીએ ધીરજ છોડીને કહ્યું. અરે બાઈ ! તારી લાજને ખાતર આ પુરુષરત્નને કાં મરાવે ? ચતુર સ્ત્રીઓમાં અગ્રણી છતાં તારી બુદ્ધિ પાનીએ કાં જાય છે ! હઠે ચડેલો રાજા જરૂર એને મારી નાંખશે, તારી સર્વ આશાઓની ધૂળ ધાણી કરી નાંખશે. જલદી ઉપાય કરી એને મુક્ત કરાવ ! ” શ્રીમતીનાં વચન સાંભળી સૌભાગ્યે તેને બીજી સમસ્યા બતાવી.

“શ્રીમતી ! જમણા હાથમાં એક સોનેયો અને બે મુક્તા ક્ષણ (મોતી) અને ડાળા હાથમાં અગ્નિ રાખીને કુમારને બતાવ અને પાછી ચાલી આવ ! ”

શ્રીમતીએ ઝટ નીચે ઉતરી આવી સૌભાગ્યના કહેવા પ્રમાણે કુંવરને બતાવી પાછી ચાલી ગઈ. રાજા વગેરે સર્વ લોકો જોઈ વિચારમાં પડ્યા. વળી રાજાએ રૂપચંદ્રને પૂછ્યું “ કહે શું વિચાર છે ! ફક્ત આનોજ ભેદ જો સમજાવે તો પૂર્વન સર્વ અપરાધ તારા માફ કરું ! તને વધ બાંધનથી મુક્ત કરું આ રમણીએ શું સંકેત કર્યો ? ”

“ જે હું જાણતો નથી તે માટે વારંવાર શામાટે પૂછે

છો રાજન ? માણસને એકવાર મરવું છે તો પછી તેનાથી શામાટે ડરવું ? ” રૂપચંદ્રનાં વચન સાંભળીને રાજા પૂરેપૂરે કોપે બસાણો.

રાજાએ તરતજ ચંડાળોને બોલાવી હુકમ કર્યો. “જાઓ ! અહીંયા સારોજ એને શુળીએ ચડાવો; એની છાંદગીને આકાળે અંત લાવો ! ” તરતજ ચંડાળોને હવાલે કરી રાજા અધર ડસતો અને દાંત પીસતો પોતાના આવાસ પ્રત્યે ચાલ્યો ગયો. “ઓહ, કેવો હરામી છે ! આટ આટલી શિક્ષાઓ કરી છતાં માનતો નથી, કોઈ મહાધૂર્ત જણાય છે. હમ વિદ્યામાં નિપુણ જણાય છે. ” રાજાએ તેની પાસેથી રહસ્ય જાણવાને બને તેટલું કર્યું. છેવટે શુળીએ ચડાવવાને ચંડાળોને હુકમ આપ્યો, પણ રૂપચંદ્ર વિશ્વાસવાતી ન થયો. શુળી પર ચડવાને પણ તૈયાર થયો, ચંડાળો રાજાસેવાની મનમાં નિંદા કરતાં છતાં તેને ફાંસી દેવાને તૈયારી કરવા લામ્યા. આ તરફ રૂપચંદ્રનાં માતૃપિતા, ભાઈ, બેન, સાસુ, સસરા વગેરે સગાં વહાલાં આકંઠ કરવા લામ્યાં. થોડ વિચારમાં પડ્યા કે “હવે શું કરવું ! રાજાને દેમ સમજાવવો; પોતાની અખુદ દોષત અત્યારે રૂપચંદ્રને બચાવી શકે તેમ નહોતી, આખું અવંતી મતો ઝીટે પણ હઠે ચરેહો રાજા તેને છોડે તેમ નહોતું. છેવટે વિચાર કરી ધન-દત્ત થોડ અને સોમદત્ત મહાજન સદીત મહામંત્રી ભટ્ટમાત્રને મકાને પહોંચ્યા. અને દોષપણ રીતે કુનારને બચાવવાને વિનંતિ કરી. મંત્રીએ શ્રેષ્ઠને આશ્વાસન આપ્યું અને તૈયાર થઈ પોતાના મકાનનો બહાર પડ્યો. ચંડાળો પાને અહીંને

ટળશે. માટે પ્રભુ! હું વિનવું કે જે કે જેને લખીતદાન
 આપે. પ્રભુના કૃપા પ્રાપ્તિ. મંત્રીશ્રેષ્ઠ ભટ્ટમાત્રે રાજાને
 કોઈ શાંત કરી તેને સમજાવવા માંડ્યું.
 "હે મંત્રિન! જો જો પુલાસો નહીં કરશે તો નિશ્ચય
 બહાજે મરશે. અથવા તો તું જામીન થતો હોય તો જો
 બચશે. પણ જો, છ માસની અવધિ આપું છું. તેટલા સમ-
 થમાં મારો સંશય દૂર નહીં કરે તો પાછો જો મોતને આ-
 થીન થશે." રાજાએ તેના બચાવનો એક મોર્મ બતાવ્યો.
 "હીક છે. મહારાજ! આપનું વચન મારે શીરસા-
 માન્ય છે. પણ આપે હું કહું તેમ કરવું પડશે નેથી આપને
 પુલાસો છટ મળી જશે. ત્રીધી આંગલીએ લી નહીં નીકળે
 તો મુક્તિથી છટવું પડશે." પ્રધાને રાજાને વિશ્વાસ આપ્યો,
 મહોમાદિ એકબીજાની ચરત મંજુર થઈ. રાજાએ પણ પ્ર-
 ધાનનું કહેવું કબુલ રાખ્યું. પછી કુંવરને વડાજો પાસેથી
 છોડાવીને પ્રધાને પોતાના આવાસમા રાખ્યો. મા-બાપ સર્ગી
 કુટુંબને સંતાપ થયો, પ્રધાને ધનદત્તચાહ તથા સોમદત્તને
 સમજાવી પોતાને ઘેર રવાને કર્યો. સર્વેના મન ખુશી થયાં.
 પછી પ્રધાને ત્રણ દિવસ કુંવરને આવળના પદલાંમાં બારી
 રાખ્યો. અને ધનવંતનું વેદાને બાલાવી કુંવરના પ્રદારો ઉપર
 દયા કરાવી એટલે થોડા દિવસમાજ પ્રદારોના જગમે દુનર્ભ-
 ગયાં, અને પ્રથમ કરતાં ચરીરના જગ જુદા અને કાનિ અધિક
 પ્રકાશવા લાગ્યા. રૂપચંદન ચરીરે પ્રદારની વેદના દૂર થઈ
 બદલાં તેનાં માત્ર પિત્રા બાઈ વગેરે સકળ પરિચાર ખુશી

હત સિદ્ધસેન પંડિત આજે સાધુ થઈ ગયા. રાગદ્રેષ રહીત
વિતરાગ થઈને સર્વજ્ઞપુત્ર થયા છે. તે સર્વજ્ઞપુત્ર થયા છે
તેમાં કેટલું સત્ય રહેલું છે તેની આજે ખાતરી કરવા દે !
એ સર્વજ્ઞપુત્રની પરિક્ષા લેવા દે ! રાજાએ હાથીની અંખાડી
ઉપર બેઠાં બેઠાં સર્વજ્ઞપુત્રને વંદના કરી, નતો માથું હલાવ્યું,
ન હાથ જોડ્યા ! એટલે તેમણે માત્ર મનવડે કરીને જ સૂરિને
એકચિત્તે વંદન કર્યું. પણ મુખેથી એક શબ્દ પણ ન ઉચાર્યો.

સૂરિની પાસે રાજા આવ્યો એટલે રાજા સાંભળી શકે
તેમ સિદ્ધસેન દિવાકરે તેમને ‘ધર્મલાલ’ કહ્યો. તે વારે
રાજાએ સૂરિને કહ્યું. “ મહારાજ ! મેં વંદના તો કરી નથી
છતાં તમે મને “ધર્મલાલ” શાનો આપ્યો ? શું ધર્મલાલ
એટલો બધો સન્તો છે કે વંદના વિના એમ સહેજે મળી
શકે ? ”

“રાજન ! ધર્મલાલ મારો એ સંકેતો નથી. આ અનાદિ
અનંત સંસારમાં આત્માને મેળવવાની વસ્તુ હૃદયમાં હૃદય
ધર્મલાલ છે ધર્મના લાભ પ્રાપ્ત કરનાર પ્રાણી સંસારના
પ્રમથન. ન શકના અનાદિ એવું મુક્તિનું મુખ મેળવી શકે
છે એવો પ્રગટ લાભ આપનાર ધર્મલાલ વંદના કરનારનેજ
મળી શકે છે તેજ આ મા ધર્મને યોગ્ય થઈ શકે છે.” સર્વજ્ઞ
પુત્ર કહ્યું

“ જો કે વંદન કરનારને ધર્મલાલ આપવાનું મુયબ્ધું
વારે મેં તે આપને વંદન કર્યું નહીં, છતાં કેમ ધર્મલાલ

દીધો ? કદાચ રાજા બાણીને દીધો હશે કેમ ખરુંને ! " રાજા-
એ જણાવ્યું.

" રાજા ! વંદન ત્રણ પ્રકારે કરી શકાય છે. મનસા,
વાચા અને કાયા. તેમાં તમેએ મને કરીને અમેને વંદન
કર્યું, જેથી વંદન કરનારને ધર્મલાભ આપવો એ સાધુઓનો
(અમારો) શિષ્ટાચાર છે. ચિંતામણીથી પણ અધિક ધર્મ-
લાભ છે. તમે અમારા સર્વજ્ઞપણાની પરીક્ષા કરવાને મનથી
જ વંદના કરી છે. " સૂરીશ્વરે રાજાના હૃદયની વાત કહી
સંભળાવી.

પોતાના હૃદયનો અભિપ્રાય સૂરીશ્વરની પાસેથી સાંભ-
ળવાથી રાજા વિક્રમાદિત્ય ધણેજ પ્રસન્ન થયો અને હાથી
ઉપરથી નીચે ઉતરી સકળ સંઘ સમક્ષ દિવાકરને વંદના-
કરી. તેમની સુખશાતા પૂછી. રાજાના હુકમથી કોશા
ધિકારીઓએ કરોડ સોનેયા તુરત સૂરિની આગળ લાવીને
હાજર કર્યા. કેમકે રાજાના સખત હુકમ હતો કે—
આપ્તવર્ગનો પુરુષ મારી નશ્વર પડે તો એક હજાર
સુવર્ણ મહોરો આપવી, તેના સાથે હું સંભાળવું કરું
તો દસ હજાર આપવી. જેના વચનથી હું હમું તો લક્ષ
મહોરો આપવી, અને મને સંભાળ પમાડે તો કરોડ મહોરો
આપવી. જેથી કોશાધ્યક્ષ એક કરોડ સુવર્ણ મહોરો સૂરિ
આગળ લાવી રહ્યું દરેને નાચવના દશગંધા નીચે પ્રમ.વું
તેના વિચાર લખી. મનથી રાજા વિક્રમાદિત્યે સિદ્ધમેન દિવા
કર સૂરિને વંદના કરવાથી પોતાનો વચના બળે રાજાના

અભિપ્રાયને જાણનાર અને દૂરથી ઉંચો હાથ કરીને ધર્મલાભ દેનાર દિવાકરને કરોડ સુવર્ણ મહોરો આપી.

સૂરિ સમક્ષ આણેલી સેવકોએ કરોડ સોનામહોરો માળવેશ્વર વિક્રમાદિત્ય સૂરિને અર્પણ કરી અને કહ્યું કે “આપ આ લેટ સ્વીકારો ?”

“વૃથા વૃત્તસ્ય ભોજનમ્” રાજન્ ! વૃત્તિ પામેલાને ભોજન આપવું એ વૃથા છે. અમારે ત્યાગીઓને તમારી મહોરોનું શું પ્રયોજન છે. માટે તમે એને પાછું ભંડારમાં મોકલાવી દો. ”

સૂરીશ્વરનાં વચન સાંભળી રાજા બોલ્યો “મહારાજ ! મેં તો એનો દાન સંકલ્પ કર્યો છે જેથી મારે તો તે શિવ-નિર્માલ્ય છે. ! માટે આપને લેવું પડશે ! ”

“માળવેશ્વર ! પૃથ્વીમાં કોઈ મનુષ્ય દેવાથી હઃખી થતો હોય તેને આ સંકલ્પિત દ્રવ્યથી ઋણમુક્ત કરવો એ ઉચિત છે ” દિવાકરનું ધર્મયુક્ત પરોપકારી વચન રાજા વિક્રમાદિત્યે અંગીકાર કરી તે કરોડ સુવર્ણ મહોરોથી દેવાદારોનાં કષ્ટ કાપી તેમને ઋણ થકી છોડાવ્યા. પૃથ્વી ઉપર ઘણા લોકને એવી રીતે સુખી કર્યા. કેટલોક સમય ત્યાં રહીને ગુરૂ ત્યાંથી અન્યત્ર વિહાર કરી ગયા.

*

*

*

*

પૃથ્વી ઉપર વિહાર કરતા અને ધર્મ જ્ઞાસુ પ્રાણીઓને ધર્મની અભિમુખ કરતા એવા સિદ્ધસેન દિવાકર સૂરિ એકદા

ચિત્તોડ (ચિત્રકુટ) પધાર્યા ત્યાં ચિત્રકુટ ઉપર એક દિવસે ચૈત્યમાં દર્શન કરવાને ગયા. ત્યાં એક પ્રાચિન ચૈત્ય (છન-મંદિર) ઉપર એક મહાસ્તંભને જોઈને સૂરિ વિચારમાં પડ્યા. “ આ મહાસ્તંભ અહીંયા શા માટે ઉભો કરવામાં આવ્યો હશે ? શું કોઈ રાજા તરફથી ઉભો કરવામાં આવ્યો હશે કે સંઘનાં કોઈ પ્રાભાવિષ્ણુ પુરુષ થકી ઉભો કરવામાં આવ્યો હશે. આ સ્તંભ કોઈ દિવ્ય શક્તિવાળો જણાય છે. કેમ જાણે મહાન સિદ્ધિઓને પ્રગટ કરતો હોય તેવો દેખાય છે. ગમે તેમ પણ કાંઈક અભયબી ઉત્પન્ન કરે તેવોજ આ સ્તંભ છે એ નિર્વિવાદ વાત છે. માટે કોઈપણ રીતે એની પૂરતી તપાસ તો કરવીજ જોઈએ. કોઈ આપધિથી બનેલો છે કે દિવ્ય શક્તિવાળો છે તે જાણવું તો જોઈએજ. ઇત્યાદિક વિચાર કરતા અને મહા-સ્તંભની પરિક્ષા કરતા તે સ્તંભનું નિરિક્ષણ કરતા હતા. તેનો જાણકાર કોઈ મળી જાય તો તેને પૂછવાનો ઇરાદો રાખતા હતા.

એટલામાં ત્યાં આગળ આવેલા એક વૃદ્ધ પુરુષને જોઈ દિવાકરે પૂછ્યું કે “ દેવાનુપ્રિય ! આ મહાસ્તંભ અહીંયા શા માટે ઉભો કરવામાં આવ્યો છે અને કોના તરફથી તે બંધાયો છે ? તે સબંધી કાંઈ ઐતહાસિક માહિતીની તમને ખબર છે ? એ હોય તો જણાવશો કે જેથી કંઈક જાણવાને મળે. ”

“ મૂર્તીધર ! વૃદ્ધ પર પરાધી એવું સંભવવામાં આવ્યું છે : પૂર્વેન મહાન આચાર્યોએ રહસ્યમય પુસ્તકો આ સ્તં

ભંની અંદર મુકીને વિવિધ પ્રકારની ઔષધિયોથી આ સ્તંભ બનાવીને તેવીજ ઔષધીઓથી સ્તંભનું મુખ બંધ કરેલું છે; કે જે વજાદિકથી પણ અલેદ્ય છે ” તે પુરૂષે વૃદ્ધ પરંપરાથી જે સાંમળ્યું હતું તે દિવાકરને કહી બતાવ્યું.

સિદ્ધસેનસૂરિએ તે ઔષધીઓને સુંઘી સુંઘી તેને ઓળખીને તેનો પ્રત્યાઘાત કરનારી ઔષધીઓ એકઠી કરી. તેનો રસ કાઢીને તેના મુખ ભાગ ઉપર રસ લગાડ્યો કે જેથી પ્રાતઃકાળમાં ખીલતા કમળની માફક તેનો મુખ ભાગ ખુલ્લો થઈ ગયો. અંદર અનેક પ્રકારનાં રહસ્યમય પુસ્તકોનો સમૂહ જોવામાં આવ્યો. જેમાંથી એક પુસ્તક કાઢીને તેનું પ્રથમ પાનું જોયું, તો ઉપર પહેલેજ પાને જે વિદ્યા જોઈ, તે તેમણે તુરત ધારી લીધી. એક સુવર્ણસિદ્ધિ અને ખીણ સરસવી વિદ્યા કે જે સરસવી વિદ્યાનું એ પરાક્રમ હતું કે જરૂર આવી પડે ત્યારે જેટલા સરસવ મંત્રીને જગાશયમાં નાખે તેટલા ઘોડેસ્વાર ખેંતાલીસ હથાયાર સહીત ગહાર આવી શત્રુના લશ્કર સાથે યુદ્ધ કરે, ને સામેના દગને ભગાડે એવી રીતે શત્રુ દગની ગમે તેવી જગ્યાએ સેનાનો ભંગ કરીને અદૃશ્ય થઈ જાય! સુવર્ણ વિદ્યા તે પણ જરૂર પડે ત્યારે ગમે તે ધાતુનું કલેશ, પરિશ્રમ વગર શુદ્ધ સુવર્ણ જોઈએ તેટલું કરી શકાય. એવા રીતે એ ગર્ભ વિદ્યાઓ બરાબર વિધિ સહીત ધારી લીધી. પછી જેવા આગળ વાચવા જાય છે તેવીજ આકાશવાણી થઈ “ બસ! આ જેજ વિદ્યાય શાસનનો ઉદ્યોત કરજો. અધિક મેળવવાને વૃથા પરિશ્રમ કરશો નહીં. ” દિવાકરે એવી દિવ્ય-

વાણી સાંભળી જતા આમ તેમ જોવા લાગ્યા ત્યાં આ તંત્રક
પોતાના હાથમાં રહેલું પુસ્તક શુભ થઈ ગયું. અને સ્તંભનું
મુખ બંધ થઈ ગયું. જેથી તેઓ પાંચ આટલેધોળું સંતોષ
પકડી બન્ને વિદ્યા બરાબર ધારી ઉપાગ્રહે આજ્યા આવ્યા.

થોડાક સમય ત્યાં ચિત્રકૂટમાં રોકાઈ સિદ્ધસેન દિવાકર
સૂરિ પરિવાર સહિત ત્યાંથી અન્યત્ર વિહાર કરી ગયા. તે
જમાનામાં પૂર્વનું જ્ઞાન હોવાથી પૂર્વગત જ્ઞાનને બળે
દિવાકર સૂરિ અન્યના મનની વાત સમજી શકતા હતા.
પૂર્વના જ્ઞાનથીજ તેમણે વિક્રમાદિત્યનો માનસિક અભિ
પ્રાય જાણ્યો હતો. અને મહારાજ વિક્રમાદિત્ય આગળ પોતે
સર્વજ્ઞપુત્ર છે એમ સિદ્ધ કરી બતાવ્યું હતું. તેમના શુદ્ધ
વૃદ્ધવારીસૂરિએ પણ પૂર્વગતના જ્ઞાનના અતિશયે કરીને સિદ્ધ
સેનને જાણા જૈનધર્મના પ્રભાવક તરીકે જાણ્યા હતા. જેથી
તેમણે સમયસુચકતા વાપરીને સિદ્ધસેનને વાદ વિવાદમાં
છવી લઈને પોતાના શિષ્ય બનાવ્યા હતા.

પોતે જાણેલા પુત્ર, તેમાં વગી દ્વાદ વિદ્યાના જાણ હો-
વાથી જૈનગ્રંથોના તેમને અધ્યયન કરતાં પરિશ્રમ પડ્યો ન
હોતો. જુના મદદથી તેમણે અદ્ય સમયમાંજ જૈનનાં પૂર્વ-
ગત મૂત્ર ધરી લીધાં, મનન કરી લીધાં, અને જગતમાં પૂ-
ર્વનો વડના બળે સર્વજ્ઞપુત્ર તરીકે પ્રસિદ્ધ થયા. તેઓ કવિ
પણ હતા. ત્રિજાત્રી જાણમાં દોઢાજી દોઢા જાણના
અર્થ. તેના તેમને મન રમત હતી એવા તે જમાન

છે. પ્રાણુ તો તમારી પાસેજ જાણે રહેલો છે. એવા દોહિલા દિવસો તમારા વગર નિર્ગમું છું. પતિના વિયોગે આરામની ચીજો પણ દુશ્મનનું કાર્ય કરતી હોય તેમ વેદના સહું છું.

“ યાઃ પश्यन्ति પ્રિયં સ્વપ્ને, ધન્યાસ્તા સર્વો યોષિતઃ ॥

અસ્માકં તુ ગતે કાન્તે, ગતા નિદ્રાપિ વૈરિણી. ॥

આપના જેવા ઉત્તમ પતિને પામી હું મને ધન્ય માનું છું. પણ અત્યારે તો વિરહની મહાન્ વ્યથા અનુભવું છું. આપે મારે કાજે અનેક દુઃખ સહ્યાં છે. તે આ દાસીએ પ્રગટ જોયાં છે. શું કરીએ અમારાં મન તમારામાં અધિકાધિક મોહ્યાં છે તેથીજ અમારાં હૈયાં દિનરાત વિરહની આગથી દહ્યાં છે.

હે સ્વામિન્ ! તમારે વિજોગે ભૂષણુ પણ આજે દૂષણુ રૂપ થયા. કટિમેખલા તે મેખલાની માફક થઇ. વિંછિયા તે વિંછીના જેવા થઇ પડ્યા. નૂપુરને બેડી સમાન બંધનરૂપ જાણું છું. સાકરને કાંકરાની માફક ગણું છું. દૂધ તે ઝેર સમાન સમજું છું. તમારા વગર ચુવા ચંદન કચરા સમાન લેખું છું. શાંત અને અમૃત ઝરતા વિધુથી હું તપ્યા કરું છું.

“ હે ચતુર સુખાણુ ! જે ઉમળકા હૈડામાં ઉભરાતા હોય તે કાગળમાં શે લખાય ! છતાં સજ્જન પુરૂષના સ્નેહભર્યા સમાચાર વાંચવાથી જીવને કાંઈક શાંતિ થાય. પ્રિયતમ ? તમને કાગળ લખતાં મારા હૃદયમાં જે ભરતી આવે છે, પ્રેમના જે પ્રવાહો વહે છે તે એક માફ મન જાણે છે અને બીજો જ્ઞાની જાણે છે. કાગળમાં અધિક શું લખું ! હૈડાની વાત તો

હુયે હુયાં મળે ત્યારેજ થઈ શકે. અત્યારેતો ફક્ત એકજ
ચીજ આપ મોકલજો.

પદમ અક્ષર વિજુ જગદી બાવે. મધ્ય અક્ષર વિજુ મરણ કરાવે;
અંત અક્ષર વિજુ પંખીએજો, તે સંજ્ઞાન મોકલજો વરેલો.
-ઉત્તર-કાગળ ૧

હી. આપના ચરણકમલની દાસી સૌભાગ્યમુંદરીના
પનપસહ પંચાંગ પ્રણામ.

રૂપચંદ્ર પ્રિયાનો પત્ર વાંચી હૃદયમાં અતિશય પુરી
થયેલ તેના એકેક શબ્દે રૂપચંદ્રને સૌભાગ્ય તરફ અધિકાધિક
સ્નેહ જાગૃત થયો. જેથી સાંકેતિક શબ્દોથી પ્રિયાએ માગેલો
કાગળ (જપ્તાળ) લખવાને તે તૈયાર થયેલ કાગળ લખીને
પરબીડીયામાં બીડી શીમતીને આપ્યેલ અને તેણીને જણા-
વ્યું કે "તારી બાઈને આવાસન આપ જે, આડી અવજી
પાતો કરી તેમજ સ્મતગમતમાં ચિત્તનું ખેંચાણ કરી વિરહની
બધા બૂલાવજે. પ્રભુ હંમ્મણ હુયે તો જેમ વહેલા મળાયે તે
પ્રમાણે ઉપાસ કરશું. મહેનત કરવી આપણા હાથ છે બાઈ
ચિંતિને હાથ છે."

"કુંવરજી ! જેમ અને તેમ બાહેર રીતે તમારો જન્મેનો
મેળાપ થાય. તમારા લગ્ન થાય એવો કેમ હંમ્મણ કર્યો
કે જેથી મારી બાઈની બાપદાનો સદાને માટે અંત આવે !
સ્નેહીના સમાજમમાં તેમના દિવસો મુખમાં આવ" એમ કહી
શીમતી કુંવર પાસેથી પ્રત્યુત્તર લઈને પલ્લવન થઈ ગઈ.

“ તારા કાગળથી તારા વરનું હૈડું ઘણું પ્રસન્ન થયું. ”
શ્રીમતીએ જણાવ્યું.

“ તેમનો જવાબ ક્યાં છે ? લાવ જોઉં સ્વામીના હાથનો કાગળ ! ”

સૌભાગ્યે કહ્યું કે તરતજ શ્રીમતીએ રૂપચંદ્ર કુમારનો કાગળ કમળાના ગજવામાંથી તરતજ કાઢીને સૌભાગ્યને આપ્યો. પ્રિયતમના કાગળને સૌભાગ્યે આંખો સાથે દાખ્યો, હૈડે ચાંપ્યો, આતુર નયનોએ અધીરા અને ઉત્સુક હૃદયે એ કાગળ વાંચવા માંડ્યો.

શ્રી.....

શશીવદની, કમલાક્ષી, સૌભાગ્યવતી સૌભાગ્યસુંદરી....

તમારો કુશળતાભર્યો પત્ર વાંચી મને ઘણો હર્ષ થયો છે. વડીલોના પુણ્ય પ્રભાવથી અત્યાર લગી તો આનંદમાં છું. અહીંયા કોઈ પણ પ્રકારે ખારી નથી. સુખના સાધનોમાં ઉણપ નથી. સર્વે જી જી કરે છે, મંત્રી પણ જીવની પેઠે જાળવે છે. પણ પ્રિયે ! મન તો એક તમનેજ ઝાંખે છે. રાજકુંવરી મંજરી મને વરી છે, તેની સાથે મન સહેજ મળ્યું છે. માફ મન જે તમારી સાથે લાગેલું છે તે અન્યની સાથે લાગે તેમ બનવાનું નથી. જેવો શીયળવતી નારીને પોતાના ભરથાર સાથે સ્નેહ હોય છે. દુધ અને પાણીને જેમ સ્નેહ હોય છે. કર્પૂર અને સુગંધને જેવો સ્નેહ છે તેવો આપણ બન્નેને.

સ્નેહ છે એમ નહીં સમજવું, માટે તમારે હૃદયમાં જરા પણ
 દુઃખ શાવું નહીં કે હરીકૃષ્ણને સંવાપ કરવા નહીં. હે મુંડરી !
 બ્યારે વિધિએ સરભુ હશે ત્યારે ચોક્કસ માનજે કે આપણો
 મેલાપ અચુક થશે. વારંવાર તને શું સમજવું ? મારા સમ
 રૂપને હટું છું કે અંતરમાં કંઈ પણ જોણું આવીશ નહીં.
 કેમકે હે પદ્મીની ! વિધિએ હઠાટમાં નેટવું મુખ લખ્યું હશે
 તેટલું જ આપણે લોગવશું. કાંઈ જોવો ઉપાય કરશું કે નેથી
 આપણુ જન્મેને મેલાપ જલદી થશે અને અંતરના દુઃખ ટળશે.
 સરોવરમાંથી જળ સુઘર્ષ જતાં હોયો તેને ઊડીને
 યાદયા બાધ છે, કિંતુ ખરી ખીત તો સેવાગનીજ સમજવી કે
 જે જલની સાથેજ પોતે પણ સુઘર્ષ છે. વચી

સોરહેલ

એથી લાગ્યો છવ, તેથી તન વારવોયે નહીં.
 બધે બાયે યરીર, નિસરોએ ના હે પ્રીયે ?

લી: તમરો-રૂપચંદ્ર

સૌભાગ્ય મુંડરોએ પ્રિયવત્સવે કામત વારંવાર ચાંચ્યો.
 હૃદયમાં અતિ હર્ષ થયો. “ આહ ! સખી ! ઉત્તમ પુરોષ
 જોઈ રૂપને કહી ફરી જતા નથી. આજા સુખમાં પણ હજી
 ભૂલી ગયા નથી. ”

“ બાઈ ! હવે પુરીયા વહે ! શોક ના કરો ! નજર
 રથી દૂર છતાં તમારો પ્રિયવત્સ પાસે છે એમજ સમજો તમારો
 હૃદયમાં કુંવર છે, કુંવરજી હૃદયમાં તમે છો. નહોતો બીજામાં
 અશુભ છે. ”

“ સખી ! તેમ છતાં હજી કાંઈ અંતરની ભૂખ લાગતી નથી. દુગ્ધનું પાન કર્યા વગર તેની મીઠાશ સમજતી નથી. પહેલેજ દિવસે ક્યાં આ વિધિ જાગ્યું ? ખરે પૂર્વનું કોઈ પાપ આવી લાગ્યું. ” સૌભાગ્યે પૂર્વની વાતનું સ્મરણ કર્યું.

“ જાઈ સાહેબ ? માનો ન માનો પણ પ્રથમ દિવસે આવનાર પુરૂષ કોણ હતો એ માટે તમે શું ધારો છો ? ” શ્રીમતીએ કહ્યું.

“ હવેજ સમજાય છે કે પ્રથમ આવનાર પુરૂષ બીજો કોઈ નહીં પણ વિક્રમાદિત્ય પોતેજ હતો. ખરે આપણા કમલાગ્યેજ તે મળ્યો હતો. ”

“ તેથીજ આ ગોટાળો થવા પામ્યો હતો. એ તો સાડે થળે પ્રધાનજીનું કે જેમણે રાજાને સમજાવી કુંવરને ખચાવ્યો, દીર્ઘદૃષ્ટિએ વિચારી રાજાની કુંવરી મહનમંજરી સાથે રૂપચંદ્રનો મેળ કરાવ્યો.

“ અત્યારે તો ફાવ્યા છીએ, પણ આગળ શું થશે એની કોને ખબર છે ? રાજા શું પોતાની હઠ ત્યાગશે ? ”

“ ભલેને ન ત્યાગે. જાઈ સાહેબ ? અકળાઓ ના ! ભાગ્યવંતોને તો જોટામાંથીજ સાડું થાય છે. એક વખતના પરિતાપમાં કુંવરને મંજરી મળી, તો બીજી વખતે રાજા હઠ કરશે તો કદાચ કુંવરને સૌભાગ્ય પોતેજ મળશે. ” શ્રીમતી હસી પડી.

“ તો તો સખી સાડું થાય. તારા મોંમાં સાકર ! ”

અકરણુ-૧૯-મું.

વિધાનો અમંતકાર અથવા દિવાકર પદવી.

ચિત્રકોટથી પરિવોર સંહીત વિહોર કરતા સિંધસેન સૂરિ પૂર્વદેશના કર્મોરપુર નગરમાં આવ્યા તેમની પ્રખ્યાતિ પ્રધેમથીજ આ તરફ પ્રસરી ગયેલી હોવાથી અહીંના સકળ સંધે ધર્મનો પ્રભાવ વધે તેવી રીતે સૂરિનું સ્વાગત કર્યું. રાજા દેવપાલને સરળ સ્વભાવી અને ભદ્રક પરિણામી હતો તે સૂરિની કિર્તિ સાંભળીને શુર મહારાજને વાંદવા આવ્યો. શુર મહારાજે તને અવસરોચિત બોધ આપીને તેના અંતરના સંકટપરિહરો દૂર કરીને અનાદિ કાલનું મિથ્યાત્વ દૂર કરી જેન ધર્મમાં સ્થાપિત કર્યો. રાજા સૂરિનો ભક્ત બની ગયો અને અવારનવાર શુરનો ઉપદેશ સાંભળવાને તે ઉપાદ્યયે આવવા લાગ્યો. તેમજ પોતાની રાજ્યસલામાં પણ શુરને બોલાવી તેમની સાથે જ્ઞાનગોષ્ઠિ કરીને જ્ઞાન મેગવરા લાગ્યો. એવી રીતે દેવપાલરાજા શુરના સમાગમથી પોતાનો કાગ મુખયાંતિથી ધર્મપરાયણપણે વ્યવહાર કરવા લાગ્યો.

અન્યથા સીમાલાના રાજાઓએ દેવપાલને નાનો રાજા બાણીને તેને છવી લઈ તેનું રાજ્ય બંદોબી દબાવ કરી જ્યાં માટે વિજયવર્મા રાજાને આગેવાન બનાવી મોટા ભરકર સાથે કર્મોરપુર નગરને તેમણે ચોટી લીધી. દેવપાલ રાજા આજ બગચાએ હતો. છતાં પસાકમી હતો જેથી તે એમ કરી

નહી જતાં તરતજ પોતાના સેનાપતિને લશ્કર તૈયાર કરવાનો હુકમ આપ્યો “ જાઓ ! યુધ્ધની શરૂઆત કરો ત્યાં બાકીનું લશ્કર લઈને રણભૂમિ ઉપર આવી મળું છું. ” રાજાનાં વચન સાંભળી સેનાપતિ લશ્કર લઈ દુશ્મનના લશ્કરને ખાળવાને તેમની સામે ધસ્યો. આ તરફ બાકીનું લશ્કર તૈયાર થયું તે અરસામાં દેવપાલ યુધ્ધનો પોશાક પહેરી યુધ્ધમાં જવા પહેલાં ગુરૂને વાંદવાને આપ્યો. ઉપાશ્રયમાં આવીને ગુરૂને વાંદ્યા “ ભગવન્ ! આ છેલ્લુંજ આપનું દર્શન છે. અમારી જીંદગીનો હવે આ આખરનોજ સમય છે. ”

“ કેમ શું છે રાજન્ ? ” ગુરૂમહારાજે શાંતિથી પૂછ્યું.

“ પ્રભુ ! દુશ્મનોની ફોજ આ નગર પર ચડી આવી છે, તેઓ રણમાં જીતી લઈને મારું રાજ્ય ખાઈ જવાને તૈયાર થયા છે. જેથી સીમાડાના સર્વ રાજાઓ સંપ કરીને આજે મારી ઉપર ચડી આવ્યા છે. ” રાજાએ કહ્યું.

“ રાજાનો ધર્મ પ્રજાનું રક્ષણ કરવાનો છે. પોતાની શક્તિનો ઉપયોગ કરી પ્રજાને પરચકના લયમાંથી મુક્ત કરી તેને શાંતિ આપીને પ્રજાના ધર્મકાર્યો પુણ્યકાર્યોમાં લાગ લેવાનો છે. સર્વેની શુભાશિષ લેવાનો છે. ” ગુરૂએ રાજ્યધર્મનું જ્ઞાન કરાવ્યું.

“ આપનું કહેવું યથાર્થ છે. રાજાનો ધર્મ પ્રજાનાં સંકટ દૂર કરવાનો છે. તેને રક્ષણ આપવાનો છે. મારી ફરજ હું

સમજુ થું. માથાં ધર્મ અભવી પ્રભાનાં રૂઝમાંથી હું મુક્ત થઈશ. કુલકુલ થઈશ." ગાંધીજીએ કહ્યું.

"તો પછી શાંભાટે નિરાશ થાય છે? મુશ્કેલીમાં વિજય કેને મળે છે એ તો વિધિને હાથ છે. કેમ જાણ્યું કે તુંજ પરજાન્ય પામશે—હારી જશે" શુરજે તેનીજ પાસેથી જાણાવવાને પૂછ્યું.

"પ્રભુ! દુરમનો મહા જળવાન છે. ઘણા રાજાઓ સાથે મળીને ચડેલા છે. પોતપોતાના સર્વ લશ્કર સહિત મારી પૂંકે પડેલા છે. ક્યાં એમનું અસંખ્ય લશ્કર અને ક્યાં મારું અલ્પ બળ. જેથી આપનું ચરણ લઈને મુશ્કેલીમાં જાઉં છું. હવે આ ઉદ્ધતું દર્શન કરી સદાને માટે આ રાજ્યધાની તણ જાઉં છું. એવો પરાક્રમી અસંખ્ય શત્રુઓનાં મધ્યમાંથી હું હંવતાં પાછો ફરી શકું તેમ નથી. ફરીને આપને જોઈ શકું તેમ નથી." રાજાએ અંતિમ ઉદ્ગાર કાઢ્યા.

"રાજન! કહે જોઈએ તારી શી ઇચ્છા છે?" શુરને પોતાની પાસે બે વિધાઓ હતી તેનું સ્મરણ થતાં આવા સંયોગોમાં તેનો ઉપયોગ કરી જૈન ધર્મનો મહિમા વધારવાને મન થયું.

"ભગવન! હું ઇચ્છું છું કે આપના પ્રભાવ થકી સર્વ દુરમન રાજાઓને મારી હઠાવી વિજયની વરમાળ વડે! પ્રભાત્ન રક્ષણ કરે! જૈન ધર્મનો મહિમા વધારે!" રાજાએ કહ્યું.

"ઠીક છે, તારી ઇચ્છા સત્વર પૂર્ણ થશે" શુરજે કહ્યું. અને તરતજ રાજા સાથે બહાર આવ્યાં તો પરચકના ભંયંથી

આ તરફ દેવપાળ રાજા સહિત આ ઘોડેસ્વાર પલટણ
આવી પહોંચી, સામેના રાજાઓએ દેવપાલ રાજાને જોઈ તેની
ઉપર તુટી પડવાને લશ્કરને હુકમ આપ્યો અને પોતે પણ તેની
ઉપર તૂટી પડ્યા. ભયંકર કાપાકાપી અને ખુનરેણ થઈ.
દેવપાળે આ નવીન લશ્કરની મદદ વડે વિજયવર્મા રાજાનું અ-
સંખ્ય લશ્કર કુટી નાખ્યું. કેટલાક કાગડાની માફક નાશી ગયા.
કેટલુંક ધવાયેલું મેદાનમાં પડ્યું. અને આ નવીન ઘોડેસ્વા-
રોના મદદથી દેવપાળે કેટલુંક અંધીવાન બનાવ્યું. વિજયવર્મા
અને ખીજા રાજાઓ કેદ પડ્યા. કેટલાક દેવસમા દેવપાળના
ત્રાસથી પલાયન થઈ ગયા. આ તરફ દેવપાળનું લશ્કર તો
અજેય હતું. દિવ્ય શક્તિથી ઉત્પન્ન થયેલું હતું. તેને હરાવ-
વાને કે નાશ કરવાને કોઈ પણ સમર્થ ન હતું. જેથી યુદ્ધને
પરિણામે વિજયનો વરમાળા દેવસમા દેવપાળના કંઠમાં
નંખાણી.

દુર્ભનના લશ્કરમાં જ ગાણ પાડી તેમની છાવણીમાં
હુંટ ચલાવી બહીષ્કારને લઈ વિજયી વીર દેવપાલ પોતાના
લશ્કર સહીત ગામને ગામને નગરમાં આપ્યો.

ધડી પહોલ નાચબાગ કરતી અને પોતાના મીલકત બ-
ચાવવાને વિવિધ પ્રયત્ન કરતી પ્રજાએ પોતાના રાજાના વિજ-
યના સમાચાર સંભળ્યા જેથી હાથેથી યુદ્ધ વિજયોના મને
વધાવવાના અનુદાનના નામ ગળા ગઈ હતી. આ હાલમાં દેવની
સરદાર છે પહેલે પાતાન નહાય છે ને તરતજ ખામો તમારો
નારી હવે ને છે કુદરતના અનુગ્રહ સીદ્ધાને મદદ કેલુ પામે

પ્રભાએ રાજાને વધારવાની કહે. તેવારીએ કહી, રાખી
કેકેકેએ તોરણ અપાવ્યાં, વિજયનાં જાનિત્ર વામનામાંથી,
પરેપર કેસારનાં અમલ મલ. મલીમલીએ સાફર, બોળધાણા
બેઝાયા. સાશં સાશં વસોમૂંપણી સંજી, મધ્ય દાંડનાં આવતાં
પહેલાં નાના મોટા સર્વે જનો નમરનો દરવાજો આવીને ઉભા,
ભેટલામાં રાજા પણ પોતાના હરહર સહીત આવી પહેાંચ્યા.
પ્રભાએ હારતોરા અને પુષ્પોનાં વરસાદથી રાજાને વધારી
લીધા. જ્યાં ત્યાં શુરમહારાજની જય ! ' સિદ્ધસેનશુરની જય !
' મહાવોરની જય ' " સર્વશપુત્રની જય " નો ખેની નસો-
મંડલમાં ગઈ રહ્યો. એવી રીતે ઘાતરફ શુરમહારાજની
ખિરદાવણી બોલતા, અને પ્રભાથી સત્કારીત થયેલા રાજા
મનમ શુર મહારાજના શુભામ કરતાં પોતાની નમરીના
દરવાજામાં પેઠા અને તરતજ શુરરાજને વંદન કરવાને ઉપા-
શય તરફ એના એજ પોશાકે ક્યો. માર્ગમાં પૂર્વજીં જણાય
આવતાં દિવ્ય શક્તિથી ઉત્પન્ન થયેલા પોરેસ્વારો રાજાનું
કાર્ય સિદ્ધ કરી તેમાં અદ્ભુત થઈ ગયા. સર્વે નગર-
જનોની અજાયબી વચ્ચે જ્યાંથી ઉત્પન્ન થયા ત્યાંજ શુભ
થઈ ગયા.

વિજયથી પ્રસન્ન થયેલા રાજાએ અન્ય ઉપરથી ઉતરી
ઉપાશયમાં આવી શુરને વંદન કયું. તેની સાથે ઉપાશયમાં
સમાઈ શકે તેટલું માણસ ઉપાશયમાં આન્યું. શુરના ચરણમાં
નમ્યું. બીજું અસંખ્ય માણસ શુર મહારાજની જય બોલા-
વતું બહાર રહ્યું. રાજાએ વંદન કરી શુરનો અધિકાધિક

આશાર માન્યો. “ પ્રભુ ! આ રાજ્ય હવે આજથી આપનું જ છે, આપ તેને સ્વીકારો ! મારી પર આટલો અનુગ્રહ કરો. ”

“ અમારે ત્યાગીઓને રાજ્યની સ્પૃહા હોતી નથી. તમારું કામ થયું ! નિર્દોષ પ્રજાનું આકૃત થકી રક્ષણ થયું એજ અમારે મન સર્વસ્વ છે. ”

“ ભગવન્ ! આપતો નિસ્પૃહી છો ! ત્યાગીઓમાં મુશ્કેલ મણિ રૂપ છો. આપના રૂણમાંથી હું કેવી રીતે મુક્ત થાઉં ? આપને માટે હું શું કરું ? ” રાજાએ પોતાનું કૃતજ્ઞપણું દર્શાવ્યું.

“ રાજન્ ! તમારી એટલી બધી ભક્તિ હોય તો જૈન ધર્મનો ઉદ્યોત કરો, ચુસ્ત જૈન બની જૈનધર્મની શોભા વધારો. પ્રજામાં જૈનધર્મનું તત્વ ફેલાય અને ધર્મરસિક બને તે માટે તમે ઉત્તેજન આપો ! જૈનધર્મનો દિગ્વિજય કરવાથી અમારું મન સંતોષ પામશે. અને તમને ઘણું લાભ થશે. ” શુર મહારાજે પોતાની ઇચ્છા જણાવી.

“ પ્રભુ ! એતો આપે અમારા લાભની વાત કરી. પણ એમાં આપનો કાંઈ અંગત લભ નથી. આપે આજ અમારા દેશપર મહાન ઉપકાર કર્યો છે. દેશને ઉપદ્રવ રહીત કર્યો છે. મને પણ નવું જીવન આપ્યું છે. અમારા રાજ્યપર આવેલું અધિકારનું વાદળ દિવાકર (સૂર્ય) ની માફક આપે ફેંક્યું છે. જેથી જગતમાં વર્તમાનકાલના યુગમાં આપજ દિવાકર છો. આજથી જગતમાં આપની દિવાકર રૂપે ખ્યાતિ થશે,

વલખાં મારવા જાય ? રાજાનું વચન પ્રજાએ ઉચકી લીધું. સિદ્ધસેન દિવાકરનો એ ચમત્કાર ! એ પ્રભાંવ ! એ ઓજ-સ્વિતા ! પ્રજાનાં મન ઉપર છાપ પાડવાને પુરતાં હતાં, રાજાનું હૃદય તો જૈનધર્મથી રંગાયેલું હતું. તેતો મહાવીરના શાસ-નનો આરાધક હતો. પ્રજા રાજાને અનુગામિની હતી. પ્રજાને એ પ્રમાણે સૂચના કરી ગુરૂને નમી રાજા પોતાને આવાસે આલ્યો ગયો. પ્રજા પણ રાજાનાં વચન અંગીકાર કરતી અલ્પ સમયમાં જ જૈન ધર્માનુરાગિણી થઈ ગઈ.

એક દિવસ એ હતો કે સમસ્ત પ્રજા તરફથી મહા સમારો-હ પૂર્વક વિદ્વાનોની સભામાં રાજાએ ગુરૂને દિવાકરનું ખિરદ આપી તેને યોગ્ય ક્રિયા કરી. જૈન ધર્મારને રાજ તરફથી ઉત્તેજન મળવા લાગ્યું, થોડા સમય પછી રાજાએ જોયું તો પોતાના રાજ્યની ચારે વર્ણ, અઢારે જાતિ જૈનધર્મ પાળતી હતી.

પ્રકરણ ૨૦ મું.

ગુરૂ અને શિષ્ય.

રાજાનું અનુકરણ, રાજાની ભાષા, રાજાનું વર્તન અને રાજ્યની નીતિરીતિ વિગેરેની નકલ કરવાનો પ્રજાનો સહજ સ્વભાવ હોય છે. જે વસ્તુ, જે નીતિરીતિ અને જે ધર્મ રાજા અંગીકાર કરે છે તે માટે પ્રજા પણ તેને પગલે ચાલી તેવી રાજ પદ્ધતિઓને આવકારદાયક લેખીને વધાવી લે છે. વસ્તુસ્થિતિ

ગમે તેવી હોય. યથા રાજ્ય તથા પ્રજા એ નિયમને અનુસરીને રાજ્યમાં જો સારું તત્વ પ્રવેશેછું હોય તો પ્રજા તેની નકલ કરી સદ્ગુણ સંપન્ન બનતાં સમસ્ત રાજ્યમાં શાંતિ આરામ આળાદિ આદિ સર્વ કાંઈ વધે છે પ્રજામાં કાંઈક અસાધારણ ચૈતન્ય રાજ્યની શુભીયલ રાજ્યપદ્ધતિથી આવે છે. તેવીજ રીતે રાજ્ય જો અનાચારી, જુદ્દમી, હુદ્દ કામ કરનારો અને અન્યાયી હોય, કાયદા તોડનાર, વચન આપી તેનો ભંગ કરનાર હોય તો પ્રજાને પણ આજેજ અસર થતાં તેનામાં પણ અન્યાય, અનાચાર, દુરાચાર વગેરે દુર્ગુણો પ્રવેશ થતાં જોવાય છે. તેથીજ સંસારમાં પ્રજાની ઉન્નતિનો આધાર રાજ્યના આચાર વિચાર અને રાજ્યપદ્ધતિ ઉપર રહેલો કહેવાય છે.

દેવમાલ રાજ્ય અને રાજ્યની સમસ્ત પ્રજાએ સિદ્ધસેન દિવાકર સૂરિનો પ્રભાવ જાણ્યો હતો. પ્રત્યક્ષ જોયો હતો અને તેમના અણુભોલ પ્રભાવથી ઉપકારથી બાહેર દરબારમાં મોટામોટા વિદ્વાનોની હાજરીમાં દેશપરદેશના પાંડિતોની સમક્ષ ગુરુને દિવાકર પદવી આપી તેમના આજ્ઞાસંમતી કિચિત્ અંશે મુક્ત થવાને ઉચિત્ ધાર્યું હતું. બંદિવાન થયેલા વિજયવર્માદિક રાજ્યજ્યોને ગુરુ સમક્ષ હાજર કરવામાં આવ્યા હતા, તેમને જોઈ બનાવી પોતાના રાજ્યમાં જોઈ-મનો વિજયધ્વજ ફરકાવવાની શરતે રાજ્યએ તેમને દરબારી માન સાથે તેમના રાજ્ય તરફ રવાને કર્યા હતા, ગુરુનું માન એવી રીતે રાજ્યમાં જોડાઈ વધી ગયું હતું. હંમેશાં ધણુ માણસો તેમનાં દર્શન કરવાને આવતાં હતા. અસંખ્ય માણસો

તેમનાં દર્શન માટે તરફડતાં હતાં. હજારો મનુષ્યો 'દિવાકર સૂરિની જય' એવી ગિરદાવણી બોલાવતાં તેમને માટે ઉપકાર વશ થઈ જતાં હતાં. રાજા દેવપાલ, પ્રધાન, કારભારીઓ, તેના સર્વે અમલદારો ગુરૂનો પડતો બોલ બીલવાને રાતદિવસ તત્પર રહેતા હતા.

રાજા પોતે સમજતો હતો કે આવા ચિંતામણિ રત્નથી પણ અધિક પ્રભાવવાળા ગુરૂમહારાજ મળવા મુશ્કેલ છે. જેથી તેઓ અહીંથી વિહાર કરી જાય તે તેને પસંદ નહોતું. કોઈ રીતે તે પોતાના રાજ્યમાં રહે. અને પોતાની પ્રજા તેમનો અધિક આદર સત્કાર કરે એ તેમની અંતરેચ્છા હતી. રાજાએ પોતાનો આ અભિપ્રાય, અમલદાર તેમજ પ્રજાના મોટામોટા આગેવાન સદ્ગુણુરુચિ આગળ જણાવ્યો હતો. ધીરે ધીરે રાજાનો આ વિચાર આખી પ્રજામાં ફેલાયો, જેથી પ્રજા ગુરૂ ભક્તિમાં લેશ પણ ખામી આવવા દેતી નહોતી. ગુરૂએ એવી રીતે સર્વત્ર જૈનમય વાતાવરણ ઉત્પન્ન કરી જૈનત્વની ભાવનાનાં બીજ પ્રજાના હૃદયમાં રોપ્યાં હતાં.

હુનીયાનો પ્રવાહ જુદી દિશામાં પ્રગતિ કરે છે. કુદરત પોતે પોતાનું જુદુંજ પોત ઢાળે કરીને તેમાંથી પ્રકાશે છે. અતિ હંમેશાં વર્જવા યોગ્ય છે. કોઈપણ વસ્તુનું અતિ સેવન થવાથી તેમથી કલેશ વાંહાની થવાનો સંભવ રહે છે. માટે શાસ્ત્રો પણ પોકારીને કહે છે કે અતિનું વર્જન કરવું. કેમકે અતિદાન કરવાથી બહિરાગને બંધનમાં પડવું પડ્યું. અતિરૂપ પામવાથી

સતી સીતાનું દરજ્જુ થયું. અતિ ગર્વથી રાવણનો સંદાર થયો. અતિ લોભથી આઠમો મુજૂમ ચક્રવર્તી હવદગ રથ ભાથે પોતે હવણસમુદમાં ખુદી મુજો. અતિ આદાર, અતિ વિદાનો ગર્વ અને અતિ માન સત્કારનું પરિણામ સારું આવતું નથી. બહીયા પલુ તેનું પરિણામ એવુંજ આવ્યું. દિવાકર સૂરિ ટોકોની અધિકાધિક ભક્તિથી આચારમાં શિથિલ થઈ ગયા. રાજાએ હમેશાં દરબારમાં આવવાને માટે ગુરૂને મુંદર મુખ-પાલ (પાલખી) કરાવી આપી. દિવાકર સૂરિ રાજા તેમાં બેસીને રાજ દરબારમાં હાજરો માણસોથી બિરુદાવડી મરવાવતા આવતા હતા. હાજરો માણસો તેમની પાલખી ઉપાડવાને સમયે હાજર રહેતા હતા. જ્યો લે.પ ટોકોને તો પાલખી ઉંચકવાનો વારો આવતોજ નહી ગુરૂ ભક્તિને પ્રગટ કરતા માણસોજ અવારનવાર મુખપાલને ઉપાડતા પોતાની ભક્તિ બતાવવા લાગ્યા. એ પ્રમાણે ખાનપાનમાં, પોતાની સમાચારીની ક્રિયામાં અચાર્ય શિથિલ થઈ ગયા. રાજકુપાના ઉપાસક બની મેજશાખમાં પડી ગયા. ગુરૂના પ્રભાવ કરીને તેમના શિષ્યવર્ગમાં પણ શિથિલતા પ્રસરી ગઈ.

પોતાના પ્રભાવિક શિષ્યને પ્રભાવબદ્ધ અને સજગતા ગુરૂવર્ષ વૃદ્ધવ.દીમુરિ પોતાના પરિવાર સાથે તેઓ બીજાજ રહેવામાં વિદાર કરી શુદ્ધ સમાચારી પૂર્વક ક્રિયા કરતા, જેન પર્મને પ્રભાવ રેલાવતા ભાવ અનેને પ્રતિજ્ઞા કરી રહ્યા હતા. તેમને સિદ્ધસેનની શિથિલતાનું સમાચાર મળ્યા પોતાનો પ્રભાવિક શિષ્ય પોતાની દયાનીમાં આવી ગોને

આચારબ્રહ્મ થાય, મનુષ્ય ભવ હારી જાય જેથી તેમને હૃદયમાં ભારે ખેદ થયો.

જે શુરૂ પોતે જોતાં છતાં શિષ્યને પતીત થવા દે, તો શિષ્યના પાતકનો શુરૂ પણ ભાગીદાર બને છે. શિષ્યની ઉપેક્ષા કરી તેને બ્રહ્મ થતાં નહીં બચાવવાથી શુરૂ પણ દોષપાત્ર બને છે. મારે કોઈ પણ ઉપાયે ત્યાં જઈને સિદ્ધસેનને પ્રતિજ્ઞા કરીને મારે તેને પાછો સ્થીર કરવો જોઈએ કારણકે હાલનું જે પાતાવરણ તેની અબ્જુગાબ્જુએ વિસ્તરેલું છે તે સાધુ ધર્મમાં તદ્દન ઉત્તરુ જ છે. કેમકે—

તાંત્રુત્વ દેહમન્કાર સ્ત્રીકથેન્દ્રિયપોષણમ ॥

નૃનૃવમે દિવા નિદ્રા, માધુના દુષણનિ પદ ॥ ૧ ॥

સદસ્ય પાતંગી, જ્ઞાન, મજ્જન, વિવેચનાદિથી દેહનો સ્તંભાર, આત્મિક, કન્દિયેનું પેપણ, નાનતા સદવાસમાં શક્ય અને દિવસનું નિદ્રા કરવી એ છ વાન. સાધુને ધર્મથી પતિત કરવાના છે.

સિદ્ધસેન આપણે જાણીએ છીએ માનવાનના સન્કલ્પના ઉપર જીવન છે. જાણીએ છીએ કે પાંચુની થવા છે. મુમુક્ષુના સિદ્ધિને સાધુને અધિકાર નથી, કેમ કે આ શરીરની કાંઈ કાંઈની આપણે મનુષ્યને કરવામાં આવે છે. છતાં સદુપનિવૃત્તિને મારે તેને અધિકાર તેને ઉપયોગ કરવો જોઈએ. જો માનવના સ્વભાવને જોઈએ મારે દુરજ શી છે તેને વિચાર કરવો જોઈએ અને સમજાવી ઠેકાણું

લાવવો જોઈએ, નહીંતર એ આત્મા સંસારમાં રખડી જશે, અને જીનધર્મની નિંદા થશે.” એ પ્રમાણે ગુરુરાજ વૃદ્ધવઃહીસૂરિ વિચાર કરીને પોતાનો શિષ્ય પરિવાર ઉત્તમ પુરુષોને ભગવાની પૂર્વદેશ તરફ વિદ્યાર કર્યો અને ગુમવેશે કર્મારપુર નગરમાં આવ્યા.

કર્મારપુર નગરના બજારમાં બપોરના સમયે એક દિવસ એક વૃદ્ધ પુરુષ સામાન્ય વેશે ચાલ્યો જાય છે. બજારમાં હજારો માણસોની મેદની જામેલી છે “ સર્વ જપુત્રની જય ” “ દિવાકરમૂર્તિની જય ” ઇત્યાદિક અનેક પ્રશરના જયકાર ગઈ રહ્યાં છે, તેની મધ્યમાં પાલખીમાં બેઠેલો સંત જીવો દેખાતો પુરુષ રાજદરબાર તરફ ચાલ્યો જાય છે. હજારો પુરુષો તેની પાલખી ઉપાલવને એક બીજાને ધડેલનાં ફાંફાં મારી રહ્યાં છે અને પાલખી ઉપાલનારાઓ પોતાનો દેહ પવિત્ર થયો હોવાથી મનમાં પોતપોતાને ધન્યવાદ આપી રહ્યાં છે. હજારો માણસો દૂરથી જ ગુરુનાં દર્શન કરીને આનંદ પામતાં હતા. જે વૃદ્ધ પુરુષ વિચિત્ર વસ્ત્રાથી પોતાનું શરીર ઝેડાવ્યું છે તેણે સિદ્ધસેનમૂર્તિની જા બધી પરિચિતિ જોઈ વિચાર્યું કે- શું વિધિની હીલ્લ છે! વિષયો, અને વિગ્રહો ઉત્તમ પુરુષોને પણ કેવા પોતાના પંચતમા દુસ્તાવે છે શુ શત્રુ વિચિત્રપણું? સિદ્ધસેન જેવા પ્રભાવિત પુરુષ પણ તેને આધિન-વિવશ બની ગયા હા! આવા પદ્મ કાળમાં મનુષ્યો સંજમનું પરિપાકન કેવી રીતે કરી શકે? હર્ષ સાધન કુરોહીયો સાધી શકે ” ઇત્યાદિક વિચાર કર્યો ને વૃદ્ધ પુરુષ પોતા પક્ષ જાણે કરુણ

ખતાવતો હોય તેમ તે હજારો માણસોનાં ટોળામાં ઘુસ્યો. ધક્કા મુક્કી કરતો આગળ વધતો તે પાલખીની લગભગ નજીક આવી પહોંચ્યો અને ઉપાડનારાઓની મધ્યમાં ઘુસી જઈ એક જણાની પાસેથી પોતે પાલખી ઉપાડી તેની જગ્યાએ દાખલ થઈ ગયો. પોતે વૃદ્ધ હોવાથી અશક્તિને લીધે પોતાનો ખલો ઉંચો નીચો થવા લાગ્યો, તેથી પાલખીમાં બેસનાર દિવાંકરસૂરિને કષ્ટ થવા લાગ્યું. જેથી તેણે નીચેનું પદ કહ્યું.

“મૂરિ ભાર ભરાક્રાન્તઃ સ્કંધઃ કિં તવ વાધતિ”

હે વૃદ્ધ ! ઘણો ભાર ઉચકવાથી શું તારો ખલો પીડાય છે !

અહીં ‘વાધતિ’ એ અશુદ્ધ પ્રયોગ છે. ખરી રીતે તો ‘વાધતે’ બોલવું જોઈએ. છતાં પ્રમાદવશે સિદ્ધસેનસૂરિએ અશુદ્ધ પદનો ઉચ્ચાર કર્યો. તેના ઉત્તરમાં તે વૃદ્ધે જવાબ દીધો.

‘ન તથા વાધતે સ્કંધો યથા વાધતિ વાધતે’

“અરે ભાઈ ! જેવું બાધતિ પદ પીડા કરે છે. એવો કાંઈ મારો ખલો મને પીડા કરતો નથી.

વૃદ્ધનું આવું વચન સાંભળીને સિદ્ધસેનસૂરિ વિચારમાં પડ્યા. પોતાની ભૂલ તેમણે જોઈ ખરે વાધતિ ને બદલે ‘વાધતે’ બોલવું જોઈએ, પોતે અશુદ્ધ બોલ્યા હતા. પણ પોતાની આ ભૂલ કાઢનાર કોણ હશે તે વિચારમાં તેમનું મન હામાડોળ થયું. તરતજ પાલખી ઉભી રખાવી અને પોતે

પાલખીમાંથી ઉતરી પડ્યા, તે વખતે વૃદ્ધે તેમને એક બીજા
ગાથા સંભળાવી.

“અણુપુલ્કિમ પુલ્ક મ સોરુ મન આરામા મ મોડરુ ।
મન કુસુમેદિ અષિ નિરંજનું દિદિદિ કાદિ વજેણ વણું”

વૃદ્ધે કહેલી આ ગાથાનો અર્થ સિદ્ધસેન વિચારવા
લાગ્યા, પણ આ ગાથાનો અર્થ ઊંઠો નહી, જમતમાં મારાથી
સમર્થ હોત એક જ મારા શુર ઉતો આ મારા શુર વર્થ તો નહી
હોય । એમ મનમાં વિચારી તેમણે ધ્યાનપૂર્વક શુરને એવા અને
તેમને ઓળખ્યા. હજારો માણસની મેદની વચ્ચે તરતજ તેઓ
શુરને પગે પડ્યા. તેમની સમા થાયવા લાગ્યા અને ઉપલી
ગાથાનો અર્થ પૂછવા લાગ્યા. ત્યારે વૃદ્ધવાદી તેની વ્યાખ્યા
કરી સિદ્ધસેનને સમજાવવા લાગ્યા “હે શિષ્ય ! અરુપ
આમુખ્યને એણે શુભાવ નહિ. શબ્દ સત્કારથી ઉપદ્રવ થયેલો.
અર્થથી આંકડાઓવડે કરીને આત્માને વ્યાધિન અને
સંતાપનું દરજ્જ કરનાર એવા યમ નિવમરૂપ અનિચ્છાને બાંધ
નહી. વળી મનથી કુસુમેવડે એટલે નમ્રતા કોમળતા,
સરલતા અને સતોષ વગેરે પુરોષવડે અદ્વૈતારત્વ સ્થાનમૂળ
અતિમદ લોભમદદિ અજન જેનાં નાશ પડ્યાં ॥ એવા
સિદ્ધપદને યમેલા નિરંજન હોવાનું તમે ધ્યાન કરે, અર્થન
કરી, પૂજન કરી. આરે ભાઈ ! એવદિદિ વૃદ્ધો જરૂર એવા
આ સસારરૂપ વનખાવા એક જાદુથી બીજા જાદુ આ બાટે
અમલ કરી શકે !

અણુ એટલે અદ્ય ધાન્ય અને તેનાં પુષ્પો, અદ્ય વિષય પણાવાળાં મનુષ્ય શરીર તેનાં પાંચ મહાવ્રતરૂપ તેમજ અઢાર હજાર શીલાંગરૂપ પુષ્પોને ન ચુંટો, ન તોડો, ચિત્તના દુષ્ટ સંકલ્પ વિકલ્પોનો નાશ કરો ! સિદ્ધિપદને પામેલા નિરંજન નિરાકાર વિતરાગ દેવની મનરૂપી પુષ્પોવડે કરીને પૂજા કરો. વળી ગ્રહસ્થને ઉચિત ષટ્ કાયની વિરાધનાથી થતી એવી દેવપૂજામાં તમે ઉદમ ના કરો ! ચેતનાએ રહીત અને ભ્રમના હેતુભૂત એવી સંસારિક કીર્તિને માટે તમે કેમ ભ્રમણ કરો છો. ? માટે હે ભાઈ ! એવા બાહ્યવાદ-મિથ્યાવાદનો ત્યાગ કરીને સત્ય અને ઇશ્વર એવા તીર્થકરને વિષે આદર કરો !

જેનાં ફલ પ્રાપ્ત થયાં નથી એવાં સંયમના કુણાં કુમળાં પુષ્પ મા તોડ ! જે ગરૂપ કલ્પવૃક્ષ તેનાં યમનિયમ તે મૂલ છે. ધ્યાન તે શાખા અને સમતા તે થડ, કવિત્વ વકતૃત્વ, યશ, પ્રતાપ, મારણ, સ્તલન, ઉચ્ચાટન અને વશીકરણ તે રૂપ પુષ્પો અને દેવજ્ઞાન તે રૂપી ફલ છે એવા આ યોગ રૂપી કલ્પવૃક્ષને હજી તો ફલ થયાં છે અને ફલ તો હજી હવે થવાનું છે, તેટલામાં હે દેવાનુપ્રિય ! ફલ થયા વગર કુત્તને જ શા માટે તોડે છે ? ”

શુરની એ પ્રમાણેના વિવિધ અર્થવાળી વાણી સાંભળીને સિદ્ધસેન ચિત્તમાં ચમત્કાર પામતા વારંવાર પોતાને અપરાધ ખમાવવા લાગ્યા “ હે પ્રત્ના ! એવા અંતરંગ શત્રુઓથી હું છતાઈ ગયો છું. મારા અપનાધ ક્ષમા કરો ! માફ કરો ? ”

“હે વત્સ ! આવા વિષમ દાસમાં વિષયો શત્રુની માફક પ્રાણીઓની પાછળ લાગેલા છે. તે પ્રાણીની આગામી સ્થિતિનો નાશ કરી તેને દુઃખી દુઃખી કરી મુકે છે. જેમ કિનમ્બ રક્ષકસવાળું લોબન મંદ અગ્નિવાગાને અટકાવ કરે છે, તેમ જૈન સિદ્ધાંતના પાશંગામી સર્વજ્ઞ સરખા તમે આ વિષયોને સમજી શક્યા નથી. તેમને દરબી શક્યા નહીં તો ખિચાદા અદ્ય સત્તવાગા મંદ બુદ્ધિવાળા દુષ્ટોની આ વિષમદાણમાં શી રચોતિ થશે ? ”

હે ભગવાન ! ભ્રમના ઉદયથી થયેલા એવા અનિદ આચરણનું મને શાસ્ત્રમાં જે પ્રાપચિત લખ્યું હોય તે આપીને શુદ્ધ કરો ! ”

રાક્ષની અનુજ્ઞા લઈને શુદ્ધે આપેલા આલેચના તપ વટે કરીને શુદ્ધ થતા સિદ્ધમેન દિવાકરમૂરિ શુદ્ધ સાધે પછી અન્યત્ર વિદ્યાર કરી ગયા.

જેક દિવસે વૃદ્ધવાદી શુદ્ધ પાતાનો અતઃક્રમવ બદલી સિદ્ધમેનને પાતાના પદે સ્થાપન કરી મનેઠનો કે પૂર્વ બારે સોંપી અનરૂન કરીને રવર્ગે ગયા.

પ્રકરણ ૨૧ મું.

મહનમંજરી.

મહામંત્રી ભદ્રમાવના એકાંત ક્ષેત્રપ્રદેશમાં વિહાર કરતું અને પ્રેમના મંત્રીની જપમાળા જપતું એક દંપતી યુગલ તે એક રૂપચંદ્ર કુમાર અને વિક્રમાર્જુની વ્હાલી દુહિતા રાજકુમારી રતનમંજરી એ બંને આનંદથી બેઠાં હતાં. મંજરી પતીને રીજવવાને અનેક પ્રકારની હાવભાવભરી ચેષ્ટાઓ કરતી. વિવિધ લાડ લડાવતી કામશાસ્ત્રની બુદ્ધિ બુદ્ધિ કળાઓ અજમાવતી હતી. પરંતુ રૂપચંદ્રને સૌભાગ્યનો મોહ અદ્વિતીય હતો. પહેલીજ રાત્રીએ સંસારીક સુખ ભોગવવાની કળાઓ જે સૌભાગ્ય પાસે હતી તે મંજરીમાં આજસુધી જોવાઈ નહોતી. તેથીજ મંજરી તેનું ચિત્ત આકર્ષણ કરવાને અસમર્થ નિવડી હતી, વારંવાર રૂપચંદ્રને સૌભાગ્ય તરફથી ભોગવેલું સુખ યાદ આવતું હતું અને મંજરીનો અખંડ સહવાસ છતાં તેનું ચિત્ત વ્યાકુળ રહ્યાં કરતું હતું.

મંજરી પણ સમજતી હતી કે કુંવરનું ચિત્ત બીજી કોઈ રમણીમાં ચોંટયું હતું. પ્રધાનના કહેવા ઉપરથી સમસ્યાનો ખુલાસો કરાવવો, પતીનું ચિત્ત અનુકુળ કરીને તેને પ્રસન્ન કરવો અને રાજના કોપમાંથી તેને બચાવી લેવો તે માટે શું શું પ્રયત્ન કરવા તે મંજરી રાતદિવસ ચિંતવતી હતી. છ માસ

તો જોતજોતામાં પુરા થવા આવ્યા, છતાં હજી સ્વધારણામાં મંજરી કાવી નહોતી. અત્યારે તે હરકોઈ ભોગે કામ કાઢી લેવાને આતુર હતી. ભોગની કળાનો કરેલો અભ્યાસ આજે અનુભવવાનો તેનો નિશ્ચય વિચાર હતો. તે સમજતી હતી કે પતી પોતાની સાથે હાસ્ય વિનોદ કરે છે છતાં તેના અંતરના ઉંડાણમાં જુદું જ કોઈ હતું; તેનું ચિત્ત આકર્ષવાને તે ઘણા ઘણા પ્રયત્નો કરતી, છતાં સર્વથા તેનું ચિત્ત તે પ્રસન્ન કરી શકતી નહી. “પ્રિયતમ ? તમારા અંતરના ઉંડાણમાં તો કાંઈ જુદું જ લેવાય છે” મંજરીએ પૂછ્યું.

“શું લેવાય છે સુંદરી ?”

“કાંઈક વ્યાકુળતા લેવાય છે ને કોઈ બીજાના પ્રેમ મત્રી જપતું અનુભવાય છે.”

“તારી ભૂલ થાય છે, તારા સિવાય હૃદય બીજા કોને આપે છે ?”

“સ્વામિન, હું ગમાર નથી, કાંઈક સમજુ છું. પૂર્વનો કોઈ પ્રેમ મંત્રજ તેમાં જપાતો લેવાય છે. ધન્ય છે એ સુંદરીને કે જેણે તમારું હૃદય છત્તું છે.”

“સુલોચને ? તને એ ખાલી જાંતી થાય છે. મારું સર્વસ્વ તો બધું તારામાં જ સમન્તય છે. પ્યારી ! શા માટે તું બારાજ થાય છે ?”

“પ્રિય ! એ બધું તો ઉપરનું જ જણાય છે. હૃદય તો કોઈ બીજાને જ આપા છે.”

“ ચંદ્રવદને ? એવું અપ્રિય કઠોર વચન ન બોલ ! તારા કરતાં મારે શું વિશેષ છે ? મારે મન તો તુંજ એક શ્રેષ્ઠ છે. ” રૂપચંદ્રે આશ્વાસન આપ્યું.

“ ઠીક ! તો તમે કદી મ્હારી સાથે પ્રેમથી વાતો કરી છે ? ” મંજરી બોલી

“ પ્રિયે ! આ તું શું વદે છે ? આજે હું તારી ઉપર પ્રસન્ન છું ! કહે તારું શું પ્રિય કરું ? ” કુંવરે મંજરીને પોતાની ખુશાલીનો પરિચય કરાવ્યો.

“ અહોભાગ્ય મારાં ! આજ ઘણું દિવસે નાથ પ્રસન્ન થયા, મારા મનના મનોરથ સફલ થયા. ” મંજરીએ સુતાં સુતાંજ સ્વામીને કંઈ પોતાના કમળદંડ સમા નાનુકળને હાથ નાખી બેલ કરતાં કહ્યું.

“ તારી ઈચ્છામાં આવે તે માગ ? તારી કોઈપણ ઈચ્છા પૂર્ણ કરવાને હું તૈયાર છું. તને ખુશી કરવાને આજે હું ઘણાજ ઇન્તેજાર છું પ્રિયે ! પ્રાણ પ્રિયે ? બોલ ! માગ. જે ચાહે તે. ”

“ પ્રાણવદ્ધલ ! ખરેખર આપ મારા ઉપર આજ તુષ્ટમાન થયા જણાવ્યો છો. ”

“ હા, બેશક. આજ તારાથી મને ઘણો સંતોષ થયો છે. ”

“ મારા નાથ ! આપ જો તુષ્ટમાન થયા છો તો મારા પિતાની શંકાઓનું નિવારણ કરો ! સમસ્યાઓનો ખુલાસો કરો. ” પ્રિયાની માગણી સાંભળી રૂપચંદ્ર ચમક્યો.

“હે સુંદરી, એમાં તેં શું માગ્યું ? એવી સમસ્યા-
એમાં હું શું બાણું ?” કુંવર રૂપચંદ્રે પોતાનું અન્તઃપણું
બતાવ્યું.

“મહારા દીલ સાથે આપનું દીલ મળ્યું છતાં સ્વામી
મારાથી છાનું રાખે છે ? હજી પડેદો રાખે છે ?”

“પ્રીત તીલાં પડેદો નહી, પડેદો ત્યાં નહી પ્રીત,
પ્રીત તીલાં પડેદો રહો, શું એ પ્રીતની રીત;”

“અરે ભોળી ! કાંઈ બીજું માગી લેને ? તારો સ્વાર્થ
સરે એવું કાંઈક બોલની. ”

“આપ સમસ્યાઓનો ખુલાસો કરો તો મને સર્વ
મળ્યું એમ સમજીશ. આપની મારી ઉપર સંપૂર્ણ કૃપા
વરસી છે એમ સમજીશ. માટે એ બધા તમારા ચાળા જવા
દો ! અને તુલ દોતો તેનો ખુલાસો બટ કરી દો. નાથ !
સર્પ સર્વ ઠેકાણે વાંકોચુકો થાય છે પણ આપ સમજો છો
ને કે તે બીલમાં તો સીધાજ લાય છે. ”

“અરે વાહરે મારી વિદુષી મંજરી બાઈ !” આસ્તેથી
ચોંટીઓ બરતાં ઠણું

“પ્રિયા પોતાનું તન મન અને સર્વસ્વ સમર્પી પતીના
ચરણાધિન દાસી થઈને રહે છતાં સ્વામી જો તેની કેદર ન
કરે તો એ પ્રિયાનું કમનચીજ સમજવું ”

“ તારા જેવી સર્વ ગુણસંપન્ન સુંદરીની કદર તેના ચતુર પ્રિયતમ ન કરે તો એ ચતુર શાનો ? ”

“ મારી તો એકજ ઇચ્છા છે અને તે મારા પિતાને સંતોષવાની. ”

“ અને મારી પણ એકજ ઇચ્છા છે સમજી ? ”

“ શું ? ” પ્રિયા ચમકીને ધડકતે હૈયે “ રજેને બાજી હાથમાંથી સરી ન જાય ! ”

“ મારી પ્રાણ પ્રિયાને રાજી રાખવાની ! ”

“ બસ ! આજે હું પૂર્ણ રીતે ખુશી થઈ. મારા મનની આશા સફળ થઈ ! ”

“ પ્રિયે ! અવસર મળતાં તારા પિતા આગળ જરૂર હું ખુલાસો કરીશ. સર્વેની ઇચ્છા તૃપ્ત કરીશ. ”

કુંવર મંજરી સાથે આમ હાસ્યવિનોદ કરતાં આખી રાત્રી પસાર કરી ચક્રા હતા. સવાર પડતાં કુંવર દંતધાવન માટે ચાલ્યો ગયો, કુંવરી પણ નાહી ધોઈ વસ્ત્રાભૂષણથી સજ્જ થઈને બહાર આવી પ્રધાનને તે સમાચાર આપી દીધા જેથી પ્રધાન ખુશી થતાં છતાં રાજાને એ સમાચાર આપવાને ચાલ્યો ગયો “ હે મહારાજ ! શામ, દામ, દંડ અને ભેદથી તમે જે દામ ન કરી શક્યા તે કામ કુંવરીએ કર્યું. તેણે વર-રાજાને મનાવી દંડારીયો ગઢ જીત્યો—લંકાનું રાજ લીધું ! ” પ્રધાનની વાણી સાંભળી રાજા વિક્રમાદિત્ય ખુશી થયો.

સાપે છછુંદર ગળી હોય તેમ રૂપચંદ્ર પણ વચન આપીને
 સપડાઈ ગયો હતો, તેને શું ખગર કે મંજરી આજ માગશે !
 તેના મનને તો કાંઈ પ્રેમ અથવા તો પૂર્વગત સુંદરીનો પરિ-
 ચય માગશે. પણ આતો બકડું કાઢવા જતાં મોટું ઉંટ ઘુસી
 ગયું. એક તરફ પ્રિયાનો અને પોતાનો ગુણ મર્મભેદ ખુલ્લો
 કરવો પડે છે ને બીજી બાજુએ પ્રિયાનું વચન વ્યર્થ જાય છે.
 હરકોઈ રીતે ઉત્તમ જનો યોદ્ધાને ફરી જતા નથી, ગમે તેવી
 મુશીબતમાં પણ બેવચની થતા નથી, માટે પ્રિયાનું વચન
 અંગીકાર કરી રાજા આગળ સમસ્યાઓનો સ્ફોટ કરી સૌભાગ્ય-
 સુંદરીને પ્રગટ કરી રાજાની સંમતિથી જાહેર રીતે તેની સાથે
 લગ્ન સંબંધ કરવો, પણ વચનસંગ તો નજ થવું. કેમકે-

રાજ્યં યાતુ શ્રિયો યાન્તુ, યાન્તુ પ્રાણા મનોરમા

યા મયા સ્વયમેવોક્તા, વાચા માયાતુ શાશ્વતી ॥ ૧ ॥

રહસ્ય-રાજ્ય જાઓ, લક્ષ્મી જાઓ, અરે સુંદર એવા
 આ પ્રાણ પણ જાઓ, તથાપિ રાજાખુશીયો કહેલું માફ વચન
 તે અન્યથા ન થાઓ !

ઈત્યાદિક અનેક પ્રકારનો વિચાર કરીને સમસ્યાનો
 ખુલાસો કરવાનું કુંવરને યોગ્ય લાગ્યું, જેથી તે રાજસભામાં
 આવીને રાજાની પાસે મનમાં કોઈપણ પ્રકારના સંકોચ રાખ્યા
 વગર બેઘડક રીતે રાજાના પૂછેલા પ્રશ્નના જવાબ આપવા
 લાગ્યો. રાજા તો એ સમસ્યાઓનો શુ મર્મ હતો તે જાણ-
 વાને પ્રથમથીજ આતુર હતો “ ઠીક ત્યારે આવો એકાંતે
 અને એનો ખુલાસો કરો ? ”

“ મહારાજ ! હવે એવી ખાનગી ગોઠીનું શું કામ છે. ચાર ઠાને ગયેલી વાત કુટી બાંધ છે, તો છ ઠાને થયેલી વાત કેમ છુપી રહેશે ? વગી ખાનગી ખુલાસાથી આ સકળ સમાના મનમાં પણ આફરો રહેશે માટે હવે તો આપ પૂછો તેનો ખુલાસો સર્વેની મધ્યમાં જ કરશું, કેમકે નાચવા જવું ત્યાં પછી ધુંધટો ચા માટે ઠાડવો ? કુંવરે કહ્યું.

“ વાહ કુંવર ! ઘણીજ ઉત્તમ વાત. કહો તે બાબાએ પ્રથમ ઠાને હાથ દીધા એ શું ? ” રાજાએ પુછવા માંડ્યું.

“ મહારાજ ! ઠાને હાથ દહને તેણીએ અને સમતબ્ધુ કે હું કનોજના રાજાની પુત્રી છું. તેના જવાબમાં મેં સોનૈયા બતાવ્યા.” કુમારે ખુલાસો કર્યો, અને સભામાં બેઠેલા વિક્રમાર્ક રાજાના માંડળિક કનોજરાયના કાન ચમક્યા. “ ઓહ....મારીજ કુંવરી શું ? ” વિચારી મનમાં જ બળડયા, અને આગળનો ખુલાસો સાંભળવાને અર્પીશ બન્યા, સકળ સભા પણ હંગ થઈ ગઈ.

“ સોનૈયા એટલે ? ” રાજાએ પૂછ્યું.

સોનૈયા મુઠીમાં બતાવી મેં સૂચવ્યું કે, તમિ જેમ કનોજની રાજકુંવરી છે. તેમ હું નગરચોક ધનધત શાહુકારનો પુત્ર છું. “ કુંવરે ખુલાસો કર્યો.

“ પછી તેણીએ હાથ બતાવી મું સૂચવ્યું ? ” રાજાએ પૂછ્યું.

“ મહારાજ ! પોતાનો હાથ બતાવી તે બાબાએ કહ્યું

કે મારો હાથ હું તમને આપવાને ઇચ્છું છું. તે જાણીને મેં નીચું જોયું.”

“ કારણ ? ” રાજાએ પૂછ્યું.

“ મેં કહ્યું કે તું પરસી છે. પરસીગમન એ અધોગતિ છે. માટે નીચું જોઈ મેં મારી નામરજી બતાવી.”

“ પછી ? ” રાજાએ પૂછ્યું.

“ પછી તેણીએ મારો આ પ્રમાણેનો અભિપ્રાય જાણીને હાથમાં વીણા લઈને સમજાવ્યું કે હું બાલકુમારી છું.”

“ શાથી એમ સમજાયું ? ” રાજાએ શંકા કરી.

“એ વીણાધારી સરસ્વતી બાલકુમારીજ ગણાય છે અને વીણાને ધારણ કરનારી એક સરસ્વતીજ કહેવાય છે.

“ તમે તેના જવાબમાં શું સમજાવ્યું ? ”

“ મેં માથે હાથ મુકી જણાવ્યું કે તારું વચન હું અંગીકાર કરું છું. તારી સાથે ગાઘર્વ લગ્ન કરી તારું કહેણું હું માન્ય રાખું છું.”

“ તેણે ડાબી જાંઘ બતાવી, તેનું શું કારણ ? ”

“ તેણીએ જાંઘ બતાવી મને સૂચવ્યું કે મારી ઇચ્છા તને બતાવું છું તો તેને તું ખાનગી રાખીશ કે ઉઘાડી કરીશ. ? ”

“ તેના જવાબમાં, મેં મારા બે ખલા બતાવ્યા. એનો અર્થ એ કે, મારા બન્ને પક્ષ પિતૃપક્ષ અને મોશાળપક્ષ કુ-

હીન છે માટે હીંમત રાખ. આપણી વાત હું કદાપિ કોઇ પાસે ખુલી કરીશ નહિ.

"તેણીએ પુષ્પનો દડો સુંઘીને ફેંક્યો એટલે શું ?"

"પુષ્પનો દડો સુંઘીને ફેંકી દીધા પછી જેમ નિર્માથ થાય તેમ મારી સાથે પ્રીત કરીને તું જો વાર્તા પ્રગટ કરીશ તો મારે મરવું પડશે. તેના જવાબમાં મેં માફ વચ્ચે ચીરીને તેના બે કકડા કરી નાખ્યા અને તેનાથી સૂચબું કે 'બાળા ! ધીરજ રાખ ! આ વચ્ચેની માફક મને ચીરી નાખશે છતાં આપણી ખાનગી વાત હું પ્રગટ કરીશ નહીં.' કુમારે ખુલાસો કર્યો.

"ઠીક, પણ તે સામું જોઇને શું કી એ શું ?" રત્નાએ ઇચ્છી સમસ્યા પૂછી.

"એટલે જો કે જેમ શું કેલું શુંક શુંકયા પછી અમૃત થનાર નથી, તેમ જો તમે વાત કહી દેશો તો 'ના' કહી થનાર નથી, માટે વિચાર કરશો, તેના જવાબમાં મેં સોપારી દોડવીને બતાવ્યું કે આ સોપારીની માફક દોડવીને મને મારશે, માફ શિક ઉઠાવશે છતાં મારી પાસેથી વાત જશે નહીં."

જો પ્રમાણે સર્વે સમસ્યાઓ તેની પૂર્ણ થયા પછી તે બાળા ગાંધર્વ વિધિએ રાતના મને વરી, અને આખી રાત તેની સાથે મેં ગુન્તરી.

પૂર્વોક્ત સર્વે સમસ્યાનો ખુલાસો સાંભળી સકળ સભા દંગ થઈ ગઈ. પાસે બેઠેલા કોનોજરાય શુભચંદ્ર પણ પોતાની

દુહિતાનું આ પરાક્રમ જાણી ચમક્યો, પણ જોને ખુદ વિક્રમે પોતાનો જ માધ્વ બનાવ્યો હતો તેને આ રાજ શું કરી શકે ? તેણે પણ મનમાં સંતોષ માન્યો કે “કુંવર પણ ચતુર છે. કુંવરીએ પોતાને યોગ્ય જોઈને બુદ્ધિ પૂર્વકજ તેને પસંદ કરેલ છે. મારે કુંવરીને ગમ્યો તે આપણને પણ કબુલ છે.” શુભચંદ્રે મનમાં ગાંઠ વાળી.

આ તરફ રાજાએ પૂછ્યું કે “કપચંદ્ર ! જ્યારે તને તેના મહેલની સામે પ્રહાર કરવા માંડ્યો ત્યારે સાકર દુધમાં મેગવી તેનું કંથાળું બરા તંમાં રાખ નાંખી ઉકરડે નાંખ્યું તે શું ? ”

“ તે બાળાએ મને સમજાવ્યું કે સાકરને દુધ સરખો આપણા શુદ્ધ સ્નેહ એક બીજામાં સંક્રમી ગયેલો છે. તે જો તમે કહી દેશો તો તંમાં રાખ પડવા જેવા થશે અને તેની ગતિ ઉકરડે પડવા જેવી થશે, મારે જ્યાં સુધી શુભ રહે ત્યાં લગીજ ડીક છે ”

“ અને બીજી વાર બતાવ્યું ને ? ”

“ તેણીએ સોનૈયા અને જે મોતી અને પત્રી અગ્નિ બતાવ્યો તેનું કારણ એ કે જેવા મોતીના જે દાણા શુદ્ધ અને પવિત્ર છે, તેમ આપણું જે મોતાના દાણાની માફક રહેવું જોઈએ અને રાજાન સમજાવ કે જેટલા સોનૈયા જોઈએ તેટલા લઈને પણ મુક્ત કર. તેમ છતાં જો તને કાંઈ પણ થશે તો અગ્નિ બતાવી જણાવ્યું કે તારી સાથે હું પણ બગી મરીશ.

તારી પછવાડે સતી થઈશ. હે રાજન્ ! આ પ્રમાણે તેણીએ જણાવેલ હોવાથી છેવટ મુખી તમારી આગળ એ લેદનું રફોટન હું કરી શક્યો નહિં.”

“હે કુંવર ! મારા એટલો બધો જીજ્ઞાસુ છતાં તે વાત મને કેમ ન કરી ને મારી પુત્રીના કહેવાથી કેમ કરી ? ” રાજાએ પૂછ્યું.

“મહારાજ ! જ્યાં ચિત્તે ચિત્ત મળે છે ત્યાં પછી પડેલો રહેતો નથી. હું વચનથી તેની પાસે બંધાઈ ચૂક્યો હતો જેથી વચન પાળવાની ખાતર લેદનું સ્પર્શકરણ કરવું પડ્યું છે.”

તે પછી વિક્રમાર્જુની પાસેજ કનોજરાજ શુભચંદ્ર બેઠેલ હતો, તેની તરફ દસીને નજર કરી રાજાએ કહ્યું. “હે રાજન્ ! તમારી પુત્રીનું પરાક્રમ જોયું ! તેના ચિત્તમાં કુંવર રમી રહ્યો છે. માટે તેણીને અહીંયા બોલાવો, અને પ્રગટપણે કુંવર સાથે એનું પાણિયદણ કરાવો; અમે સર્વે તેમાં સંમત છીએ ! ”

વિક્રમરાજાનો આદેશ સ્વીકારીને કનોજરાજ શુભચંદ્ર પાતાની પુત્રી સૌભાગ્યચુંદરીને પાલખીમાં બેસાડી રાજસભામાં તેણી લાવ્યો. રાજા વિક્રમે તેણીને આશ્વાસન આપ્યું. “પુત્રી ! તું પણ મારું પુત્રી સમન છે. માટે મનની સર્વ શંકા દૂર કરીને પ્રગટપણે કુમારનું પાણિયદણ કર ! તારા મનની અબિલાષા પૂર્ણ કર ! ”

રાજાના કહેવાથી જેન ધારણ કરી કુંવરીએ પદ સંમતિ આપી જેણી વચ્ચે કુંવરના માતા પિતાને ખજર આપી

ધનદત્તશાહ અને તેના ણાંધવોને સભામાં તેડાવ્યા. મહાજનને પણ આમંત્રણ કર્યું. શુભ મહુર્તે રૂપચંદ્રકુમારે સૌભાગ્ય સાથે મોટી ધામધુમથી પાણીગ્રહણ કર્યું. કનોજરાજે પોતાની કુંવરીને ઉચિત દાયજો આપી સંતુષ્ટ કરી.

ઉલટા પડેલા દાવતું સારું પરિણામ જોઈ ધનદત્ત શાહ તેતું કુટુંબ અને સર્વે મહાજન આનંદ પામ્યાં. ઠેકઠેકાણે લગ્ન પ્રસંગે ધવલમંગળ ગવાવા લાગ્યા. આખા શહેરમાં લગ્નનો આનંદ પ્રસરી રહ્યો. ભાટ ચારણ વિગેરે ગિરુદાવલિ બોલનારાઓના મનોરથ સફળ થયા. અન્ય દીન લોકોને, ગ્રાહ્ય લોકોને ઈચ્છિત દાન દઈને સંતોષ્યા. નગર શેકે વિવેક રાખવામાં કચાશ આવવા દીધી નહીં.

વિક્રમ રાજાએ સૌભાગ્ય અને મંજરી જાનને કન્યાઓ સાથે કુંવરને ધનદત્ત શેઠની સાથે તેને ઘેર વગાડ્યો અને શિખામણ આપી. “ કુંવર ! તમે પણ મારે પુત્ર સમાન છો. નિત્ય અમારે મંદિર આવજો ! કામકાજ કહાવજો. અમારી સાથે કાંઈ અંતર રાખશો નહીં, તમારા જેવા ચતુર પુરૂષને વારંવાર શું શીખામણ દઈએ ? ” રાજા વિક્રમે એ પ્રમાણે શિક્ષા આપી પોતાને મુકામે જાનને કન્યાઓની સાથે કુંવરને વિદાય કર્યો.

પિતા, ભાઈ તેમજ કુટુંબ કુળીલા અને મહાજન સમન્વિત સાથે કુંવર પોતાને મહિલે આવ્યો, ત્યાં માતાએ તેને મોતીડે વધાવી ઓવારણાં લીધાં. ભગિની, ભાભીઓએ કુંવરનાં

ઓવારણાં લીધાં, દુઃખકાં લીધાં. એવી રીતે ઘરે આવીને સર્વે પરીવારને હેત-પ્રીતથી મળ્યો.

ધનદત્ત શાહે કુંવરને માટે એક બુદ્ધોજ મહેલ તૈયાર કરાવ્યો, ત્યાં પોતાની ત્રણે સુંદરીઓ (સુંદરી, સૌભાગ્ય અને મંજરી) સાથે દેવસમાન સુખ ભોગવતો અને સુખમાં પોતાનો ગયેલો વખત પણ નહીં જાણતો વખત વ્યતીત કરવા લાગ્યો.

ગમે તેવા સંજોગોમાં પણ રૂપચંદ્ર ત્રણે સુંદરીઓ ઉપર સરખો સ્નેહ રાખતો. ત્રણેને સમાન લાવથી નિહાળતો ત્રણે સાથે કદિ સોગટે રમતો તો કદિ શેત્રંજની રમત કરતો, કદિ જલકીડા કરતો તો કદિ ચંદનથી એક બીજાને અર્ચતો, એવી રીતે પ્રતિદિન નવીન કીડા કરતો હતો.

વળી સ્નેહની વૃદ્ધિ કરનારાં કુસુમનાં વસો, કુસુમનાં આશુપા અને કુસુમથી વાસિતનીર તેમજ કુસુમની સેજ ને કુસુમના અલંકારો કુસુમ કેલિમાં ધન અને યૌવનનો વ્યય કરતો પ્રિયાઓમાં અનુરક્ત એવો તે અપૂર્વ સંસારી સુખ ભોગવતો માનવજન્મના લાખેણા લઢાવા લેતો હતો. એ સર્વે ઉપાજ્ઞન કરેલા શુભકર્મનું ફલ હતું.

પ્રકરણ ૨૩ મું.

એકજ ભૂલ !

પરવાદીરૂપ કૌશિકને જીતવામાં સૂર્ય સરખા એવા દિવા-
કરસૂરિ પોતાના ગુરૂ વૃદ્ધવાદીસૂરિ સ્વર્ગે સિધાવ્યા પછી જૈન
શાસનના નાયકપણે પૃથ્વી ઉપર વિહરવા લાગ્યા. પોતે પ્રા-
ક્ષણ હતા, વિદ્વાનોમાં મુગટમણિ હતા. ભારતમાં આજે અદ્વિ-
તીય મહાપંડિત હતા. તેમ જૈન શાસનના મુખ્ય નાયક હતા.
પંચ પરમેષ્ઠિ રૂપ જે જૈનોનું ચૌદ પૂર્વના સારરૂપ ઉચ્ચમાં
ઉચ્ચ તત્ત્વ તેના તૃતીય પદમાં પોતે અધિષ્ઠિત થયા હતા.
વિષય વિકારોને જીતવામાં મહાન્ ત્યાગી વૈરાગી આત્મ સ્વ-
રૂપ મહાન્ પુરૂષ હતા, છતાં શ્રુતના બાહુલ્યપણાને કોઈ કોઈ
વાર પોતાની અતુલ શક્તિ ઉપર પોતે મુસ્તાક રહેતા.

પંડીતોને પૂજવા યોગ્ય એવા સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિ એ
કદા વિહાર કરતા કરતા પરિવારસહિત લાટ દેશના તિલકરૂપ
ભરૂચ નગરમાં પધાર્યા રાજ સહીત સકલ સંઘ તેમના આવા-
ગમનથી ઘણો હર્ષવંત થયો. મોટી ધામધૂમથી વાજિંત્રોના
મધુર વાદોથી સૂરિનું સ્વાગત કર્યું. સૂરિએ મધુરી દેશના
આખી સંઘનું વ્યાપ્તિ મન વૈરાગ્ય અને શાંતરસથી ભરી
દીધું. મુખે સમાધે સંયમને પાળતા તેમના દિવસો ભરૂચમાં
નિર્ગમન થવા લાગ્યા.

એકદા પૂર્વના ઠાંઈ દુષ્ટ કર્મના ક્ષયોપશમના ઉદ્દેશે એકાએક સૂરીશ્વરના મગજમાં વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે “ પૂર્વના આચાર્યો મહાસમર્થ અને ચૌદપૂર્વ જ્ઞાનના ધારણ કરનારા હતા; છતાં તેમણે સૂત્રો પ્રાકૃત ભાષામાં ચામાટે લખ્યાં હશે ! આવી અર્ધભાગધી ભાષા તો બાંગકો જેવાને પણ સુંઘભ છે. સંસ્કૃતમાં રચ્યા હોત તો વિદ્વાન્નિર્મા કેટલા બધા માનનીય થાત?—તેમની વિદ્વત્તાની કેટલી બધી પ્રશંસા થાત. માટે આ સર્વ સૂત્રો હું આલંકારિક મધુર ગિર્વાણ ભાષામાં—સંસ્કૃતમાં રચું.” એમ વિચારી નવકારના નવ પદનું દુંકાણુમાં ‘ નમોઽર્હતસિદ્ધાચાર્યોપાધ્યાય સર્વ સાધુમ્યઃ ’ એ પ્રમાણે સંસ્કૃત મઢ બનાવ્યું.

પ્રાકૃત ભાષા સાદી અને સરળ હતી. તે તેમને નિઃસત્ત્વ જેવી લાગી. અલંકારિક, સુમધુર અને લાક્ષણિક રમણીય પદોની સુંદર રચનાવાળી સંસ્કૃત વાઙ્મયમાં તેમને અપૂર્વ સત્ત્વ, તેજ લાગ્યું. પોતે પણ સંસ્કૃત વિદ્યામાં પારંગામી હતા. જેવી સર્વ સૂત્રો સંસ્કૃતમાં ગ્રંથવાનીઠીક સવગતા થશે. એવું વિચારી સર્વ સૂત્રોને પ્રાકૃતમાંથી સંસ્કૃતમાં ગોઠવી દેવાનો તેમણે સંપૂર્ણ નિશ્ચય કર્યો. તેમને પાછો વિચાર સૂઝ્યો કે જ્યારે આવું મહાનકાર્ય આરંભ કરવાનું છે ત્યારે આમ એકદમ ઉતાવળ કરવાની જરૂર નથી. આવું અપૂર્વ પરિવર્તન ઠાંઈ એકની ઈચ્છાએ પૂર્ણ થતું નથી. બલે શક્તિ એકલાની હોય છતાં સર્વેની સંમતિની તો જરૂર છે માટે પ્રથમ આ મારો પ્રસ્તાવ સકલ સંઘને ભેગો કરીને તેમની આગળ રજુ

આ અપૂર્વ જ્ઞાનસાગરના પારંગત થઈને ન સમજી શક્યા
એ નવાઈ જેવી વાત છે. તાર્કિકરો, જીવવરો, શ્રુતકેવળી આદિ
અનંત જ્ઞાનીઓ જૂતકાળમાં ઘણા થયા છે તેમજ પોતે જગતના
ઉપકાર માટે આગમો-સૂત્રોની શુંયણી તો પ્રાકૃત ભાષામાં
કરી. જીનેશ્વરે ત્રિપદી કહી, તેવીજ પોતાના જ્ઞાનથી અર્ધ-
માગધી ભાષામાં સૂત્રો રચ્યાં, વળી પરંપરાએ અમે સાંભળ્યું
છે કે ચૈાદ પૂર્વધર માટે ચૈાદ પૂર્વી સંસ્કૃત જ છે. બીજાં પણ
સંસ્કૃત ભાષામાં શાસ્ત્રો તો અગણિત છે છતાં આગામી કાળ
ધણે વિષમ આવનાર છે. મૂર્ખ, મંદ બુદ્ધિવાળા લોકો આ-
રિત લેશે તો તેમને અભ્યાસને માટે સંસ્કૃત ભાષા ધણી
કઠીન થશે. માટે અદ્યાયુધ્યમાં પણ તેઓ અભ્યાસ કરી શકે,
સારું જ્ઞાન મેળવી શકે તેમને માટે ગણધરોએ અગીયાર
અંગની રચનાની પ્રાકૃત ભાષામાં શુંયણી કરી છે. કહ્યું છે કે—

વાલ ત્વી મંદ મૂર્ખાણાં, નૃણા ચારિત્રકાંક્ષીણામ ।

અનુમહાર્થે તત્ત્વજ્ઞેઃ સિદ્ધાંતઃ પ્રાચીનઃ જનઃ ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—બાલક, સ્ત્રી, મંદ બુદ્ધિ અને મૂર્ખ એવા
ચારિત્રની અહાંશા કરનારા ભવ્ય પુરૂષોને માટે તેમના ઉપર
ઉપકાર લાવીને તત્ત્વજ્ઞ પુરૂષોએ શાસ્ત્રની અર્ધમાગધી ભાષા-
માં રચના કરી.

આપે એવા મોટા જ્ઞાની પુરૂષોની આશ્ચર્યના કરી આ-
કર્ષ પ્રાપ્તિનયે. ગ્રંથ પાઠપાર્જન કર્યું છે. આપને અનિવિશેષ
શું કહીએ ? ભગવન્તુ વચન ઉચ્ચપન્દર અનંત સંસારી

થતું નથી. ગમ્મના મુખ્ય પુરૂષ તરીકે હું જો તેનું શોધન કરું તો સંઘમાં વિદ્વેષ પડે. માટે તમારી અનુમતિથી જો પ્રાયશ્ચિત આવશે તે કરવાને હું તૈયાર છું.” એમ કહી ગુરુએ ગ્રંથમાંથી પ્રાયશ્ચિત શોધી કાઢી સંઘને જણાવ્યું.

“શાસ્ત્રમાં દશ પ્રકારનાં પ્રાયશ્ચિત બતાવ્યાં છે. તેમાં દશમું પારાંચિક પ્રાયશ્ચિત છે તે બાર વર્ષ સુધી આયંબિલનું તપ કરી ગમ્મ બહાર રહેવું. જૈનલિંગ ગોપવીને અબધત, યોગીના સ્વરૂપમાં એકાકીપણે ગુપ્ત રીતે રહેવું એ પ્રાયશ્ચિત જો કે અત્યારના સંઘયણને આશ્રયીને ઘણું જ દુષ્કર છે; છતાં તમારી અનુમતિથી હું એ પ્રાયશ્ચિત કરીશ. મારા આત્માની હું શુદ્ધિ કરીશ.” ગુરુ મહારાજે પ્રાયશ્ચિતનું સ્વરૂપ શોધી કાઢ્યું.

“પ્રભુ ! એ પ્રાયશ્ચિત ઘણું દુષ્કર છે. કાંઈ બીજું પ્રાયશ્ચિત શોધી કાઢો ! બાર બાર વર્ષ પર્યંત આપ એવું હું એ આરાધ્ય તપ શી રીતે કરી શકશો ? સકલ સંઘ પણ આપનો વિયોગ શી રીતે સહી શકશે ?” સંઘના ડાહ્યા માણસો દિલગીર થયા.

“અજ્ઞાન કે અજાણ માણસથી જો એવી ભૂલ થાય તો તેને અન્ય બીજું કંઈ પ્રાયશ્ચિત આપી શકાય, પણ તત્ત્વનો જાણુ ગમ્મપતિ થઈને જો ભૂલ કરે તો તેને માટે તો રીતસરજ પ્રાયશ્ચિત હોય અને જૈનલિંગને ગોપવી બાર વર્ષ પર્યંત આયંબિલ તપ કરતો અને શુદ્ધ ચારિત્રના અધ્યવસાયમાં વર્તતો ગુપ્તપણે રહી એ પ્રાયશ્ચિત અવશ્ય કરીશ. મારો સાધુ

સમુદાય હું તમો સર્વે કાંઈ માણસોને સોંપી નાઉં છું. તે પહેલાં સંધે બીજો કાંઈ હુંકમ કરમાવવો હોય તો કરમાવવું ? શુરનો નિશ્ચય સાંભળી ઘણાની આંખમાંથી અશ્રુ ટપક્યાં. શિષ્યોનાં હિલ નારાજ થયાં. શુરનો વિભેગ થવાના ભયથી કેટલાંક ખુલ્લે બેસી ધૂરકે ધૂરકે બચ્ચાંની માફક રડવા લાગ્યા. શુર ભકત થાવક શાવિકાઓ રડતે હૃદયે શુરને વીનવવા લાગ્યા. બીજું પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાની અરજ કરવા લાગ્યા.

“ પ્રભુ ! બાર બાર વર્ષ પર્વત સંધને નં રડાવો તમારા વગર સંધની રક્ષા કોણ કરશે ? મિથ્યાત્વરૂપ કુતક વાંદીઓને હવે કોણ હડાવશે ? જ્યાં ત્યાં હવે ગાં મિથ્યાત્વ પ્રસરશે, અરે ! વિધો ! સહેજ પાતમાં ગાદી બેસવાને સુદુર્ગ તેજ રામને વનવાસ અંધાવી પ્રજા રડાવી હતી. પુતના પ્રાયશ્ચિત રૂપે પાંડવોને બાર બાર વર્ષને વનવાસ અપાવનાર હે દુષ્ટ વિધિ ! તુંજ અમેસર હતું. વી ભગવંતને દુષ્કર ઉપસર્ગો તારાજ પ્રતાપે થયા હતા. આ પછી તારોજ પ્રતાપ આગળ આવ્યો છે. હાય ! આવું કોણ ધાયું હતું ? ”

“ ભાઈઓ ! ભવિતવ્યતા બગવાન છે. થવાનું હોય તે થવા કરે છે. કષ્ટપાંત કરે શું વ છે ? પ્રભુ મહાવીરનું શાસન ધણી રત્નોથી ભરેલું છે એક પછી એક અણબોલ હીરાઓ બહાર આવ્યાજ છે. મને મારે યોગ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત કરવા યો ? આત્મા શુદ્ધ કરવા યો ? મારા મારે તો આજ પ્રાયશ્ચિત્ત

કંઠે રડવા લાગ્યા. સર્વેની વચ્ચે થઈ સૂરિ આગળ
ચાલ્યા. બળરમાં હળરો માણસો શોકાતુર ચહેરે ઉભા રહ્યા
હતા. વેપાર રોજગારને આજે તોળાં વાસ્યાં હતાં. અઢારે
વર્ષમાં શુદ્ધ મહારાજનું નામ જાણીતું હતું. અઢારે વર્ષ
તેમનાં આજરનાં દર્શન કરવા તલ્લી રહી હતી. સ્ત્રીઓ આ-
ખાળ વૃદ્ધા પર્વત કોઈ ગેલેરીઓમાં, કોઈ ખારીઓમાં, કોઈ
અગાસીઓમાં તો કોઈ છબ્બાઓમાં-ગરબામાં તો કોઈ શુરને
જવાનાં રસ્તા ઉપર ઉભી રહી નિરખવા લાગી, શુદ્ધરાજ તો
અબધૂત વેશે સર્વેને રડાવતા અને સર્વનાં નમસ્કાર જીવતા
બળરમાં આવી પહોંચ્યા. અનુક્રમે હળરો માણસોની વચ્ચે-
પસાર થતાં શહેરના દરવાજા બહાર આવી પહોંચ્યા. સંઘ-
સમેત નગરના સર્વ લોકો તેમની પાછળજ હતા. કોઈ હુદ-
યમાં રડતા હતા, કોઈ ઉપરથી રડી રહ્યા હતા. કોઈ ગમગીન
હતા, કોઈ શોકાતુર હતા. સર્વેને શુદ્ધ મહારાજે સમજાવી
શાંત કર્યાં. છેલ્લી મીઠી મધુરી દેશના આપી તેમનાં મન વૈ-
રાગ્યથી સંસ્કારીત કર્યાં અને તેમને હવે પાછા ફરવાને
સમજાવ્યું “બાર વર્ષને અંતે જો સંઘ કૃપા કરશે તો ગરબમાં
આવી તમોને મધુરી દેશનાથી ધર્મ વાસિતબનાવશું, અત્યારે
તો હવે તમો સર્વેને મારા છેવટના ધર્મલાભ ! હમેશાં
યથાશક્તિ ધર્મસાધન કરશો. તમારા આત્માને પાપથી
રહીત કરજો. જીવતા હોઈશું તો ફરીને મળશું-કહીને અબધૂત
સર્વેને ત્યાં ઉભા રાખી પોતે ચાલ્યા ગયા. આ ગયા ! આ

દેખાય ! પેલા બંધ એમ જોલતાં જોલતાં બાર વર્ષને માટે
શુર અદૃશ્ય થઈ ગયા.

સંકળસંધ, રાજા, અધિકારીઓ અને નગરલોક સર્વે
ચોકાતુર અને ગમગીન ભરેલાં ચહેદે શુર મહારાજ અદૃશ્ય
થયા પછી નગરમાં પાંછા ફર્યા. 'ન્યાં ત્યાં આજે બધે ઉઠા-
સીનતાં હતી. ધંધો રાજગાર બંધ કરી લોકો પોતપોતાને
ઘરે ચાલ્યા ગયા. રાજા પણ શૂન્ય ચિત્તે પોતાના મહેલમાં
ગયો. કપડાં કાઢી ઉદ્દેગમને લાંબી ખુરશી ઉપર પડ્યો.
ઝરીખથી અમીર પર્યંત અને રંઠથી રાય પર્યંત; મુખંધી
વિદ્વાન્ પર્યંત અને નિર્ખંજથી સળંગ પર્યંત સર્વે ડાહ્યને
માટે આજે ઉઠાસી ભરેલો દિવસ હતો. વિચિત્ર કુદરતનો
ખેલ કાંઈ ન્યાયો હતો.

સંધના મહાજનના મુખ્યમાણસોએ એકઠા થઈ મંત્ર-
ણા કરી દેશ પરદેશના મોટા મોટા સંધ ઉપર સિદ્ધસેન
દિવાકરસૂરિના બાર વર્ષના પારાંચિક પ્રાયશ્ચિતના સમાચાર
માણસો માર્ફતે રવાને કરી તેમને આ આકસ્મિક ઘટનાથી
જાણીતા દીધા. ન્યાં ન્યાં સમાચાર ગયા ત્યાંના સંધે ખેદ
જતાવ્યો. બારબાર વર્ષનો શુરનો અબધુત વેશે શુભ પ્રવાસ
સાંભળી સર્વેનાં ચિત્ત નારાજ થયાં. એવી રીતે થોડા દિવસમાં
દરેક ઠેકાણે આ સમાચાર પ્રસરી ગયા.

શુરમહિતમાં અધિક પ્રીતિવાળા થાવડોએ શુર માટે
ખાનગી રીતે ઘણી તપાસ કરાવી પણ શુર તો શુભ જ થઈ ગયા.

સિવાય ખીલુ કાંઈ હોયજ નહીં. તેમ સર્વ કોઈ આજે તેમને ભૂલી ગયા છે.

ગુરુ ભરૂચ નગરમાંથી ગયા અને તે અરસામાં રૂપચંદ્ર કુમારને સુખ વૈભવ ભોગવતો જોયો, એ જાનને દૃશ્યો વિધિએ જગત સન્મુખ ખડાં કર્યાં. એક પાત્ર શાલિભદ્રની માફક સુખને હિંડોળે ઝુલતાં જોયું, ખીલુ વીર પ્રભુની માફક પ્રાયશ્ચિત કરતાં જોયું. કોઈના સુખમાં તો કોઈના દુઃખમાં દિવસો તો સર્વેના સરખા હોય છે—સરખા જાય છે. અજ્ઞાની પુરૂષો દુઃખને દુઃખ રૂપ માને છે. જ્ઞાની પુરૂષો દુઃખને સુખનું નિમિત્ત કારણ સમજી પ્રસન્નમને ભોગવી તેનાથી છુટી જાય છે. વિધિએ સંસાર તખ્તા ઉપર રજી કરેલાં જાનને દૃશ્યો પેશતપોતાની સ્થિતિમાં એમને એમજ કાંઈ પણ પરિવર્તન વગર સાત વર્ષો વ્યતિત કરે છે, જેથી આપણે પૂર્વની ઘટના પછી વચમાં સાત વર્ષો પસાર કરીને આગળ ચાલીએ છીએ.

સાત વર્ષના અરસામાં હમેશાં આયંબિલનું તપ તપતા એ મહા પુરૂષને જે દુઃખો, પરિષ્કો સહન કરવા પડ્યા હશે, તે વીર ભગવાનના ઉપસર્ગની માફક કાંઈ જાહેર નથી. જેમ તેમનો પ્રવાસ ગુપ્ત હતો તેમ તેમનો પ્રવાસને લગતો હેવાલ પણ ગુપ્તજ રહ્યો છે. છતાં આપણે આપણી મતિ કદપનાથી એટલુંતો વિચારી શકીએ કે એ કેવળ પરિષ્કો સહન કરવાનું અને પ્રાયશ્ચિત કરવાનુંજ સ્થાન હતું. એક તો પ્રતિદિવસ આયંબિલનું તપ, શુદ્ધ ચારિત્રનો પ્રતિસમય ઉપયોગ, ગુપ્ત પ્રવાસ, વસ્તીથી અલગ, પહાડમાં

પરંતુ, રમ્યાનમાં અને એવા એવા પ્રદેશમાં જમવાટ, દરેક પ્રાણી સમવહવાનો અભાવ એ બધું શું મુશ્કેલી છે એ તે એ પુરુષ એવું પ્રાચીન કરી શકે-મહાવીરની આજ્ઞા પાળી શકે. એ કે દિવાદરમૂરિ વિદ્યાન હતા, અર્થ ત્યાગી હતા, અને મને તેવાને પણ આધીન બનાવવાને શક્તિવાન હતા. તથા તે સમયના ભારતમાં તે દરેક રીતે અદિતીય પ્રજાવવામાં હતા: છતાં જેન દર્શનમાં એક ખૂબી એ રહેલી છે કે એવા ઉચ્ચ આર્થ રૂપ મહાન પુરુષો પોતાની અસુખી શક્તિને ઉપયોગ ખાસ પોતાના સ્વાર્થને માટે, સંસારના અપ જન્ય મુખને માટે કરતા નથી. ખાસ વ્યવહાર બતાવીને કે બીજા નજીક કારણે તેનો ઉપયોગ કરી તેમાં રાચી જતા નથી. આપણે સાંભળીએ છીએ કે ખાસ ધર્મનાં પ્રસાવને માટે, હનીયાના ઉપકારને માટે અને બાવી લાભનું કારણ અધિક સમજાય તોજ એવી મહાન શક્તિઓનો ઉપયોગ કરે છે. આવા કારણોથીજ એ મહાન પુરુષે સાત વર્ષો કેવલ પાપનું પ્રાચલિત કરવામાંજ વ્યતીત કર્યાં હતા.

આપણી અપ શક્તિઓ તેમની શક્તિનું માહાત્મ્ય વર્ણવવાને અસમર્થ છે. કેમકે જે પુરુષો પોતાના આત્મગળ વડે કરીને ભારતના મહાન મુશ્કેલીય થયા છે. જગતમાં સર્વોત્તમ પુરુષપણે જે પ્રગટ થયા છે. આજો દેશ જેમના ત્યાગ, વૈરાગ્ય અને માહાત્મ્ય પર શ્રીદા હોય, પૂજ્ય બુદ્ધિથી જોતો હોય, એવા પ્રગટ પુરુષનો અચિંત્ય પ્રભાવ આપણી અપદ્મ દષ્ટિમાં પ્રવેશ કરી શકતો નથી. તેમનું સર્વાંશે

ભંડારી ઉપર ચક્રધારી જલધારી ખનાવી શીવપિંડિકાની (લીંગની) સ્થાપના કરી છે. અને ભૂદેવોના પ્રભાવથી અંબાજી રાજા વિક્રમાદિત્ય ખાસ તેમનો ભક્ત બન્યો છે. ચુસ્ત મહાદેવનો ઉપાસક બન્યો છે તો એ શીવપિંડિકામાંથી પોતાની અમરકારી શક્તિને પ્રભાવે પાર્શ્વનાથને પ્રગટ કરી તેના તીર્થનો અદ્ભૂત મહિમા પ્રસરાવવો અને એ મહાદેવ ભક્ત રાજાને પાર્શ્વનાથનો પ્રત્યક્ષ પરચો બનાવી શુદ્ધ દેવનું સ્વરૂપ સમજાવીને જૈન બનાવવો ?

એક અદ્ભૂત મહા તીર્થ પ્રગટ થશે અને રાજા પણ જૈન થશે. આમ ધારી મનમાં પાર્શ્વનાથનું ધ્યાન કરી ધર-ભૂંદ્રનું સ્મરણ કર્યું. પ્રભુ ! તમારા પ્રભાવે કરીને મારું એ કાર્ય સિદ્ધ થાયો, આવા કલિકાલમાં પણ આપનો પ્રગટ પ્રભાવ પ્રત્યક્ષ થાયો ! શાસનના અધિષ્ઠાયક દેવ મને સહાય થાયો ?

સાત વર્ષનાં બહાણાં વહી ગયા પછીના એકદિવસે આત્મ શક્તિના પ્રભાવથી મહાપરાક્રમી અને જૈને કોઈપણ યોગામી શક્તિ નથી એવો એક મહાન, અગ્રધૂત ઉગ્રજયિનીને ગાંઠરે અને કલકલ શબ્દથી આવનાર આ મહાન પુરૂષને એવા મંગલમય શબ્દોથી વધામણાં દેતી હીપ્રાનદીના તટ ઉપર સાંજને સમયે આવ્યો. એનું મહાન પહેલવાન શરીર પણ સાત સાત વર્ષના તપના પ્રભાવથી કૃશ થયું હતું. મસ્તક જટા ધારણ કરેલી હતી, મોં ઉપર તપનું તેમજ ધર્મનું અપૂર્વ તેજ છતાં વિષય કષાય રહીત શાંત રસની છાયા પ્રસૂતી રહી હતી. જેની વૈભ-

નાવરૂપા વ્યતિક્રમી પ્રોહ અવસ્થા પલ્લુ વીતી જવા આવે છે એવો એ મહાપુરુષ જાણે સાક્ષાત્ વનમાંથી નીકળીને આવ્યો હોય તેમ આજે તેણે ઘણું વરસે ઉત્તરવિનીના ક્ષીપ્રાના તટ ઉપર દેખાવ દીધો હતો. ક્ષીપ્રાના અધાગ હિંડા અને ક્યાંમ જમરા સરીખા ઠાગાં ધાણી નીરખી તથા જતા આવતા મનુષ્યોનાં વિચિત્ર સ્વભાવો જોઈ સંસારની અનિત્યતાનું સ્મરણ કરતો મહાન યોગી રાત્રી પડતાં ફરતો ફરતો મહાકાલેશ્વરના મંદિર આગળ આવ્યો. મહાદેવના પૂજારી બ્રાહ્મણે મંદિરની આરતિ ઉતારી મંદિરને સર્વ રીતે બંધ કરી ક્યારનાય અહીંથી ચાલી ગયા હતા. બ્રાહ્મણ સાથે વાતો કરતું આ મંદિર શૂન્યપણે ચિતળ પવનની મંદમંદ લહેરીઓમાં નૃત્ય કરી રહ્યું હતું.

લગભગ મહર રાત્રી વીતી ગયા પછી ફરતો ફરતો એક અબધૂત ત્યાં આવ્યો, શીવપિંડિકાની નીચે લોંબરામાં રહેતી અવંતી પાર્શ્વનાથની શુભ પ્રતિમા પોતે જાનથી જાણે સાક્ષાત્ જોતો હોય તેમ તેને વંદન કર્યું, “હે પ્રભુ ! આવતી ઠાલે તમારા પ્રભાવથી તમારું અચિંત્ય ગૌરવ, હું પ્રગટ કરીશ.” મનમાં એમ ગણગણતો તે મહાપુરુષ ઠાઈ પલ્લુ શક્તિથી-લધુ લાઘવી ઠળાથી મંદિરમાં પ્રવેશ કરી શીવપિંડિકા ઉપર પગ રાખીને મૂળ મંદિરના ગભારા પાસે નિરાંતે બંદરથી મંદિર બંધ કરીને ચૂતા.

રાત્રિ વિક્રમાત્મ્ય મહાદેવનો ચુસ્ત ભક્ત હતો. પ્રતિદિવસ તે પૂર્ણભાવે મહાકાલેશ્વરની ભક્તિ કરતો તેમજ હરસિદ્ધ

(કાલિકા) માતાની રોજ સેવા-પૂજા કરતો. જેથી કાલિકા તો કોઈ કોઈ પ્રસંગે તેના કાર્યમાં તેને મદદ પણ કરતી હતી. આવી રીતે તે રાજાને મહાદેવ અને દેવીનો એવો તો અપૂર્વ રસ લાગ્યો હતો કે જ્યાં જીજ્ઞાસુ કોઈપણ ઉપદેશ કે વાતાવરણનો પ્રવેશ થયો પણ અશક્ય હતો. વલી તે જમાનામાં મહાકાલેશ્વર મહાદેવ એ અન્યમતિના તીર્થોમાં તીર્થ તરીકે પ્રખ્યાત પામેલા હતા. કાશીમાં જેમ વિશ્વનાથ મહાદેવ તેટલોજ મહિમા લોકમાં મહાકાલેશ્વર મહાદેવનો મનાતો જેથી દૂર દૂર દેશના લોકો અહીંના જંગલોને છોડીને આવતા હતા. હજારો લોકો આ મહાદેવનાં દર્શન કરી પાપનાશિની પુણ્યમયી ક્ષીપ્રાનદીમાં નાહીને પવિત્ર થતા હતા. એવી રીતે માળવાનું તીર્થસ્થળ ગણાતું ઉજ્જયિની લોકમાં તીર્થ તરીકે કાશીની માફક પ્રગટ થયું હતું.

એવા હિંદુઓના તીર્થ સ્વરૂપ મહાકાલના પ્રાસાદમાં દિવાકર પોતાના ઉપાધ્યયની માફક શીવપિંડિકા ઉપર પગ રાખીને નિરાતે રાત્રી પસાર કરી. કાંઈક પાર્શ્વનાથના ધ્યાનમાં કાંઈક આનંદના ને કાંઈક જનદ્રાવેશના ઉપાસનામાં ત દિવસની નિરાત ગુરૂંએ વ્યતિકતી.

પ્રભાત સમયનો સૂર્ય કેવો ઉગશે અને શી નવાગુની જનશે તેનો પ્રભાતે જાણશે. કાળ કરીને પરિવર્તન થવું એ સંસારનો સહજ નવનર કે પરિવર્તન તો ક્ષણે ક્ષણે થયાંજ કરે છે. તો આપણે પત્તુ પ્રજાતનો સૂર્ય કેવો ઉગે છે તે જોવાને ચાલો તે તરફ. ઉજ્જયિનીમાં, જમન કરીએ.

પ્રકરણ ૨૬ મું.

અમલદાર.

પ્રભાતના સમયમાં કાલાગ્નિરૂદ્ધ મહાકાલેશ્વર મંદિરના પૂજારીઓ યથા સમયે શીવનું પૂજન કરવાને સ્વરીત ગતિએ ત્યાં આવી પહોંચ્યા. તેઓએ મંદિરને ઉઘાડવા માંડ્યું તો અંદરથી બંધ કરેલું જણાયું. જેમ તેમ કરી બીજી નાની બારીએથી મંદિરમાં પ્રવેશ કરીને તેમણે અંદરથી દ્વાર ખોલીને મંદીર ઉઘાડી નાખ્યું. અને માણસોને દર્શન કરવાનો રસ્તો પૂજારીઓએ મોકળો કરી દીધો. પણ મંદિરના મૂળ ગભારામાં જુએ ॥ તો આશ્ચર્ય ! એક મોટો અવધૂત તપસ્વી શીવપિંડિકા ઉપરજ પોતાના ચરણ સ્થાપીને નિર્ભય પણે બેપરવા પઠેલો છે. આઠસ્ય જોઈ પૂજારીઓ અમઠ્યા, મૂતકાળમાં કોઈ દિવસે નહીં બનેલો અને નહીં બની શકે તેવો આ અદ્ભૂત બનાવ જોઈ મૂંઝાણા. તરત જ અવધૂતને મહાદેવની આશાતના કરતો જોઈ તેને જેચીને બહાર પટકવાને તેઓ ગભારાનું બાર ઉઘાડી અંદર ધસ્યા, પરંતુ અંદર જતાં જ તેનો પ્રભાવ, તેનું અપૂર્વ તેજ જોઈ પાછા હઠ્યા. રખેને જો કોઈ શક્તિવાળો હશે તો આપણને પણ બાળીને ભસ્મ કરી દેશે. તો ઘેરીછાકરાં બિચારાં રખડી પડશે. અવધૂતને વિનવવા લાગ્યા. “ચોગીરાજ ! જગતના દેવ આ

મહાદેવ છે. તેની આપ શામાટે આશાતના કરો છો ? એવા મહેશ્વરની આશાતના કરી આપ પાપમાં પડો છો. તેમને ગુસ્સે કરો છો. મહાદેવ જો કોપ કરશે તો આપને ભસ્મીભૂત કરશે. ”

પ્રાદ્યષ્ટ પુજારીઓની કાકલુદી સાંભવાની આ યોગીને ક્યાં કુરસદ હતી ? તે તો બેઘડક શીવચિંહિકા ઉપર પોતાના ચરણ લગાવીને પડ્યો હતો.

“આપને ખ્યાલ આવે છે કે નહીં ? માળવેશ્વર વિક્રમાદિત્યના આ ઇષ્ટદેવ છે. એવા મહેશની આશાતના કરવામાં આપને કેટલો કલેશ છે તેની ખબર છે ? માટે જટ ઉઠીને ઉમાપતીને ખમાવો-કરેલા અપરાધની માફી માગો ? ”

તેમનું સર્વ પ્રકારનું કહેવું પથર ઉપર પાણી જેવું હતું. અબધૂતને ગમે તેટલું વિનવવું એ નિરર્થક હતું. પૂજારીઓ માંહોમાંહે વિચાર કરવા લાગ્યા. “હાય ? હવે શું કરવું ? આજે અત્યારના પહોરમાં ક્યાં આ બલા મહાદેવને ગળે વળગી ! કાણ જાણે આખો દિવસ કેવી રીતે જશે. શું થશે ? બાવડું ખેંચીને આપણે એને બહાર પટકશું ? ”

“નારે બાપ ! એ આપણું કામ નહીં. તમારે જવું હાય તો જાઓ ? અમે તો મહાદેવને પૂજવાને આવ્યા છીએ, કાંઈ મરવાને નહીં, સમજવાને ભાઈ ! ” એક પૂજારી બબડ્યો.

અરે તું પણ રાગનો પગાર ખાય છે. શું કાંઈ ભાઈ-બંધી કરે છે ? ” બીજાએ પહેલાંને ઉદ્દેશીને કહ્યું.

“અરે ભાઈ! આ બધામાં આપણે પડીએ તો ખંરા, પણ જરી મારો સલાહ માનયો? મહાદેવને જે પોતાના ચરણોથી દબાવીને પડ્યો છે. તે કાંઈ કાચો પોચો નહીં હોય. આટલી આપણી ડરમણી છતાં જુઓને સાંભળે છે?”

“શું એના માથામાં એટલા બધા ગજ ધાડ્યા છે?” એક ઉતાવળીએ વચમાં બોલ્યો.

હા! ગજ ધાડ્યા છે. ત્યારેજ એણે મહાદેવને દબાવ્યા છે. બહુ જોર હોય તો જા જરી અજમાવી જો, દહાવો લઈજો; એ નહીં જાણતો હોય કે આ મહારાજાધિરાજ વિક્રમાદિત્યના પથ્રુ ઇંદ્રદેવ છે. એની આશાતના કરવી એ કેટલીજાધી નાસેશી છે?” પેલા પ્રાણણે (પુત્રીએ) અધુરી વાત પુરી કરી.

“ભાઈ! મને તો આજનો દિવસ ઘણોજ ઉત્પાત ભર્યો જણાય છે. ન કરે નારાયણ કે આજે શું થાય છે?”

“એતો ભાઈ પ્રભુએ ધાર્યું હોય તેમજ યામ છે. આપણું ધાર્યું કાંઈ એણું જ થાય છે?” વચમાં એક પૂત્રી બોલ્યો.

“અરે ભાઈ! બધી વાત જવાદો? ચાલો મહારાજ પાસે દર્યાદ કરીએ અને આ ઉત્પાત તેમને નિવેદન કરીએ.” એક જણે વગી સલાહ આપી, જે સર્વેને ગળે ઉતરી.

સર્વે પૂત્રીઓ ‘દર્યાદ દર્યાદ’ કરતા બાણે અબધીથી લય પામીને ભાગતા હોય તેમ સુકીઓ વાળતા દરમાર તરફ દોડ્યા. અને રાજમહેલમાં પહોંચ્યા ત્યાં તો આખા

પરંતુ અવધુતને તેની ક્યાં પરવા હતી ? હજી એક શબ્દ જોલવાનો પણ સમય તેને આવ્યો નહોતો, મુંગે મુંગે પોતાની ઉપર પડતા ચાળુકના પ્રહારો તે જોતો હતો, પણ ત્યાંતો વળી એક કૈંતુક થયું.

મહાકાલના મંદિર આગળ અસંખ્ય માણસોનો ગંજ આ કૈંતુક જોવાને એકઠો મડ્યો છે. અઢારે વર્ણમાં આ હકીકત જાહેર થઈ ગઈ છે. સામાન્ય રીતે જગત પણ કુતુહલી હોય છે. કાંઈક નવા જુની કે આશ્ચર્ય જેવું હોય ત્યાં સેંકડો જણા કામ પડતાં મુકી તે જોવાને પ્રથમ દોડી જાય છે. સર્વેને મનમાં એમ થયું કે એવો કોણ જે માથાવાળો હુનીયામાં પેદા થયો છે કે વિક્રમ રાજના અભિષેક દેવ શંકરની આશાતના કરે છે. જંથી માણસોનું તો પૂછવું જ શું ? અસંખ્ય માણસોનો શંભુ મેળો અત્યારે અહીંયા જ જોવાતો હતો.

વિક્રમાર્કના અંતઃપુરમાં અચાનક કોલાહલ થયો. રાણીઓ ઉપર જાણે અદૃશ્યપણે ચાળુકોના પ્રહારો ઉપર પ્રહારો પડતા હોય તેમ અંતઃપુરની કક્ષાપ્રદેશમાં મૂખે સિત્કાર કરતી ત્રાસથી મારની વેદનાથી જુમે પાડતી આમથી તેમ દોડતી “ જયાવો ! જયાવો ” કહેતી જુમેજુમ પાડવા લાગી. કેહ ચીસેચીસ પાડે છે, કોઈ ભૂમિ ઉપર મૂર્ચ્છિત થઈ પડે છે. કેઈ મારથી અધમુર્ધ થઈ આમથી તેમ દોડધામ કરે છે ! તેમની જુમેથી સમસ્ત મહેલ ગર્જી રહ્યો-ત્રાસી રહ્યો. દાસીઓ, સેવકો દોડી આવ્યા. છતાં રાણીઓની વેદના તો

ચાલુજ હતી. આથી સેવકો મહારાજને ખબર આપવાને મુડીઓ વાળીને મંદિર તરફ ધસ્યા.

અતિ દોડવાથી શુભટો ખાતો, હાંકિતો, જોડવાને પણ અસમર્થ અને પરિશ્રમથી આકુળ બ્યાકુળ એવા ઘણા સેવકો અસંખ્ય માણસોના ટોળામાં ધુસ્યા ‘ઉત્પાત ! ઉત્પાત ! મહારાજ જીલ્લમ ! જીલ્લમ ! કરતા રાજ પાસે આવી પહોંચ્યા અને કહ્યું “ જાપણ ! રાણીઓ જાધી તમારા આ ચાલુકોના પ્રહારની લોગ થઈ પડી છે. તમે મારો છો આ જોગટાને અને પ્રહાર તો અંતઃપુરમાં પડે છે. મહારાજ ! સુમટોને અટકાવો, કારણકે પ્રહારની વેદનાથી રાણીઓ તો મરી પણ ગઈ હશે. ”

સેવકોનાં વચન સંભળીને રાજાએ એકદમ તેમને અટકાવ્યા, પોતે જાણે પડ્યો. “ હાય, હાય, ગજળ થયો, આ કોઈ નાનોસુનો નથી, કોઈ મોટો સિદ્ધ પુરૂષ દેખાય છે. સુભટો પ્રહારતો એને કચે છે અને તેને લોગ તો બિચારી રાણીઓજ થાય છે એની સાથે જોર કરવાથી શું વળનાર છે. ઉલટું સુભટાતું ઉલટું થનાર છે એને તો પગે પડીને મનાવી લેવામાંજ સાર છે ”

એમ વિચાર કરતો રાજા અવધૂતને ચરણે પડ્યો. લાખો માણસો આ કોતુકથી અજળ થયા “ જોહો, આનો મોટો સિદ્ધપુરૂષ કોણ હશે. કોણ જાણે કે ઉજ્જયિનીમાં આજે શું ઉત્પાત થશે, નવાબુની થશે ? ”

ખૂલરીઓ પણ માંહોમાંહે શુસપુસ વાતો કરવા લાગ્યા. કાં “ જોયુંને રાજાની રાણીઓ બિચારી મરી ગઈ. સાડેં થયુંકે

“ ભગવાન ? અન્યાય તો આપ કરો છો. કે નેથી આ દેવના દેવ મહાદેવ તેની આપ આશાતના કરો છો. મારે ઉઠે અને એ મહાદેવનો અપરાધ અમાવી આપ એને નમન કરો !” રાજા વિક્રમ હમીને બોલ્યો.

“ અરે રાજા ! મારો નમસ્કાર જાણવાને તારો મહાદેવ શક્તિવાન થયે નહી. અને મોટો ઉત્પાત થયો. ” યોગીરાજે પોતાની અપૂર્વ શક્તિનો પરિચય કરાવ્યો.

“ આપ એવી બાળકને સમજાવવાની વાત શું કરો છો ! શું મહાદેવ કરતાં આપ સર્વ શક્તિમાન છો ? કે ક્રૂરત બોલવામાંજ શક્તિવાન છો. ? ”

“ જો ! તારા મહાદેવને હું નમું છું પણ કંઈક ઉત્પાત થાય તો મને દોષ ના દેતો ! ”

આ મહાનુ જોગીનાં વચન સાંભળી રાજા નવાઈ પામ્યો. હુનીયા તો દોડતુક કરાવવાને અગર તો થતું કોતક જોવાને ઘણી આતુર હોય છે. રાજાએ કહ્યું. ભગવાન ? બેઘઠક આપ મહાદેવને નમસ્કાર કરો ! અમે જોઈએ તો ખરા કે એ કેમ સહન કરતા નથી ? તમારો નમસ્કાર દેવને શું ઈજા કરે છે. આપનો નમસ્કાર જોવાને અમે ઘણા આતુર છીએ. સમસ્ત ઉજ્જયિની બલે બુએ, આપ નિર્ભય પણે સ્વયંબુને નમસ્કાર કરીને સર્વને બતાવો કે એ આપનો નમસ્કાર સહન કરવાને અશક્તિવાન છે ?.”

રાજાનાં વચન સાંભળી અસંખ્ય માણસોની અને રાજાની

આતુરતા વચ્ચે ગુરુજોગીરાજે સર્વની સમક્ષ દેવના દેવ દેવાધિ-
 દેવની સ્તુતિ કરવાનું શરૂ કર્યું: પ્રથમ તેમણે વીર ભગવાનનાં
 ગુણોએ કરીને ગર્ભિત એવી ખત્રીસ શ્લોકોની દ્વાત્રિંશીકાસ્વ
 કાવ્ય શક્તિને પ્રભાવે રચી કાઢી. તરતજ ધરણેંદ્રનું આસન
 યોગીરાજની હઠ ભક્તિને લીધે ચલાયમાન થયું. નાગરાજ
 પોતાનું સિંહાસન ધ્વજની માફક ફરકતું જોઈને ચિત્તમાં ચ-
 મત્કાર પામ્યો. તરતજ અવધિજ્ઞાનથી તેનું સ્વરૂપ જોયું.”
 અહો ! શાસનના નાયક દિવાકર આજે ઉજ્જયિનીમાં વિક્રમ
 રાજ સન્મુખ સ્વશક્તિથી પાર્શ્વનાથનું ગયેલું તીર્થ પ્રગટ
 કરવાને પ્રયત્ન કરી રહ્યાં છે. તેમના અદ્ભુત શક્તિએજ મારું
 આક્રમણ કર્યું છે. પ્રભુ ભક્તિથી નાગેંદ્રના રૂવાડાં પણ વિક-
 સ્વર થયાં. પોતે પોતાને સ્થાનકે રહ્યા રહ્યા સ્વર્ગના અણુમોલ
 વૈભવો છોડીને દિવાકરની પ્રભુભક્તિ જ્ઞાનદષ્ટિથી નિરખવા
 લાગ્યા. પોતે પણ નેમને સહાય કરવા લાગ્યા. તરતજ હજારો
 લોકોની સમક્ષ શીવલિંગમાંથી ધુમાડો ધરણેંદ્રના પ્રભાવે
 નિકળ્યો શરૂ થયો.

જે નાગેન્દ્ર ઉપર પ્રમુખો ઉપકાર અણુમોલ હોતો. નાગ
 કે જેને હિંસાના ફર અધ્યવસાયે જીવન પુરું કરીને મરીને
 નરકગતિમાંજ જવાનો સ્વભાવ છે. છતાં ભવિતગ્યતા બળવા-
 ન છે. કર્મયોગીની તપસ્યને નિમિત્તે કાષ્ટમાં દગ્ધ થતો નાગ
 જ્યારે પાર્શ્વનાથકુમાર અવસ્થામાં હોતા. તે વારે કમઠ પાસે
 આવી તેને પ્રતિઓષી એવડો પાસે બળતું કાષ્ટ ચિરાવી દગ્ધ
 થતા નાગને બચાવ્યો. મરવાની છેલ્લી પળો ગણતો નાગ

તેવીશમાં લીધું કરનું દર્શન પામ્યો. સેવક મુખે નવકાર પામ્યો. મહાપ્રશંકાથી પ્રગટ પ્રભાવી પાંચનાયનું દર્શન પામી નામ તો ભાગ્યવંત યર્ધ મયો-તરતજ નાગ મરી પાતાગ લોકમાં નાગ કુમાર નિકાયના નાગ લોકનો દસમી નાગેંદ્રપણે ઉત્પન્ન થયો, સંસાર છુટી ગયો, તેજ નાગરાજ અત્યારે દિવાકરનો પ્રભાવ જોતો મહાકાળ મંદિરનો જનાવ જોયા કરતો હતો. સ્વર્ગના અમુલ્ય વેલવો, હંદ્રાણીઓના હાન્યવિનોદ અત્યારે આ સમયે તે મુશ્કેલ સમજતો હતો.

પુમાંડો નિકળતો જોઈ સર્વ લોક વિસ્મય પામ્યા, પુમાંડો ખીરે ખીરે એટલો તો વૃદ્ધિમત થયો કે સૂર્યનો જગ-દળતો પ્રભાવ છતાં જાણે નિશાનું જોર સંસાર ઉપર છવાયું હોય તેમ દેખાતું હતું. જાણજી પૂજારીઓ ખુશી થયા કે “મહાદેવ હવે કામ્યા છે. હમણાંજ પોતાનું ત્રીજું નેત્ર પ્રગટ કરી જોગટાને જાણીને ખાખ કરશે. પોતાનો પ્રભાવ પ્રગટ કરશે.”

હાત્રિચિકા પુરી કરી યોગીયોના નાથે તરતજ સુમા-ળીશ જાણાનું કન્યાજી મંદિર કાલ્ય જનાવજા મંડયું. તરતજ સ્ત્રીર પિંડિકામાથી ધમધા નિકળતા અગ્નિની જ્વાળાઓ ધર-લેંદના પ્રભાવે જનકવા માડી આવો અમત્કાર જોઈ રાજ્યવજેરે લાખો પુરુષો આભાજ જની ગયા, આ તે જોગીના રૂપમાં કોઈ દેવ છે કે ખુદ શંકર કે વિનુ પેતેજ છે? લોકો પોતપો-તાની મતિકથનના અનુસાર મુશ્કેલ નાતા કરતા યોગીને અમત્કાર જોવા લાગ્યા.

“ જસ, હવે તો મહાદેવ જરાજર કોખ્યા છે. જોજો. હવે એ જોગટાની મળ ! આજે એનું પાપ ભરાઈ ગયું છે. જીવવાના દહાડા એના હવે પૂરા થયા છે. જોયું ! ધુમ્રમાંથી આગ જવાળાઓ કેમ નીકળી. એ આગની જવાળાઓજ એને દગ્ધ કરી દેશે. સર્વ પ્રકારની આ આકૃતિનું મૂળ દૂર થશે. ” પૂત્રરીઓ અને બ્રાહ્મણો અખધૂતની નિંદા કરતા કટપનાના ઘોડાઓ દોડાવવા લાગ્યા.

યોગી તો અસ્ખલિતપણે પોતાના તાનમાંજ હતા. એક પછી એક કાવ્યદ્વારા પાર્શ્વનાથ પ્રભુના ગુણો ગર્ભિત કલ્યાણમંદિર સ્તોત્ર બોલવામાંજ એક ચિત્તવાળા હતા. લાખો માનવોની મેદનીમાં કોઈ નિંદે ચાતો સ્તવે તેની મહાન પુર-
ષોને પરવા ઓછીજ હોય છે.

કલ્યાણમંદિરની અગીયારમી ગાથાએ જે જસ આ-
શ્ચર્ય ! એ ગાથામ. પ્રભુએ દુન્યાનો મહાન ગણાતો અતિ-
રથી ચોક્કો મદનરાજ તેના એક કણમાં ક્ષય પમાડયો. તે
સાંજંધીનું વર્ણન છે તરજ સાંજ કાંઈક અને એક મોટો
જ્યોતિષુજ પ્રગટ થયે. જેવા કોકના જાણે તેના અપૂર્વ
તેજ પુનાજ અને મીચક ગમ તે સાથે જાણકરે જોવી અવાજ
યાય જેથ. વિનુના પ્રચંડ ધનુષ્ય કંકારનો મ. કંક કાન ઝેર
મારી ગયા.

અગીયારમી ગાથાએ એ જ્યોતિષુજ માથી ઘરણું દને
પ્રજાને કાવલોગ દે તો તે જોવામાં જોડારેકો પાર્શ્વનાથની

અદ્ભૂત પ્રતિમા, અતિ રમણીય પ્રભાવાળું આઠ પાંખડીવાળું કમલ સુવર્ણમય કેશરવાળું પ્રગટ થયું તેમાં પ્રભાતના સૂર્યના જેવું તે બિંબ અકસ્માત પ્રગટ થયું.

નાગરાજ ધરલેંદ્ર અને પદ્માવતી દેવીથી સેવાયેલ સમ દેવાયુક્ત શ્રી પાર્શ્વનાથની અદ્ભૂત પ્રતિમા જોઇ રાજસહિત સર્વ લોકો આશ્ચર્ય પામ્યા.

પાર્શ્વનાથને નમીને યોગીએ વિક્રમાદિત્યને જણાવ્યું “રાજન્ ? કીહાં તારું હરલીંગ અને ક્યાં આ ત્રણ જગતના દેવ ! જો મારી સ્તુતિતો આજ મહાન્ શક્તિવાન અનંત શક્તિવાન દેવજ સદન દરવાને સમર્થ છે. જો તારા રાજ્યમાં આવા અન્યાયો થાય છે, મૂઠ ધર્મદેવી જનોએ ભગવાનના બિંબને લોપરામાં છુપાવીને ઉપર જલધારી બનાવી શીવલીંગને ગોઠવી મહાદેવ તરીકે તેને પ્રગટ કર્યું. પણ ખરા મહાદેવ તો આ પોતેજ છે તે તારા પોતાના આત્મહિતની ખાતર મેં પ્રગટ કર્યું.”

હે ભગવન્ ! આ પ્રતિમા કોણે સ્થાપી ? કઈ વખતે સ્થાપન થઇ તેને લગતી ભૂતકાળની વંશાવળી કૃપા કરીને આપ કહી સંભળાવશો કે ? ” રાજાએ પૂછ્યું.

રાજાને યોગીરાજની અપૂર્વ શક્તિ ઉપર દ્રઢ આસ્થા બેઠી. આજમુખી હરસિદ્ધ માતા અને મહેશ ઉમાપતિની એક ચિત્ત ભક્તિ કરનાર રાજાની તે દેવો ઉપરની શ્રદ્ધા ઠગમગી. અને પાર્શ્વનાથ ઉપર દાંધક તેનો અપૂર્વ ભક્તિભાવ અમૃત થયો.

અસંખ્ય કૌતુકી માણસોમાં જોને પાળુ બહોળા પ્રમા-
ણમાં હતા. તેઓ તો પાર્શ્વનાથને જોઈ હર્ષધેલા થઈ ગયા
ને રાજાની આગળ આવી કહેવા લાગ્યા કે “ મહારાજ ? એ
તો હમારા ભગવાન છે ! અમારા ચોવીશ તીર્થંકરોમાંના એ
ત્રેવીશમા તીર્થંકર પાર્શ્વનાથ ભગવાન છે. ”

વિક્રમાદિત્ય બોલ્યો “ ત્યારે જોન શાસનનો અપૂર્વ
મહિમા વધારનાર આ મહાન્ યોગીરાજ કોણ ? ”

પ્રકરણ ૨૮ મું.

અવંતી પાર્શ્વનાથ.

રાજા વિક્રમાદિત્યના કહેવાથી યોગીરાજે સર્વે જનેા
સાંભળી શકે તેમ અવંતી પાર્શ્વનાથને લગતી પ્રાચિન હકી-
કત પોતાના જ્ઞાનબળથી જાણીને સર્વને ઉદ્દેશોને કહેવા માંડી.

આજ ઉજ્જયિનીમાં લગભગ બસો વર્ષ પૂર્વે મગધ-
રાજા સંપ્રતિ રાજાનું રાજ્ય હતું. એ પરાક્રમી રાજાએ
ત્રણ ખંડ ધરતી જીતી લઈને સકળ ભૂમંડલમાં પોતાની સત્તા
સંપૂર્ણ રીતે જમાવી હતી. તેના ગુરૂ અને વીર ભગવાનની
આઠમી પાઠે થયેલા શ્રી આર્યસુહસ્તિ સ્વામી વિહાર કરતા
કરતા એક દિવસે ઉજ્જયિનીમાં પધારી ભદ્રા શેઠાણીની ગૌશા-
ળામાં ઉતર્યા હતા. રાતને સમયે આવશ્યકાદિક ક્રિયા કરીને

પોતાના સર્વ શિષ્યો સંયાસ પોરસી બંધાવીને સૂઈ ગયા તે વખતે મુહુરિત સ્વામી નલિનીગુહમ વિમાનનું અધ્યયન બધુવા લાગ્યા.

ભદ્રા ચેઠાણી અનર્ગલ ઋદ્ધિસિદ્ધિથી પરિપૂર્ણ હતાં. તેના પુત્ર અવંતિ મુકુમાલ આજમાનામાં શાલિભદ્રની માફક બત્રીશ સ્ત્રીઓની સાથે પ્રસિદ્ધ લોગો લોગવતો; છતાં પોતાના મહેલમાં જ રમણ કરતો સૂર્ય ક્યાં ઉગે છે ને ક્યાં આથમે છે? તેનું પણ જ્ઞેને જ્ઞાન નથી જોવો એ સીલંપટ બની રાત દિવસ સ્ત્રીઓના પડખામાં જ પડી રહેતો; છતાં વિધિ વિલક્ષણ છે. ગમે તેવી સ્થિતિ હોય તો પણ તે તેમાં પલટો માર્યા વગર રહેતી નથી. 'વવથે કરીને નલિનીગુહમનું' અધ્યયન કરતા ગુરૂના શબ્દો નજીકમાં જ રહેલા અવંતી મુકુમાળના કાને પહોંચ્યા. સાંભળવાને રસ પડવાથી તે પ્રિયાનું પડખું ઠોડી એક ચિત્તે તે અધ્યયન સાંભળવા લાગ્યો. ચમક્યો! સાંભળતાં સાંભળતાં તેને જાણે યાદ આવતું હોય કે આ બધું પોતે જોયું છે-અનુભવેલું છે, પણ ક્યાં તે સમજાતું નથી. તરતજ પ્રિયાએ જ્ઞેને તણને નીચે ઉતર્યો અને મુહુરિત સ્વામી જ્યાં અધ્યયન કરતા હતા ત્યાં આગ્યો અને એકચિત્તે સાંભળવા લાગ્યો. પોતે વારંવાર વિચાર કરવા લાગ્યો. હિહાપોહ કરતાં તેને જાતિરમરણ જ્ઞાન થતાં જણાયું કે નલિની વિમાનમાં દેવની રૂદ્ધિ લોગવી તે યાકતે પુરુષે ત્યાથી ચવીને ભદ્રા ચેઠાણી. નો પુત્ર અવંતિમુકુમાળપણે દિપત્ર થયો હતો. અનર્ગલ રૂદ્ધિનો ધણી, બત્રીશ પ્રિયાઓનો પતિ અને દોગંદુક જે.

જેવું સુખ ભોગવતો હતો; છતાં પોતાના દેવ સુખ આગળ મનુષ્ય જન્મનું સુખ તેને તુચ્છ લાગ્યું. જેથી ફરીને પાછો પોતાના અસલ સ્થાનકે જવાનો ઇરાદો કરતો ગુરૂની પાસે આવ્યો.

“ ગુરૂદેવ ! આપ શું નલિનીગુહમ વિમાનમાંથી આવો છો ? હું ભદ્રાનો પુત્ર અવંતી સુકુમાલ આપને નલિનીગુહમની વ્યાખ્યા કરતા સાંભળીને આપની પાસે આવ્યો છું. ”

શાલિભદ્ર સમાન દેવસમા સુખને ભોગવનારો ભદ્રાનો પુત્ર બત્રીશ બત્રીશ સ્ત્રીઓના વિલાસમાંથી સાતમી ભૂમિકામાંથી અહીં આવ્યો તે નવાઈ. પૂર્વલો સ્વાલ પુછતો જોઈ ગુરૂએ તેની સામે જોયું “ ભાઈ ! નલિનીગુહમ વિમાનની વાર્તા તેં કેમ જાણી ? ”

“ સ્વામિન્ ! આપના શબ્દો સાતમી ભૂમિકાને વિષે આરામમાં રહેલા મારા કાને પડતાં મને કંઈક યાદ આવ્યું કે એ કોઈ સ્થળે મેં સાંભળ્યું કે અનુભવ્યું છે. ઉઠાપોઠ કરતાં જાતિસ્મરણ જ્ઞાનથી મેં જાણ્યું કે હું નલિનીગુહમ વિમાનમાંથી અહીં આવ્યો છું. આપ ક્યારે પધાર્યા. ”

“ દેવાનુપ્રિય ? હું કાંઈ ત્યાંથી આવ્યો નથી; પરન્તુ ભગવાન મહાવીરે કહેલા જગતના સચરાચર સ્વરૂપના પ્રભાવથી ત્રણ લોકની વાત અમે જાણી શકીએ છીએ. ”

“ અહા....જેવું સાક્ષાત્ સ્વરૂપ નલિનીગુહમનું છે તેવુંજ આખેદુખ વર્ણન આપ કરે છે. શું ભગવાનનું અપૂર્વ જ્ઞાન મહાત્મ્ય છે ! ”

મહાનુશાપી એ બધાં સ્ત્રી મહાપીરનાં ચાંસનનો પ્રતાપ છે. જે ત્રિલુપ્તનાં જ્ઞાનનો મોટો સંકાર છે. જે નલિનીશુભ વિમાનનું વર્ણન સાંભળી, ભૂમિપિડનું ઉચ્ચપણું સત્તાપીસસો જોજન પ્રમાણુ છે, ઉપર ખાર દેવલોકનો એક એક રાજલોક પ્રમાણુ માળ હોય છે. તેમાં પ્રથમ દેવલોકે બત્રીસ લાખ વિમાનો રહેલાં છે, જે ચોખ્ખાં, ત્રીખુણાં અને વાટલાં (ગોળ) છે. આવલિગત વિમાનો તેમજ પુષ્પાવલીર્ણ વિમાન અનેક પ્રકારનાં ચિત્રવિચિત્ર છે. તેમાં મહા સમૃદ્ધિવાળા દેવતાઓ ઉત્કૃષ્ટાયુધ્ય જે સાગરી-પ્રમ અને સાત હાથ ઉચાં જોમની સ્થીતિ છે. ત્યાં સુવિચાર, આનંદમય, વિશ્વ વિખ્યાત એવું નલિનીશુભ વિમાન આવેલું છે. જે નાના પ્રકારના રત્નોના સમુદયી બનેલું હંમેશ શુભ છે. અસંખ્ય યોજન પ્રમાણુ તેના વિસ્તાર છે. તેવુંજ દીર્ઘ પણ છે એવી રીતે રત્નમય ભીંતોવાળા તે વિમાનને ચારે બાજુએ તોરણવાળા ગોળ છે. તે મોટી પુતલીઓ-થી, મત્તવાજોથી અને સન્નાસ્થાનોથી ચોક્કસ રહ્યા છે. સિદ્ધાંતમાં તેનાં વિજય, વિજયંત, જયંત, અને અપરાજિત એવાં ચાર નામ આવેલાં છે. તેના ચાર દ્વારપાલ, તુંબરૂ, અસ્થિમાલા, સખરગ અને વિષ્ણુમાલી એવા તે મહા સમૃદ્ધિવાળા દેવતા છે. વળી કલ્પદ્રુમથી ચોક્કસ, સુગંધી ફલવાળાં તેમજ પારિજાતાદિ તરૂંપદોથી રમ્ય એવાં ચાર ઉપવન (બાગ) આવેલા છે.

નિર્મલ જલથી ભરેલી ચારે દિશાએ ચાર વાપિકાઓ આવેલી છે જે ગંધોદક, અમૃતોદક, દ્રાક્ષોદક અને શતોદકથી પરિપૂર્ણ છે. ત્યાં જિનભુવન આવેલું છે તેને ત્રણ દ્વાર છે. મધ્યમાં સ્તૂપ અને ખારણા આગળ સમવસરણ છે. દિશાએ દિશાએ સત્તાવીશ તીર્થંકરો તેમજ સમવસરણમાંની ખાર પ્રતિમાઓ એમ જીનેશ્વરની એકસો ને વીશ મૂર્તિઓ થઈ. તેમજ તે દેવભુવને સૌધર્મ સભા, મજ્જન સભા, અલંકાર સભા, દેવદુષ્યકા અને પાંચમી શુભાધિષ્ઠિત એવી પાંચ સભા છે જેનાં સાઠ ખીંખ મળીને કુલ એકસો ને એંસી પ્રતિમા હોય છે ત્યાં ગોળ એવા સુવર્ણના કુલ અમૃતથી ભરેલા છે તે અમૃતજલથી દેવતાઓ પ્રભુનું સ્નાત્ર કરે છે.

વિમાનના મધ્ય પ્રદેશમાં મુખ્ય દેવતાનું નિવાસ-સ્થાનક છે. તે આખો પ્રાસાદ દેવદેવીના સમુદાયથી ભરેલો છે. વિષ્ણુજીની માંડીને ત્રણ ગવ્યૂતિ તેનું પ્રમાણ છે. એને ચારે દિશાએ એકસો ને તેંતાળીસ પ્રાસાદો આવેલા છે તે મુખ્ય દેવને આઠ દેવાંગના છે તેમજ ત્રણ લાખ નવ હજાર તો તેની દાસીઓનો પરિવાર છે. ખીંખ પણ દેવદેવી વગેરે ઘણું છે તે સર્વે ઇન્દ્રની માફક ભોગ ભોગવે છે તે મુખ્ય દેવ કદાચ સુરેન્દ્ર ભવનમાં જાય તો સુરેન્દ્ર પોતાનું અર્ધાસન તેને આપે છે. નલિનીગુદમ વિમાનના દ્વારે, પ્રાસાદમાં ઇત્યાદિ સ્થાનકે દેવદેવીઓનો વિસ્તાર તો સિદ્ધાંતથી જાણી લેવો.

પાંચે સભાઓ ગીત, ગાન, વાદ્ય, નાટ્ય ઇત્યાદિકથી તેમજ શુભ વસ્ત્ર રતનના સમુદયથી પરિપૂર્ણ આનંદ આપનારી

સવે મનોવાસનાને વૃક્ષ કરનારી તે સલા કે જ્યાં પહેલીમાં બેઠક વગેરે બીજીમાં રેનાન કરવું, ત્રીજીમાં અલંકાર પહેરવા, ચોથીમાં વસ્ત્રાભૂષણ સજ્જા અને પાંચમીમાં વ્યવહાર કાર્ય કરવું વગેરે વ્યવસ્થાઓ છે. " શુરતું એ પ્રમાણેનું વચન સાંભળીને અવતી કુમારે કહ્યું. " ભગવન ! એ વિમાનમાં હું સત્વર જઈ તેમ કરો ! "

" દેવાનુપ્રિય ! તે વિમાન તો ચાસ્ત્ર (દિક્ષા) લેવાથી મળી શકે. " શુરએ કહ્યું.

" તો પ્રભુ ! મને ચાસ્ત્ર આપો. "

" ભાઈ ! ચાસ્ત્ર પાળવું એ લોકના ચલ્લા ચાવવા જેવું છે. તમારા જેવા મુકુમારથી પાળવું એ દુષ્કર છે. "

" પ્રભુ ! દિક્ષા લેવાને તો હું ઉત્ક્રાંતિ છું પણ દીર્ઘકાળ ચાસ્ત્ર પાળવાને અસમર્થ છું. માટે અનયન સહીત મને દીક્ષા આપો ! "

" મહાનુભાવ ! એ તમારો એવોજ ભાવ હોય તો માતા વગેરે કુટુંબીજનોની સ્થળ સર્પ આવે ! "

શુરતું વચન સાંભળીને કમાલે ધરે જઈ હાથ ભેડી માતાની સ્થળ માગી. માતા વગેરે કુટુંબી જનોએ સ્થળ ન આપવાથી પોતાને હાથે કેશનો લોચ કરી નાખી સાધુને વેશ પહેરી સુદસિત સ્વામી પાસે ગાળ્યો. જેથી શુરએ પ્રવ્રજ્યાની વિધિ કરાવી દિક્ષા આપી. પછી અનયનની આજ્ઞા સર્પ કમાલ પચને કીધા કરવાનું સ્થાન એવા સમયાનમાં

જઈ કંથારિકા કુંડ (વૃક્ષ વિશેષ) ને નીચે કાઢેસગ્ગ રહ્યા. રાતના તેમના લોહીથી આકર્ષાયેલી એક શિયાળાણી પોતાના બચ્ચાં સાથે ભૂખી થઈ છતી તે જગોએ આવીને કુમારનું માંસ ખાવા લાગી. જંબુકી રાત્રીના પહેલા પ્રહરે એક પગ ખાઈ ગઈ. ને તેના બાગકો બીજો પગ ખાઈ ગયા છતાં મહાનુભાવ ધ્યાનથી ચળાયમાન ન થયા. બીજો પ્રહરે તેના બે સાથજ તેઓ ખાઈ ગયા. અને ત્રીજો પ્રહરે તેમનું ઉદર ખાવા લાગી.

મહા સાત્ત્વિક એવા કમાલ ત્રણ પ્રહર પર્યંત વેદનાને સહન કરતા છતાં કર્મને તોડતા એથે પ્રહરે કાળ કરીને જ્યાંથી આવ્યા હતા ત્યાં ચાડ્યા ગયા. અર્થાત્ નલિનીશુભ વિમાનમાં મહર્ષિ ક દેવપણે ઉત્પન્ન થયા.

શિયાળ તે ગત ત્રીજા ભવમાં કમાલની પત્ની હતી. તે કુષ્ટ વ્યાધિથી મરી ગઈ હશે જેથી પૂર્વના વંશ સંબંધને લીધે મુનિને જોઈ રોયે ભરાણી અને મુનિના શરીરનું માંસ ભક્ષણ કરતી દૈત્ય નરકમાં પડી.

કમાલની માતા ભદ્રા શેઠાણીએ પોતાની વહુઓ સાથે ગુરૂ પાસે આવી કમાલનો વૃત્તાંત પૂછ્યો. ને વારે ગુરૂએ સ્થાનથી તેમનું સર્વ હૃદય કાર્ય માતાને કહી સંભળાવ્યું. જેથી માતાએ થણું આકંઠ કરવા માંડ્યું. પછી પોતાની ગર્ભવતી વહુને મુકીને એકનીમ વહુની સાથે ગુરૂ પાસે તેમણે સંબંધ લીધું અને સ્વર્ગે ગયા.

પેલી ગર્ભવતી વધુને અનુક્રમે પુત્ર થયો, તેણે પિતાનું ચિત્ર સાંભળીને ત્યાં પિતાનો મહાકાળ થયેલો ત્યાં તેણે આ મંદિર બંધાવી મહાકાલ એવું નામ આપ્યું અને પુરિ-સાદાની પ્રગટ પ્રભાવવાળો એવા પાર્શ્વનાથની અદ્ભૂત પ્ર-તિમા તેણે પ્રતિષ્ઠિત કરી. કેટલાક કાલ પર્વત તેની પૂજા આદી.

એકવાર લાગ જોઈને બ્રાહ્મણોએ તે પ્રતિમાને કાઢી નાખી લોયદામાં દાટી અને આ મહાદેવનું લિંગ ત્યાં બેસાડી દીધું. તે મારી સ્તુતિથી પ્રસન્ન થઈ મૂળ પ્રભુ પ્રબળ પુણ્યે પ્રગટ થયા. મારી સ્તુતિ સાંભળીને ભગવાનના અધિષ્ઠાયક નાગરાજ ધરણેદ્રે પોતાની શક્તિથી શિવલિંગને તોડીને આ બિંબ પ્રગટ કર્યું. જે સત્ય હતું તે હે રાજા ! મેં તારી આગળ નિવેદન કર્યું. ”

યોગીરાજનું આ પ્રભાણે કથન સાંભળી રાજા સહીત સર્વ પ્રજા આશ્ચર્ય પામી, રાજા સંપૂર્ણ શ્રદ્ધાવાળો થયો અને તે જોયો મિથ્યાત્વી હતો તેવો જ નીન ધર્મમાં અપૂર્વ આસ્થાવાળો થયો. રાજાએ મંદિરના નિર્માણને માટે સૌ ગામ આખ્યાં અને શ્રી પાર્શ્વનાથની પૂજા પ્રવર્તી.

“આવા અપૂર્વ મહાત્મ્યવાળા આ અબધુત દેવ છે ” એમ લોકોમાં વાર્તા ચર્ચાણી. ત્યાં આવેલા નીનો પણ પોતાનું તીર્થ પ્રગટ થયું જાણી ઘણા જ્ઞાનંદમાં આવી ગયા, તેમજ રાજા પણ નીન ધર્મનો પ્રભાવ જોઈ ખુશી થયો. દેાઈને ખબર

પણ નહોતી કે મહાકાળ એ જોનોનું તીર્થસ્થળ હશે. પ્રાચીન ઇતિહાસથી પણ સર્વે અજાણ હતા. પરંતુ ત્યારે આવું અપૂર્વ તીર્થ પ્રગટ કરનાર અને રાજાને પણ જોન ધર્મનો રંગ લગાડનાર આ અગધત કોણ ? ”

“ યોગીરાજ ! આપ હવે આપનું મૂળ સ્વરૂપ પ્રગટ કરો ! મારા સહીત સર્વેની અભિલાષા સંપૂર્ણ કરો. ” રાજાએ હાથ જોડી તેમને પ્રગટ થવા વિનંતિ કરી.

રાજાના જવાબમાં યોગી શું જવાબ આપે છે, તે સાંભળવાને સર્વે આતુર બન્યા.

પ્રકરણ ૨૮ મું.

ઉદ્ધાર.

“ ઓહો.....સંસારી લોકોનું વૈચિત્ર્ય તો જુઓ ! રાજા ! મને તમે નથી આગમતા ? હજારો માણસોમાંથી કોઈ મને વર્તી શકે તેમ નથી શું ? ” યોગીએ પૂછ્યું.

યોગીની વાણી સાંભળી સર્વે વિચારમાં પડ્યું. મહાજન પણ સમજ્યું, ને તેમને સાત સાત વર્ષોની ભૂતકાળની વાતોનું સ્મરણ થયું. કેટલાક જાણીતા અને પરિચયવાળા સેવકો કંઈક કાંઈક વિચાર કરી અદર ગુસપુસ વાતો કરવા લાગ્યા રાજાને સૂરીશ્વર પાતિજ ન હોય. ” યોગીરાજ ! અરે,

આપના જેવી શક્તિ ફક્ત એક પુરુષની હતી, તેમને અમુક પ્રાયાશ્રિતને અંગે ગમ્મછત્યાગ કરી ગુમ થઈ ગયાને આજે સાત સાત વર્ષો પસાર થઈ ગયાં છે. અમે માનીએ છીએ કે આપ તેમના જેવાજ જણાવો છો. તો પ્રગટ થઈને અમને દર્શન દો. " એક વયોવૃદ્ધ વિદ્વાન આગેવાને પોતાના ઉદ્ધાર બદ્ધાર કાઢ્યા.

" તમારી અટકળ ખરી છે, પણ હજી મારે પ્રાયાશ્રિતની મુદત બાકી રહી છે. માટે મુદત પુરી થતાં હું પ્રગટ થઈશ. અત્રેનું ધર્મધર્મ પરિપૂર્ણ થવાથી હવે હું રજા લઉંશ. " યોગીરાજે એમ કહીને ચાલવાની તૈયારી કરવા માંડી.

યોગીરાજનાં વચન સાંભળી સંઘ ઘડોજ ખુશી થયો, અને તેલ બિંદુની માફક આ સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિ છે એવી વાર્તા હજારો જનસમુદાયમાં ફેલાઈ ગઈ. મહારાજ વિક્રમાદિત્ય ગુરૂને ઓગળી તેમને પગે પડ્યો. સંઘે તેમને વંદના કરવા માંડી. યોગીરાજ સંઘ સાથે મસલત કરી રાજા વિક્રમે ગુરૂને હાથે " પ્રતો ! એ કે પ્રાયાશ્રિતની મુદત બાર વર્ષની છે છતાં અમુક નવીન તીર્થ પ્રગટ થાય અને ફોર્મ રાજ્ય પ્રતિ-ભોધ પામે તો આપનું પ્રાયાશ્રિત પૂર્ણ થાય છે. સંઘ આપનાં પાંચ વર્ષ માફ કરીને આપને સંઘમાં (ગમ્મછમાં) લેવાને ઇંતેજાર છે. સંઘની વિનંતિ આપે માન્ય રાખવી જોઈએ અને પણ આરે યૌનધર્મને રાંચ લગાવો છે તો પ્રતિદિવસ આપ મારી રાજસભામાં આવીને શુદ્ધ દેવ, ગુરૂ અને ધર્મનું

પ્રાયશ્ચિત્ત લાગ્યું, તેમાંથી આપનો ઉદ્ધાર થઈ ગયેલો સંધ તો મારે છે.” રાજાએ કહ્યું.

“યોગીરાજ ! આપ પ્રગટ થાઓ ? પ્રગટ થાઓ ? ”
ચારે તરફ કોલાહલ થયો.

“ સકલ સંધ જો મને પવિત્ર માનતો હોય, પ્રભુ મહા-
વીરની આજ્ઞાનું પાલન કરતાં પ્રાયશ્ચિત્તથી મારો ઉદ્ધાર થયો
સમજતો હોય અને મને ગમ્મમાં લેવાને ખુશી હોય તો
સંધની આજ્ઞા માનવી તે મારી ફરજ છે.” યોગીરાજ બોલ્યા.

તરતજ રાજા અને નગરથેઠે સકલસંધની અનુજાથી
યોગીનો વેશ ઉતારાવી સાધુ વેશ આપ્યો અને સિદ્ધસેન
દિવાકર સૂરિ પોતે સાત વર્ષ પાછા પ્રગટ થયા. સંધમાં જય
જયકાર થયો. જ્યાં ત્યાં દિવાકર સૂરિના જયનાં ગિરૂદ
બોલાવા લાગ્યાં.

વાનિત્રીના મધુર સ્વરોની સાથે રાજા પ્રજા અને સંધ
સાહિત નગરમાં ગુરૂનો પ્રવેશ મહોત્સવ થયો. દેશ પરદેશ
સકલ સંધમાં ખબર પહોંચતા આનંદ આનંદ થઈ રહ્યો.

એક દિવસ રાજા સભામાં બેઠેલો છે, ગુરૂ મહારાજ
સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિ પણ સભામાં બિરાજ્યા છે, વાર્તા વિનોદ
ચાલી રહ્યો છે, ત્યારે રાજાએ પ્રસન્ન થઈને છેવટે કહ્યું
“ ગુરૂ ! આપને દેવા યોગ્ય મારી પાસે કંઈ વસ્તુ નથી કે ન
વસ્તુ આપીને હું અનુજી થાઉં ? ”

“રાજન્ ! જો તું સમક્ષિત ધારણ કરે તો ખરે તું જેવો થવાને ઇચ્છે છે તેવો અનૃણી થઈ શકે. ”

“સ્વામિન્ ! સમક્ષિત એ શું વસ્તુ છે ? ”

“દેવતત્વ, ગુરૂતત્વ અને ધર્મતત્વ-તેને ઓળખીને તેમની ઉપર શ્રદ્ધા તે સમક્ષિત ! દોષ રહિત, શસ્ત્રાસ્ત્રધારી અને સ્ત્રી સહીત તેવા દેવને દેવબુદ્ધિએ માનવા, પરિશ્રદ્ધધારી, ગૃહસ્થાશ્રમી, લોભી, લંપટાદિ દુર્ગુણવાળાને ગુરૂ માનવા તેમજ હિંસા પરાયણ અધર્મને ધર્મ માનવો તે મિથ્યાત્વ.

ત્રણે લોકને પૂજવા યોગ્ય, અને અઢાર દોષે કરીને રહિત, વિષય કષાય વિવર્જિત લોકો લોકના સ્વરૂપના જ્ઞાતા, ચોત્રીશ અતિશયવંત જગતની અંતરંગ અને બાહ્ય ઉપાધીમાં માધ્યસ્થ મનોવૃત્તિવાળા, જન્મ, જરા અને મરણના કષ્ટોએ કરીને મુક્ત, દેવ મનુષ્ય તિર્થંચ અને નરક તે રૂપ ચારે ગતિનો અંત કરી સંસારસમુદ્રના પારને પામેલા, આઠે કર્મરૂપ શત્રુઓને હણનાર, ચોસઠ ઇન્દ્રોથી પૂજાયેલા, વળી કર્મરૂપી બીજ જેમનું બળીને ભસ્મીભૂત થયું છે. રાગ દ્વેષ રૂપ મહામહલને છૂતનાર, અનંત ચારિત્ર, અનંત શક્તિ અને અનંત રૂદ્ધિવાળા એવા તિર્થંકર દેવ તેજ શુદ્ધ દેવતત્વ કહેવાય. એવા દેવતત્વનું આરાધન કરીને મનુષ્ય જન્મ સફલ કરીને સંસાર સમુદ્ર તરવો ! ત્રણે કાળે તેમની સેવના કરી ભક્ષિતથી તે પ્રભુનું આરાધન કરવું.

પાંચ મહાવ્રતના પાલનાર, પાંચ આચાર યુક્ત, પાંચે-

દિયોને વથ રાખનાર, ચાર કપાયે કરીને રહીત જોવા, છકાય
 જીવોનું રક્ષણ કરનાર, નવ પ્રકારના જ્ઞાપ્યર્થને ધારણ કર
 નાર, આઠ પ્રવચનની માતા પાંચ સમિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિએ
 કરીને સહીત. હથ પ્રકારના ચતિ ધર્મને પાળનાર, સંતર
 પ્રકારના સંજમનું રક્ષણ કરનાર, અઢારે પાપરથાનકોને છાક
 નારા, એકે જિનવરનું જ નામ જપનારા, જાવીશે પરિસહને
 સહન કરનારા, શત્રુ અને મિત્રમાં સમદષ્ટિ રાખનારા, ખેંતા
 લીથ દોષ રહિત આહારનું લક્ષણ કરનારા અને ધર્મને માટે
 જ કાયાને પોષનારા, શાંત, હાંત, મહંત જોવા શુર તે શુર
 તત્વ ઠહીએ, જેમના ઉપદેશથી ભવસાગર તરીયે.

હિંસા રહીત અને વિનય પ્રધાન તેમજ ભવસમુદ્ર તર
 વાને વહાણ સમાન, દુર્ગતિમાં પડતા જીવને ધારી રાખનાર,
 કેવળી ભગવંતે પ્રરૂપણ કરેલો, સંસારી જીવોને હિત
 કરનારો, તેમજ પરમવ જતાં પ્રાણીને મિત્ર સરખો જોવો
 ધર્મ તે ધર્મતત્વ જાણવું.

શ્રીઓના પ્રેમમાં મથશુલ રહેનારા, પુરુષધન્વાના જાણો
 (વિકારો)થી પીડીત, વળી જેવો શત્રુઓના ભવને લીધે શસ્ત્રો
 રાખે છે, મુકિતના શુદ્ધ સ્વરૂપને જોળખવાને અસમર્થ છે,
 જેઓ રોષ કરે તો દુઃખી કરે, તુષ્ટમાન થાય તો મુખી કરે
 જોવા સાગદ્રેવથી ભરેલા દેવોમાં દેવ (પરમાત્મ) બુદ્ધિ
 ધારણ કરવી તે અદેવ તત્વ સમજવું

જગતની સર્વ વસ્તુઓના જે અભિલાષી છે. જેને શ્રી,

યુત્ર, કુટુંબમાં ગાઢો સ્નેહ છે. જેઓ હિંસા ધર્મનો પ્રકાશ કરતા પ્રિયાઓમાંજ ફક્ત પ્રીતિવાળા છે. અતિ આરંભ સમારંભ અને પરિશ્રદ્ધમાં મમતાવાળા છે, પોતાનું અને કુટુંબનું ભરણ પોષણ કરવાને શાસ્ત્રોના યુદ્ધ માર્ગોને સ્વમતિ કલ્પનાથી વાંકા ચુંકા ગુંથી ભોળા લોકોને ઠગવાનો સ્વાર્થ સિદ્ધ કરવાનો એકજ પ્રયત્ન રહેલો છે અને પ્રતિસમય પોતે ભવસાગરમાં ડુળી રહ્યા છે, અન્યને ડુળાવવાનો પ્રયાસ કરી રહ્યા છે. આવા કુગુરૂઓ ભવસાગરથી કેમ તારે ! નિર્ધન માણસની સેવા કરવાથી શું ધન મળે ? તે અગુરૂ તત્વ જાણવું.

જે ધર્મમાં હિંસા ઘણી હોય, હોમની ક્રિયાઓમાં પશુ આદિનાં ખલિદાન થતાં હોય, પણ દયાતાત્ત્વનું સ્વરૂપ દૂર હોય. સ્નાન શૌચ તેનેજ ધર્મ પોકારે અને કારણ વગર અનર્થ દંડ કરીને અનેક પ્રકારે કર્મ બંધન કરે. પોતાનો બુદ્ધિથી કલ્પીને શાસ્ત્રના ઉત્તટા માર્ગ દેખાડે અને પ્રાણીવધની થાપના કરે એવો અજ્ઞાની જનોએ કંડેલો ધર્મ તે કુધર્મ અથવા તો અધર્મ સમજવો.

અદંવ, અગુરૂ અને અધર્મને માર્ગે ચાલવું તે મિથ્યાત્વ; તેના પ્રભાવથી આત્મા સસારનો ચારે ગતિમા પરિભ્રમણ કરતા અનેક પ્રકારનાં દુઃખો સહન કરતો જન્મ મરણ ક્યાં કરે છે. જ્ય. મુર્ખી તેના સ્વાતિ પરીપકવ થઈ નથા, ત્યાંલગી શુદ્ધ સ્વરૂપ સમજવામાં આવતું નથા.

સુદંવ. મુગુરૂ અને મુધર્મ તેને આગળીને શ્રદ્ધાપૂર્વક

ત્રિકાળ તેનું સેવન પૂજન આરાધન કરવું. ક્રમે કરીને વીત-
રાગ પદ પ્રાપ્ત કરીને જલસાગરની પાર ઉતરવું. પાપ રહીત
થાવું. મુક્તિના માર્ગમાં જાવું. સમક્ષિત ચતાર અનાદિકાળથી
સંસાર જામણ કરતો જીવ ધીરે ધીરે સંસારથી મુક્ત થાય છે.
જેમ જેમ મુક્તિ સ્વરૂપનું જોળખાણ થાય તેમ તેમ તે વી-
તરાગની પદવી પ્રાપ્ત કરી કર્મોનો ક્ષય કરી અનાદિ જન્મ મ-
રણથી વિવર્ણિત થાય છે.

સમક્ષિતનું દાન તે મોટામાં મોટું દાન ગણાય છે. માટે
હે અવંતીશ્વર ! તમે પણ જોવા અપૂર્વ સમક્ષિત વાનનું
આરાધન કરો ! જલસાગરની પાર ઉતરો ! સંસારમાં આ-
ત્માને સમક્ષિત કરસના થયા પછી અધીકમાં અધીક અર્ધ
પુણ્ય પરાવર્તન કરવું પડે છે તેટલા અરસામાં તે નિશ્ચય
મુક્તિને વરે છે, તેમજ જોછામાં જોછું તે અંતમુદુર્તમાં-
પોતાનું દાર્ય કરે છે. સમક્ષિતના ઉપશ્રમ સમક્ષિત, ક્ષાયો-
પશ્રમ અને ક્ષાયિક વગેરે જોદો છે. જોવો સમક્ષિત માર્ગ તેજ
પરંપરાએ મુક્તિનો માર્ગ છે. ”

શુદ્ધનાં એ પ્રમાણેનાં વચન સાંભળીને રાખાએ સખા
સમક્ષ ઉભા થઈને સમક્ષિત ઉચ્ચાવવા કહ્યું. તે પ્રમાણે દિવાકર
સૂરિએ દેવ શુદ્ધ અને ધર્મની ભક્તિ કરવા પૂર્વક સમક્ષિત ઉચ-
રાવ્યું. “હે રાજન્ ! મન વચન અને કાયાએ કરીને અરિદં-
તની ભક્તિ કરજો. સમક્ષિતધારી સાધર્મિક જાંબુએની ભક્તિ
કરજો, સંધભક્તિ અને શુદ્ધભક્તિથી તમારા આત્મને પાપ
રહીત નિર્મલ કરજો મોટા જોગવા કરીને ધર્મનો ઉદ્યોગ

ખિંબાએ કાલિકાનું અદ્ભૂત સ્વરૂપ નિહાળી તેની પાસે બેસાડવાને તેણીએ વિનંતિ કરી, પણ દેવીએ કહ્યું કે “ તારે તો ભત્તારની પાસે બેસવું યોગ્ય છે. ”

“ મારો ભત્તાર હું આપને આપું છું. ” રાણીએ કહ્યું.

રાણીનું કથન અંગીકાર કરીને કાળિકાએ એક મહામંત્ર રાજા ઉપર મુક્યો. પણ સમકિતના પ્રભાવે કરીને તે રાજાને અસર કરી શક્યો નહી. કાળીએ વિચાર્યું કે તેનું સમ્યક્ત્વ મલીન કર્યા વગર રાજાનું અંગ લેદાશે નહી. જેથી તેણીએ દાસીનું રૂપ ધારણ કરી રાજા સૂતો હતો તે વારે તે રાજાના પગ દાખવા લાગી, દેવીનો સ્પર્શ થતાં જ રાજાના મનમાં વિચાર થયો કે “ સમકિત સાચું હશે કે બુદ્ધું ” આ વાત દેવીએ જાણી એટલે તરત જ દેવીએ રાજા ઉપર સુગંધી જંગળનું સિંચન કર્યું. અને પ્રભાતે રાજાના ઉપર જંગલોદક મંત્ર મુક્યો. તે મુખવાટે રાજાના અંગમાં પેઠો. દેવી પોતાને સ્થાનકે ગમ્ય. હવે અહીં રાજાના શરીરમાં અનેક વ્યાધીઓ ઉત્પન્ન થઈ રાજા દુઃખથી બેભન થયો હતો. મૃત્યુની વાટ જોતા કાલ નિર્ગમન કરતા હતા.

રાજા પાસે એક દિવસ શુદ્ધક બેઠો બેઠો સ્ત્રીના વિશ્વાસ ઉપર વાર્તા કરતા હતા. તેવામાં એક સ્ત્રીનો રૂદનધ્વનિ સાંભળ્યો, રાજાના કહેવાથી શુદ્ધકે તપાસ કરી તો તેણીએ કહ્યું કે “ હું રાજાની કુલદેવી છું. રાજા આ રોગથી મરશે તે મારે મૃત્યુ છું. ”

“ રાજા ન મરે એવો કાંઈ ઉપાય છે ? ” શુદ્રકે પૂછ્યું.

“ રક્ષાગિરિ ગામમાં એક પર્વત છે ત્યાં ત્રિનેત્ર સુરને વાસ છે અને ત્યાં એક વજ્ર પેટી છે. તે જો પ્રભાત પહેલાં લાવીને રાજાને તેમાં પુરે તો રાજા મરે નહીં. ”

દેવીનું કથન સાંભળીને શુદ્રકે ત્યાં જઈને દેવ પાસે પેટી માગી, ત્યારે સૂરે કહ્યું કે “ જો તું સિદ્ધવડ જઈ તે ઉપરથી તૈલિકનું યજ્ઞ લઈ આવે તો વજ્ર પેટી આપું. ”

શુદ્રકે સિદ્ધવડ આવોને યજ્ઞ લેવા માંડ્યું પણ તેતો એક ઠાળેથી બીજી ઠાળે જવા લાગ્યું, પણ પકડાય નહિ. જેથી શુદ્રકે આખો વડ ઉપાડીને ત્રિનેત્રસૂર પાસે સુકયો. શુદ્રના પરાક્રમથી ખુશી થયેલો સૂર કહેવા લાગ્યો કે હે શુદ્ર ! રાજાએ સમક્રિતમાં શંકા કરી માટે આ કષ્ટ તેને આપ્યું છે. હું પણ સમક્રિતધારી છું અને રાજા પણ સમક્રિતવંત હતો. સ્વામી-ભાઈએનું હિત થાય અને રાજાનું જીવન દૈર્ઘ્ય તે માટે આ વજ્ર પેટી હું તને આપું છું. ” એમ કહીને સૂરે તે પેટી શુદ્રકને આપી.

શુદ્રકે તે પેટી લાવીને રાજાને તેની અંદર પુર્યો અને તાણું વાસ્યું. હવે પેટીના પ્રભાવથી મંત્ર પેટીમાં રહી શક્યો નહિ, જેથી રાજાનું અંગ સાબુતાબ્જું થયું. પોતાની શક્તિ આવી રીતે નિષ્ફળ જવાથી દેવી શુદ્રક ઉપર ક્રોધાયમાન થઈ, પણ શુદ્રકની શક્તિ આગળ તે ખસીયાળી પડી ગઈ. શુદ્રકનું અપૂર્વ શૌર્ય જોઈ તેની ઉપર પ્રસન્ન થઈને તેને વર માગવા કહ્યું. તે વારે શુદ્રકે કહ્યું કે “ રાજાને વિજયી કરા. ”

તેના આધાર હૃદય છે, તેવીજ રીતે મુખ્યતઃ સમકિત, શમ, સંવેગ, નિર્વેદ, અનુકંપા ને આસ્તિક્ય એ પાંચે ભેદ છતાં તેના સડસઠ ભેદ છે. અનંતાનુબંધી ક્રોધ, માન, માયા ને લોભ. સમકિત મોહની, મિશ્ર મોહની અને મિથ્યાત્વ મોહિની એ સાતે પ્રકૃતિ ઉપશમાવે ત્યારે ઉપશમ સમકિત, ક્ષય કરે તો ક્ષાયિક સમકિત, કંઈક ક્ષય અને ઉપશમથી ક્ષાયોપશમિક સમ્યક્ત્વ કહેવાય છે. અનંતાનુબંધી પાપ કર્મથી ગાંઠ આત્માની ભેદાય છે. ત્યારે કષાયો પાતળા પડે છે શમભાવ પ્રાપ્ત કરે છે. ને પછી અર્ધપુણ્ય પરાવર્તન કાલમાં આત્મા ગમે ત્યારે મુક્ત થઈ શકે છે. ક્ષાયિક સમકિતી તોજ અનાગત ભવનું આયુષ્ય ન બાંધ્યું હોય તો તેજ ભવે મોક્ષ-ગમન કરે છે અન્યથા અધિકમાં અધિક તેત્રીશ સાગરોપમ ઝાઝેરું તે ભવબ્રમણુ કરે છે. સમકિતવંતને માટે મુક્તિગમન નિશ્ચયપૂર્વક હોવાથી સંસારમાં તેનો એકરો કહેવાય છે. કષાયોનાં તીવ્રબંધન તુટવાથી તેનામાં શમભાવ પ્રાપ્ત થાય છે. તે પછી મુક્તિને યોગ્ય તેનામાં વૈરાગ્ય પ્રાપ્ત થાય છે. આત્મા જગૃત થતાં સંસારના બાહ્ય પદાર્થો ધન દોલત ઠકુરાઈ સ્ત્રીપુત્ર વગેરેમાંથી તેની મુચ્છા ઓછી થતાં સંવેગનો રંગ લાગે છે. અને સંસાર ઉપરથી તેનું ચિત્ત ઉઠી જાય છે. ઉદાસીન ભાવ પ્રાપ્ત થાય છે. વિષય કષાય અને સંસારિક બંધનો તરફ તેને નિર્વેદ ખેદ થાય છે; સંસારની ચેરાશીલાળ જીવાયોનીમાં બ્રમણુ કરતાં જીવો તરફ બંધુભાવ જગૃત થતાં તેમની પ્રત્યે અનુકંપા-દયા ઉત્પન્ન થાય છે. જેથી તેનામાં ઔદાર્ય,

પરોપકાર, ગાંભિર્યાદિ ગુણો ઉત્પન્ન થાય છે. જીવોનું સ્વરૂપ ઓળખાણ થતાં પ્રસંગવશાત્ તેમના ગુન્હાઓ તરફ શકિત છતાં દુઃખાભાવના ઝાઝૂત થાય છે. ધીરે ધીરે કર્મોનું પાપ પ્રકૃતિઓનું સ્વરૂપ તેના સમજવામાં આવે છે. એવી રીતે સંસારમાં વસ્તુતત્ત્વના સ્વરૂપનું જ્ઞાન થતાં શ્રદ્ધા ઉત્પન્ન થાય છે અમુક વસ્તુ સત્ય છે અને અમુક મિથ્યા છે એવા પદાર્થોનું ચચાતથ્ય સ્વરૂપે જ્ઞાન પ્રગટ થાય છે. એ બધું સમકિતના પ્રભાવથીજ સમજાય છે. જો કે કર્મોની બાહુલ્યતાથી થોડા ગુણસ્થાનકમાંથી તે કેટલાક કાળ પ્રયત્ન વિરતિમાં આવી શકતો નથી, છતાં અવિરતિપણમાં પણ મિથ્યાત્વની ભાક્ક સમકિતવંત વસ્તુતત્ત્વની ઓળખથી પાપ બાંધી શકતો નથી. દેવ ગુરુ અને ધર્મની ભક્તિ કરતાં તે અનુક્રમે કરીને આગળ વધી શકે છે. "

એ પ્રભાવે સમકિત ઉપર વિવેચન કરતાં સમય પરિપૂર્ણ થવાથી આત્મ મંડળ વિખરાયું અને રાજ્ય અંતઃપુરમાં ચાલ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૩૧ મું.

વિક્રમ સંવત્સર

એક દિવસ રાજ્ય સભા બરીને બેઠા હોતો તેવામાં દ્વારપાળે આવીને રાજ્યને નમસ્કાર કરીને વિનંતિ કરી કે—

અસિ ધારાપથે નાથ, શત્રુ શ્રોણિત પિચ્છલે ॥

આજગામ કથં લક્ષ્મી, નિર્જગામ કથં યશઃ ?

ભાવાર્થ—હે રાજન્ ! સમશેરની ધારાથી શત્રુઓનું
હર્ન કરવાથી આશ્ચર્ય છે કે તેમાંથી બે ચીજો પ્રગટ થાય છે.
લક્ષ્મી તને મળે છે અને યશઃ દૂર ચાલ્યો જાય છે.

બાદ રાજા વિક્રમાદિત્ય સૂરિના પગમાં પડ્યો “ ગુરુ !
તે મારી પાસે આપવાને કાંઈ પણ બાકી નથી. મારું સર્વસ્વ
આપને આપી દીધું છે. હું પોતે પણ આપનો વેચાણ છું.
હો ! હવે આપનો શો હુકમ છે ? ”

“ રાજન્ ? બારવ્રતધારી શુદ્ધ શ્રાવક થઈને રહો
જેથી તમે મને સર્વસ્વ આપ્યું એમ સમજાશ. સમકિત તો
તમે સમજ્યા છો. હવે શ્રાવકોચિત કર્તવ્ય પરાયણ થાઓ ?
તેમજ ઓંકાર નગરમાં તમારા હુકમથી એક મોટું વિશાળ
જૈનમંદિર બંધાવી જૈન ધર્મનો વિજયધ્વજ ત્યાં ફરકાવો.”

“ આપની આજ્ઞાથી ઓંકાર નગરમાં જૈન પ્રાસાદ
સત્વર થશે. ધી સંઘને સંતોષ થશે ” રાજાએ કહ્યું.

રાજાના વચનથી સૂરિને સંતોષ થયો. થોડીવાર ધર્મ
ચર્ચા કરીને પૌષધ શાળાએ ગયા.

થોડા દિવસમાંજ રાજા વિક્રમાદિત્યની આજ્ઞાથી ઉત્તમ
શિસ્થીઓને બોલાવી ઓંકાર નગરમાં શિવ પ્રાસાદથી ઉંચો
અને ચાર દ્વારવાળો જૈન પ્રાસાદ તૈયાર થયો જેમાં પ્રતિષ્ઠા
વગેરે સર્વ રાજાએ કરાવી આપી ઓંકાર નગરના સંઘના

આનંદમાં વધારો કર્યો. રાંબા પણ પોતાના પરિવાર સહીત
પ્રતિ દિવસ સૂરીશ્વરના ધર્મશ્રવણથી ખોરમતધારી અને ૬૬
સમકિતવંત શુદ્ધ શ્રાવક થયો.

એક દિવસ સૂરિએ રાજાને લક્ષ્મીની ચંચળતાનું સ્મરણ
કરાવ્યું. “હે રાજા! જો તે લક્ષ્મીને જાતે પેદા કરી હોય તો
તે પુત્રી સમાન છે અને પિતાની મેળવેલી હોય તો તે જાડેન
સમાન છે. અન્યના સંગમાં ચાલી જાય તો તે પરત્વી છે.
માટે લક્ષ્મીનો ત્યાગ કરવામાં જ-દાન કરવામાં જ ઉત્તમ પુરૂષો
પોતાનું ચિત્ત રોકે છે. હામરો દોષે કરીને યુક્ત એવી આ લ
ક્ષ્મીનું દાન કરવામાં જ સાર્થકય છે અથવા તો લોગવવાથી
તેનો વ્યય થાય છે, લક્ષ્મી જો દાનમાં કે લોગમાં વપરાતી નથી
તો તેનો નાશ એ તેની ત્રીજી ગતિ તો નિશ્ચય જ છે. કેમકે જે
કૃપણ માણસ લક્ષ્મીને દાન કે લોગમાં નહીં વાપરતાં સંચય
જ કરી જાણે છે, તેની લક્ષ્મી બીજાના ઉપલોગમાં આવે છે.
માટે હાહા પુરૂષો હાથમાં આવેલી તક શુભાવતા નથી. થપંગ
એવી લક્ષ્મીથી જે પુરૂષો પરોપકાર વડે જગતના પુરૂષોનું
દાનિદ્રય દૂર કરતા નથી; છતી શક્તિએ અર્ધીજનોનાં સંકટ
દૂર કરતા નથી, એવા પુરૂષોનું માનુષી જીવન વૃથા બારજૂત
છે. હે રાજા! લોભનો યોગ નથી, જેમ જેમ લાભ થાય તે
તેમ તેમ લોભની વૃદ્ધિ થાય છે અને તે લોભને જ પરિણામે છ
ખંડનું રાજ્ય-મજલા છતાં પણ આઠમાઝકી સુબૂખને સંતોષ
ન થયો નેથી બીજા છ ખંડ સાધવાને તત્પર થયો, આખરે તે

પોતાના પરિવાર સહીત લગભગ સમુદ્રમાં ડુબી મુલો. અને સાગરી નરક પૃથ્વીના મેમાન થયો. મગભૂ શેઠે તેલ ને ચાખા ખાઈને અનર્ગલ રૂદ્ધિ ઝોકડી કરી પરન્તુ મુશ્કેલી પરિણામે તે સર્વ રૂદ્ધિ છોડીને મરુ પૃથ્વી નરકના મેમાન થયો. રાજન ? પરોપકાર માટે જેની લક્ષ્મી છે તેજ સદૃશ લક્ષ્મી છે. મનુષ્ય જીવમાં આવીને સર્વ શુધન સંપન્ન છતાં જો તું આવો અપૂર્વ અવસર શુભાવીશ તો જરે ! માનવજાત દારી જઈશ. " શુરૂએ લક્ષ્મીનો અસારતાનું વર્ણન રાત્ર આગળ કરવા માંડ્યું.

રામિન ? કેમ એવું મહાન કાર્ય જતાવો કે જેથી હું લક્ષ્મીના સદૃશ્ય કરું, જગતમાં મારું નામ અમર કરું. અને મનુષ્ય જન્મ સદૃશ કરું. " વિક્રમાદિત્યે પૂછ્યું.

" તારા જેવા પરદુઃખભંજન રાત્રએ કાર્મિક કરવુંજ જોઈએ. તે આજે હડહડતો કળીયુગ આવ્યો છે. દુનીયા ગરીબ, કમળ, હીની, કરજદાર બની પૃથ્વી હીનપુણ્યે દારિદ્ર્ય રૂપી આગમાં બળી રહી છે. તું તારી શક્તિથી ધનથી, વૈભવથી, ઠકુરામથી દુનીયાનું દારિદ્ર્ય દૂર કર ? પૃથ્વીને અનૃણી કર. કે જેથી જગતમાં તારું નામ અમર થશે, તારો સંવત્સર શરૂ થશે. જગતમાં દાન થકી વધીને બીજું કયું અધિક કાર્ય છે ? તારે યોગ્ય તો એજ કર્તવ્ય છે કે કળાકાગને હઠાવી દુનીયાને અનૃણી બનાવી જગતનું દારિદ્ર્ય સમુદ્રમાં ડુબારી દે. પૃથ્વીને ધનધાન્યથી ભરી દે. વાસુદેવ અને ચક્રવર્તી જેવા પુરૂષો પણ જે ન કરી

શિક્ષા તે હે શબ્દ. આવા બર કલ્પીયુગમાં તું કરી બતાવ
દાન એજ સુક્ષિપ્ત પગથીયું છે. સંમક્ષિત એ શુદ્ધતાની
નિશાની છે. અભયદાન, સુખાનંદદાન, અનુકંપાદાન, ઉચિ-
ત્તદાન અને કીર્તિદાન જેમાં પ્રથમનાં બે દાનનું મુખ્ય
લક્ષણ તે સુક્ષિપ્ત છે. પછીનાં દાન સાંસારિક ક્ષતિ સિદ્ધિને
આપનારાં છે. પણ દાન કરેલું બ્યર્થ કદાપિ જતું
નથી. દાનથી પણ એવો ભવસાગર પણ તરી મયા છે.
લીલકારે પણ દિક્ષાને અવસરે વર્ષ થયેલ સંવત્સરી દાન
આપી જગતનું દારિદ્ર્ય દૂર કરે છે." શુરએ દાનનું મહાત્મ્ય
વર્ણવે પૃથ્વીને અનૂલી કરવા રાખને સમબળ્યું.

શુરના ઉપદેશની અસર રાખના રૂંદે રૂંદે પ્રસરી મઠ.
રાખએ તરતજ પોતાના ધન-ધાન્યના બંધાર છુટા મૂકી
પહેલાં કુનીયામાં જે જે કરજદારો હતા, તેમનાં કરજ સુકવી
આપ્યાં. દેશ પરદેશ પટલ વજાલી લોકોનાં દારિદ્ર્ય રાખએ
દૂર કર્યાં અને સર્વને પોતપોતાની સક્ષિત અનુસાર કુળી
કર્મ એવી રીતે પૃથ્વીને અનૂલી કરી સખા વિક્રમદિત્યે શુર
મહારાજની આજ્ઞા પ્રમાણે ચીર સંવત્સર જગતની સાસમ્ય
પોતાનો સંવત્સર ચક્ર કર્યો. જે સંવત્સર દેશ પરદેશમાં
બાકે આપણે સાક્ષાત્ જોઈએ છીએ તેના સંવત્સરથી તેનું
સુબારક નામ બાકે આ બાવન૬ પર્વત પ્રસિદ્ધ બો
અલીપું ચર્ચ પડ્યું છે.

પ્રકરણ ૩૨ મું.

ગંગાવતરણ

એક દિવસે સિદ્ધસેન સૂરિને રાજા વિક્રમાદિત્યે અવંતી પાર્શ્વનાથનો મહિમા જાણવાને પાર્શ્વનાથનું કંઈક સ્વરૂપ પૂછ્યું. “હે ભગવન્ ? પાર્શ્વનાથને થયે આજે કેટલો વખત થયો અને તેમનો પ્રભાવ જગતમાં અધિક કેમ ગવાય છે ?”

રાજન્ ? પાર્શ્વનાથ મુક્તિએ ગયા તે પછીથી શ્રી મહાવીર સ્વામીનું મોક્ષગમનનું અંતર અઢીસો વર્ષે થયું. તે મહાવીર સ્વામીને મોક્ષે ગયે આજે ૪૭૦ વર્ષ વહી ગયાં છે. એટલે પાર્શ્વનાથને થયાં આજે લગભગ સાતસેં—સવા બાવીશ તીર્થંકરો થઈ ગયા છે. જેમાં પડેલા રૂપલદેવ પ્રભુ જેમણે સૃષ્ટિના દરેક વ્યવહારો અને ધર્મોની શરૂઆત કરી. જૈન ધર્મને રાષ્ટ્રધર્મ બનાવ્યો, તે પડેલાં કેાઈ ધર્મ હતો નહી. સંસારના વ્યવહાર રહીત લોખા એવા યુગલીક મનુષ્યો હતા, તેમને વ્યવહાર ધર્મ શીખવીને દરેક કળાઓ જાતાવી. ધર્મની શરૂઆત પણ તેમણેજ કરી. તે પછી અનુક્રમે અમુક કાળને આનંદે આકાંના તીર્થંકરો થયા. અવંતરમાં બાર ચક્રવર્તી નવ વાસુદેવ નવ અગદેવ અને નવ પ્રતિવાસુદેવ પણ થયા, વીશમા તીર્થંકર મુનિસુત્ર ન સ્વામી મગધની રાજાવહી નગરામાં થયા, તેમના સમયના દશમા મહાપદ

ચક્રવર્તી થયા, તેમના મોક્ષગમન પછી ફેટલેક કાળે આઠમા વાસુદેવ ને બળદેવ દક્ષમણ અને રામ ઉત્પન્ન થયા, તેમણે પ્રતિવાસુદેવ રાવણનો નાશ કર્યો. તે પછી એકવીશમા નેમિનાથ અને બાવીશમા નેમનાથ થયા, તેમના અંતરમાં અગ્નીયાર જ્યેષ્ઠી થયા, નેમિનાથના વારામાં નવમા શ્રી કૃષ્ણ અને બળસદ્ર વાસુદેવ અને બળદેવ ઉત્પન્ન થયા, તેમણે પ્રતિવાસુદેવ જરાસંધનો નાશ કર્યો, તેમની પછી તેવીશમા શ્રી પાર્શ્વનાથ થયા, તેમના અંતરમાં બારમા ચક્રી બ્રહ્મદત્ત આવસો વર્ષને આઉએ ઉત્પન્ન થયા. પાર્શ્વનાથ ઇક્ષ્વાકુ વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલા કાશી નગરીના રાજા અશ્વમેધ રાજાના કુમાર હતા. બાળપણથી ત્યાગી, વૈરાગ્યવંત, અને સંસાર ઉપર ઉદાસ ભાવવાળા એવા પાર્શ્વનાથ પુરિસાદાની, પ્રગટ-પ્રભાવી તરિક્કિ જગતમાં મથાદુર છે.

આ પાર્શ્વનાથના પાટોદકથી ગંગાએ કરેલું પાપ નિવારણ કર્યું છે. તેમજ અગ્નિમાં બળતા એવા નાગને તેમના દર્શનભાવથી નાગેન્દ્ર પદ પ્રાપ્ત થયું છે.

“મહારાજ ! ગંગાના પાપનો શો વૃત્તાંત છે તે આપ જણાવશો કે ? ” રાજાએ વચમાં પૂછ્યું. “મહાદેવના મસ્તકે રહેલી, આકાશગામિની અને વિન્દુ પાદકમલોદ્ભવ ગંગા પવિત્ર શી રીતે થઈ ? જેને કરોટા મનુષ્યો વંદના કરે છે. અને જે ઠાટી હત્યાના પાપને હણનારી છે તેજ ગંગા હત્યા કરનારી કેવી રીતે થઈ ? ”

“હે રાજન્! તે વૃતાંત તું એકચિત્તે સાંભળ ? નદીનાં
જે સ્વરૂપ છે. એક સ્થાવર તે નદી રૂપ અને બીજું જંગમ
સ્વરૂપ તે દેવત્વ !

એક દિવસ ગંગા પોતે જંગમ સ્વરૂપ ધારણ કરીને
દેવલોકમાં ગયા, ત્યાં ઈંદ્રસભામાં સિંહાસને બેઠા છે. મહા
સમૃદ્ધિવાન એવા અનેક દેવતાઓ, લોકપાલાદિ વગેરે ત્યાં
ખિરાજ્યા છે. દશે દિગ્પાળો, કિન્નરો, સુરાંગનાઓ, સાત
પ્રકારના અનિકંતા દેવતાઓ શકેંદ્રની સેવામાં હાજર થયા
છે. આ સમયે દૈત્યમર્દન એવા શકેંદ્ર આગળ અપૂર્વ નાટક
થઈ રહ્યું હતું. ઈંદ્રનું ધ્યાન તેમાં એટલું તો લયલીન
હતું કે ઘણે દિવસે ગંગાજી તેમની સભામાં આવ્યાં છતાં
મળવા જેટલી કે તેમને જોવા માત્રની પણ અત્યારે કુરસદ
નહોતી ! ક્ષણમાત્ર રાહ જોઈ ગંગા પોતાનું અપમાન સમજી
તરતજ પાછાં વળ્યાં. કેમકે:—

“આવ નદી આદર નદી, નદી નેનાંમાં નેલ;

ઉસ ધર કમુ ના ગનઝા, કંચન વરસે મેલ.

ગંગાજી પાછાં વળ્યાં કે તુરતજ તેમના નુપુરના ધ્વનિથી
ઈંદ્રના સેવક દેવતાઓનું ધ્યાન ખેંચાણું. તરતજ તેમણે દૈત્યા-
રીને ગંગાના આગમનની; હકીકત જણાવી. સહસ્રાશુએ તરતજ
આસનેથી ઉઠીને પોતાના પ્રમાદની નિંદા કરતા ગંગાજીનું
અધિક મન સન્માન કરી તેમને સિંહાસને બેસાડયા.

એક દોષ હોય અને જો બીજો દોષ કરે તો તે દશ ગુણો

ગંધાય છે. તેમજ પુણ્યની પૂજાનો વ્યતિક્રમ તો સો દોષથી પણ અધિક છે. માટે પ્રાયઃ કરીને ઉત્તમ પુરુષો એક ભૂલ ઉપર બીજી ભૂલ કરતા નથી.

“માતાજી ! તમે અમારી ખતરે લી ॥ વગર કેમ પાછાં જતાં હતાં ?” દેવે દે પૂછ્યું.

“હે સૂરેશ્વર ! મારી વાત સાંભળ ! હું તને સંસાર મુખમાં આસક્ત દેખીને ક્ષણવાર ઉભી, પણ તે મારું સન્માન ક્યું નહીં. એટલે હું અપમાન સમજી પાછી જતી હતી. ત્યાં તારા પાસવાનોએ મને ફીડી. કેમકે જ્યાં વદને આનંદ નહીં, મુખે લોજન કે બાપણ નહિં, કંઈ વાતચિત્ત નહીં, તેની માસે જવાથી શો લાભ !” ગંગાએ કહ્યું.

“માતાજી ! આપે કહ્યું તે યથાર્થ છે. પરંતુ હું તો તમારીજ મહાચિંતામાં હતો. શતકોટી હૃત્પાઓ જેનામાં રહેલી છે એવાં તમારું શું થયે ! બ્રહ્મણ, સ્ત્રી, ગાય, માતા, ખાતા, દિકરી, પિતરાઈ વગેરેની નિષ્કારણ હૃત્પાઓ કરી પાપી જનો તમારામાં સ્નાન કરીને તુરત પાપમુક્ત થાય છે ! એમ લોકોકિત સંભળાય છે. તેમજ બીજી પણ શતકોટી પાપ જેવું કે વિશ્વાસઘાત, જુડીયાબ, પરદ્રોહ, ગુરુદ્રોહ, મિત્રદ્રોહ, ગર્ભ પાત, માંસભક્ષણ, અગમ્યગમન, મદિરાપાન, દેવદંડ્યહરણ, પ્રતિમાભંગ, છરહિંસા, ગોત્રઘાત, મતભંગ, જ્ઞાતિવધ વગેરે અનેક પાપો કરીને પાપીઓ તમારામાં સ્નાન કરવાથી શુદ્ધ

થાય છે. તમારું સર્વસ્વ અમુલ્ય ધન જાય છે તો હું માતાશુ !
આવા ઘોર પાતકોથી તમે કેમ છુટશો ? ”

હૃદયમાં વ્યથાને ઉત્પન્ન કરતું સુરેંદ્રનું તપલોહ સમાન
કટુ વચન સાંભળીને, ઉત્તમ કવિનું કાવ્ય સાંભળતાં જેમ
શ્રોતાનું હૃદય ડોલાયમાન થાય છે તેમ ગંગાશુનું હૃદય
ડોલાયમાન થયું.

“ શકેંદ્ર ! જે કે તારું વચન સત્ય છે. છતાં મારું વચન
સાંભળ ! મારું સ્થાનક અતિશુભ છે. તેના પ્રભાવથી હું
તરતજ પવિત્ર થાઉં છું, હું વિષ્ણુના ચરણની રજને ધોનારી
છું, જેથી ‘વિષ્ણુ પાદોદકી’ એમ વિખ્યાત છું. જેમ જનોના
પાપમલને મારું જલ હરે છે તેમ વિષ્ણુના ચરણનો સ્પર્શ
થતાં તે મારું પાપ હરે છે ” ગંગાએ સુરેંદ્રના મનનું સમા-
ધાન કરવા કહ્યું.

“ અરે માતાશુ ! તમે તો મુગ્ધ છો. હું શોભાયમાન !
માર્ગથી ભ્રષ્ટ થયાં છો ! સ્થાનકથી દૂર પડ્યાં છો. વિષ્ણુના
ચરણનો સ્પર્શ કરવાથી તો તેનું પાપ પણ તમારામાં આવ્યું,
એ કપટીએ કપટપ્રયોગથી પોતાનું પાપ દૂર કરવાને તેણે
પોતાને ચરણે તમને લગાડ્યાં છે. ”

“ તેને કયું પાપ લાગ્યું વારું ? ”

“ અરે ! તેણેજ કપટ પ્રયોગથી આખું અક્ષૌહિણી
સૈન્ય હણ્યું. પાંડવ કૌરવના યુદ્ધમાં ભીમનો પુત્ર ઘટોત્કચ
બત્રીશ લક્ષણો હતો. યુદ્ધ સમયે પાંડવો તથા વિષ્ણુ કૌરવોનું

મેં હું સત્ય જોઈ વિચાર કરવા લાગ્યા કે, દ્રોણ, કુપાચાર્ય, ઠલુ આદિ મહાશુરાઓ, તેમજ સીખ દુર્યોધન આદિ જે પરાક્રમથી મહાવિખ્યાતિ પામેલા છે તેમને કેવી રીતે જીતાયે ? ”

તે “ સર્વેનાં મર્મસ્થાનક હું જાણું છું. ” વચમાં બાલક એવો ઘટોત્કચ બોલ્યો.

“ તું સર્વનાં મર્મસ્થાન જાણતો હોય તો કહે, મારું મર્મસ્થાનક કયાં છે ? હરિએ પુછ્યું.

“ તમારું મર્મસ્થાનક તમારા ચરણમાં પદ રહ્યું છે ત્યાં. ” તરતજ જવાબ મળ્યો.

વિષ્ણુને ચિંતા થઈ કે આ જો મારી વિરુદ્ધ પડ્યો તો નહીં મને મારી નાખશે, માટે વિરોધી, વૈરી, શ્વેર, મર્મસ્થાનક અર્ધરાજ્યહર ભૂત્ય તેને જે હણતો નથી, તે પોતેજ હણાય છે. એવું ધારી યુદ્ધના આરંભમાંજ તેનો કપટમયોગથી નાશ કરાવ્યો, અને તેના મસ્તકને શુભ સ્થાનકે સ્થંભ ઉપર સુઠી અઢાર દિવસનું યુદ્ધ જોવાની તેની આકાંક્ષા પૂર્ણ કરી.

યુદ્ધ સમાપ્ત થયા પછી જીતનારા પોતપોતાનાં પરાક્રમ ગાવા બેઠા ત્યારે હરિએ કહ્યું કે “ તમે જાણા તમારા પરાક્રમની ગપ મારો છો પણ આ ઘટોત્કચને પૂછો, ખરી હકીકત તે કહેશે. ”

“ બાઈ ! તું સત્ય કહે કે કાણે શા પ્રકારે વૈરીને રણમાં દણ્યા ? ” સર્વેએ ઘટોત્કચના મસ્તકને પુછ્યું.

“ અરે પાંડવો ! સાંભળો ! મેં તમારું મહાયુદ્ધ

જોયું નથી. નથી દીડી અર્જુનની સરદારી કે ગજ, અશ્વ, રથ. લડતા નથી જોયા કે નથી દીઠા પાળા લડતા. કૂંડત એક સુદર્શન ચક્રનેજ સૂર્યના ળિંબની માફક ફરકતું અને કણ્ણીના દાતરડાની માફક શત્રુઓનાં માથાં કાપતું દીકું છે,” ઘટોતકચે. જેવું દીકું હતું તેવું કહ્યું.

સર્વને ખાતરી થઈ કે અઢાર અઢૌહિણી સૈન્યને શ્રી વિષ્ણુએજ હણ્યું છે એ નિસંશય છે. તો હે ગંગાજી ! એ કૃષ્ણનું ચરિત્ર જોયું ? એણે કરેલું બધું પાપ તેના ચરણ પ્રક્ષાલન કરવાથી તમારામાં આંચું. અને પોતાનું પાપ ધોવાને તમને ઉલટું સમજાવ્યું. શું બાજી ખેડી ! સુરેંદ્રની કૃષ્ણકપટની વાણી સાંભળીને ગંગાજી વિચારમાં પડ્યાં.

“ ઠીક છે ! એ કપટી કાનજીએ મને ભોળીને ઠગી તો ભલે, પણ મારું બીજું પણ સ્થાનક છે અને તે કૈલાસવાસી શ્રી શંકર છે. જેમની આદિની કોમને બળર નથી. તે પાર્વતીના પ્રાણનાથ છે. નંદી તથા બંદીના ગણોના અધિપ છે. નાગનું ઉપવિત ધરે છે. મારું પાપ દૂર કરવાને ભોળાશંભુ મને મસ્તકે ધરે છે. જેથી કોટી જન્મનું કરેલું પાપ શંકરના મસ્તક સ્પર્શથી બળાં ભસ્મ થઈ જાય છે.” ગંગાજીએ કાંઈક ધીરજ લેતાં કહ્યું.

“ અરે ! એ ભોળાનાથને ભરોંસે જો જો રહેતાં ! નિર્મળ, સ્વેત એવું ઉત્તમ વસ્ત્ર ગળીના રંગમાં બોળીએ તેથી કાંઈ ધોળું થાનું નથી. તેમ તમે પણ પાપ ધોવા ઉલટું અધિક

અધિક પાપસાર લેતા આવો છો। વિષ્ણુનું તો પાપહતું તેમાં
વળી શંકરના મસ્તકે રહી તમે તો પાપરહીત ન થયાં પણ
સામા શંકર તો નિષ્પાપ થયા જ ! ”

“ તે કેવી રીતે ”

“ મેઘનું પાણી મિષ્ટ છે છતાં સમુદ્રમાં પડતાં ખાડું થઈ
જાય છે પણ દ્રાક્ષરૂપ થતું નથી. સુસ્વાદુ ધૂન એરંડીયાના
વાસણમાં નાખતાં કંઈ દૂધ થઈ જતું નથી પરંતુ હાલુનું અખાદ
મઈ જાય છે. તીખા અતિ વિષ સંયુક્ત ચર્કસ કઠવીજ યાવ
કદાપિ ગળી શકાય નહીં.

“ મહેશે તમોને પવિત્ર બાણીને પોતાના પાપના
નાશને માટે તમને મસ્તકે ધારણ કર્યા છે તે તમે સાંભળેલ
પૂર્વે જાણને પાંચ મુખ હતાં. એ વ.વ સર્વ વિદ્યાન, વર્તમાન
મસિદ છે. તેમાં ચાર મુખથી વેદવર્ણન નીકળતો હતો અને
પાંચમી મુખે ગઈજનો પ્લવિ થતો હતો તેથી સંહારમાં
પ્રીતિવાગા એવા જોગાનાથે હોય જીવજનનાં દુલ્લ દેખીને
પોતાના ત્રિશુલવડે પ.ચમું મુખ કુકિતથી છેડી નાંખ્યું. તેથી
જગદીશનો પ્રકળ પ્રકાશના હાથી જોગનાથ પ્રકાશના
જાયથી જાગીને શણગારી રચા, ને તેમનું કાર્ય પેદું મસ્તક
પણ હાથે રાખીને ત્યાં રહ્યું. આથી રીતે હવે હાંડી એમ
મહેશ્વર મુખના તેથી વિષ્ણુને કહ્યું “ તુ દા. પ્રદે દમ
દર્દ ત કહે ! ”

“ અદાશ અદાશનું રૂઢિ આરે તે નું અદાશને
દાદાતને દાદા રહ્યું. ”

કપટ પ્રયોગમાં નિપુણ એવા કૃષ્ણે તેમ કહ્યું. જેથી પેલું મસ્તક હાથમાંથી છુટી ગયું પણ હત્યા ગઈ નહીં, તેથી હત્યાના ભારથી પીડિત એવા શીવે લયલીત થઈને હત્યા-માંથી છુટવાને તને મસ્તકે ધારણ કરી. વળી લોકમાં પ્રસિદ્ધ એવું આ હરનું ચરિત્ર સાંભળો. કે તે હત્યા કોટીથી સંયુક્ત છે. કેમકે બ્રહ્માએ સૃષ્ટિ ઉત્પન્ન કરી છે તેથી સૃષ્ટિરૂપ છે. વિષ્ણુ તેના પાલન કરનારા છે અને લખ ચોરાશીના સંહાર કરનારા મહેશ્વર છે. જોયું ? એકજ મૂર્તિના ત્રણ ભાગ-બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ્વર. અને તે કર્મસાક્ષી એવા સ્થિતિ, પાલન અને સંહારના કર્તા છે તો આવી હત્યાઓ માથે લઈને તું શી ગતિ પામશે ? ”

“ હજી ત્રીજું પણ મારું સ્થાન છે. જ્યાં પાપનો લેશ પણ નથી. જે જગતના વિધાતા, ચતુર્મુખ ચતુર્વલ્લનો સર્જનાર બ્રહ્મા છે, તેના કરકમલમાં પવિત્ર કમંડલુ છે તેમાં મારો વાસ છે અને તેથી હું સર્વ પાપનો નાશ કરનારી છું ” ગંગાએ પોતાના બચાવ માટે બ્રહ્મા નું શરણ કહી સંભળાવ્યું.

“ અરે ભોળી ! સ્ત્રીજાત કેવી ભોળી છે ? તેણે તમને કમંડલમાં રાખી છે, તે નહીં કે તમારા ઉપર ઉપકાર કરવાને, કિંતુ પોતાના પાપની શુદ્ધિને માટે. સમજ્યાં કે ? ” ઈંદ્રે કહ્યું.

“ તેને વળી કયુ પાપ વળગ્યું છે ? ”

“ સુતા સંગમનું ! પોતાની પુત્રી સરસ્વતી સાથે કીડા કરી.

“તે પાપમાંથી છુટવાને તેણે તમને કમંડળમાં રાખ્યાં છે. માટે તે પાપ પણ તમારામાં આંધુ નહીં માનજો.”

ગંગાજીને હવે પોતાના બંધાવતું કાઢીપણ સ્થાનક નહીં રહેવાથી પુરેપુરાં મુંઝ્યાં. “અરે! સર્વ હત્યાઓ નિવારણ થઈ શકે એવું મારે માટે કાઢીપણ સ્થાનક હોઈ શકે? બ્રહ્મા, વિશ્વ અને મહેશ્વર સહીત ત્રણ જગતનો ઉદ્ધાર મારાથી શી રીતે થઈ શકે? ઈશ્વર! કહે મારો ઉદ્ધાર કોણ કરી શકે?”

“હા! કરી શકે. પરહારા, પરદ્રવ્ય અને પરદ્રોહથી પરાક્રમુખ મહા ધીર-વીરએવો કાઢી પુરૂષ હોય-તેના સ્પર્શથી તમારો ઉદ્ધાર અવશ્ય થઈ શકે.”

“તો તે ક્યારે આવીને મારું પાલન કરશે કે જેનાથી હું નિર્પાપ થાઉં અને તેવાં સર્વગુણસંપન્નને મારું પાપ વળગે નહીં; કેમકે અગ્નિથી માત્ર શુદ્ધ થાય છે; છતાં અગ્નિ સ્વામ થતો નથી.” ગંગાએ નિરાશ થઈને કહ્યું.

“હે શુભાશયવાલી! તેવો પવિત્ર પુરૂષ હશે તે શું કરવા તારી પાત્રાએ આવશે? જેનું મન સંસારના બાદ્ય બાવોથી વિરામ પામ્યું છે. પરમ શાંતિને પામ્યું છે. તેને તો ક્યારેક માં ગંભા છે. કેમકે પંકમેલ ધૂળમેલ બાદ્યમેલ તેથી મેલા તે મેલા નથી પણ જે બાવ યંત્રી મેલા છે તેજ મેલા છે. અંતરમાં ચિત્તવૃત્તિ અતિ દૃઢ છે, તે વીર્યસ્નાનથી પણ શુદ્ધ થતી નથી. દંબરો સાંત્રુથી પીવાય છતાં દામદાં સફેદ થતા નથી. દેવસત્રુએ નિરીદ પૂરેપૂરું નિરપદપણ બતાવ્યું.”

તે પાપમાંથી છુટવાને તેણે તમને કમંડળમાં રાખ્યાં છે. માટે તે પાપ પણ તમારામાં આન્યું નહીં માનજો. ”

ગંગાજીને દ્વેષે પોતાનાં બધાં પત્નું કોઈપણ સ્થાનક નહીં રહેવાથી પુરેપુરાં મુંઝ્યાં. “ઝરે ! સર્વ કૃત્યાઓ નિવારણ થઈ શકે એવું મારે માટે કોઈપણ સ્થાનક હોઈ શકે ? બ્રહ્મા, વિષ્ણુ અને મહેશ્વર સહીત વળુ જગતનો ઉદાર મારાથી શી રીતે થઈ શકે ? ઈશ ! કહે મારો ઉદાર કોણ કરી શકે ? ”

“ હા ! કરી શકે. પરહારા, પરદાન્ય અને પરદ્રોહથી પરાક્રમુખ મદા ખીર-વીર એવો કોઈ પુરુષ હોય-તેના સ્પર્શથી તમારો ઉદાર અવસ્થ થઈ શકે. ”

“ તો તે કયારે આવીને મારું પાલન કરશે કે જેનાથી હું નિપાપ થાઉં અને તેવા સર્વશુભસંપત્તને મારું પાપ વગળે નહીં, કેમકે અગ્નિથી ધાતુ શુદ્ધ થાય છે, છતાં અગ્નિ સ્વામ થતો નથી. ” ગંગાએ નિરાશ થઈને કહ્યું.

“ હે શુભાશયવાલી ! તેવો પવિત્ર પુરુષ હશે તે શું કરવા તારી યાત્રાએ આવશે ? જેનું મન સંસારના બાદ્ય ભાવોથી વિરામ પામ્યું છે. પરમ શાંતિને પામ્યું છે. તેને તો કથ-શાટમાં ગંગા છે. કેમકે પંકમેલ ધૂગમેલ બાદ્યમેલ તેથી મેલા તે મેલા નથી પણ જે ભાવ થકી મેલા છે તેજ મેલા છે. અંતરમાં ચિત્તવૃત્તિ અતિ દુષ્ટ છે, તે વીર્યસ્નાનથી પણ શુદ્ધ થતી નથી. હજારો સાબુથી ધોવાય છતાં કાગડા સફેદ થતા નથી. દેવશત્રુએ નિરીક પુરુષનું નિષ્કૃષ્ટપણ બતાવ્યું. ”

“કીંચિદ્ધિ, તો અર્ધવિદ્યાત્ સ્વભવોદ્ભવ ધારણ કરીને હું
 મેલા પ્રવૃત્તિને વિગુણભાંગી બેભાંગી કાઢીશ. કારણકે તેઓ
 મધ્યમગોત્રમાં નથી, નામગોત્રમાં નથી તો મનુષ્ય ગોત્રમાં ન
 હોય, જો નહીં—

દેવ પ્રિયમ વાવતા, મેઘવા નિચ વૃક્ષ મંત્રુના;

વિશ્વમ વિદેવ વિવદ્યા, વાનુશ્રાણ વામ મામગી: ॥

તે પછી જ નાવડ દંદનો પાંદંથી સ્વભ લઈને લેવું ધામ
 નાવડને મુનુ દંદનના આજ્યા. જો મેલા પુટવાનમને શોધવા
 નાવડ દંદને કા મુનુનાં નામનાં આજ્યા.

તે પછી જ નાવડ દંદનો પાંદંથી સ્વભ લઈને લેવું ધામ
 નાવડને મુનુ દંદનના આજ્યા. જો મેલા પુટવાનમને શોધવા
 નાવડ દંદને કા મુનુનાં નામનાં આજ્યા.

આવડ પાંદંથી સ્વભ લઈને લેવું ધામ
 નાવડને મુનુ દંદનના આજ્યા. જો મેલા પુટવાનમને શોધવા
 નાવડ દંદને કા મુનુનાં નામનાં આજ્યા.

પુત્ર તો સાક્ષાત્ તીર્થંકર હતા, ત્રણ જ્ઞાને કરીને સહીત હતા. અનંત શક્તિમાન હતા; છતાં આ જગતમાં વિધિએ એવી એક પલ્લુ વસ્તુ ઉત્પન્ન નથી કરી કે જેનાથી અકારણ વાતસલ્ય પ્રેમ રાખતી માતાનો ઉપકાર વાળી શકાય. કહ્યું છે કે ઉપાધ્યાયથી આચાર્ય દશ ગુણા છે. આચાર્યથી પિતા થતગુણા છે ને પિતાથી માતા સંહસ્ર ગુણી છે, માટે માતા મહાન્ છે. માતાનું વચન માન્ય કરી પાર્શ્વનાથે મહાહર્ષથી, જ્ઞાનથી લાભનું કારણ જોઇને માતાને હાથી ઉપર બેસાડ્યાં.

પૂર્વે પ્રથમ તીર્થંકર રૂપભદ્રેવ ભગવાને દિક્ષા લઇને એક હજાર વર્ષ પર્યંત રખડી રખડીને ઉત્પન્ન કરેલું કેવલજ્ઞાન પોતાને માટે વલોપાત કરતી માતાને આપી દીધું. માટે જગતમાં માતાનો ઉપકાર અધિક છે.

સેવકો સહિત પોતાની માતાને લઇને પાર્શ્વનાથ ગંગાના તટ ઉપર ગયા. ત્યાં કમઠને અગ્નિમાં મહાકાષ્ઠ ઉમેરતો તેમણે જોયો, વામામાતાએ તેના આવા અપૂર્વ કષ્ટ સાધ્ય તપથી પ્રસન્ન થઇને નમસ્કાર કરી કુમારને કહ્યું “હે પાર્શ્વ ! પંચાગ્નિ તપ સાધતા એવા મહા તપસ્વીને તમે પ્રણામ કરો ?”

માતાનું વચન સાંભળીને પાર્શ્વનાથ તરતજ કમઠ પાસે આવ્યા અને મધુર વાણીથી બોલ્યા “અરે બાબા ! આનું વ્યર્થ કષ્ટ શામાટે કરો છો ? અજ્ઞાન કષ્ટથી કાવાને કાંદડો છે ?”

“દમિયાં તપનું અણર્થ કોષ છે. વિદ્યાનું

અહંકાર છે. કર્મક્રાંતનું અભૂત મહાતપ છે અને અત્રનું અભૂત વિશૂચિકા છે.”

કુમારનાં આવાં વચન સાંભળીને ક્રોધયુક્ત ગર્જના કરતાં કમઠે કહ્યું “રાજકુમાર ! તમે તો અશ્વ ખેલાવી બાણો. અમારી યોગીની રીત તમે ના બાણો ? પંચાગ્નિ સાધન એજ તત્ત્વ છે ને જેષ્ઠ માસ તો વળી અધિક ફલદાયક છે. પરમપદને આપવા સમર્થ છે.”

“કમઠ ! તત્ત્વરહિત કરવું તે કષ્ટદાયક છે; કેમકે તત્ત્વ તે ધર્મ છે અને ધર્મ તે જીવદયારૂપ છે. જીવનો ઘાત કરવામાં હું યોગિન ? કાંઈ તત્ત્વ નથી.”

“આવા શાંતિદાયક તપમાં જીવહિંસા ક્યાં રહી છે તે બતાવો ! નાહક તમારું ડહાપણ કાં બતાવો ? કુમાર, યોગીની નિંદા કરતાં જ રી શરમાઓ !”

યોગીનાં વચન સાંભળીને પાર્શ્વકુમારે પોતાના સેવકને બોલાવી એક બળતું લાકડું બહાર કઢાવ્યું, તેને પાણી છાંટી સંધીને સમજતા એવા તેમની પાસેથી કોહાડાથી તે લાકડું ફડાવ્યું તો તેના પોલાણમાંથી અર્ધો દાઝેલો એવો મોટો નાગ પોતાની કાયાને આમ તેમ આંબળતો, પણ હજી જીવતો તરફડતો તે બહાર પડ્યો.

જગતના ન.થ એવા પાર્શ્વકુમાર જે ભવ ભીતિના નિવારક છે તેમને જોઈને નાગને મરતાં પણ હર્ષ થયો અને શુભ ધ્યાનને યોગે મરણ પામીને તે ભુવનપતિ નિઝાય (દેવલોક)

મંની બીજ નિદ્રાય નાગકુમાર દેવલોકમાં નાગલોકના રાજાં
ધરણેંદ્રપણે નિમેષ માત્રમાં ઉત્પન્ન થયો.

જેણે અગ્નિમાં જળતા અનાથ એવા મહાનાગને બહાર
ઠાડીને તે પછી નાગેંદ્રની પહવીએ પહોંચાડયો અને ગંગાના
જળને જેણે પવિત્ર કર્યું એવા પાર્શ્વનાથ અમારા દુરિતનો
નાશ કરે.

તેજ સમયે ગંગોદક પાર્શ્વનાથના ચરણ સ્પર્શ કરીને
ત્રિભુવનમાં પવિત્ર થયું. અને દેવતાંઓએ પુષ્પની વૃષ્ટિ કરી.

સ્વર્ગથી આવતું, દુરિતને હરનારું, તરંગોથી રમણીય,
ખગભગાટ મચાવતું અને હિમાલયની ગુહામાંથી ખગખગ
વહેતું, શંખ જેવું સ્વેત, હરિની ચરણરજ ને પ્રક્ષાલન કરતું
ગંગાતું જળ ત્યારથી હે વિક્રમાદિત્ય ! જગતમાં પવિત્ર થયું.

તે પાર્શ્વનાથ તે આ પોતેજ. તેમની બહિતમાં એક
ચિત્તવાળા એવા નાગેંદ્રે શેષનાગરૂપે પોતાની ક્ષણભણ્ણિની
ભગવાનના મસ્તક ઉપર છત્રી કરી છે, જેથી જ્યાં પાર્શ્વનાથની
પ્રતિમા હશે તેના ઉપર શેષનાગની આવી છત્રી હશે.

તે પછી કમલ મૃત્યુ પામીને કાળાંતરે અમુરકુમાર નિ-
ઠાયમાં ગેદમાળી દેવ થયો ને પાર્શ્વનાથ સંસાર ત્યાગ કરી
દિક્ષા હર્ષને દેવલજ્ઞાન પાગી માંસેર વર્ષ પર્વત ભ્રમ્ય છુટાને
પ્રતિગ્રોષી સાંવર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને મોક્ષ મદત તેમનીજ
આ પ્રતિમા તેમની બહિતમાં એકનાનવાળા નાગેંદ્રના પ્રમા-

વે પ્રગટ થઈ તો હે રાજન ? તેમની સેવાભક્તિથી તું તારા માનવજન્મ સફલ કરી સંસાર-સમુદ્રની પેઢેપાર તરીનાં.

કૃષ્ણાના સમૂહથી અત્યંત છે મૌલિ પ્રદેશ જેનો, કૃપાની બાહુદયતાથી જેમનું હૃદય સુશોભિત છે. વળી ઉન્નવત્ર પ્રગટ પ્રભાવવાળા, પુરિસાદાની, આદેયનામકર્મવાળા, વિશ્વમ પ્રાણી માત્રની રક્ષા કરવામાં સમર્થ. અને કલિકાલમાં કટપવૃદ્ધ જેવા એવા વિશ્વમાં અદ્વિતીય વીરપાર્શ્વનાથ અમારું રક્ષણ કરે.

આવા હજારો હેતુઓથી રાજા વિક્રમને ઝોધ થયો, મિથ્યા કલેશને તણ તે ધર્મમાં સ્થોર થઈને શુદ્ધ શ્રાવણ થયો, પ્રતિ દિવસ તે નરનાયક મન, વચન અને કાયાથી પાર્શ્વનાથની સેવા ભક્તિ કરવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૩૩ મું.

વિભૂતિનો સદ્વ્યય.

“ આપને આજે રાજ્યલક્ષ્મીમાં કંઈ મળ્યા નથી. સર્વ શત્રુઓને જીતીને આપે વશ કર્યા છે. વૈભવ-ઠકુરાઈ ગૃહમંડે કોશમાં સ્થીર જણાય છે છતાં તત્ત્વજ્ઞો કહે છે કે લક્ષ્મી તો અપજા સ્વભાવવાળી છે. ” રાજા વિક્રમ એક દિવસ પોતાના આત્મમંડળ સાથે જ્ઞાનગોષ્ઠિ કરેલો બેઠો હતો ત્યાં મંત્રી ભટ્ટમાત્રે આ વાત છેડી.

“ બરાબર છે, અરથીર એવી લક્ષ્મીનું ગમનાગમન બધ એવું નથી, ક્યાંથી આવે છે અને ક્ષણમાં પાછી ક્યાંય લી જાય છે ! ” રામએ કહ્યું.

“ કોના ઘરમાં એ હરિપ્રિયા (લક્ષ્મી) જન્મ વાળીને છે છે ? કેટલું પર્યંત જાંડી પૃથ્વીમાં ફાટી મોં ઉપર ધૂળ નાખે ! બિચારો નથી કોઈને આપતો (દાન કરતો) કે નથી તો પીતો, છતાં તેના ઘરમાં પણ એનો વાસ જણાય છે. ” રવિંદ્રકુમારે કહ્યું.

“ અરે ! એનું અંચળપણું તો જુઓ, અધમને ઘરે પણ ફરી જાય છે. ઉત્તમને આંગણે પણ દેખાય છે. સુરક્ષિત છતાં તી રહે છે, અસુરક્ષિત છતાં સ્થીર વાસો કરે છે. ગમે ત્યાંથી જાણીને લેગી થઈ જાય છે. ગમે તેવો ગોટાળો ઉભો કરી તી રહે છે, ખરે લક્ષ્મી અને વિધિની ગતિ પૂરેપૂરી સમજાય મ નથી ” અન્ય મંત્રીએ કહ્યું.

“ દુઃખે લેગી કરેલી અથવા તો ભાગ્યના બળે મળેલી નાણુ થઈ પણ અધિક પ્રિય એવી લક્ષ્મીની ‘ દાન ’ એ એકજ પ્રતિ છે. બાકી બધી વિપત્તિ છે. એ ગુરવાકથ રાજન ! આપ કેમ બૂલી જાઓ છો ? ” રવિંદ્રકુમારે દિવાકર સરિનું વચ્ચે રામને યાદ કરાવ્યું.

“ હીક વાત છે. લક્ષ્મીનો દાન, જોગ કે નાશ એમ ત્રણગતિ શાસ્ત્રમાં જણાવી છે. જે લક્ષ્મી દાન કાર્યમાં વપરાતી નથી અથવા તો જોગવાટી નથી તે નાશજ થવાની.

કૃપણુનું સંચય કરેલું ધન અન્યનાજ લોગમાં આવવાનું.”
મહામંત્રી ભટ્ટમાત્રે કહ્યું.

“ પરંપરાએ વૃદ્ધોના મુખેથી સાંભળ્યું છે કે એકવાર તે શુભાશયવાળી સમુદ્રતનયા લક્ષ્મી સ્વર્ગને વિષે ઇન્દ્રની સલામાં ગઈ. પરન્તુ અન્યકાર્યમાં વ્યથિ ચિત્તવાળા એવા શકે તેને નહીં જોવાથી તેનો આદર સત્કાર કર્યો નહીં. તે ઉપરથી લજવાઈને પોતાનું અપમાન સમજીને ક્ષણવારમાં પાછી વળી. ગભરાટથી તેને પાંચ વર્ગો જતી ઈંદ્રે દીઠી, એટલે તુરતજ તેને ઉભી રાખી પોતાનાં અવિનય માટે તેની પાસે ક્ષમા યાચી. પછી મુરેંદ્રે તેનો સત્કાર કરી સિંહાસને સ્થાપીને કુશલ સમાચાર પૂછી કહ્યું કે “ હે માતા ! તમે મને તજીને કેમ આવી જતાં હતા ? ”

“ હે દેવેન્દ્ર ! તું મદોન્મત થઈ ગયો ચઢી ગયો છે, જેથી આગળે આવેલાંની મને તું જોતો નથી. દુનિયામાં સામાન્ય એવો નિયમ છે કે જેણે કોઈને વેચ વેચી

હવી. તમે ત્રણે કુળે વિશુદ્ધ છો. તમારો ચિતા રત્નાકર છે જેમાં ચૌદે રત્નો ભરેલાં છે. ચૌદ રત્નોમાં તમે મુખ્ય છો.

“લક્ષ્મી, કૌસ્તુભ, પારિજાતક, સુરા, ધન્વંતરી, ચંદ્રમા, કામધેનુ, ઐરાવત, રંભા, સપ્તમુખી અથ, વિષ, હરિધેનુ, પાંચજન્ય, અમૃત એવાં સમુદ્રના મંથનકાલે પ્રગટ થયેલાં ચતુર્વિંશ રત્નો તમોને માંગલિક માટે યાચો.”

ગંગા માતા છે, હરિ જેના ભર્તાર અને ચંદ્રમા બંધુ છે. નિર્મળ પંદજમાં વસવાટ છે. એવાં તમે જગતને મુખ દેનારાં છો. સરસ્વતી કરતાં પણ દુનિયામાં તમારી વડાઈ છે. દુનિયા તમારા માટે તપ, જપ, ધ્યાનાદિ અનેક પ્રકારનાં કષ્ટ સંહન કરી રહી છે. સરસ્વતી કરતાં તમારા પૂજારીઓ જગતમાં વધારે છે. છતાં અદ્વૈતોચ્ચ કે તમે અનાચારથી વર્તો છો. અન્યાય કરો છો. તે શું તમારા પુત્રના હૃદયમાં શુભરૂપ લાગે છે.”

“કેમ તને મારો શું અનાચાર લાગે છે? કંઈક તારી ખૂલ લાગે છે.” લક્ષ્મિ બોલ્યાં.

“તમે કૃપણના ઘરે જાઓ છો. નીચ હલકા જનને સેવો છો. જાગી તેને તણને ઉદારને મંદિરે વસો છો. કુલીન અકુલીન સર્વને હે રમા ? તમે ભાજો છો. અરે ક્ષણ ક્ષણ નવા પુરોને શોધો છે. વ્યંતર, દેવ, વિશ્વધાર, કલાચાર્ય, જઠ, મૂર્ખ, બુદ્ધિમાન, દેહ, પ્રાક્ષણ, રાજા, રંઠ, કુકર્મી, સત્કર્મી, રોગી, નિરોગી, સર્વઠેકાણે વાયુની જેમ અપ્રતિબદ્ધ થઈને ભમ્યા

કરો છો. ને સ્થીર રહેતાં નથી. આમજ્ઞ—આવ કરવાથી તમે લજવાતાં નથી. આવી ચિંતામાં મગ્ન થવાથી હે પરમા નંદ દાયિની ? જગદિથરી ? મેં તમારું સ્વાગત ન કર્યું. ” હોરે લક્ષ્મીનાર્મનું અંચળપાણું તેમની આગળ વર્ણવી બતાવ્યું.

“ હિ વત્સ ! જો સમજાવુંમાં તારી બૂઝ થાય છે. હું કોઈ અસ્થિર કે અંચળ નથી. મારું પાણુ હું કદાપિ તજતી નથી. પણ મારા સ્થાનકમાં થણા પાળા જેવા મનુષ્યો છે જે પોતાના પાપકર્મથી પ્રેમયા છતાં મારી પાછળ આવે છે. કેમકે હું તેમની શેઠત્વી છું તેઓ મારા કિંદર છે. ”

જે લોકો મુખનાથી લક્ષ્મીને અંચળતાનું કલંક લગાવે છે તે મુખ છે. કેમકે જ્યાં ગુરુજનની પૂજા થાય છે, જ્યાં થાન્ય સંચય છે, હોત કલંક નથી, ન્યા હિ મંદ્ર ! તારો નિવાસ છે. જે દાનશીલ સમન્વિત એવા પુણ્યાત્મા તેને જ હું વડું છું. જીજ્ઞે કરાંચ મારું સ્થાન નથી કેમકે લક્ષ્મી પુણ્યાત્માની જ છે. અને હિ રાજન્ ! આજે તે લગત મંદિરમાં આવેલ છે. ” હૃષિકેન્દ્ર દુષાને સંબોધીને. પેકેકલિલ કરી સત્યાવાન.

સિક્કરોન દિવાકર સુરિ. ગાંધી યુવક સંસ્થા, અમદાવાદ.

“માટેજ આવી સ્વપણ લક્ષ્મીને સ્થીર કરવી જોઈએ. સગાંઓ રાતદિવસ તેની પછવાડે લાગેલાં હોય છે. ચોર ચોરી જાય છે, રાજા લુટી લે છે. દેવતાઓ પલકમાં બાળી નાંખે છે, જલ દુગાવી દે છે. દાટેલામાંથી પણ ઉપાડી જાય છે. નેકોલસા કે મૂંગા થઈ જાય છે. કાં તો નકારા પુત્રો નાશ કરે છે. અરે ! નીચની આગળ પણ મનસ્વી જનોને ઘણીવાર મુઠ્ઠી ગરીબા-મૃથી પ્રોલાવે છે, શત્રુ હો કે નિર્ગુણ હો તેવાનાં પણ શુશ્રૂષીર્ત્તન કરાવે છે, ગમે તેવો સેવાક્રમ કે ખુશામત કરતાં પણ અચકાતા નથી. હા ? વિત્તની ગરજવાળા મનસ્વી જનો પણ શું શું નથી કરતા.” રાજાએ લક્ષ્મીની સ્થિતી વર્ણવી.

“અરે ! નીચ ગમનના સ્વભાવવાળા સમુદ્રજગના સંખંધે કરીને જ જાણે લક્ષ્મીનો નીચગમનનો સ્વભાવ પડયો હોય ને શું ? કમલિનીમાં નિવાસસ્થાન હોવાથી તેનો કાટો વાગવાથી જાણે પગ માંડીને સ્થીર ન થતી હોયને શું ? વિપની સોખતથી જ જેને વગગે તેનું ચેતન હરવાની શક્તિ હોયને શું ? એવી લક્ષ્મીનું કૃણ ઉત્તમ પુરૂષે ધર્મ કાર્યમાં ખર્ચાને લઈ લેવું.” પ્રધાને કહ્યું.

લક્ષ્મીના સ્વપણ સ્વભાવ માટે અનેક પ્રકારનું વિવેચન ચાલ્યું અને આમ રાજાએ તેનું આપદ જે દાનરૂપી વૃક્ષ વાળ્યું હતું તેને જ પોષવાને ઉચિત દાન દેવાનો આરંભ કર્યો. ઠાઇ રાનમય પાત્ર, ઠાઇ તપમય પાત્ર, એમ જે ઠાઇ પાત્ર આવશે તે મારો ઉદ્ધાર કરશે. આવું ધારીને સર્વદા દાનનો આરંભ ચાલુ રાખ્યો, આઠે દિશાએથી લોકો અ-

દૌર્ભાગ્ય, વિપત્તિ, કષ્ટ, ઋણ ઇત્યાદિક ભય જગતમાંથી દૂર
કરાવ્યો. જેમ જેમ જૈનતત્ત્વના ઉંડાણમાં ઉતરતો ગયો તેમ તેમ
રાજ સત્સમાગમથી પૃથ્વીને નવપત્તિવસત્રમી બનાવી સર્વે જી-
વોને સુખી કર્યા. એવી રીતે સર્વ લોકને શરણ આપીને સર્વ
જીવોનો ઉત્તમ સત્કાર કરતો રાજા નિશ્ચિંતમને રાજ્ય-
લક્ષ્મી ભોગવવા લાગ્યો.

પ્રકરણ ૩૪ મું.

વૈરાગ્ય રંગ.

એક દિવસ વિહાર કરતા સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિ ઉત્તર-
ધિની નગરીએ પધાર્યા. રાજાએ મોટા ઉત્સાહ પૂર્વક શુર
મહારાજનો પ્રવેશ મહોત્સવ કર્યો. અતુર્લિપ્ત સંધને મન આનંદ
આનંદ થયો. મહારાજાધિરાજ વિક્રમાદિત્યના જૈનત્વપણાથી
પ્રભ પણ વૈનધર્માનુરાગિણી જેમ શુરરાજા હૃદયમાં પ્રેમી થયા.
રાજા જે ધર્મ પાળતો હોય, પોતાના ધર્મને ઉત્તેજન આપતો
હોય તે ધર્મ ઉપર પ્રભાનું અજળ આકર્ષણ થાય છે, તે
ધર્મને માટે પ્રભ રાજાનું અનુકરણ કરવાને તૈયાર થાય છે.
ખરે વિધિએ સિદ્ધસેન જેવા સમર્થ પુરુષ માટે પ્રાયશ્ચિત્ત ઉપન-
ન કર્યું હોય તો અવતિપાર્થન્યાયને જમતમાં દોણ લાલુત ?
રાજા વિક્રમાદિત્ય પાસે યમરાજ દેખાડી નમસ્કાર દોણ દેખાવ ?
સુભ મમધરાજ નિજિસાર (મિલિક)ની માફક નેમને રીત દોણ

પરલવે દુર્ગતિમાં પડતાં ધર્મ સિવાય તને કોઈ બચાવી શકશે નહિ, અરે ચતુર થઈને તું શામાટે ચૂકી જાય છે. અરે જો પ્રમાદને વશે પડીને ધર્મથી વિમુખ રહેશે તો માખી જેમ મધ એકદુઃ કરીને તે ખાઈ શકતી નથી, ખવરાવતી નથી પરંતુ જ્યારે વાઘરી આવીને મધ લઈ જાય છે, ત્યારે પછી બે હાથ ઘસી માથુ કુટે છે કે હાથ મેં કાંઈ ના કર્યું જેથી ખચિત પશ્ચાત્તાપ થાય છે તેમ મરણ સમયે તારે પણ પશ્ચાત્તાપ કરવાનો સમય આવશે. નરકમાં પડતા પરમાધામીના કઠોર પ્રહારોથી તને કોણ બચાવશે ? અરે આ ચિંતામણિ રત્ન સરખો મનુષ્ય લવ વ્યર્થ ગુમાવી તું શાને બધું હારી જાય છે ? માટે સંસાર-રૂપ સ્વયંભૂરમણ સમુદ્ર તરવાને તું જૈન ધર્મરૂપી નાવમાં બેસી સામે પાર ઉતરી જા ! શત્રુ કે મિત્ર, કનક કે કથીર સર્વમાં સમ વૃત્તિ રાખીને મધ્યસ્થભાવ ધારણ કરી મોહ મૂર્છા તારી ઓછી કર; ” ગુરૂ સિદ્ધસેને ધર્મ દેશના આપી. સર્વસલા ચમત્કાર પામી.

તેવારે રૂપચંદ્ર કુમારે સભા સમક્ષ ફરીને પોતાનું આયુષ્ય પૂછ્યું “ હે ભગવાન ! આપ કૃપા કરીને આજે કહો કે હવે મારું આયુષ્ય કેટલું છે ? ”

“ હે રૂપચંદ્ર ! હવે તારું આયુષ્ય માત્ર છ માસ પર્યંત બાકી રહ્યું છે તો તને જેમ હીક તારો તેમ કર ! ”

રૂપચંદ્ર કુમાર વિચિત્ર મન પડેલા “ આહા..... આવો અમૂલ્ય નાણા હારી ગયો. અરે રૂ. ૬૫૦૦૦૦ - ૬૫૦૦૦૦ નાં રૂંડું

કરીય। હે શુદ્ધ હવે મને દિક્ષા આપો। તારો, તારો, મને સંસાર-થી પાર ઉતારો” રૂપસેન કુમારે શુદ્ધ પાસે દિક્ષાની યાચના કરી.

કુમાર ! પ્રથમ માતાપિતાદિક કુટુંબીજનની સમસ્તિ લાવો પછી સંયમ લેવાને તૈયાર થાઓ !

સકલ સભા સમય થયે પોતપોતાના ઠેકાણે ગઈ. રાજા રૂપસેન રજા લેવાને ઘરે આબંધો.

પ્રકરણ ૩૫ મું.

રૂપસેનની દીક્ષા.

“ પૂજ્ય માતા પિતા ! જો મને દિક્ષા લેવાનો આદેશ આપો તો અદ્ય સમયમાંજ હું માફ આત્મહતિ કરી લઉં. આપે સાંભળ્યુંને ? માફ આયુષ્ય હવે છમાસનું બાકી રહ્યું છે. આયુષ્યમાં હવે શેષ છેલ્લું જીવન બાકી રહ્યું છે. ” રૂપ-ચંદ્ર કુમારે ઘેર આવીને દીક્ષા લેવા માટે માતાપિતાની અનુમતિ માગી.

રૂપસેનની વાણી સાંભળીને માતાપિતા મૂર્છાંગત થયાં. બાઈ, ભગિની, સ્ત્રીઓ, કુટુંબ પરિવાર રૂપસેનની વાત સાંભળીને આકંઠ કરવા લાગ્યા. અખંડ અશ્રુધારાઓ સર્વે પરિવાર રૂદન કરવા લાગ્યો.

“ અરે ! મોહનું વેચિય તો જીવો, રહવાથી શું કાલું

પણુ રહી શકું તેમ નથી. મારો અમુક સમય જાય ૨૭૫
આપતાં શાને ઠીલ થાય છે. ”

“ ઠીક બાધ ! તારી એમજ મરજી છે તો પ્રથમ તારી
ત્રણે સ્ત્રીઓને પૂછી તને જેમ યોગ્ય લાગે તેમ કર ! ” આખરે
માતાએ સ્ત્રીઓની અનુમતિ લેવાનો વચલો માર્ગ કાઢ્યો.

એ પ્રમાણે માતાપિતાની અનુજ્ઞા મેળવી કુમાર પોતાના
મહેલમાં આવ્યો. ત્રણે સ્ત્રીઓ તેમની રાહ જોતીજ હતી,
પ્રિયતમની રાહ જોતી કંઈ કંઈ મનોરથોમાં તે મગ્ન હતી.
છતાં વિધાતાની મરજી આજે કંઈ જુદીજ હતી. કુદરત ગોયા
તેમની શૃંગારમય ચેષ્ટાઓથી હાંસી કરી રહી હતી. લોખી
બાળાઓને બાગ્યેજ ખબર હતી કે પતિની દિશા આજે
બદલાઈ ગઈ હતી.

“ પ્રિયા ! માતા પિતાની અનુજ્ઞા મેળવી આજે તમારી
પાસે એક ચીજ માગવા આવ્યો છું. તમે ત્રણે જણુ પ્રસન્ન
થઈને કહો; બધા તે ચીજ મને આપી શકશે ! ” પ્રવેશ
કરતાં જ હાસ્યપૂર્વક કુમારે ત્રણે સ્ત્રીઓને પટા-
વવા માંડી.

“ સ્વામિન્ ! આપનાથી શું વિશેષ છે. અમારું જીવતર,
યૌવન સર્વ કંઈ આપને માટેજ શેષ છે. ”

“ છતાં આજે તમે આપી શકો તેવો મારી એક માગણી
છે. કહો સુવદને ! તમારી શી લાગણી છે. ”

“ મંજુર છે, ફરમાવો શું હુકમ છે ! ”

“ એમ નહીં પ્રથમે વચન આપો ! ”

ત્રણે સીઓ લોખા બાવે રૂપસેન કુમારને વચન આપે
“ કંઈ કંઈ હવે સ્વામિન ! આપને શું ઈષ્ટ છે ? ” તેમના
હૃદયમાં કંઈ કંઈ ઉત્સુકતા વધવા લાગી.

“ પ્રિયા ! માતા પિતાની અનુરૂપ મેગલી હવે હું
સંયમ દેવામાં તમારી સર્વેની અનુમતિ માગું છું. કંઈ પણ
હરકત વગર જાણે ! હું તમારી રજા માગું છું. ” તમ લોહ
સમુ કુંવરનું વચન સાંભળી અકાળે વિદ્યુત્પાતની જેમ બાળાઓ
ધરણી ઉપર ઢગી પડી. “ હા ! હા ! હું હજીયે ” કહેતી
રૂઢન કરવા લાગી.

ધીમેધી મૂર્છાના ઉપચારો કરવા પૂર્વક કુંવરે ત્રણેને
શાંત કરી સમજાવવા માંડી “ મુવડને ! ચા માટે રૂઢન કરો
છો; અને હિલ્લો મોહમાં ફસાવી સંસાર સમુદ્રમાં ચામાટે
જુલાયો છો ! બહુ પ્રેમ બતાવ્યો તો અને રજામાં રજાગાવ્યો.
છમાસ પછી મરણ થકી અને કહો જાણે ! કેમ રાખ્યો ? ”

“ આપનું કહેવું સત્ય છે. છતાં અમારું મન અતિ
ઉદ્વિગ્ન છે. સંસારમાંજ બની શકે તેટલું કરવામાં ઠીક છે. ”

“ લલને ! હવે અડપ.જીવન અજ્યા છતાં તેને દારી
જવું આપારે નહીં તો છમાસ-પછી તો તમને છેડીને ખારે
જવાનું વિધિ નિર્મિત છે. સંસારની કેઈ પણ શક્તિ મને
બચાવી શકે તેમ છે ? માટે જવાનુદયમાં મદદ કરનાર મને મારું
મિત્રની સખાઈ કરી લેજો હો ! સંસારનું બનાવટી મુખો

અનંતીવાર મળ્યાં પણ ત્રણ જગતને આધારભૂત એવો જૈન ધર્મ-તીર્થંકર ભગવંતે પ્રકાશેલો ધર્મ ન પામ્યો. આજે સર્વ સામગ્રી મલી છે. માટે જો તમારી મારી સાથે અવિહત પ્રીતિ હોય, શુદ્ધ ભક્તિ હોય તો મને અંતરાય ન કરતાં મારા કાર્યમાં અનુમોદન પૂર્વક સહાય કરનાર થાઓ. તમે ત્રણે એક એકથી અધિક ચતુર છો, શુણ્ણ છો, વારંવાર તમને હું શું સમજાવું ? મને સંજમ લેવા દો. સંસાર સમુદ્ર થકી પાર ઉતરવા દો ! ” કુંવરે કહ્યું.

ત્રણે સ્ત્રીઓ પતિના સત્યાગ્રહ આગળ નરમ પડી. તેઓએ જાણ્યું કે પતિને સમજાવવું એ હવે કેવળ દ્રોહ છે. આપણે ના પાડશું તોપણ તે સંજમ તો લેશેજ. તો શું કરવું તે માટે તેઓ વિચારમાં પડી.

“ પ્રાણેશ ! હું પણ આપની સાથે સંજમ લેવાને ઉત્સુક છું. પ્રથમ જ્યારે હું બાલક હતી ત્યારે રાજમદ્યથી ઉદ્ધતાઈ અને બાહ્યાવસ્થાની તોફાની વૃત્તિથી પરણવા ઉપર કંટાળો આવતાં મેં લગ્ન નહિ કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરી હતી. મારી સખીઓએ મને ઘણી ઘણી સમજાવી પણ મેં કંઈનું વચન માન્ય ન કરતાં છું. મારી મુખી કુમારવત પાલન કરવાની દૃઢ પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી. પરંતુ બાળપણ પૂર્ણ થતાં યૌવનાવસ્થામાં આવતાંજ આપને જોતાં હું ચતુરવિચળ થઈ હતી તે પ્રતિજ્ઞા તોડી મેં આપની સાથે લગ્ન કરી મેં વતસંગનું એક મહાન પાપ કર્યું છે. તો હું પણ વતસર્વને કરેલી પ્રતિજ્ઞા ભંગનું પ્રાર્થ્ય કરું છું. આપની સાથેજ હું પણ દીક્ષા

લેવા ઇચ્છુ છું. " સૌભાગ્ય સુંદરીએ અનુમતિ દેવા પૂર્વક પોતે પણ તેની સાથે સંસાર છોડવાની તૈયારી બતાવી.

" પ્રિયતમ ! હું પણ તમારી અનુગામિની થવાને ઇચ્છુ છું. " રૂપસુંદરી જે પ્રથમથીજ સરળ, ને અદ્ય કથાયવાળી હતી, ગુરૂની ભક્ત શિષ્યા હતી તેણીએ પતિને અનુમતિ આપી.

સૌભાગ્ય અને સુંદરીને પતિની સાથે ચારિત્ર ચહુ છુ કરવાને તત્પર થયેલી જોઇ રાજકન્યા મંજરી પણ તેમની સાથે સંસારછોડવાને તૈયાર થઇ ગઇ. તેણીએ સ્વામીને કહ્યું " હે સ્વામિનુ ! શીને પતિ એકજ સર્વસ્વ છે. તેનાથીજ તેની શોભા છે, પતિ વિના શીને મંદિર શું ? રંગ રાગ શું ! માટે અમે ત્રણે જણુ તમારી સાથે સંજમ લઇશું. "

" બાળાઓ ! તમે કૌભળ છે, સંજમ પાળવું હુકર છે. માટે તમે શ્રાવકધર્મ અંગીકાર કરીને મંદિરમાં રહો, સુખે સમાધિ યથાશક્તિ તપજપ આદરો. " કુમારે કહ્યું.

" પ્રિયતમ ? તમારા વગર અમારે સંસાર નિર્માલ્ય છે. જે પતિની ગતિ તેજ સતીની. માટે અમે તો તમારી સાથેજ સંજમ લેશું. " મંજરીએ કહ્યું.

" ઠીક, જો તમારો દૃઢ નિશ્ચય હોય તો સુખે સમાધિ આત્મ કલ્યાણ સાધો, પણ હું તો નિશ્ચય ચારિત્ર લઇને મુક્તિનો માર્ગ સાધીશ. હ્યો હવે હું રાજા પાસે જઈ તેને આ હકીકત જગાવું છું. " એમ કહીને તેમની પાસેથી કુમાર વિક્રમાદિત્ય પાસે આદ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૩૬ મું.

દીક્ષા ઉત્સવ.

દેવ સમાન સુખને લોગવનાર રૂપસેન કુમારની કેવી અપૂર્વ વૈરાગ્યવૃત્તિ! ચારિત્ર લેવાના તેના કેવા શુદ્ધ પરિણામ? નક્કી માતૃપિતાની રત્ન મેલવીને તે દીક્ષા લેશે એ નિશ્ચય છે.” રાજા વિક્રમાદિત્ય એવા વિચારમાં બેઠો હતો ત્યાંતો રૂપસેન કુમારે આવીને પોતાની સંજમ લેવાની વાર્તા માતૃપિતા અને સ્ત્રીઓની અનુમતિ વગેરે સર્વ કહી સંભળાવ્યું. રાજા કુંવરનાં વચન સાંભળીને ખુશી થયો અને દીક્ષાનો મહોત્સવ કરવાની રાજાએ ખુશી દેખાડી. આખા શહેરમાં ઢંઢોરો ફેરવ્યો કે જે કોઈ રૂપસેન કુમારની સાથે દિક્ષા લેશે તેનો આશ્ચર્ય રાજા કરશે અને તેમની અડચણો રાજા દૂર કરશે.

રૂપસેન કુમારનો વૈરાગ્ય દેખીને પાંચે વ્યવહારીયા કુમારની સાથે સંસારનો ત્યાગ કરવાને તૈયાર થયા. પછી રાજાએ શુભ મુહુર્ત જોવરાવી અષ્ટાન્નિકા એ.ચ્છવ શરૂ કર્યો. અઠગાદ દાન દેવા માંડ્યું. દેશ પરદેશ ઇવદયા પગાતી હતી તેમાં વધારો કર્યો, સમસ્ત નગર શબ્દગારવામાં આવ્યું, રસ્તાઓ શેરીઓ, ગલીઓ દુકાને વગેરે સર્વ સ્થળે નોરણ બંધાવ્યાં. લોકોમાં આનંદ આનંદ વર્તાઈ રહ્યો. ઉત્સવ ઉપર અનેક લોક સમુદાય લેખો મળ્યા. લોકો કુંવરનું વૈરાગ્યમય મન જોઈને, તેની શુદ્ધતા જોઈને પોતાનું સમકિત નિર્માણ કરવા લાગ્યા.

સંજમના અર્થી એવા કુંવરને દીક્ષા સમયે સર્વેએ આખ-
રતું જ્ઞાન કરાવી વિવિધ પ્રકારના વસ્ત્રાલંકાર શૃંગાર પહેરાવી
રત્નજડીત એવી રાંભની પાલખીમાં બેસાડ્યા, જેને જોઈને પાર
વિનાના લોકોના હૃદય વિકસર ચયાં, પાલખીની બંને
બાજુએ આમર વાંભવા લાગ્યા રાંભાએ મસ્તક ઉપર છત્ર
ધારણ કર્યું. આગળ અનેક પ્રકારના વાણંત વાગવા
લાગ્યા, પાલખી સાથે સંપરિવાર રાંભ ચાલવા લાગ્યો,
કુટુંબ સહીત ધનદત્તા શાહ અને રૂપચંદ્રનો સસરા સોમદત્ત-
શાહ પણ સાથે હતો, ચતુર્વિધ સંઘ તેમજ અન્ય પણ પ્રભ
વર્ગ દીક્ષા ઉત્સવ જોવાનાં ધરંપરં કરી રહી હતી. સોમાગ્યને
પિતા ઇનોજરાજ ગુણચંદ્ર પણ ઉત્સવમાં સાથેજ હતો. એવી-
રીતે અધિક આડંબર પૂર્વક વરધોટો રાંભના મહિરેથી નિકળીને
ચહેરના મુખ્ય મુખ્ય રસ્તાઓ ઉપરથી પસાર થતો નગરના
અનેક નરનારીઓથી વધવાતો નગરના બહાર જ્યાં સિદ્ધસેન
દિવાકર સૂરિ અત્યારે બિરાજ્યા હતા ત્યાં આપ્યો. ત્યાં
પાલખીને જોય ઉપર ઉતારી અને કુંવર પાલખીમાંથી નીકળી
ઉતર્યો અને સર્વ વસ્ત્રાલંકાર હાલે લોકોના એવાં કુંવર
ઉતારવા માંડ્યા, તે સમયે અત્યંત નિકટ એવા સંજમી અનેક
હૃદયમાં મોહનો અવિભાજ થવાથી તેમના નેત્રોમાંથી અથ
પડવા લાગ્યા માતા પિતા રૂદન કરવા લાગ્યા. રૂદન કરતાં
ગુરૂને વિનવવા લાગ્યા, હે ભગવાન અમારો બહાદો કુંવર-
જીવ રહી પણ અધિક એવો દુઃખી વદનથી એ

વંત થયો છે. જેથી સંજમ લેવાને તત્પર થયો છે, માટે એ કોડીલો કુંવર અમે આપને અર્પણ કરીએ છીએ !

રાજા પણ ગુરૂને વિનવવા લાગ્યો “હે સૂરિ ભગવંત ! એ અમારા જીવિતથી પણ અધિક એવો કુમાર તમારી પાસે સંજમ લે છે તો તેની તપાસ રાખજો. અને સંજમ નિર્દોષપણે પાળે તેમ તેનું ચિત્ત કરજો.”

તે દરમ્યાન કુંવર ઘરેણું વગેરે આભૂષણો ત્યાગ કરીને ગુરૂ પાસે આવીને કરજોડીને કહેવા લાગ્યો “હે ભગવંત, મને સંજમ આપો—મારાં કષ્ટ કાપો !”

પછી ગુરૂશ્રી સિદ્ધસેન સૂરિએ રૂપસેનકુમાર, ત્રણ સ્ત્રીઓ અને પાંચ વ્યવહારીઓને મુનિવેશ આપીને પાંચ મહાવ્રત ઉચરાવ્યાં (પ્રાણાતિપાત, મૃષાવાદ, અદત્તાદાન, મૈથુન અને પરિશ્રદ્ધ એ પાંચના સર્વથા ત્યાગ રૂપ પાંચ મહાવ્રત)

ગુરૂ સિદ્ધસેન ગણધરે તે સમયે ત્યાં ધર્મદેશના આપી, તેથી લોકો દીક્ષાની અનુમોદના કરીને લોકો રૂપચંદ્ર કુમારની પ્રશંસા કરતાં વિખરાવા લાગ્યા.

ત્રણ સ્ત્રીઓને સાધ્વીઓને ભગવાં તેમની સાથે રહીને તે સંજમ ભાર વહન કરતી, નિર્મળ વૃત્તિએ ચારિત્ર પાળતી જ્ઞાન ધ્યાનમાં પોતાનો અમુક સમય વીતાડવા લાગી.

રૂપસેન કુમાર પણ મુગ્ધને જોગ પામીને દીક્ષા લઈને સામાયિક આદિ અગ્યાર અંગ (આચારાંગ, મુયગડાંગ, કાણુગ, સમવચાંગ, ભગવતી, જ્ઞાતા, ઉપાનક દયાંગ, અંતગડ દયાંગ, અનુત્તરેતવાંગ, પ્રક્ષ વ્યાકરણ ને વિપાક નૂત) તેનો

અભ્યાસ કરવા લાગ્યો. મનુષ્યજન્મની અમુલ્ય દાણો નિર્મળ ચારિત્ર પાળવામાંજ વ્યય કરવા લાગ્યો.

દીક્ષાના અમુલ્ય સમયે લોકોએ પણ યથાશક્તિ મત ધન્યપાણ કરવા માંડ્યા. કોઈએ રાત્રીસોજન ત્યાગ કર્યું, કોઈએ મિથ્યાત્વ વર્જ્યું, તો કોઈએ બાવીસ અભક્ષ્યને બત્રીસ અનંતકાયનો નિયમ ગ્રહણ કર્યો. કોઈએ પરિગ્રહની મમતા તણને નિયમ લીધો, કોઈએ બ્રહ્મચર્ય અખંડ કીધું, એવી રીતે અનેક પ્રકારે લોકોએ હજારો નિયમો ગ્રહણ કીધા.

રાજાએ પણ દેશ પરદેશ પાછો જીવદયાનો ઢંઢેરો ભથત કરાવ્યો. દરવાજો ન્યાયઘંટ બજાવી ગમે તેવો પણ ન્યાય ચુકવવાને તે વિલંબ કે પક્ષપાત કરતો નહી. ચારપગવાળા ઢોર પશુને પણ ગાળીને પાણી પાવાનો પોતાના રાજ્યમાં બંદોબસ્ત કરાવ્યો, સર્વ લોક જૈનધર્મની આણુ માનવા લાગ્યા, જૈનધર્મના વખાણ કરવા લાગ્યા, કેમકે રાજાની ઉપસ્વટ કોણ બાધ ? જેવો રાજા તેવીજ પ્રજા; પાંચે બૂધણોએ શોભના રાજા જૈન ધર્મની ઉન્નતિ કરવા લાગ્યો.

સ્થૂંયં પ્રભાવતા મહિત, કૌશલ્યં મિનશાસને,

તીર્થમેવા ચ પંચામ્ય, મૃપણાંતિ પ્રવક્ષતે; ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—જૈન ધર્મને વિષે સ્થિરતા, પ્રભાવના—ઉન્નતિ કરવાવાળો શાસનની ભક્તિ કરવાવાળો અને જૈન શાસનમાં કુશલ તેમજ તીર્થ સેવા કરનાર, એ પાંચે સમકિતાનાં ધર્મી-પણાનાં બૂધણ છે.

પ્રકરણ ૩૭ મું.

શત્રુજય માહાત્મ્ય.

રૂપચંદ્ર કુમારની દીક્ષાની ઘટના બન્યા પછી કેટલોક દિવસે સિદ્ધસેન દિવાકર સૂરિએ માળવ નરેશની આગળ વ્યાખ્યાન સમયે શત્રુજયનું મહાત્મ્ય વર્ણવ્યું. “ રાજન્ ! અરિહંત સમાન કોઈ દેવ નથી. મુક્તિ સમું કોઈ પદ નથી, શત્રુજય સરખું કોઈ તીર્થ નથી, કલ્પ સમુજગતમાં શ્રુત નથી. શ્રી શત્રુજયની યાત્રા કરૂં-એવો મનમાં વિચાર માત્ર જો આવે તો કોટિભવનાં પાપ અને હજાર પડ્યોપમના સંતાપ દૂર થાય. શત્રુજયની યાત્રા કરવાનો દૃઢ સંકલ્પ કરે તો લાખ પડ્યોપમનાં પાતક દૂર થાય. માર્ગે જતાં અનેક સાગરોપમનાં પાતક હરે અને વિમલાચલને નજરે દેખતાં તે જો દુર્ગતિ દૂરે ટળે-નરક અને તિર્યંચની ગતિ તેનો સાથ છોડે. પૂજા સનાતન વિગેરે કરવાથી હજાર સાગરોપમનાં પાપ દૂર થાય. ધૂપાદિક ઉખેલે તો પંદર ઉપવાસનું ફલ થાય. મનશુદ્ધે કપૂરથી આરતિ ઉતારે તો માસખમણનું પુણ્ય ઉપાર્જન કરે.

હે રાજન્ ? શ્રી શત્રુજય તીર્થ જોવું મોટું કોઈ તીર્થ નથી. શ્રી આદિનાથે (પ્રથમ તીર્થ કરે) તેને પ્રગટ કર્યું. તેમના પુત્ર ભરત ચક્રવર્તીએ આ અવસર્પીણીમાં તેનો પ્રથમ ઉદ્ધાર કર્યો. બીજો ઉદ્ધાર ભરતરાજાની આઠમી પાટે થયેલા દંડવીર્ય રાજાએ કર્યો. ભરતરાજાએ, દંડવીર્ય રાજાએ

સંધવીપદ ધારણ કરી યાત્રાઓ કરી, એક કોડીસાગર પછી
ત્રીજો ઉદાર ધ્યાને દે કર્યો, એક કોડીસાગર પછી ચોથો
ઉદાર માહે દે કર્યો. દશકોડી સાગર પછી પાંચમો ઉદાર
બ્રહ્મે દે કર્યો. છઠ્ઠો ઉદાર એક કોડી લાખ સાગરોપમ પછી
ચંમરે દે કર્યો. સાતમો ઉદાર બીજા તીર્થ કર અણતનાથને
વારે બીજા સગરચક્રીએ કર્યો. એવી રીતે રૂપભધી અણત
પર્યંત સોત ઉદાર થયા. આઠમો ઉદાર ત્રીશકોડી દશલાખ
કોડીને અંતરે ચોથા તીર્થ કર અભિનંદન સ્વામીના ઉપદેશથી
વ્યંતરે દે કર્યો. નવમો ઉદાર આઠમા તીર્થ કર ચંદ્રમુખ
સ્વામીને વારે ચંદ્રજ્વાલા રાજાએ કર્યો. દશમો ઉદાર સોળમા
તીર્થ કર શાંતિનાથને વારે તેમના પુત્ર ચક્રાચુષે કર્યો અગ્ની-
ધારમો ઉદાર વીશમા મુનિમુવત સ્વામીને વારે દશરથ રાજાના
પુત્ર રામહરમણે કર્યો અને બારમો ઉદાર બાવીશમા નેમના-
થને વારે પાંડવોએ કર્યો.

પાંડવોએ અદાર અક્ષોહિણી સેનાનો નાથ કરી-કરાવી
પોતાની પૃથ્વી હાથ કરીને માતાને નમવા આવ્યા, તે વારે
માતાએ ખેલસહીત કહ્યું “ વત્સો ! ગોત્રનિકંદનનું પાપ તમે
કેવી રીતે છોડ્યો ? સંસારના તુલ્ય રાજ્યલોભથી ચિરકાળ
પર્યંત લોભવે પણ છુટે તેવું ગોત્ર નિકંદન કરીને અર્ચિ-
સાનું પાપ તમે ઉપાર્જન કર્યું છે. ”

“ માતા ! હવે તમે કહો તેમ કરીશ. ”

“ પુત્ર ! સત્ગુણ તીર્થ અર્થ મુશ્કેલીમાં સ્નાન

પ્રકરણ ૩૭ મું.

શત્રુજય માહાત્મ્ય.

રૂપચંદ્ર કુમારની દીક્ષાની ઘટના બન્યા પછી કેટલોક દિવસે સિદ્ધસેન દિવાકર સૂરિએ માળવ નરેશની આગળ વ્યાખ્યાન સમયે શત્રુજયનું માહાત્મ્ય વર્ણવ્યું. “રાજનાં અરિદુત સમાન કોઈ દેવ નથી. સુક્ષ્મ સમું કોઈ પદ નથી, શત્રુજય સરખું કોઈ તીર્થ નથી, કદપ સમુજગતમાં શ્રુત નથી. શ્રી શત્રુજયની યાત્રા કહું-એવો મનમાં વિચાર માત્ર જો આવે તો કેટલેકવનું પાપ અને હજાર પડ્યોપમના સંતાપ દૂર થાય. શત્રુજયની યાત્રા કરવાનો દૃઢ સંકલ્પ કરે તો લાખ પડ્યોપમના પાપ દૂર થાય. માર્ગે જતાં અનેક સાગરોપમનાં પાપ દૂર અને વિમલાચલને નજરે દેખતાં તે જ દુર્ગતિ દૂર ટળે-નરક અને તિયાંચની ગતિ તેના સાથે છોડે. પૂણ કનાવ વિગેરે કરવાથી હજાર સાગરોપમનાં પાપ દૂર થાય. ધુપાદિક કાઢે તે પછર ઉપવાસનુ ફલ થાય. મનશુદ્ધિ કપરથી આરતિ હોવાને તો નાલખમાવનું હુણ્ણ ઉપાર્જન કરે.

હ નજન ? શ્રી શત્રુજય તીર્થ જેવું મોટું કોઈ તીર્થ નથી. શ્રી અદિત્યે (પ્રથમ તીર્થ કરે) તેને પ્રગટ કર્યું. તેમના પુત્ર જગત્ પદ્મનાભ આ અવતરણીમાં તેનો પ્રથમ ઉદ્ધાર કર્યો. જાને દેવાર મનવરજની અહમી પાડે એવું. હ નજન ? આમ કર્યું. જગત્ પદ્મનાભે, હ નજન ? સમજી

ચેત્રી પૂર્ણિમાએ મુકિત વર્ષા છે, તેમના વંશમાં ઉત્પન્ન થયેલા દ્રાવિડ અને વાલ્મિજિલ્લ દશકોડની સાથે કાર્ત્તિકી પુનમે શિવ-પદ પામ્યો. જન્મ મરણના ફેરાં ટાળ્યા. રૂપભદ્રેવના પૌત્ર નમિ વિનમિ વિદ્યાધર બે કરોડ મુનિઓની સાથે ક્ષાગણ સુદી ૧૦મે મોક્ષે ગયા, શ્રી રૂપભવંશી રાજાઓ-ભરત ચક્રવર્તીની અશ્વજ્યાત પાટપર્યંત સર્વે મુકિતના માર્ગે ગયા. રામ ભરતમુનિ ત્રણ કોડની સાથે શિવપુર ગયા. એકાણું લાખની સાથે નારદજી શિવપુર સ્તીધાવ્યા. શ્રી કૃષ્ણજીના પુત્ર શાંભ પ્રધુમ્ન સાદીઆઠ કરોડે ક્ષાગણ સુદી ૧૩ ના મોક્ષે ગયા. વીશકરોડની સાથે પાંડવો મોક્ષ ગયા. એમ અનંતા મુનિ-વરો આ તીર્થ ઉપર મુક્તિપદને વર્ષા છે, વળી ભવિષ્યમાં પણ દેવલોક મુનિઓ મુક્તિએ જશે તેનો પાર કોણ પામી શકે છે ? સાત ઇક્ર, બે અઠ્ઠમ અને એક લાખ વિધિપૂર્વક નવકાર ગણી શત્રુજય તીર્થની યાત્રા કરે તો ભવસાગર સહેજે તરે. માટે હે રાજા ? આવા અપૂર્વ શત્રુજયના સંઘપતિ યમને હું પણ યાત્રા કર, બીજા પણ અનેક માણસોને યાત્રા કરાવીને માનવજન્મ સફલ કર ! ” શુર મુખે સિદ્ધાચલજીનું મહાત્મ્ય સાંભળીને રાજાએ સંઘપતિ થવાનો વાસણેપ નાખવા શુરજીને અરજ કરી. શુભ મુદુર્ત્તે સંઘમાં શુરને પણ પધારવા અરજ કરી. શુરજી શુભમુદુર્ત્ત આપ્યું, રાજાએ દેશપરદેશ સંઘમાં આવવાને હંટરો ફેરવ્યો. પ્રયાણ અવસરે ચૌદ મુશટબદ્ધ રાજાઓ તેમની સેના સાથે, સત્તરલાખ મહાશુણ્વંત આવકો તેમને. શ્રી પુત્રાદિક પરિવાર જૂદો; તેમજ બીજો પણ પરિવાર લેગો.

કરીને રૂપલ જિનેશ્વરને પૂજીને ભગવંતનું ધ્યાન કરો ! અવસરને યોગ્ય ઉચિત કાર્ય કરો ! ”

આથી પાંડવોએ વિમલાચલ જઈને જિનવરની ભક્તિ કરી ખારમો ઉદ્ધાર કર્યો. કાષ્ટનું મંદિર બંધાવીને લેપમય પ્રતિમા સ્થાપન કરી પ્રાયશ્ચિત કર્યું.

પાંડવ અને ચોવીશમા તીર્થંકર મહાવીરસ્વામીને ચોરાસી હજાર વરસ લગભગનું અંતર પડ્યું અને વીર ભગવાનથી ચારસો સીત્તેર વર્ષે હે વિક્રમ ! તું અવનીશ્વર થયો. વચમાં સુક્રમ ઉદ્ધારો તો અસંખ્યાતા થયા છે, પણ આ ખાર ઉદ્ધાર તો મોટા થયા છે અને બાકીના પાંચ ઉદ્ધાર ભાવીકાળમાં આ પંચમ આરામાં થવાના છે. તેમાં હે માળવરાજ ! તેરમો ઉદ્ધાર તે હમણાંજ તારા પ્રવર્તિવેલા સંવત્સરના ૧૦૮ વર્ષે સોરઠ દેશમાં આવેલા માધુમતી નગરના રહીશ ભાવડના પુત્ર જાવડશાહ કરશે. આ અવસર્પીણીમાં સંઘવીઓ તો અસંખ્યાતા થયા છે. તેમાં પાંડવ અને જાવડ વચ્ચે પચ્ચીશકોડ પંચાણું લાખ પંચોત્તેર હજાર એટલા સંઘવી થવાના છે. ચક્રવર્તી અને શકેન્દ્રની પદવી સુલભ છે, પણ સંઘવીનું પદ મહદ્ પુણ્યથીજ મલી શકે છે. હે મહારાજ ! તું પણ સંઘપતિ થઈને માનવ જીવન સફલ કર !

અહીંયા સિદ્ધગિરિમાં નેમ વિના ત્રેવીશે તીર્થંકરો આવીને સમવસર્યા છે, પડેલા તીર્થંકરને વારે ભરતચક્રીના પુત્ર અને પ્રથમ ગણધર પુંડરિક સ્વામી પંચકોડની સાથે

અહાર, કરાન પાતાના આત્માનો પણ ઉદાર કર્યો-માનવ
જન્મ સદા કર્યો. આથી તેને પાતાનું આયુષ્ય માત્ર સાત દિવ-
સનું અવશેષ (ભાડી) બાકીને રૂપલ જિલ્લુંદને લાવપૂલ વ-
દના કરીને ભવોભવ જિનવર ચરણની સેવા યાચતો તે મહા-
મુનિ મુશરૂનો આદેશ લઈને ચારે આદારનો ત્યાગ કરીને
ગીરીના એક ભાગ પર અલુસલુ કરતો હતો. પાપનો પશ્ચાત્તાપ
કરતો અને ત્રિવિધે ત્રિવિધે વોસરાવતો, આત્માને શુદ્ધ કરતો
હતો. મુદ્દતની અનુભવદના કરવા લાગ્યો. હૃદયમાં બધું જિન
રાજતું જ ધ્યાન ધરવા લાગ્યો. ચારે શરણુ અંગીકાર કર્યા.
સંસારમાં ભવોભવના આધાર એવા પંચ પરમેષ્ઠિ મંત્રનું રમ-
રણ, ચિંતન કરવા લાગ્યો. સર્વજીવોની સાથે બંધુ ભાવના ધારણ
કરતો. અલુસલુના શુદ્ધ પરિભાણમાં સાત દિવસ પર્યંત રહીને
શુભ ભાવે આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને દેવલોક તરફ તેનો આત્મા
સીધા ગયો. થોડા ભવમાં તે મુકિત રમણીને પણ વરનાર થયો.
સંસારની અનિત્ય ભાવનાને રમણ કરતા રાજા વિક્રમાદિત્યે
મુનિનો નિર્વાણ મહોત્સવ કર્યો.

શુભ દિવસે ત્યાંથી સંજ ચાલ્યો કરતો કરતો નિરનાર
પર્વત ઉપર ગયા. જ્યાં જાતોસમા વિશ્વકર્મા નેમિનાથ
જનાં દીક્ષા પ્રમુખ પણ કલ્યાણકે. યજ્ઞ ઇન્દ્રને આજની જાતો
જાવીસીએ જાતોસ નિર્વકરે આ પર્વત ઉપર મિલે જવા
છે. એવા નિરનાર પર્વત ઉપર આજો ચાલવ વંદના થઈ
નેમનાથને વિધિસદિત પૂજવા લાગેલ કરી.

મલ્યો. સર્વની સમક્ષ શુભ મુહુર્તે વિક્રમરાજને સંઘપતિનું તિલક કર્યું. અને મસ્તકે વાસક્ષેપ નાંખ્યો. દેવાલયોમાં જિનેશ્વરની રૂટે ભાવે ભક્તિ કરીને પ્રયાણનો ભેરી વગડાવ્યો. મંગળપાઠકોને દાનદીધાં. તેમની સાથે ૧૬૦૦ સંઘપતિ હતા. અદારલાખ ઘોડા, બહોંતેર હજાર હાથીઓનો સમુદાય સાથે હતો. એક કરોડ દશલાખ ને નવહજાર શકટ (ગાડાં) હતાં. પાંચહજાર આચાર્ય હતા, દિવાકર પણ સાથે હતા.

સાથે દેરાસરો પણ ૧૬૬ સુવર્ણનાં હતાં, દાંત અને ચંદનનાં ૫૦૦ જીનમંદિર હતાં, સાધુ સાધ્વીઓનો પાર નહોતો. માર્ગમાં કેકઠેકાણે દેવાલય બંધાવી પ્રતિષ્ઠા કરાવતો અને ગામ પરગામના સંઘથી પૂજતો સંઘ કેટલેક દિવસે વિમલાચલગીરીએ આવી પહોંચ્યો. રાજાએ ગીરીરાજને મુકતાદ્વજ અને સોનાના કુલદેવધાવ્યો, અતિ ઉલટ ધરીને ગિરિ ઉપર ચડીને રૂપલ જિહ્વુંદને ભાવથી ભેળ્યા. સંઘપતિની પદવી ધારણ કરી મનુષ્ય જન્મ સાર્થક કર્યો, ચંદ્રને જોઈને જેમ ચકોર આનંદ પામે. મેઘને ગર્જના કરતા જોઈ જેમ મયૂરો હાડ પામે, તેમ સકલ સંઘ રૂપલ જિહ્વુંદને જોઈને આનંદ પામ્યો. સત્તર પ્રકારે પૂજા ન્યાવી વિધિથી સ્નાત્ર મહોત્સવ કર્યો. નાટક, ગીત ગાનથી રૂટે પ્રકારે ભગવતનાં ભક્તિ કરી, પુણ્યનો ભંડાર ભર્યો. મોટી ધ્વજા ચડાવી, એવાં ગાંત્ર અનેક પ્રકારે ભગવતની ભક્તિ કરીને સ્વધર્મ મધુએનો ભક્તિ પણ સાચવી. ક્ષી સિદ્ધનંત નામના રૂપદેશથી રાજાએ વિમલાચલ ઉપર

“સ્વામિનુ ? અવિધ્યમાં કોઈ મારા જેવો રાજા થયો ?”

“હા ? જો સાંભળ.....

પુણે વાત સહસ્તે, સયાળ વરિસાળ નવનવદ્ કલિષ્ઠ,
હોદ્દ કુમર નરિંદો, તુદ્દ વિક્રમ રામ સારિચ્છો ॥ ૧ ॥

ભાવાર્થ—હે વિક્રમ ? તારા સંવત્સરથી ૧૧૯૯
વર્ષે અદાર દેશનો ધણી અને પાટણનો પતિ સોલંકી વંશમાં
ઝુગટ સરખો કુમારપાળ રાજા તારાજ જેવો ધર્માત્મા થયો.”

મહાવીર સ્વામીના સમયમાં અત્યંત વિદ્યાધર અગીયા-
રમો રૂદ્ધ કહેવાતો હતો અને કુમારપાળના પહેલાનો રાજા
મહાપરાક્રમી જ્યસિંહદેવ બારમા રૂદ્ધ તરીકે ઓળખાયો.
જમતમાં તે સિદ્ધરાજ તરીકે જાહેર થયો. કુમારપાળનો કાકો
એ સિદ્ધરાજ દીર્ઘકાલ પર્યંત રાજ્ય ભોગવ્યો, પાંચમો આરો
ધણી પસાર થયા મછી ગણખંડનો ધણી મહાપરાક્રમી કલંકી
રાજા થયો.”

“તે કલંકી રાજા કયાં અને કયારે થયો ?”

“પીસ્તાલીસ ઉપકલંકી અને પાંચીસ લગુ કલંકી થયા
પછી કલંકી રાજા તે જમાનામાં જેટલી દુનિયા હશે તેટલી દુ-
નીયાનો ધણી, માતા પ્રાઃકણી અને બાપ ચંટાગ તે થઈ ઉત્પન્ન
થયો. તે પછી ચાર નામ ધારણ કરી રૂદ્ધનો અવતાર રહેવાયો. ઉત્પત્તે
તેના જુદામઘી પૃથ્વી ત્રાસી જયો આકરા કર લેયો. જુદામ વર્ના-
વયો અને જોનના પરિચદ રહીત સાધુઓ પાસેથી પછી કર લેયો.
સાધુઓ કર નહીં આપવાનો સત્યાગ્રહ કરયો તે વારે તેમને રૂદ્ધ

કરશે જૈન સંઘમાં ખળભળાટ થશે, સાધુઓ કાઉસંગ ધ્યાને રહી તપ કરશે, તેના પ્રભાવથી શકેંદ્રનું આસન ચળાયમાન થવાથી અવધિજ્ઞાને ભરતલોકનું સ્વરૂપ જાણી સંઘનું કષ્ટ નિવારવાને વૃદ્ધ બ્રાહ્મણનું રૂપ કરીને કલંકી પાસે આવશે. સાધુઓને મુક્ત કરવાને સમજાવશે, પણ તે સમજશે નહીં અને તેને પણ કેદ કરવાનો હુકમ કરશે. તે વારે ઇંદ્ર ગુસ્સાથી એકજ થપાટ મારીને તેનો નાશ કરી નાખશે !! કલંકી ૮૬ વર્ષનું આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને નરકમાં ઉત્પન્ન થશે. શકેંદ્ર વિમલવાહન (દત્ત)ને રાજ્યાસને સ્થાપીને સાધુઓને છુટા કરી ખમાવીને પોતાને સ્થાનકે જશે, તે વિમલવાહન પૃથ્વીને જનમંદિરથી નવ પદલવિત કરશે. શત્રુજયનો ઉદ્ધાર કરશે, ખીજા પણ અનેક જીર્ણોદ્ધાર કરશે.”

“આપે કહ્યું કે ત્રીજા આરામાં અગીયાર ચક્રવર્તી અને ત્રેવીશ તીર્થંકરો થશે, તો શું તેટલા જ થશે કે ચોવીશે સંપૂર્ણ થશે.” રાજાએ પૂછ્યું.

“ચોવીસમા તીર્થંકર રૂપભદ્રેવતી સમાન વયવાળા ઉત્સર્પિણીનો ચોથો આરો. બેસતાં થશે, ખારમો ચક્રી પણ તે વારે થશે. ચોવીસમા જીનેશ્વર મોક્ષે ગયા પછી કલ્પવૃક્ષો પ્રગટ થશે. વ્યવહાર ધર્મથી અજ્ઞ યુગલિક મનુષ્યો કાળના લાવે કરીને થતાં જશે. તે ત્રીજો આરો, ખીજો આરો અને પ્રથમ આરો અનુક્રમે યુગલિકોના ગળા, આયુષ્ય, સૌભાગ્ય આદિની વૃદ્ધી કરનારો થશે, એમ ઉત્સર્પિણી કાલના છ આરા પૂરા થયા પછી અવસર્પિણી કાલનો પાછો પ્રથમ આરો ઉત્સર્પિણીના છઠ્ઠા આરા જેવો બેસશે. તે પછી ખીજો આરો

ઉત્સર્પિણીનાં પાંચમા નેવો અનુક્રમે આં અવસર્પિણીની કાલની માફક તે પણ જાણવો, એવી રીતે પ્રથમ આરો ચાર ઠોડા ઠોડી સાગર પ્રમાણ, બીજો આરો ત્રણ ઠોડાઠોડી પ્રમાણ, ત્રીજો બે ઠોડાઠોડી પ્રમાણ, ચોથો એંતાળીસ હજાર વર્ષ એછા એક ઠોડાઠોડી સાગર પ્રમાણ, પાંચમાનાં એકવીસ હજાર અને છઠ્ઠાનાં એકવીસ હજાર. એમ એકંદરે દશ ઠોડાઠોડી સાગરોપમ ની અવસર્પિણી અને દશ ઠોડાઠોડી સાગરોપમની ઉત્સર્પિણી (અવસર્પિણી કરતાં ઉત્સર્પિણીનો પદ્માનુક્રમ સમજવો) એમ વીસ ઠોડાઠોડી સાગરોપમનું એક કાલચક્ર સમજવું. એવાં અનંતા-કાળચક્રે એક પુરુગલ પરાવર્ત થાય. હે વિક્રમ ! વિતરાગના શુદ્ધ ધર્મ વગર-શુદ્ધ સમસ્તિ વગર આ જીવે ભૂતકાલમાં અનંત પુરુગલ પરાવર્ત કર્યા છે અને ભવિષ્યમાં જ્યાં સુધી સમસ્તિ નહીં પામે ત્યાંસુધી સંસારમાં જન્મ મરણ કર્યા કરશે. ”

“ ભગવંત ! પાંચમા આરાના અંત પર્યંત આવીશીતે આજની માફક અવિભિન્ન ધર્મ ચાલ્યા કરશે કે વચમાં દૂટી પડશે, વાર ? ”

“ રાજન ! મહાવીર સ્વામીના નિર્વાણ સમયે ભ-સ્મમહનો ઉદય થયો છે જે બે હજાર વર્ષ પર્યંત વીરના શાસનને સંતાપજનક થશે. ઉપરનાં ચારસો વર્ષ વિક્રમના મ-જીને ચાવીસો વર્ષ પર્યંત વીર ભગવંતનું શાસન ટાળાશે, અનેક કુમતિ પાખંડીઓ જાગશે, રાક્ષસો પ્રજાને પીડનારા થશે. ચાર ચરક વધી પડશે. તે અરસામાં પાપીઓ મુખમાં મહાલશે, ધર્મીજનો દુઃખી થશે. વીરનો ધર્મ ચાગણીની

માફક ચળાશે. દેવદર્શન પણ હુલ્લ થશે. મંત્રો ક્ષણ ઓછા
આપશે. સંઘ સમુદાયમાં પણ અનેક ઝગડાઓ ઉત્પન્ન થશે.
અંદર અંદર લડી લડીને નબળા પડશે—એવી રીતે ચોવીસો
વર્ષ પર્યંત મહામુરકેલીમાં શાસન પસાર થશે, પછીથી
ધર્મનો વિજય, મોટા પ્રભાવિક પુરૂષો ઉત્પન્ન થશે. દેવતાઓ
કિંચિત્ ગાત્ર આરાધન કરવાથી પ્રગટ થશે, આંતરે આંતરે
મહા પ્રભાવિક પુરૂષો ઉત્પન્ન થઈને ધર્મનો મહિમા વધારશે,
એકવીશહજાર વર્ષ પર્યંત વીર ભગવાનનું શાસન ભરમગ્રહ
પછી અસ્ખલિતપણે ચાલશે. છેક છેડે—પાંચમા આરાને છેડે
એક હુપ્રસહ સૂરિ, એક સાધ્વી, એક શ્રાવક અને એક શ્રાવિકા
રહેશે, હુપ્રસહ સૂરિ છકુંને તપે કાળ કરીને પ્રથમ દેવલોકે જશે,
ત્યાંથી મનુષ્ય થઈને મુક્ત થશે. સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકાના
અંતસમય પછી જૈનધર્મનો લોપ થશે, તે સાથેજ રાજ્યધર્મનો
પણ નાશ થઈ જશે. કેમકે રાજ્યધર્મ અને જૈનધર્મ બન્નેને
ગાઢો સંબંધ છે. તે બન્ને એક બીજાથી જુદાં પડી શકતાં
નથી. માટે જગતમાં જ્યાં સુધી જૈનધર્મ રહેશે ત્યાં લગણુ
રાજ્યધર્મ પણ રહેશે. તેમના નાશ પછી આ ભારતમાં વ્યવ-
હાર ધર્મનો પણ નાશ થઈ જશે. પછી તરતજ પૂર્વે કહ્યો
તેવો છટ્ટો આરો બેસશે. ”

એ પ્રમાણે સર્વજ્ઞપુત્ર સિદ્ધસેન દિવાકરના મુખેથી
ભાવી કાળનાં વચન સાંભળીને રાજા વિક્રમાદિત્ય ચિત્તમાં

અમત્કાર પામ્યો અને પોતાના જેવો કુમારપાલ રાજા થશે તે સાંભળી તેણે મહાકાલના પ્રાસાદમાં પત્થરની શિલા ઉપર ભાવીકાલમાં સર્વ કાર્ય બંધી તે માટે તે ગાથા કોતરાવી. પોતાનાજ જેવો કુમારપાળ સાધર્મિ રાજા થશે તેથી તે અધિક ખુશી થયો અને મહાકાલના પ્રાસાદમાં તે દિવાકર સૂરિની કહેલી ગાથા કોતરાવી કુમારપાળનું નામ અમર કર્યું.

“ ભગવન્ ? તે કુમારપાળ પણ કેવો ઉત્તમ છવ હશે કે જે પૃથ્વીને જિનમંડિત કરશે ? ”

“ રાજન્ ? એજ કુમારપાળ રાજા હોઈકાળ પર્યંત અદાર દેશ ઉપર સામ્રાજ્ય લોગવી પ્રાણ્તાંતે વ્યંતર દેવલોકમાં મહર્ષિક વ્યંતર થશે, ત્યાંથી ચત્રી આવતી ચોવીરીમાં ઉત્પન્ન થયેલા ભંખીસારનો છવ પ્રથમ તીર્થંકર શ્રી પદ્મનાભ તેમના અગીયારમા ગણધર થઈને કુમારપાળ તેમના શાસનમાં મુકિતએ જશે. ” સમય પરિપૂર્ણ થયે દેશના સમાપ્ત કરી. શ્રકલસંધ શુરસુખેથી ભાવીકાળની વાતો સાંભળીને અમત્કાર પામ્યો.

ઘોડા દિવસ પછી સિદ્ધસેન સૂરિ પોતાના શિષ્ય પરિવાર સહીત ઉદ્દ્યિનીથી વિહાર કરી ગયા.

પ્રકરણ ૩૯ મું.

ઉપસંહાર.

કાલ એ એક એવી વસ્તુ છે કે જે દુનીયાની દરેક વસ્તુ-
ઓને જીવી પુરાણી કરતો પોતાના ઉદરમાં ગડક કરતો જાય
છે. રંક કે રાજા, વિદ્વાન કે મૂર્ખ, અમીર કે ફકીરને નિર્બળ
કે સળગ સર્વ કોઈને તેમનાં સુકૃત્યોને વખાણતો અને પુરા
કૃત્યો માટે હાંસી કરતો બેઘડક તેમનો શિકાર કર્યે જાય છે.
સંસારમાં વિદ્વાન અને ડાહ્યા એવા મનુષ્યો માનવ જન્મના
અમુલ્ય અવસરને પામીને મનુષ્ય જન્મ સફલ કરી જાય છે.
અજ્ઞાનથી મસ્ત બનેલા વિષય કષાઓમાં રાચીને આવો લા-
ખેણો સમય ખોઈને કાલનો લોગ થાય છે. કેમકે આયુષ્યની
દોરી જ્યારે પૂર્ણ થયાની છેલ્લી ઘડીયો ગણાય છે તેવારે ત્યાં
બચાવની બારી રહેતી નથી. કાયદો કહે છે કે સંસારમાં તો
માણસે મૃત્યુને માટે જ જન્મવું જોઈએ. જે ચીજ ચોક્કસ
પણે ઇચ્છાએ કે અનિચ્છાએ જો સર્વને પ્રાપ્ત થવાની હોય તો
તે માટે ડાહ્યા માણસો વ્યર્થ કલેશ કરતા નથી. કિંતુ આવ-
કારથી અણુગમતા પરોણાને પણ વધાવી લે છે. જન્મ મરણનો
સંતાપ ટળે એવો રસ્તો સ્વતઃ શોધી લે છે. પોતે જાય છે
છતાં પાછળ કીર્તિનો કોટ મુકતા જાય છે.

ઉદ્ગ્રયિનીથી વિહાર કર્યા પછી સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિ
વિહાર કરતા કરતા ભૃગુકચ્છ નગરે લાટદેશમાં ગયા. ત્યાં

અનેક જીવોને પ્રતિજ્ઞાથી વત્સદેશમાં ગયા, ત્યાંથી ગાંઠ દેશમાં મહારાષ્ટ્ર દક્ષિણ મહારાષ્ટ્ર એમ દેશપરદેશ વિહાર કરતા અને ભવ્યજંજોને પ્રતિજ્ઞાથી વાઢિઓને જીતી વાઢીકુંજર એવા ગુરૂ પ્રતિષ્ઠાનપુર નગરે આવ્યા.

સંમયને કાંઈ શરમ આવે છે ? જે ઉત્પન્ન કરે છે તેનું જ તે ભક્ષણ કરે છે. વિક્રમસંવત્સરને આજે ત્રીશ વર્ષ વહી ગયાં છે. સિદ્ધસેન દિવાકર સૂરિ હાલમાં પ્રતિષ્ઠાનપુર આવ્યા છે. જ્ઞાનના બાહુદયપણાથી તેમણે જાણ્યું કે પોતાનું આયુષ્ય હવે નજીકમાં આવી રહ્યું છે. માટે પંડિત મરણે મરણ પામવાથી આત્માનું સંસારમાં પ્રાયઃ સાત આઠ જન્મમાં જ કન્યાણુ થઈ શકે છે.

ત્યાંના સકલસંઘને એકત્ર કરી સર્વને ખમત પામણું કરીને ખમાવ્યા. પોતાના એક યોગ્ય શિષ્યને આચાર્ય પદે સ્થાપન કરીને ગુરૂએ ચારે આધારને વેાસીશવવા પૂર્વક અણુસણુ કર્યું અને દેવલોકમાં મહર્દિક દેવ તરીકે ઉત્પન્ન થયા. સકલસંઘને અનાથ કરીને અશ્રુ ઝરતો મુકીને પરલોકે ચાલ્યા ગયા.

પ્રતિષ્ઠાનપુરના રાજા અને સઘે દેશપરદેશના સંઘને સમાચાર આપવાને એક હુશીયાર જાટને રડતે હૃદયે મોકલ્યો. દેશપરદેશ સમાચાર ફેલાતાં ભારતના સકલસંઘમાં ગમગીનીનું વાદળ પ્રસરી ગયું. “અરે હવે આજે ભારતનો સંઘ નિર્નાયક થયો. હાથ ! વિધિ ! તેં આ શું કર્યું ? સિદ્ધસેન

સૂરિના ભયથી છુપાઈ ગયેલા વાદીઓ હવે જ્યાં ત્યાંથી ફાટી નિકળશે, કુયુક્તિઓ કરી ભગવાનના શાસનને મલીન કરશે. હા ! ઈતિ ખેદે હવે આ અનાથ સંઘનું શું થશે ? રાજા વિક્રમને પણ ખબર પડી. માળવરાજ દિવાકર સૂરિનું અવસાન સાંભળી ઘણું પશ્ચાત્તાપ કરવા લાગ્યો.” અહો ! સિદ્ધસેન સૂરિજી આ સંસારમાંથી પોતાની મુસાફરી કુચ કરી ગયા. ભૂત ભવિષ્યની વાતો જાણનાર આજે હવે કોઈ ન રહ્યા.” સમસ્ત ઉજ્જયિનીનો સંઘ પણ શોકમાં ગરકાવ થયો.

વૈતાલિક ભાટ ફરતો ફરતો અને દેશપરદેશના સંઘને રડાવતો સિદ્ધસેન સૂરિની સંસારીપણાની ભગિની સિદ્ધશ્રી સાધ્વી ચીતોડનગરમાં હુતી ત્યાં આંવ્યો. ત્યાં પણ ગામમાં ટેલ નાખતો સમાચાર જણાવવા લાગ્યો.

“સ્ફુરન્તિ વાદિ खद्योताः, साम्प्रतं दक्षिणा पथे.”

અર્થ—“હમણાં દક્ષીણ દેશમાં વાદીરૂપી ખજુઆઓ ઉભરાયા છે.”

દેશપરદેશ આ પદ બોલીને તે દિવાકર ભગવાનના અવસાનના સમાચાર આપતો હતો. આ નગરમાં પણ તે પૂર્વોક્ત પદ બોલતો અને સર્વ ઠેકાણે ફરતો ઉપાશ્રયે આંવ્યો. ત્યાં દિવાકર ભગવાનની બેન સિદ્ધશ્રી શ્રાવિકાઓ સહીત જ્ઞાનગોષ્ઠિ કરતાં હતાં ત્યાં આવીને નિરાનંદ પણે પૂર્વનું પદ બોલ્યો, તે વારે મહાપંડિત એવી સિદ્ધશ્રીએ તે પદની પૂર્ણાહુતી કરી.

“नूनमस्तंगतो वादी, सिद्धसेनो दिवाकरः ”

અર્થ—“ નિશ્ચય સમજાવ્ય છે કે સિદ્ધસેન દિવાકર સૂરિ
અવસાન પામ્યા છે.”

તે પછી બાટને સિદ્ધશ્રીએ ચોકપૂર્ણ હૃદયે સર્વે સ-
માચાર પૂછ્યા. તે સર્વેના તેણે ખુલાસા આપ્યા. સમસ્ત
શહેરમાં પણ ચોક છાયા પ્રસરી રહી.

સિદ્ધશ્રીએ પણ સર્વની સાથે ખમતખામણાં કરીને
શાઓમાં કહેલી આરાધના પૂર્વક અણસણ કરીને સદ્ગતિએ
ગયાં. વૈતાલિક બાટ સંસારની અસારતા ચિંતવતો અને
ચોકથી અશ્રુ પાડતો અન્યત્ર ચાલ્યો ગયો.

સિદ્ધસેન દિવાકરના અવસાન સમય પછી વિક્રમરાજાએ
પોતાનો કેટલોક સમય બેચેનીમાં પસાર કર્યો. કેટલોક સમય
પસાર થવા પછી તેના શરીરમાં કર્મયોગે દુઃસાધ્ય રોગ ઉત્પન્ન
થયો. અનેક વૈદ્યોને બોલાવી ઉપચાર કરાવ્યા પણ કોઈપણ જાત-
ની દવાની અસર રાજાને લાગી નહી. તે વારે રાજાએ જાણ્યું કે
હવે સંસારમાં પોતાની ઘડીઓ પણ આખરની આવી લાગી છે.
ત્યારે એક અનુભવી વૈદ્યે રાજાને સલાહ આપી. “ માળવરાજ ?
જગતમાં કોણ અખંડ રહ્યું છે. સર્વ કોઈ પૃથ્વીના અધિપતિ
થયા, ને ચાલ્યા ગયા. પૃથ્વી કોઈની સાથે ગમ્મ નહી. માટે હવે
તો ધર્મરૂપ આપધતુ સેવન કરો. આત્મહિત કરીને માનવ
જન્મ સફલ કરો. ” તરતજ માળવાધિશે વૈદ્ય પ્રસન્ન થાય
તેટલું અનર્ગળ દ્રવ્યનું દાન આપીને ‘ પરમાર્થ બાંધવ ’ એમ
કહી તેની સ્તુતિ કરીને વિદાય કર્યો.

આગળ પ્રગટ થઈ. રાજા તેમને પૂછવા લાગ્યો કે “તમે કોણ છો ?”

રાજાનો પ્રશ્ન સાંભળી અંદર અંદર તાંળીઓ લઇને તેણીઓ હસવા લાગી. અને રાજાને કહેવા લાગી “હું માળવરાજ ? પૂર્વના પુણ્યના ઉદયથી નવે નિધાન તારા મહેલમાં ઉતરેલાં છે, અમે નવે અપ્સરાઓ તેની અધિષ્ઠાયા ક્ષેત્રીઓ છીએ. જન્મથી આરંભીને તે મરણકાલ પર્યંત તે જ દાન કર્યાં તે ફક્ત તારા એકજ નિધાનમાંથી. બાકીનાં આઠે નિધાન હજી અકબંધ પડ્યાં છે” એમ કહી અપ્સરાઓ તાળીઓ પાડી હસી પડી.

રાજાએ પોતાનો અશક્ત હાથ કપાળ ઉપર મૂક્યો. “રે ! જો મેં નવે નિધાન (નિધિ) જાણ્યા હોત તો નવ પુરૂષોને બોલાવીને એક એક આપી દેત; હાય.... દૈવે મને અજ્ઞાનથી ઠગ્યો. ”

“રાજન્ ! તું ખેદ ના કર ! મનુષ્ય તો જેટલું જાણ્યોમાં હોય છે તેટલુંજ મેળવી શકે છે. ખચિત આ કલિયુગમાં તું એકજ ઉદાર છે. દાતાઓને વિષે મુગટસમાન છે. તારા પુણ્યથી તારી આગળ અમે રહ્યાં હતાં, હવે અમે અમારે સ્થાનકે જઈશું. તારું કન્યાણુ થાઓ ?” અપ્સરાઓ એમ બોલતી સ્વસ્થાનકે ચાલી ગઈ.

રાજા વિક્રમ તે પછી તરતજ પરલોકને પ્રાપ્ત થયો. આ

ફનીયામાંથી પોતાનું નામ અમરપણે મુઢીને તે ત્રો વર્ષનું
આયુષ્ય પૂર્ણ કરીને સ્વર્ગ લોકમાં ઉત્પન્ન થયો.

આ પ્રમાણે એક ઉપકારી પુરૂષ સિદ્ધસેન દિવાકરસૂરિએ
અનેક છવાત્માઓને પોતાના આત્મનાવમાં બેસાડી સંસાર
સમુદ્રનાં તોફાની વાતાવરણથી પાર ઉતાર્યાં. વંદન હો એ
નરદેવને !

— સમાપ્ત —

તમને મન ભાવતું.

શુદ્ધ, સુંદર, પેકિટ સાધકમાં મોટા ટાઇપમાં સારા કાગળ અને
પાકું દેશી પુકું. ત્યાં જ્યાં ત્યાં તમારી આવશ્યક ક્રિયા કરી શકો તે
માટેજ અને ખીસામાં કે નાની પેટીમાં (પુળની સામગ્રી સાથે)
રાખી શકો, વળી જોતાંજ મનને આનંદ થાય તેવું મુશીબિત —

પંચ પ્રતિક્રમણ સૂત્ર સંપૂર્ણ.

કે જેમાં વિવિધ અને પ્રસિદ્ધ ચેત્યવંદનો, સ્તવનો, રત્નતિઓ, શ્રી
ગૌતમ સ્વામીનો રાસ, હોદો, નવ સ્મરણુ વીગેરે અને તે ઉપરાંત
૧૮૩૨ સ્તોત્રો, રામાકર પચીસી નવપદ ભાવના. આદિ જાણતોનો
સંગ્રહ કરીને આ પુસ્તક છપાવવામાં આવેલ છે. પૃષ્ઠ ૩૦૦ ઉપરાંત છતાં
કિંમત ૦-૧૦-૦૦ પચાસ નકલ સાથે મંગાવવાથી રૂ ૨૫) માં મળશે.

લખો:—જૈન સસ્તી વાંચનમાળા

રાધનપુરી બજાર

ભાવનગર

જૈન સસ્તી વાંચન માળાનું નામ—

એક જૈન ગ્રંથોની સંખ્યામાં છે; કારણ કે નીચેનાં સં. ૧૬૭૬-૮
માર્ગમાં આપેલાં પ્રાચીન કૃતિઓ અંગણે અભિપ્રાય થયો છે અને
કોઈએ તેનું કિંમતોની માહિત્ય પ્રગટ થાય છે, દર વર્ગ માત્ર ૩
મહત્ત્વા પુસ્તકોમાં સાથે થયા હતાં કારણ કે જૈન ગ્રંથો નુકસાનથી
થઈ જાય તેનું પ્રયત્નમાં પ્રયત્નમાં નીચેની મળે છે, છુટક કિંમત કરતાં
સ્વાધી કિંમતમાં પણ કારણે થાય છે. માટે વાંચ્યા અને આત્મા

સં. ૧૬૭૬નાં—

૧ કુમરનાથ ચરિત્ર. અચિત્ર.	૫૮	૧-
૨ અભિમાળા	૧૫૦	૦-
૩ મનમતિ ચંદન આળા	૫૦	૦-
૪ સ્વૃષ્ટીસચરિત્ર.	૫૦	૦-
૫ કાવચ આચિત્ર ધર્મ.	૫૦	૦-
	<u>૫૦૦</u>	૨-

સં. ૧૬૮૦નાં—

૧ શ્રી આદિનાથ ચરિત્ર સચિત્ર.		
પાકુ રેશમી પુસ્તક કિંમત કાગળ	૨૭૫	૨-
૨ શ્રી મહાવીર સ્વામીના દશ આવેશ ચરિત્ર.	૬૭૫	૧-
૩ શ્રી ધનપાત્ર પુરોહિત વાને નિલકમંડરી.	૬૫	૦-૪
	<u>૫૧૫</u>	૩-૮

સં. ૧૬૮૧નાં—

૧ શ્રી સિદ્ધસેન દિવાકર અથવા વિક્રમના સમયનું હિંદ.	૩૨૫	૧-૮
૨ શ્રી સંજેવરા પાર્વનાથ ચરિત્ર.	૨૫૦	૧-૮
૩ શ્રી કેશી મુનિ અને પ્રદેશી રાજા.	૧૦૦	૦-૧
		<u>૩-૬</u>

જૈન સસ્તી વાંચનમાળા.

ઠે: રાધનપુરી બજાર—લાવનગર.

